

5378

Library of The Theological Seminary

PRINCETON · NEW JERSEY

Green Fund

PK6125
.V95

Digitized by the Internet Archive
in 2016

INSTITUTIONES
LINGUAE PERSICAE

SCRIPSIT

I. A. VULLERS.

EDITIO ALTERA AUCTA ET EMENDATA.

GISSAE
SUMTIBUS I. RICKERI
MDCCCLXX.

GRAMMATICA LINGUAE PERSICAE

CUM

DIALECTIS ANTIQUIORIBUS PERSICIS ET LINGUA SANSCRITA

COMPARATAE

SCRIPSIT

IOANNES AUGUSTUS VULLERS

MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR LITERARUM ORIENTALIUM
IN UNIVERSITATE LUDOVICIANA GISSENSI PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS
ORDINUM HASSIACI PHILIPPI MAGNANIMI PRO MERITIS EQVES RUSSICI ST.
STANISLAI SECUNDICERUS PONTIFICII ST. SILVESTRI AURATAE MILITIAE
NUNCUPATI EQVES COMPLURIUM ERUDITORUM SOCIETATUM CUM SODALIS
TUM SOCIUS HONORARIUS.

GISSAE

SUMTIBUS I. RICKERI

MDCCCLXX.

TYPIS ZENDICIS ACADEMIAE GISSENSIS
EX TYPOGRAPHIA W. KELLERI.

BERNHARDO A DORN

VIRO AMICISSIMO

S A C R U M.

PRAEFATIO.

Quae triginta annis praeteritis denuo prodeunt „Institutiones linguae persicae“ ita auctae et emendatae sunt, ut novi potius operis, quam alterius editionis nomen suo sibi iure vindicare possint. Praeter sanscritam enim linguam in hoc libro, quem „Grammaticam linguae persicae“ inscribere nobis placuit, etiam comparatae sunt dialecti antiquiores persicae, zendica, antiquior persica, qualem offerunt inscriptiones cuneatae, pehlevica et parsica, olim non satis bene notae atque exploratae, nostris autem temporibus multorum virorum doctorum scriptis accuratius illustratae. Quam vero necessaria sit et harum dialectorum et linguae sanscritae comparatio ad persicam linguam critica ratione examinandam recteque perspiciendam quum ex ipsa, quae inter illas est, cognatione intelligitur, tum inprimis eo potest probari, quod plurimae verborum persicorum formae et immutationes ex illis sunt deducendae atque explicandae.

Persarum igitur sermonem cum dialectis antiquioribus persicis et lingua sanscrita diligenter mihi comparanti ante omnia in eo contendendum et laborandum erat, ut vera genuinaque ratione, quae inter persicas et zendicas sanscritasque literas intercedit, accurate exposita, consonantium mutandarum leges proponerem atque uberius pertractarem, quum iis potissimum et accurata originis vocum investigatio et recta formarum explicatio nitatur. — Sequitur deinde verbum, quod hoc loco posui, non, ut in priore editione, inter nomen et particulas, quia falsum id esse et artis grammaticae praeceptis repugnare nunc persuasum habeo. Verbum enim ipsum per se enuntiatio est, nomen autem et particulae singulae tantum sunt enuntiati partes, eiusdem scilicet originis et constructionis ideoque in expositione grammatica minime separandae. — Quum multis verbis persicis praepositiones praefixae sint, quae ex solis dialectis cognatis deduci possunt nec reperiuntur nisi cum verbo arcte coniunctae, accurata dialectorum cognatarum investigatione et comparatione haec praefixa eruere et singulari capite uberius pertractare studui. — Verborum anomalorum doctrina, quam in omnibus grammaticis persicis nimis confusam implicatamque inveneris, nova ac simplici ratione, quae verbi radice cum dialectis cognatis comparata nititur, a nobis tractata est. —

Nominum persicorum formatio quo melius perspicui possit, omnia suffixa, quae formationi inserviunt, cum dialectis cognatis comparata ordine alphabetico sunt disposita eorumque cum vocibus connectendorum ratio multis exemplis est exposita. Denique in doctrina de compositione uberius tractanda Indorum imprimis grammaticos secutus sum, sed alium statui compositorum nominalium et numerum et ordinem, quem loco suo pluribus expositum invenies.

Praeterea Persarum libris grammaticis accurate perlectis rationem, qua grammatici persici formas explicare solent, aut meam feci aut refutare studui, si quid mihi falsum esse nec probari posse exemplis videbatur, quae ad confirmandas regulas ex optimis Persarum libris fere semper sunt proposita. Qua de causa praeter grammaticae persicae epitomen lexico Borhâni qâti'u praemissam, grammatica copiosa, quae lexico Haft qulzum¹⁾ adiuncta est et Lumsdenii opus grammaticum²⁾, quod indigenarum aucto-

1) Plura de hisce lexicis persicis v. in praefatione lexici nostri p. VI et VII.

2) A grammar of the Persian language etc., in two volumes by M. Lumsden, Calcutta 1810, fol.

ritate nititur, saepius in nostro libro laudantur. Accedunt duo alii fontes persici praecipui, quibus in hac nova editione usus sum, grammatica nimirum persica lexico Raschîdî praefixa ³⁾ et lexicon persicum مصطلحات بهار عجم inscriptum ⁴⁾, cuius auctor critica inprimis ratione voces et formas illustrare studet.

Quamquam grammatica nostra non inservit sermoni, qualis nunc est, Persarum addiscendo, sed cognatis dialectis comparatis ad severiora artis praecepta conscripta est, quo ad literarum potius persicarum monumenta aditus aperiatur, discriminis tamen, quod est inter vulgarem illum et eruditum Persarum sermonem sive in pronuntiatione sive in vocum et formarum diversitate et usu fere semper ratio habita est. Qua in re auctores et testes nobis erant Persa Mirza Mohammed Ibrahim literarum arabicarum et persicarum professor in collegio hindostanico Haley-

³⁾ Grammaticae persicae praecepta ac regulae, quas lexico persico Ferhengi Raschîdî praefixas e duobus codicibus uno Roedigeri, altero bibliothecae Reg. Berolinensis scripsit et edidit Dr. Splieth, Halis 1846.

⁴⁾ Plura de hoc lexico persico v. in praefatione lexici nostri p. VII.

burensi, cuius librum grammaticum anglice scriptum vir doctissimus Fleischer germanice vertit⁵⁾, et Al. Chodzko natione quidem Polonus sed literis persicis maxime eruditus, qui per duodecim annos consulis Russici munere fungens in persicis regionibus habitavit et grammaticam sermonis, qualis nunc est, Persarum conscripsit⁶⁾ magni aestimatam, e qua etiam doctrina de accentu persico in libro nostro repetita est. — Praeterea Gabrielis Geitlin liber grammaticus⁷⁾ valde commendandus haud raro a nobis laudatus est.

Accipite igitur, qui lecturi estis, benevolenter hanc novam libri nostri grammatici editionem, quam paravimus ad linguam persicam accuratius investigan-

---

⁵⁾ Grammatik der lebenden persischen Sprache von Mirza Mohammed Ibrahim, aus dem Englischen übersetzt, zum Theil umgearbeitet und mit Anmerkungen versehen von Dr. H. L. Fleischer, Leipzig 1847.

⁶⁾ Grammaire persane ou principes de l'Iranien moderne accompagnés de Fac-Simile pour servir de modèles d'écriture et de style pour la correspondance diplomatique et familière par Alexandre Chodzko, Paris 1852.

⁷⁾ Inscribitur : principia grammatices neo-persicae cum metrorum doctrina et dialogis persicis, Helsingf. 1845.

dam et cognoscendam, errori autem indulgeatis, quaeso,
qui mecum non ignoratis errare esse humanum.

Scribebam in Academia Ludoviciana Gissensi
mense Martio MDCCCLXX.

CONSPECTUS LIBRI.

Praefatio.

Litterae pag. 1.

Scripturae et pronuntiationis praecepta :

Consonantes 4.

Vocales 16.

Legendi notae 22.

Numerorum signa 24.

Consonantium mutandarum leges 25.

Permutatio gutturalium 26.

Permutatio palatalium 34.

Permutatio dentalium 40.

Permutatio labialium 44.

Permutatio liquidarum et nasalium 47.

Permutatio semivocalium 51.

Contractio 53.

Aphaeresis, syncope, apocope 54.

Litterarum transpositio 58.

Mutatio litterae ء 59.

Mutatio litterae ؤ occulta 68.

De arabicis vocibus et formis in persica lingua mutatis 70.

De syllaba 78.

De accentu 80.

De verbis.

Verbum simplex 83.

Verbum compositum *ibid.*

De praepositionibus verbo praefixis 85.

De praefixo ب s. پ 90.

De praefixa particula negativa ن 92.

Verbum causale 93.

Verba denominativa 94. .

De infinitivi terminationibus 96.

Verbi formae 98.

Numeri et personae. Modi. Tempora 99.

De particularum in temporibus et modis usu et significatione :

De particula هـ sep. sive ب insep. 100.

De particula می et می 102.

Temporum et modorum formatio.

Activum 103.

Passivum 108.

De verbis auxiliaribus :

Coniunctio verbi substantivi 108.

Paradigma verbi بودن 112.

Paradigma verbi شدن 116.

Paradigmata verborum regularium 118.

Verbum negativum 125.

Verba anomala 128.

Verba in درن 129.

Verba in تنن 137.

Verba impersonalia 153.

De nominibus :

Genus 156.

Numerus 157.

De casuum formatione :

Nominativus 164.

Genitivus *ibid.*

Dativus et accusativus 172.

Vocativus 176.

De nomine adiectivo 177.

De gradibus comparationis 179.

De numeralibus :

Cardinalia 183.

Ordinalia 188.

Numeralia distributiva 190.

Numeralia multiplicativa *ibid.*

Numeralia proportionalia 191.

Adverbia numeralia 192.

De pronominibus :

Pronomina personalia separata et suffixa 192.

Pronomen primae personae 193.

Pronomen secundae personae *ibid.*

Pronomen tertiae personae 194.

Pronomina suffixa 196.

Pronomina possessiva 198.

Pronomen reflexivum 200.

Pronomina demonstrativa 202.

Pronomina relativa et interrogativa 204.

Pronomina indefinita 211.

De nominum formatione 214.

Praefixa 215.

Suffixa 217.

De compositis :

Composita verbalia 257.

Composita nominalia 260.

Composita copulativa (Dvandva) 261.

Composita determinativa 266.

a) Appositionalia (Karmadhāraya) 267.

b) Numeralia (Dvigu) 268.

c) Regiminis (Tatpurusba) *ibid.*

Composita attributiva (Bahuvrīhi) 270.

Composita adverbialia (Avyayībhāva) 273.

De quatuor compositorum classibus in universum 274.

Particulae :

Adverbia 276.

Praepositiones 284.

Coniunctiones 287.

Interiectiones 289.

Index verborum anomalorum alphabetico ordine dispositus 292.

COMPENDIA SCRIBENDI.

Anv. Sol. *i. e.* Anvari Soheily (Sooheily) ed. Calc. 1824.

ap. — dialectus antiquior persica, qualem offerunt Inscriptiones
cuneatae.

ar. — lingua arabica.

arm. — lingua armenica.

B. — lex. *دیرخان قاطع*, d. q. v. praef. lex. nostri p. VI.

Bh. — lex. *مصطلحات دیوار عجم*, d. q. v. praef. lex. nostri p. VII.

- Bost.   *i. e.* le Boustân de Sa'dî texte pers. avec un comm. par Ch.
H. Graf, Vienne 1858.
- Bund.   — Bundehesh editionis Westergaardi Haun. 1851 et Justii
Lips. 1868.
- C. et Cast. — Ed. Castelli lex. hept., d. q. v. praef. lex. nostri p. VIII.
- Chr. Sch.   — chrestomathia nostra Schahnamiana, Bonn. 1833.
- D. M. G.   — deutsche morgenländische Gesellschaft.
- F.   — lex. *فرهنگ شعوری*, d. q. v. praef. lexici nostri p. VI.
- Fr.   — Fragmens rel. à la rel. de Zoroastre, Par. 1819.
- Gl. in Des. — glossarium libro „The Desatir“ adiectum, d. q. v. praef.
lex. nostri p. VIII.
- Gl. Sch.   — glossarium persice scriptum in tomo IV Schahn. ed. Turn.
Macan, d. q. v. praef. lex. nostri p. VIII.
- Gul.   — Gulistân éd. autogr. publ. par N. Semelet, Par. 1828.
- H.   — historia Mīrchondi et quidem Buj. *i. e.* Bujidarum, Gasn.
i. e. Gasnevidarum, Sam. *i. e.* Samanidarum a Fr.
Wilken et Selj. *i. e.* Seljukidarum a nobis edita.
- Hg.   — Gramm. d. Huzvâresch-Spr. v. Fr. Spiegel, Wien 1856.
- HK.   — lex. Seven Seas, v. infra Sev. Seas.
- H. Mong.   — Histoire des Mongols par Quatremère in Coll. or. tom. I,
Par. 1836.
- J.   — Dictionary pers., ar. and engl. by Fr. Johnson, Lond. 1852.
- M. s. Men. — Meninskii lex. ar. pers. turc., Viennae 1780.
- p.   — lingua persica.
- pa. s. pars. — dialectus parsica.
- Pend.   — Pend-Namêh trad. et publ. par S. de Sacy, Par. 1819.
- Pg.   — Gramm. d. Parsisprache v. Fr. Spiegel, Leipz. 1851.
- phl.   — dialectus pehlevica.
- s.   — sive.
- , s.   — lingua sanscrita.
- Sec. Nam. — The Secander Nama of Nizami, Calc. 1812.
- Sev. Seas   — Seven Seas s. lex. pers. *هفت قلزم*, d. q. v. praef. lexici
nostri p. VII.
- SHL.   — lex. Shums-ool-Loghat, d. q. v. praef. lexici nostri p. VII.
- Soohr.   — Soohrab a poem of Ferdousee by J. Atkinson, Calc. 1814.
- t.   — lingua turcica.
- z.   — lingua zendica.
- Zg.   — Gramm. d. altbaktr. Spr. v. Fr. Spiegel, Leipz. 1867.

LITERAE.

1. Persae arabicis utuntur literarum formis, quas Arabum imperio subiecti cum suis commutasse videntur. Quum autem lingua persica ad Aricam familiam pertineat, non ad Semiticam, ut lingua arabica, Arabum quoque scriptura, a persicae linguae natura et indole aliena, persicis literis exprimendis haud idonea esse poterat. Quare factum est, ut Persae non solum novas vocales et consonas arabicis adderent et quae duriores ipsis videbantur repudiarent, sed etiam literas, quas Arabes pronuntiando bene distinguunt, plane inter se confunderent.

2. Scripturae genus apud Persas usitatissimum est Ta'lîq (تعلیق), e characterē arabico Neskhi (نسخی), quo etiam Persae utuntur, ortum penduloque literarum ductu, a quo nomen accepit, bene ab illo distinctum. Persicum quoque scribendi genus est Nasta'lîq (نستعلیق e نسخ تعلیق decurtatum Bh.), quod neque Neskhi est neque Ta'lîq, sed inter utrumque characterem quasi medium tenet. Tertium denique scripturae genus, quo in epistolarum commercio et in rebus diplomaticis maxime utuntur, appellatur Schikasta (شکسته) i. e. *fractum* (alias قِرمه sec. Geitlin) eique proprius est literarum ductus negligens, implicatus, inelegans. Plura v. in Ouseley *Persian Miscellanies, an Essay to facilitate the reading of Persian Manuscripts.* Lond. 1795 4° et Al. Chodzko, *grammaire persane* Paris 1852, 8°, p. 189 sqq., ubi varia scripturae generum specimina exhibentur.

3. Literae a dextra sinistrorsum scribuntur et quatuor exhibent figuras, connexam nimirum cum sequenti vel praecedenti vel utrinque, aut omnino non connexam. Scribendi mos idem est Persarum atque Arabum et Turcarum nunquam vocabulum in syllabas separare, ita ut pars superstes vocabuli longioris in lineam sequentem transferatur, sed scriptura aut sursum inflectitur, aut ultimae literae superponuntur prioribus. Praeterea linea coniunctiva literarum ad spatium lineae explendum latius extendi potest. Denique singula orationis membra certis signis distingui non solent; attamen exstant interpuncta quaedam minora, ut ', : , . et maiora, ut ☉, quae scriptores orientales rarius quidem neque inter se consentientes adhibent. Partes librorum et singula capita distinguuntur literis rubris vel auratis.

In sequenti tabula, quae omnes exhibet persicarum literarum figuras et nomina una cum pronuntiatione, primo loco positae sunt consonantes ordine recepto dispositae, deinde vocales et diphthongi, quas denique sequuntur ceterae legendi notae. — Numerorum signa et numeros singulis literis denotatos separata tabula infra § 43 apposita exhibet.

CONSONANTES.

Ordo	Nomina	Figurae				Pronuntiatio
		haud connexarum	cum praecedenti	utrinque	cum sequenti	
1	Elif الف	ا	لا			Spirit. lenis
2	Bê بی (با)	ب	بب	به	بد	b
3	Pê پی	پ	پپ	په	پد	p
4	Tê تی (تا)	ت	تت	ته	تد	t
* 5	Sê ثی (ثا)	ث	ثث	ثه	ثد	s (acut.)
6	Jîm جیم	ج	جج	جه	جد	j —

Ordo	Nomina		Figurae				Pronuntiatio
			hand con- nexa- rum	eum prae- cedenti	utrinque	eum sequenti	
7	Cê	چی	چ	چ	چ	چ	c
* 8	Hê	حی (حا)	ح	ح	ح	ح	h (acut.)
9	Khê	خی (خا)	خ	خ	خ	خ	kh
10	Dâl	دال	د	د			d
11	Zâl	ذال	ذ	ذ			z (s moll.)
12	Rê	ری (را)	ر	ر			r
13	Zê	زی (زا)	ز	ز			z (s moll.)
14	Ĵê	ژی	ژ	ژ			ĵ (gall. j)
15	Sîn	سین	س	س	س	س	s (acut.)
16	Schîn	شین	ش	ش	ش	ش	sch
* 17	Sâd	صاد	ص	ص	ص	ص	s (acut.)
* 18	Zâd	ضاد	ض	ض	ض	ض	z (s moll.)
* 19	Tê	طی (طا)	ط	ط	ط	ط	t
* 20	Zê	ظی (ظا)	ظ	ظ	ظ	ظ	z (s moll.)
* 21	'Aîn	عین	ع	ع	ع	ع	' Spirit. lenis
22	Ghaïn	غین	غ	غ	غ	غ	gh
23	Fê	فی (فا)	ف	ف	ف	ف	f
* 24	Qâf	قاف	ق	ق	ق	ق	q
25	Kâf	کاف	ک	ک	ک	ک	k
26	Gâf	گاف	گ	گ	گ	گ	g -
27	Lâm	لام	ل	ل	ل	ل	l
28	Mîm	میم	م	م	م	م	m
29	Nûn	نون	ن	ن	ن	ن	n -
30	Vâv	واو	و	و			v
31	Hê	هی (ها)	ه	ه	ه	ه	h
32	Yê	یی (یا)	ی	ی	ی	ی	y
	Lâm-elif		لا	لا			la

*) Octo consonantes arabicae hoc asterisco notatae a Persis repudiantur, d. q. v. infra § 4.

(تازی s. عربی). Viginti octo autem arabicarum literarum Persae octo repudiarunt, quarum pronuntiatio, ut grammatici docent, difficilior haberetur *). Sunt literae ع, ظ, ط, ص, ض, ح, ث et ق in vocabulis vere persicis vix unquam adhibitae. Nihilominus paucae inveniuntur voces persicae, una alterave harum literarum scriptae, quarum tamen forma recentior esse videtur et arabicae scripturae accommodata, quum antiquiorem et veram ipsi persicae linguae thesauri fere semper exhibeant. Ita c. g. pro تهمورث *Tahmûras* nom. regis, حميز *homo nequam*, شصت *sevaginta*, صد *centum*, طشت *pelvis maior*, طپیدن *huc illuc agitari*, طلا *aurum*, عرابه *currus*, کالنجه *avis quaedam*, کلندر *monachus*, لعل *rubinus*, al. antiquiores exstant formae: کلندر, کالنجه, ارابه, تله, تپیدن, تشت, سد, شست, حميز, تهمورس, طلا بمعنی ذهب: 13. 1. p. 128. Adde schol. ad Sec. Nam. p. 128, l. 13. بتای قرشت فارسی الاصل است که تله بهای مختفی بوده وهای مذکور بالف بدل شده مثل خار و خارا و متاخرین آنرا بطای حطی. Vid. etiam § 8. 17. 18. 21 et lex. nostr. s. v. گيومرث, طوطی, چوماق, اصفهان, اصطخر, ارثنک. — Itaque persicum alphabetum proprie viginti quatuor constat literis, quae, ut tabula docet, aut separatae aut connexae scribuntur. — Ultima figura لا est literarum ل et ل complexus.

Nomina literarum sunt arabica a Persis recepta; eorum autem nominum, quae longa vocali *â* terminantur aequae ac nominum trium literarum پ, چ, et ژ persica forma in سی loco اـ desinens usitatior est. In tabula praecedenti arabica forma uncis inclusa adscripta est.

5. Quamquam Persae arabicas literas suis commutarunt, arabicam tamen pronuntiationem, a persicae linguae natura et indole plane alienam, omnino recipere non poterant. Difficillimum autem est sonum, quo Persae literam quamque arabicam

*) V. Seven Seas t. VII p. 4 l. 20; Borh. qât. p. 4 l. 10 et Lumsden a Gram. of the Pers. lang. Calc. 1810 fol. t. I p. 28.

pronuntiant, accuratius definire, quum vera et perfecta pronuntiatio praeceptis disci non possit sed frequentissimo tantum indigenarum commercio. Attamen adhibitis ipsorum Persarum et virorum doctorum, qui apud Persas degebant, de pronuntiatione praeceptis et comparatione cum zendicis et sanscritis literis instituta, cum difficiliorem literarum quarundam pronuntiationem, tum singulae cuiusque persicae literae vim et significationem sequentibus accuratius definire conati sumus.

I

6. Lit *l* est spiritus lenis, quo tres vocales *a*, *i* et *u* initiales quasi ex ore protruduntur. Si vocalem *ā* sequitur و vel ی oriuntur diphthongi اَو *au* et اِي *ai*. In arabica lingua lit. *l* tum semper signo Hamza afficitur (§ 41) et in lexicis persice scriptis literae Elif appellatio usitata est Hamza. — Si autem lit. *l* in medio aut fine syllabae reperitur, semper est lit. quiescens, quae vocali longae *ā* formandae inservit (§ 29). Attamen in media voce lit. *l* quiescens saepe eiicitur e. g. دامن pro دامان *lacinia*, راه pro راه *via*, ماه pro ماه *luna*, شهنشاه pro شاهانشاه *rex regum*. Interdum idem signum لـ sono *ē* pronuntiatur, d. q. v. § 30 et 91. — Praeterea zendicae vel sanscritae voces, quae a duabus consonantibus incipiunt, in linguam persicam receptae literam *l* vocali affectam plerumque praepositam habent (§ 71 et 112) e. g. ابرو *supercilium* = s. भ्रू, z. brvat; استوار *firmus* = z. ṣṭawra, s. स्यावर; ایستادن *stare* coll. r. z. ṣṭâ, s. स्या, al. — Denique praeter lit. *l* duae aliae gutturales *s* et خ uni gutturali pehlevicae 𐭪 (*ṣ*) *a* respondent. Qua in re etiam parsica dialectus cum lingua persica consentit e. g. phl. אבר = p. هَرْتَر; phl. אירפה = p. هور s. اخوان (z. ahu + suff. ان) = pa. اخوان s. هور s. خور = p. خور et خن; phl. אור = p. خور et خن; phl. אוראסאן = p. خراسان. Plura v. in Müller, Essai sur

la langue pehlvie in Journ. as. t. VII 1839 p. 336 sqq. et Sp. Hg. p. 42. V. etiam infra § 46, c et § 49, a.

پ et ب

7. Labiali پ leniori vel mediae Persae alteram lab. asperam vel tenuem پ addiderunt, quarum prior zendicae 𐬀 *b*, s. 𐬀, posterior autem zendicae 𐬁 *p*, s. 𐬁 plerumque respondet, d. q. v. § 59 et 60.

ث

8. Litera ث aequae ac lit. ص a Persis ut sibilans acuta pronuntiatur et respondet sono sibilantis dentalis س. Utramque literam Persae repudiarunt. In vocibus persicis lit. ث ex antiquiore ت vel س orta est, ut lit. ص ex antiquiore س (§ 4). Lexici Rashîdî auctor (gr. pers. ed. Splieth p. 9) dicit: حرف ث در فارسی نیامده اما اغریزت برادر افراسیاب ترکی است: وطهمورث در اصل فرس تهمورس است یا تهمورث بتنا وطهمورث معرب است و در قاموس آورده که گيومرت بـگـاف فارسی و تاء قرشت است و بعضی گفته اند که در لغت فرس حرف ثا نیامده الا در دو کلمه ارثنک و ثغ یعنی بت لیکن هر دو جا تصکیف خوانده اند چه ارثنک بتاء قرشت است و ثغ فغ است بغا.

چ et ج

9. Lit. چ *j* arabica ad persicam چ *c* eandem habet rationem atque ب ad پ. Sunt literae palatinae, quarum posterior چ, ut ital. *c* in voc. *dolce*, *felicita* pronuntianda, respondet zendicae tenui چ *c*, s. 𐬛 et prior ج, aequans ital. *g* in voc. *oggi*, *genio*, zendicae mediae ج *j*, s. 𐬞.

ح

10. Lit. ح *h* indicatur aspiratio e gutture procedens et fortior quam literae 𐬚 *h*. Attamen est gutturalis a Persis repudiata et ipsa litera 𐬚 suppletur, ut in حیز = هیز *homo nequam*.

pronuntiando negligitur. In gram. pers. lexico Raschîdî prae-
fixa (l. l. p. 18) legitur : و دویم واوی که جمعی آنرا معدوله نام
کرده اند بدانجهت که از آن عدول نموده بحرف دیگر متکلم میشوند
و نیک بتلفظ در نمی آید و بعضی آنرا واو اشمام ضمه گویند بدانجهت
که این واو بعد از خاء مفتوحه نویسند تا معلوم شود که فتحه این
خالص نیست بلکه بوی از ضمه دارد و گاهی بطریق ندرت مضموم
و مکسور نیز آید چون خوییش که مکسور است و چون خُوَهل
و خُوَیله که مضموم است و این واو بر دو گونه است یکی آنکه بعد از
واو الف باشد چون خواب و خواجه و خوارزم و مانند آن دویم آنکه
بعد از واو یکی ازین حروف هشتگانه باشد دال و را و ز و سین و شین
و نور و عا و یا چون خون و خور و خوزم و خوست و خوشت و خوند
و خوهله و خویله و دلیل بر فتح این خا اشعار قدماست

Not. 1. Vocalem ligaturae خَو vocali a similem exitum habere posse
probat versus in Sec. Nam p. 168, l. 7 metri : متقارب

آن می که رومی وش است ۱۵ بن ده که طبعم چوزنگی خوش
i. c. „veni pocillator, vinum illud Romano simile porrige mihi,

et وش et quum natura mea pulchra sit instar Aethiopsis“, cuius verba وش et
similiter cadunt. Cf. etiam Soohr. p. 197 vs. antpl., cuius
hemistichia exeunt in بدتر است et اندر خور است. Alios versus
poetae سعدی et حافظ huc pertinentes affert auctor lexici Raschîdî
l. l. p. 19.

د et ذ

13. Lit. د est dentalis media z. ذ d, s. ذ, altera autem
lit. ذ, quae accedente sibilo vel spiritu e lit. د orta videtur, ut
proprie valeat dz vel dh, a Persis aut ut د d, aut ut aspirata
dentalis dh pronuntiatur, plerumque tamen sono literae ز z
effertur. Initio vocis lit. ذ, ut respondens z. ذ dh, non legitur,
nisi in duabus tribusve vocibus persicis, sed in media voce et in
fine reperitur, si praecedit vocalis et haud raro cum د et ز per-
mutatur (§ 57), ut in آتش آدیش, آذر آدر ignis coll. al. formis

et تش = z. âtar; گذاشتن s. گزاستن *transire* a r. z. tar; گنبد s. گنبد *fornix*.

Persarum grammatici literam د sono literae ذ i. e. aspiratae *dh*, ut videtur, in persicis vocabulis pronuntiandam esse docent, si proxime praecedit vocalis quaedam sive brevis sive longa e. g. in voc. آمدن *venire*, شدن *fieri*, آید *deus*, داد *dabat*, بود *erat*, دید *videbat*. Eodem modo in media voce zendica inter duas vocales litera aspirata *dh* pro *d* reponi solet, ut in دادادم *dad hâ mi do* coll. دادادم *dâ ta datus* (Sp. Zg. § 37; Bopp Vg². t. I § 39). Regulam versibus tradidit Nâsir-eddîn Tûsensîs hisce :
 آنکه بفارسی سخن می رانند د در معرض دال :
 دال را بنشانند د ما قبل وی ار ساکن جز وای بود دال است
 وثر نه دال معجم خوانند v. Sev. Seas t. VII p. 17 l. 10 et Borh. qât. p. 4 l. 16. In lexico persico سروری inscripto, quod permagni aestimatur, haec legendi regula semper est observata. Sed alius lexici persici, Raschîdî inscripti, auctor in India natus literas د et ذ sine ullo discrimine in persicis vocabulis adhiberi posse contendit. Denique in opere حُلل مطرّز a Maulânâ Scherf-eddîn 'Alî conscripto docetur, Persiae incolas in quolibet persico vocabulo literam ذ pro د substituere, contra, qui Mâvarannahr provinciam inhabitant, Persas literam د semper servare. Auctor lexici Raschîdî (l. l. p. 11 et 12) dicit :
 حرف دال را در فارسی از دال بدین ضابطه امتیاز کرده اند که اگر پیش از و صحیح ساکن بود مهمله خوانند و اگر صحیح متحرک یا حرف علت ساکن یا متحرک بود معجمه خوانند لیکن اصح آنست که درین دو مقام مهمله و معجمه هر دو خوانند بلکه افصح پیش قدماء فرس مهمله است چنانکه لال اعل ماوراء النهر استعمال میکنند و مولانا شرف الدین علی در حلیل مطرّز گفته که درین دو موضع اهل فارس بدال معجمه خوانند و اهل ماوراء النهر بدال مهمله حتی لفظ گذشت و گذر را نیز بدال مهمله استعمال کنند و در لغت آنر مذکور خواهد شد (یعنی در فرهنگ) که افصح بدال مهمله است

Addit Lumsden in India literam ۛ nuquam ut ځ pronuntiari. In tanta ipsorum Persarum de modo literam ۛ pronuntiandi dissensione difficile est certi quid statuere. Attamen boni Persarum scriptores olim in persicis vocabulis literam ۛ post vocalem re vera ut ځ *dh* pronuntiasse videntur, quum ipse poeta Anvari hanc pronuntiandi rationem in versibus sequentibus negligens licentiae excusationem afferat; nam vocabula persica, بنمود, افزود et بود, literae ځ *dh* sono pronuntianda, voci arabicae جود, quae in literam ۛ exit, similem exitum non habent, metr. دستت بستخا چون ید بیضا بنمود ۛ از جود تو بر جهان : هزج جهانی افزود ۛ کس چون تو ساختی نیست و فی خواهد بود ۛ گو i. e. „*manus tua liberalitate ut manus alba (Mosis) apparuit; tua liberalitate mundus mundo auctus est. Liberalis ut tu nullus est nec erit unquam; dic : versus in literam dāl creant, o mundus libertatis.*“ V. Sev. Seas et Borh. qât. l. l., Lumsden l. l. t. I p. 26.

ر et ل

14. De hisce literis nil monendum, quum plane respondeant nostris *r* et *l*.

ژ et ز

15. Sunt zend. literae sibilantes ڙ, ى *z* et ڭ *zh*, quarum prior ڙ *z* ut *s* moll., posterior ڭ *zh* ut gall. *j* e. g. in voc. *jour*, *jardin* pronuntiatur. Praeterea sibilans ڭ, quamquam zend. ڭ *zh* respondet, non semper tamen eius loco reperitur, sed saepe etiam alia sibilans, ut ڭ, ش, substituitur, d. q. plura v. infra § 52 et 53.

ش et س

16. Lit. س est *s* acut., quae recentiore linguae persicae aetate in quibusdam vocibus, ut سد *centum*, شصت *sevaginta*, al. cum ar. ص permutata est (§ 4). Altera autem sibilans

ش *sch* respondet z. ڙ *s* et ڙ *sch* et in persicis vocabulis saepe cum palatalibus permutatur, d. q. plura v. § 54 et 58.

ظ et ط ض ص

17. Quatuor has literas, arabicae linguae proprias et peculiaribus sonis ڙ, ڊ, ٿ et ڙ ab aliis bene distinctas, Persae repudiarunt. Praeterea eas cum literis ڙ, ڙ, ٿ et ڙ, quae sono illis sunt cognatae, confundunt ob eamque causam pronuntiant ص *s*, ط *t*, ض et ظ *z*. Cf. § 4 et 8.

ع

18. Haec quoque litera, quum sonum gutturalem Arabibus proprium significet, a Persis non est recepta. Sonum hunc, Europaeorum litera minime exprimendum, spiritus lenis signo ˘ indicare placuit. V. de Sacy gr. ar. t. I p. 20; Caussin de Perceval gr. ar. vulg. p. 5. In vocibus persicis, ut لعيل *rubinus*, عرابه *currus*, al. lit. ع ex antiquiore ˆ orta est (§ 4); in aliis ipsa lit. ع init. per aphaeresin abiecta est c. g. يال ex ar. عيال *familia*, unde يالمند pro عيالمند (§ 69, 1).

غ

19. Lit. gutturalis غ, quam Arabes sono literas *r* et *g* attingente pronuntiant, modo per *rh*, modo per *gh* vel *g* exprimitur. Persis autem est lit. gutturalis media aspirata *gh*, de qua Chodzko (l. l. p. 5 § 9) dicit: „Le غ est un *gh* dur dont l'articulation a beaucoup d'analogie avec l'*r* grassy des Provençaux.“

ف

20. Lit. ف *f* est zend. lit. ڤ *f*, quae ex labiali tenui ڤ sequentis literae ڙ *r*, ڙ *s* et ڤ *n* vi attrahendi oritur. Bopp Vg². § 40. Saepe permutatur eum aliis labialibus et cum lit. ڤ, d. q. plura v. § 61, c.

ق

21. Literam ق, et ipsam a Persis repudiatam, Arabes sono literae *k* simili sed e gutture cum emphasi quadam producto efferunt, qua recte pronuntianda verus Arabs cognoscitur, v. de Sacy gr. ar. t. I p. 21, Caussin de Perceval gr. ar. vulg. p. 5. Nos hunc sonum perdifficilem ad imitandum litera *q* indicavimus. In vocibus pers. hanc lit. e primitiva غ vel ك ortam esse (§ 4) dicit auctor gram. pers. lexico Raschîdî prae fixae (l. l. p. 15).

ك et گ

22. Duarum gutturalium prior ك est tenuis *k*, posterior گ media *g* a Persis addita. Secundum gram. pers. lexico Raschîdî (l. l. p. 15) prae fixam lit. گ quarundam vocum persicarum in Mâvarannahr cum lit. ك permutatur e. g. كشاد, خيگ, خوگ et گشاد pro خوشاد, گشاد et خوشاد.

ن et م

23. Varios nasales sonos, qui in lingua sanscrita secundum quinque literarum ordines propriis literis ङ ण, ज ण, ण ण, न न et म m et Anusvâra ँ ण significantur, Persae in scriptura antiqua duabus tantum nasalibus *n* et *m* expressisse videntur, nec plures possidet ipsa dialectus antiquior persica. Quae enim nunc in zendica lingua praeter *m* usitata sunt nasalium signa , *n* et ڤ ñ ita inter se differunt, ut prius , *n* semper in initio et fine vocis locum habeat et in media voce inter vocales et ante semi-vocales *y* et *v* et post plurimas consonantes, posterius autem ڤ ñ non nisi in media voce ante consonantes trium priorum ordinum reperiatur. Porro signum ڤ ã ex primitivo an ortum videtur et proprie est vocalis, quam sequitur sonus nasalis, gallico *on* fere respondens. Postremi denique soni nasales , et ڤ, zendicae linguae proprii, quum saepius confundantur, pronuntiatione non multum inter se differre videntur. Signum usitatus , legitur post vocalem *a* vel *áo* ante lit. z. ڤ *h* ex

primitivo s ortam, alterum autem *ś* respondet ap. *hy* eiusque pronuntiatio a sono *nh* discrepans pendet ex sequenti semi-vocali *y*, quae tamen tunc abiici solet. Cf. Sp. Zg. § 52—55. — Literae *ن* igitur pronuntiatio ex organo, quo sequens consonans profertur, est definienda, quum ante labialem ut *m*, ante gutturalem ut *ng*, ante palatinam fere similiter et ante dentalem vulgari nasalis sono *n* efferatur. — Praeterea docet auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 17), sonum literae finalis *ن* praecedente litera quiescenti *ا* vel *و* vel *ی* per nares edi solere (بطریق غنه متلفظ شود), ut in زبان, eamque pronuntiandi rationem interdum etiam in media voce usitatam esse, ut in خواند, نشانید.

,

24. Lit. *و* *v* initio vocis vel syllabae semper est consonans; in medio autem vel fine vocum, si praecedit vocalis homogena *ا*, est lit. quiescens et pronuntiatur aut *û* aut *ô*, d. q. plura v. § 29 et 32. — In tribus voc. دو *duo*, تو *tu* et چو *sicut* Persarum grammatici literam *و* ea de causa additam dicunt, quia voces persicae in consonantem exire debeant. In quibusdam autem aliis vocibus lit. *و* post vocalem *ا* non pronuntiata etiam recentiore more scribendi omittitur, ut in کاوس pro کاوس (= pa. وندکاه et in rec. cod. وندک et وندک Sp. Pg. p. 43); سیاوخش = سیاوش pro شاپور = شاپور, ex quo decurtatum est; ناوس pro گراوس; گراوس pro گراوس. — Non pronuntiatur etiam lit. *و*, quae واو معدوله s. واو اشماء ضمه dicatur, praecedente *خ*, raro *خ*, aut *خ*, d. q. v. § 12. — In media voce lit. *و* quiescens plane ut lit. *ا* et *ی* quiescens (§ 6 et 26) scribendo omitti potest e. g. کوه pro کوه *mons*; هوش pro intellectus; توست pro توست, ex تو *tu* et است *est* contractum. — Si literae *و* praecedat vocalis *ا* oritur diphthongus *او* *au* (§ 6).

ۛ

25. Lit. ۛ *h* et initialis et media semper est radicalis sonoque fortiore pronuntianda *), ut in حُنْر *virtus*, مِهْر *sol*, مِهْر *sigillum*; lit. autem ۛ finalis aut est radicalis aut muta, vocali praecedenti brevi ad sustinendum addita **). Quare Persarum grammatici distinguunt inter lit. Hâ finalem manifestam (حای جلی s. حای مظهر s. حای ظاھر) et occultam (حای مخفی s. حای خفی). Manifesta dicitur omnis lit. ۛ radicalis et pronuntiata, quam ob causam etiam Hâ pronuntiata (حای ملفوظ) appellatur. Plerumque illi praecedit vocalis longa اـ vel وـ, quae tamen etiam metro inprimis urgente defective scribi potest, rarius vocalis brevis i e. g. رَـ vel ىَـ, *via*, اَنْدوہ vel اَنْدُہ *moeror*; زَرِه *lorica*; مِم *magnus*. Occulta autem sive lenis dicitur aut lit. ۛ suffixa et supervacanea ideoque addita, quia voces persicae in consonantem exeant necesse est (§ 113), aut lit ۛ vocum arabicarum, quam Persae pro ۛ arab. scribunt e. g. داده *datus*; داند *dans*; دوشه *multarium*; هرروزه *quotidianus*; زرینه *aureus*; خانه *domus*; که *qui*; چه *quod*; قلعه *arx* pro ar. قلعة. Haec litera, etiam Hâ levata (حای مخفف) dicta, non solum in pronuntiando praetermittitur, sed etiam syllaba quadam in fine accedente varie immutatur, d. q. v. § 92—96.

ی

26. Lit. ی *y* ut lit. و initio vocis vel syllabae semper est consonans; in medio autem vel fine vocum, si praecedit vocalis

*) „Le ۛ représente une articulation aussi forte que le *h* aspiré français dans *haine*, *hache*“ Chodzko l. l. p. 5 § 11.

**) Pronuntiationem huius lit. ۛ finalis mutae Chodzko (l. l. § 15, 1) sic definit: „L'articulation aspirée qui lui est propre s'absorbe et disparaît dans la voyelle qui l'a précède.“

homogena =, est lit. quiescens et pronuntiatur aut *i* aut *e*, d. q. v. § 29 et 32. Attamen in poetico inprimis sermone lit. ی quiescens in media voce, plane ut lit. ا et و (§ 6 et 24), scribendo omitti potest e. g. بیرون pro بیرون *extra*; زنهار pro زنهار *cave*; نیکو pro نیکو *bonus*; بارک pro باریک *tenuis*; رِسْمَان pro رِسْمَان *funis*. Praeterea lit. ی vocabulo in longam vocalem ا vel و exeunti, ut lubet, addi potest e. g. پای et پا *pes*; عصا و فارسیان بنیادت یا عصای *baculus* (عصا و فارسیان بنیادت یا عصای *facies*); رو و رو نیز استعمال کنند و گویند عصای و برین قیاس در کلمات عربیه دیگر (عصا s. v. Bh. s. v.); accedente autem suffixo vel terminatione quadam haec lit. ی coniungendi causa inseri solet e. g. پایها *pedes*; پایِ *pes unus*; پایش *pes eius*; نیکوئی *bonum*; ابرویش *supercilium eius*. — Si literae ی praecedit vocalis ا oritur diphthongus ای *ai* (§ 6).

VOCALES.

27. Pronuntiatio vocalium in diversis Persarum provinciis diversa est. In India auctore Lumsdenio (l. l. t. I p. 6 sqq.) vocales hoc modo pronuntiantur :

ا ut angl. *u* in voc. *but*; ا ut angl. *i* in voc. *bit*; و ut angl. *oo* in voc. *book*; ا و ut angl. *au* e. g. مال *maul opes*; diphthongus او ut angl. *ow* e. g. کَوْدُن *kowdun stolidus*; diphthongus ای ut angl. *y* e. g. مَیل *myle inclinatio*. Praeterea distinguitur inter vocales notas et ignotas و و et ی ی (§ 32). Nota enim و و pronuntiatur ut angl. *oo* e. g. سُوْد *soode lucrum* et nota ی ی ut angl. *ee* e. g. پِیر *peer senex*; ignota autem و و ut angl. *o* e. g. مَور *more formica* et ignota ی ی ut angl. *e* e. g. بَید *bede salix*, quod tamen discrimen Persae Iraniam incolentes omnino ignorant.

Mirza Mohammed Ibrahim natione Persa et professoris linguae arabicae et persicae munere in collegio „East-India“

dicto, quod in urbe indica Haileybury floret, fungens in grammatica persica pronuntiationem breviter hoc modo exponit :

a ut angl. *a* in voc. bat; *i* ut angl. *e* in voc. pet; *u* ut angl. *u* in voc. bull; *â* ut angl. *au* in voc. cause seu ut angl. *aw* in voc. paw i. e. ut *â* ad sonum ô inclinans; vocalis *و* brevis ut germ. *u* in voc. rund; vocalis longa *و* ut germ. *u* in voc. bruder; voc. *ی*, quae semper longa est, ut germ. *ie* in voc. rief vel *ih* in voc. ihm.

Denique Chodzko natione quidem Polonus sed pronuntiationis in Irania usitatae peritissimus, quippe qui literarum persicarum eruditus per duodecim annos consulis Russici munere fungens in persicis regionibus habitaverit, de hac re in grammatica persica uberius et fusius disputavit. Postquam vocales breves *ـ*, *ـ* et *ـ* vocalibus respondentibus gallicis *e*, *i* et *u* designavit, de pronuntiatione vocalium *ا*, *و* et *ی* haec praecipit (p. 6. 7 et 8) :

„L'élif long, *ا*, des Persans marque une articulation prolongée et emphatique qui ressemble au *ao* français dans le mot Saône. Ils n'ont, dans leur langue, aucun son identique avec celui de notre *a*. En général les Persans se plaisent, en parlant, à faire sentir le son prolongé de cette voyelle. Les natifs de la province de Fars, qui passent pour avoir le mieux conservé la tradition de la vraie prononciation des Iraniens, articulent l'élif long comme *ou*. Aussi prononceront-ils نان *noûn* „pain“; بیا *beyoû* „viens“; ماها *moûhoû* „ô lune“, que les personnes de la cour de Téhéran prononcent nân, beyâ et mâhâ. — Le *و* ne se prononce jamais comme l'*o* français. Ex. غول *ghoûl* „démon du desert“; پارو *pâroû* „rame“, etc., excepté خوش *khoch* „beau“. Au commencement des mots d'origine persane il est toujours consonne. Dans quelques mots persans et arabes, le *و* représente la réunion des deux sons *ô* et *ou* dans une diphthongue, analogue à celle

qu'on obtiendrait en prononçant avec vitesse les deux premières syllabes des expressions „beau ou laid, ô oublieux!“ etc. Il est important de le prononcer distinctement, vu que le rythme et le sens du mot en dépendent. Exemples :

moû „cheveu“ et môou „cep de vigne“; — رو roû „visage“ et rôou „va“; — آبرو âbroû „honneur“ et أبرو abrôou „rigole pour l'écoulement de l'eau“; — بدو bedoû „pour lui, à lui“ et بدو bedôou „cours“; — گرو gueroû „si lui, si elle“ et گرو guirôou „gage“, hypothèque; — جو djoû „ruisseau“, جو djôou „de l'orge“ et جو dju „cherche“; — شو chev, racine aoriste du verbe شدن „devenir“, شو chôou, impératif du même verbe, et شو chou, racine aoriste du verbe شستن chùsten „laver“ etc.

La plupart des monosyllabes arabes en usage chez les Persans changent leur و ou en diphthongue ôou Exemples :

موج môoudj „flot, vague“; زوج zôoudj „couple“; قول qôoul „parole“; بول bôoul „urine“ etc.

Dans quelques mots d'origine persane, les voyelles longues و et ی, et surtout la première, ne se prononcent pas. Ex. :

سپورات prononcez soursât et non pas suyoursât „provisions de bouche“; خوان khân „table“; خواندن khândên „appeler, réciter à haute voix, lire“; خواهر khâhêr „soeur“; خویش khîch „parent, proche“; خوشتن khîchtên „soi-même“; خوار khâr, خوارزم khârezm, noms de deux pays, etc.

Mais dans tous les mots pris de l'arabe, le و suivi d'un t se prononce Exemples :

خوانین khévânîn, plur. de خان khân; اخوان ekhvân, plur. de اخ akh „frère“; خوارج khcvâridj „étrangers“, plur. de خارج khâridj etc.

Les voyelles ا i bref et آ $\hat{i}$ long conservent partout la même prononciation qu'en français.⁴

Haec praecepta sufficiant ad cognoscendam Persarum pronuntiationem, quam tamen, nisi commercium habeas cum ipsis Persis et consuetudine quotidiana cum illis coniunctus sis, minime addisces. Nostrae vero institutiones quum non inserviant sermoni, qualis nunc est, Persarum addiscendo, sed cognatis dialectis comparatis ad severiora artis praecepta conscriptae sint, quo ad literarum potius persicarum monumenta aditus apcriatur, antiquiorem praetulimus pronuntiationem, qualem etiam praebent linguae cognatae, zendica et sanscrita, et dialecti antiquiores persicae.

28. Simples linguae persicae vocales purae tres sunt a , i et u signis arabicis Fatha ـَ , Kesra ـِ et Dhamma ـُ distinctae, sed persice a scribendi more زبر Zabar *supra*, زير Zêr *infra* et پيش Pêsch *ante* appellatae, quia vocalium Zabar ـَ a et Pêsch ـِ u signa supra, vocalis autem Zêr ـِ i signum infra consonantem ponitur c. g. initio ا a , آ $\hat{i}$ et و u , in medio ب ba , بي bi et بو bu .

De Nunnatione in arabica lingua usitata v. infra § 98.

29. Longae vocales $\hat{a}$, $\hat{i}$, $\hat{u}$ ut in arabica scriptura exprimuntur postpositis vocalium literis ا , آ et و , quae vocalibus Zabar a , Zêr i et Pêsch u respondent e. g. initio اا s. $\hat{a}$, آا $\hat{i}$ et وا $\hat{u}$, in medio et fine با $b\hat{a}$, بي $b\hat{i}$ et بو $b\hat{u}$. Attamen vocalis و etiam anceps est, si lit. و ea de causa addita est, quia voces persicae in consonantes exire debent, ut in tribus voc. چو et تو (§ 24). Praeterea quae longis vocalibus formandis inserviunt literae quiescentes ا , و et ي in poetico imprimis sermone saepe omittuntur, d. q. v. § 6. 24 et 26.

30. Longa vocalis ا $\hat{a}$ vocum arabicarum, ut in arabica ita in persica quoque lingua, nonnunquam sono $\hat{e}$ pronuntiatur,

vergente nimirum sono *a* ad sonum *i*, quod grammatice ^۵ *amālê* *inclinatio* dicitur, d. q. plura v. infra § 91.

31. In quibusdam vocibus literae و et ی ea tantum de causa apponuntur, ut pronuntiatio vocalis antecedentis Pêsch et Zêr accuratius definiatur, quae tamen scribendi ratio in lingua turcica usitatio in paucis tantum regionibus persicis reperitur e. g. مغول pro مُغُل, اُغَلْمِش pro اُغَلْمِش. Verba auctoris grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 35 fin.) sunt : در املاء پارسی بعد از ضمه واو نوشتن وبعد از کسره یا در بعضی مواضع است و در املاء توکی در اکثر جا بعد از ضمه واو وبعد از کسره یا و بعد از فتح الف نویسند. V. etiam *Seven Seas* t. VII p. 37, l. 18.

32. Praeter diphthongos او *au* et آي *ai*, quae in arabica quoque lingua reperiuntur, Persarum grammatici duas alias *ô* et *ê* persicae linguae proprias enumerant, quae in dialecto parsica zendicis literis scripta vocalibus ۛ *ô* et ۛ *ê* exprimi solent (Sp. Pg. § 10 et 11). Quum autem ad diphthongos illas significandas Arabum scriptura, a qua absunt, signa peculiariora non praeberet, Persae eligebant quidem longarum vocalium *û* et *î* signa ۛ et ۛ, sed nominibus pronuntiationem diversam bene distinxerunt. Appellabant enim diphthongum *ô* Vav persicum (واو فارسی s. واو عجمی) vel Vav ignotum (واو مجهول) et diphthongum *ê* Yâ persicum (یای فارسی s. یای عجمی) vel Yâ ignotum (یای مجهول), quippe quae diphthongi oppositae essent sono illi vocalium longarum *û* et *î* Arabibus noto ob eamque causam Vav arabicum (واو تازی) vel Vav notum (واو معروف) et Yâ arabicum (یای تازی) vel Yâ notum (یای معروف) denominato.

Quod tamen discrimen inter vocales longas notas et ignotas Persae Iraniam incolentes omnino ignorant, ut ex praeceptis de pronuntiatione persica, qualia M. Ibrahîm et Chodzko tradunt, (§ 27) plane intelligitur. Docente Trumppio (*Zeitschr. d. D.M.G.* t. 23 p. 55 not. 1 et p. 68)

prae. می s. می et نیست *non est* in Chorâsân semper pronuntiantur mē s. hamē et nēst.

33. Diphthongum *ô* sono ओ, pronuntiandam esse bene probant voces persicae cum sanscritis et antiquioribus persicis comparatae e. g. گاو bos, s. गा, z. gâo, phl. گا, in comp. گوسپند *ovis* = z. gaoçpeñta, phl. גאספנר, pa. gôçpeñt; گوش *auris*, z. gaosha, ap. gausa, phl. et pa. gôsh coll. s. घोष; زور *robur*, z. zâvare et zura, ap. zura, phl. זור coll. paz. zôr; دوش *humerus*, s. दोस्; نوخ *nox hesterna*, unde دوشین s. دوشینه, s. दोषा; سوک *luctus* = z. çaoka, s. शोक; نیر *vis, robur*, phl. ניר, pa. nîrô coll. Sp. Chr. 65, 5, ubi schol. in Sec. Nam. dicit: نیرو بالكسر وواو مجهول. In legendo autem difficillimum est sonos *ô* et *û* uno eodemque signo و expressos bene inter se discernere, quum discrimen illud praeceptis grammaticis non nitatur, sed ex etymologia et usu pendeat et ipsi Persarum lexicographi de pronuntiatione non semper consentiant. Interdum arabicae quoque vocis vocalem و diphthongi *ô* sono pronuntiandam esse docent Persarum grammatici, ut in voc. غول *daemonis species*, quod Chodzko pronuntiat ghoul (§ 27); cf. etiam Sec. Nam. p. 167 l. 1. 2 schol.

34. Minus autem difficile est diphthongum *ê* a longa vocali *î* eodem signo ی denotata discernere, quum haec pronuntiatio si vocabula diphthongo *ê* legenda excipias (§ 35), maximam partem ad terminationem ی sit restricta, quae utrum *ê* an *î* pronuntianda sit, praeceptis grammaticis infra exponendis accurate definiatur. Praeterea in simili versuum exitu discrimen inter ی *î* et ی *ê* bene observatur.

35. Multarum etiam vocum mediam vocalem ی sono diphthongi *ê* pronuntiandam esse docent lexica persice scripta eaque pronuntiandi ratio comparatione cum lingua sanscrita et dialectis antiquioribus persicis optime confirmatur e. g.

میغ *nubes*, z. maêgha, s. मेघ; ديو *daemon*, z. daêva, phl. 𐭌𐭕𐭎𐭕, pa. dév, s. देव coll. Lassen ind. Alt. I, 524; میش *ovis*, s. मेघ; کيسو *cirrus*, s. केय; شیر *leo*, phl. 𐭕𐭎𐭕, pa. shér, diversum a شیر *lac*, s. क्षीर.

36. In libris manuscriptis et impressis vocalium signa rarissime sunt apposita. In nostro libro, ut tot signorum concursus evitetur, vocales $\text{—} a$, $\text{—} \acute{a}$, $\text{—} i$ et $\text{—} \acute{u}$ raro tantum adscriptae reperiuntur, diphthongi autem $\acute{e}$ et $\acute{o}$ apposita vocalis Zêr — et Pêsch — signo hoc modo denotantur : $\text{—} i$ et $\text{—} \acute{o}$.

LEGENDI NOTAE.

37. Praeter vocales Persae arabicas quoque legendi notas Sukûn s. Jezm, Teschdid, Meddam et Hamzam receperunt, quarum tamen alias omittere, alias alio modo adhibere solent.

SUKUN s. JEZM.

38. Vocalis absentis signum arabicum Jezm (جزم) — i. e. *resectio*, quod Persae Sukûn (سکون) *quies* appellare solent, in persicis libris fere semper omittitur. Si autem scribendum est, duarum literarum quiescentium, quae concurrunt, prior, trium, quarum prima semper est lit. quiescens و, aut ی, media tantum hac nota insigniri solet, ut نَیست, دُوست, کُشتاسپ, مَرَد. In diphthongis *ai* آئِ et *au* آو signum Sukûn ad lit. ی et و apponitur. Parsica dialectus zendicis literis scripta legendi nota Sukûn prorsus caret.

TESCHDID.

39. Omnis literae duplicatae, praeter literam 𐭌, signum arabicum Teschdid (تشدید) — , i. e. *corroboratio*, Persae quidem receperunt, sed ut lubet etiam scribere aut omittere possunt, quum non sit primitivum nec in antiquioribus dialectis persicis usitatum (در اصل لغت فرس حرف مشدد [مشدد در یک])

کلمه [al. نیامده و آنچه در اشعار قدما یافته شده از ضرورت شعر است Splieth gr. pers. p. 37). In multis vocibus persicis utraque scribendi ratio usitata est e. g. خَرَد et خَرَد; نَر et نَر; فَر et فَر. دریدن et کَردن; فَرخ et فَرخ; خَرم et خَرم. In fine autem vocis, quae terminatur consonante vocali non affecta hoc signum omittatur necesse est. V. infra § 68.

MEDDA.

40. Medda (مَدَّ s. مَدَّ) $\simeq$ i. e. *productio*, est duplicandi nota literae ʾ propria et adhibetur, si initio vocis literam ʾ vocali *a* pronuntiandam sequitur altera lit. ʾ quiescens, quae signo Medda cum priore lit. ʾ in unam coniungitur. Inservit igitur haec nota exprimendae vocali longae initiali ʾ *ā*, pro qua etiam libri impressi et manuscripti duas lit. Elif ʾ exhibent e. g. praepositio ʾ verborum persicorum, ut آمدن, آمیختن, آوردن al., respondens z. *ad ā*, s. آ, et vocalis longa ʾ aliarum vocum ut آشتی = z. *âkhti*, *pax*; آتش s. آذر = z. *âtar*, *ignis*; آجار = s. آहार *cibus*.

Nonnunquam codicum exaratores in media quoque voce loco literae ʾ quiescentis eiectae Meddam scripserunt, ut آتھی pro آتھی *peritia*; آلهی pro آلهی *divinus* coll. Pend. 128, 3.

HAMZA.

41. Hamza (هَمْزَة) ء i. e. *punctio* in arabica lingua literae consonanti vel literis و et ی cum hac lit. ʾ commutatis apponitur, in persica autem scriptura hoc signo lit. ʾ finalis occulta (§ 25) insignitur, si vocali *i* est pronuntianda, ut in بندۀ من *servus meus*; زینکار جامۀ vestis auro picta (§ 199 et 217), quae scribendi ratio natura huius literae nititur, quia tenuior est, quam ut vocalem ferre queat (§ 94). Vocalis *i*, quacum sit. ʾ finalis occulta pronuntianda est, signo Hamzae plerumque

non apponitur, quum alia vocalis hic locum habere non possit
e. g. بَندٌ pro بَنْدٌ.

42. Hamza etiam est nota mere orthographica, quae apponitur literae ی vocali i insignitae, si sequitur altera lit. ی quiescens. Scripto autem signo Hamza literae ی puncta diacritica omitti solent, ut مَتَّى, جَائِي, آئِينَ al.

NUMERORUM SIGNA.

43. Numerorum signa sunt arabica, quae Persae una cum literis arabicis receperunt. Praeterca Persae ad significandos numeros utuntur literis arabicis eodem ordine, qui in Hebraeorum et Aramaeorum alphabeto servatus est, dispositis, quas sequuntur sex aliae literae arabicae, quibus carent Hebraei et Aramaei. Ordinem indicant octo voces technicae : أَبَجَدُ حَوَزُ حُطَي كَلَمَن سَعَفَص قَرَشَت ثَخِجْدُ ضِطْعُ, quibus omnes literae arabicae continentur.

In sequenti tabula hae viginti octo literae in tres columnas ita dispositae sunt, ut prior unitates, altera decades, tertia centurias una cum numerorum signis ob oculos ponat et tabulae finem faciat ultima lit. غ mille significans, cui additus est anni numerus 1870, quo aliorum numerorum componendi ratio facilius intelligatur.

1	ا	۱	10	ی	۱۰	100	ق	۱۰۰
2	ب	۲	20	ك	۲۰	200	ر	۲۰۰
3	ج	۳	30	ل	۳۰	300	ش	۳۰۰
4	د	۴	40	م	۴۰	400	ت	۴۰۰
5	ه	۵	50	ن	۵۰	500	ث	۵۰۰
6	و	۶	60	س	۶۰	600	خ	۶۰۰
7	ز	۷	70	ع	۷۰	700	ذ	۷۰۰
8	ح	۸	80	ف	۸۰	800	ص	۸۰۰
9	ط	۹	90	ص	۹۰	900	ظ	۹۰۰
1000 غ			۱۰۰۰	1870 غضع			۱۸۷۰	

CONSONANTIUM MUTANDARUM LEGES.

44. Consonantium persicarum ut in lingua zendica et sanscrita quatuor classes distinguendae sunt, quarum prima gutturalium, praeter tennem 𐬑, 𐬕 *k* et mediam 𐬎, 𐬎 *g*, etiam duas aspiratas 𐬑, 𐬑 *kh* et 𐬎, 𐬎 *gh* offert, quae in lingua persica usque ad sonum *z* et 𐬑 procedunt (§ 49, I, *β* et 67, *b*, *α* et *β*) et ligaturam *z*. 𐬑 *q* (§ 46, *e*). Palatalibus 𐬑, 𐬑 *c*; 𐬑 *ch*; 𐬑, 𐬑 *j*; 𐬑 *jh*, quarum duae aspiratae in dialectis persicis desunt, etiam adiungendi sunt soni 𐬑 et 𐬑 linguis iraniceis proprii et sibilans 𐬑 palatali zendicae 𐬑 *ç* respondens, quae tamen etiam literae dentali-palatalis naturam accepit. Dentalium 𐬑, 𐬑 *t* (𐬑 *t*); 𐬑, 𐬑 *th* (𐬑 *th*); 𐬑, 𐬑 *d* (𐬑 *d*); 𐬑, 𐬑 *dh* (𐬑 *dh*) duae aspiratae usque ad sonum 𐬑, *z* et 𐬑 progressae sunt (§ 49, II, *β*; 54, *f* et 67, *b*, *δ*). Labiales persicae similes sunt zendicis 𐬑 *p*; 𐬑 *f*; 𐬑 *b*; 𐬑 *w* coll. *s*. 𐬑 *p*; 𐬑 *ph*; 𐬑 *b*; 𐬑 *bh*. Nasalium varii soni linguae zendicae 𐬑 *n*; 𐬑 *ñ*; 𐬑 *ñ*; 𐬑 *ñ* (gall. *on*); 𐬑 *ñ*; 𐬑 *m* et sanscritae 𐬑 *n*; 𐬑 *ñ*; 𐬑 *n*; 𐬑 *n*; 𐬑 *n*; 𐬑 *n* in lingua persica, praeter 𐬑, solo signo 𐬑 exprimuntur (§ 23). Liquida *l*, *s*. 𐬑, quae in lingua zendica et dialecto antiquiore persica deest et alia liquida 𐬑, 𐬑 *r* suppletur, in recentioribus dialectis pehlevica, parsica et persica usitata est, sed saepe cum *r* permutatur. Semivocales 𐬑 et 𐬑 respondent zendicis et sanscritis 𐬑 (𐬑), 𐬑 *v* et 𐬑, 𐬑, 𐬑 (𐬑), 𐬑 *y*. Denique restant sibilantes zend. 𐬑 *ç*; 𐬑 *s*; 𐬑 *sh*; 𐬑 *z*; 𐬑 *zh* et sanscr. 𐬑 *ç*; 𐬑 *sh*; 𐬑 *s* et aspirata *z*. 𐬑 *h* et *s*. 𐬑 *h*, quibus in lingua persica praeter 𐬑, 𐬑, 𐬑, 𐬑 et *z* etiam alias literas respondere statim docebitur.

Quum litera pers. 𐬑 et lit. *z* occulta peculiaribus mutationibus sint obnoxiae, ceterarum consonantium mutationibus prius accurate perlustratis, separatim de illis agetur.

a. PERMUTATIO.

GUTTURALES.

ك	خ	خو	ث	غ	ه
k	kh	q	g	gh	h

45. ك est lit. antiquior *k* et respondet *z.* et *s.* *k*, *kh* et quidem :

a) init. e. g. کام = *z.* ap. et *s.* *kâma*, phl. *کام*; کرد = *z.* *kereta*, ap. *karta*, *s.* *कत*; کرم = *z.* *kerema*, *s.* *कर्म*; کم = *z.* *kamna*; کمر = *z.* *kamara*; کندن = *z.* *kan*, coll. ap. *kantanaiy* K. 21, *s.* *खन्*; کوزه = *z.* *khavza*.

b) med. e. g. پاکیدن v. den. a. *پاک* coll. *s.* *पावक*, derivatum; فرکندیدن *s.* *فرکندیدن* a. r. *z.* *kan*, *s.* *खन्*; نکوحیدین a. r. *s.* *कुत्स*. Sed in media voce tenuis ك saepius in mediam ث emollita est, d. q. plura v. § 47, a.

c) fin. e. g. پاک = *s.* *पावक*; آک *s.* *آک* = *z.* *aka*, *agha*, *s.* *अघ*; तक *s.* *तक* = *z.* *taka*; كودك = *z.* *kutaka*, phl. *כודק*. Voces zendicae nunquam in lit. *k* desinunt.

d) In vocibus persicis tenuis ك saepe cum media ث permutatur et quidem non solum in media voce, ubi regulis conveniens et usitatius est coll. § 47, a, sed etiam in initio vocis e. g. کرزمان = *z.* *garô-demâna*; گریغ = *z.* *garîgh*; کشادن = *z.* *kashadan*. Attamen, excepto scribendi more in Transoxania usitato (§ 22), in fine vocis haec permutatio non admittitur. Praeterea tenuis ك etiam cum asp. خ permutatur e. g. کش = *z.* *kasha*, *s.* *कश*; خندك = *z.* *kandak*, *s.* *कन्दक* a v. *کندن*, *z.* *kan*, *s.* *खन्*.

e) Literarum complexus *z.* *khsh* et *s.* *क्ष* aut utroque huius complexus elemento کش exprimi potest, ut in کشوفتن *s.* *कशुवतन* = *r. z.* *khshub*, *s.* *क्षुभ*, aut alterutro क et क्ष, abiecto nimirum uno alterove complexus elemento e. g. لاک *lacca* = *s.* *लाक्षा* *s.* *राक्षा*; لک *numerus* CM = *s.* *लक्ष*; كودك *puer, infans*, *z.* *kutaka*, quocum conferendum videtur *s.* *कुट्ट*, lith. *kûdikis*; کُفتن *s.* *کُفتن* = *ر. z.* *khshub*, *s.* *क्षुभ*;

آشفتن et شیفتن ab eadem radice; نمشیدن a r. z. makhsh. Conf. etiam pracr. क्ख kkh respondens s. क्ष ksh (Lassen inst. ling. pracr. § 78) coll. अबेक्खदि (अपेक्षते) Çakunt. ed. Böhtl. 90, 6.

46. *kh* proprie est antiquior *k* et respondet z. gutt. asp. *kh* et s. ख et क e. g. त्ख = z. taokhman, s. तोकमन् coll. ap. taumâ, phl. תוקח, pa. tukhm et thûm. خر = s. खर; خرد = z. khratu, s. क्रतु; خرुशیدن = r. z. khruç, s. क्रुश्; خریدن = r. s. क्री; خشخاش = s. खसखस; خُنب s. خُم = z. khumba, s. कुम्भ; بخن = z. bakhta, s. भक्त; ناخن = s. नख; شاخ = s. शाखा.

a) Interdum respondet etiam z. *g*, *gh* et s. घ et ह e. g. دوختن s. دختن = r. z. dug, s. दुह् coll. دختر = z. dughdar, s. दुहितर्, quod z. voc. e primitivo dukhtar (goth. daúhtar) ortum videtur, litera *kh* accedente suffixo *dar*, quae est forma emollita pro *tar*, in *gh* mutata coll. z. aogedâ a r. vac y. 32. 10.

b) Saepe fortiore *خ* exprimitur z. aspirata lenis *h*, cui respondet s. sib. dent. स, pro qua etiam saepe श legitur, ut in शु et श्व pro सु et स्व e. g. خرم s. خرم coll. pars. حورم, ex z. hu, s. सु et r. z. et s. रम्; خسرو = z. huçravañh, s. सुश्रवस्; خشک = z. huska, ap. uska, s. शुष्क (primit. सुष्क); خور = हूर z. hvare, s. स्वर; خوشیدن = r. z. hush, s. शुष् (primit. सुष्); خوک = s. शूकर s. सूकर, coll. z. hu, lat. su-s; خریدن = r. z. hic, s. सिच; خریدن = r. z. har, s. सर; رخییدن = r. z. rañh, s. रस्, coll. انجاختن a r. z. jañh; s. जस् praef. ان. Adde سخن, quod docente Ascoli ad r. z. çañh dicere, loqui, referendum est, quum ex antiquiore çahvan ortum videatur, ut *خ* respondeat hva, coll. z. çañha = p. سُخ in voce پاسبان; خجیر = فُجیر (fortasse ex z. hu et çrîra); وَخشت s. وَخشت = z. vohukhshathra.

c) Ut *s* initialis ita etiam gutt. fortior *خ* in initio vocis haud raro respondet vocali in dialectis cognatis e. g. *خام* *crudus* = s. *आम*, arm. *am*, gr. *ἀμὸς*; *خاڤه* s. *خاڤ* s. *خاواڤ* coll. zend-paz. *𐬰𐬀𐬭𐬀* *ovum* = s. *अण्ड*, gr. *ὠόν*; *خاوران* = phil. *אורוראן* (*הורוראן*); *خراسان* = phil. *אוראסאן* (*הוראסאן*); *خرس* = s. *अरु*, gr. *ἄρκτος*, lat. *ursus*; *خسته* s. *خستو* coll. *استه* et *استو* = z. *açti*, *açta*, s. *अस्यन्*, *अस्य*, phil. *אסח*; *خشت* = z. *istya*, s. *इष्टका*, phil. *השחף* s. *השחף*; *خشم*, pars. *hashm* = z. *aêshma*.

d) Ante *t* lit. *خ* ex communi sonorum lege orta est ex gutturali vel palatali e. g. *باختن* (pr. *بازم*) = r. z. *baz*, s. *भज्*; *پاختن* (pr. *پيزم*) = r. z. et s. *पच*; *ताختن* (pr. *تازم*) = r. z. *tac*, s. *तच्च*; *دوختن* (pr. *دوزم* et *دوشم*) = r. z. *dug*, s. *दुह*; *شناختن* (pr. *سوزم* et *سوجم* § 54, i) = r. z. et s. *शुच*; *پيچيدن* (pr. *شناسم*) = r. ap. *khsnâç*, z. *khshnâ*; *پيچيدن* = r. *pikha nodus*; *پيشخيدن* = r. *स्यश्* (*स्यश्*). Cf. etiam *آشناختن* = a r. z. *hac* et *سنج* et *هنج* = r. z. *çac*, in quibus verbis *سنج* et *هنج* sunt formae augmentatae praesentis. Ad eandem analogiam etiam formatum videtur *الفختن* *تن* sonat *الفختن*, quod ante *تن* sonat *الفختن* a r. s. *लभ्* praef. *ल*, litera *خ* aspirationem literae s. *भ* exprimente coll. § 61, b. — Lit. *خ* nonnunquam etiam immutata manet si pro *تن* alia terminatio *دن* ope voc. *ی* adiungitur e. g. *داختن* *scire, intelligere* etc. et *داخيدن* *intueri, conspicerere* = r. z. *dareç*.

e) Lit. *خ* s. *خ* et cum *و* coniuncta *خو* (*خوا*) respondet z. *ق* = *hv* coll. *qa* suus, pro quo etiam *hva* legitur = s. *स्व*, coll. ap. *uvâ°*, *uvâi* c. g. z. *qâirizem* = ap. *uvârazmi*, p. *خوارزم* et z. *haraqaiti* = ap. *hara uvati*, s. *सरस्वती*. — In lingua sanscrita literae z. *q* (*hv*) respondet *स्व*, *सु*, pro quo etiam *श्व*, *शु* legitur e. g. *خُسْر* *socer* = z. *qaçura*, s. *श्वशुर* (pro *स्वशुर*); *خواب* = z. *qafna*, s. *स्वप्न*; *خواهر* =

z. qañhar, s. खसर्; خَرَه coll. خَوَرَه = z. qarenaiñh a r. z. qar *lucere*, s. सूर; خسپیدن = r. z. qafç; خفتن = r. z. qap, s. खप (सुप); خَنیدن s. خُنیدن et خواندن = r. z. qan, s. खन्; خوردن s. خواردن = r. z. qar, s. खद्; خواستن = r. s. खस्, z. qâd?

f) In vocibus persicis gutt. asp. خ permutatur et cum tenui ك e. g. کمان = خمان; کلاچ-نک = خرچنک; کوره = کلوجیدن; شاماکیچ = شاماخچ; خَوَرَه (= خَرَه z. qarenaiñh); خندق s. خندک = کندک s. کنده, z. khruç, coll. *fossa*; et cum media گ et asp. غ e. g. غراش = شوغ; غراشیدن s. گراشیدن; تاخ = تاغ; ستیخ = ستیغ; شوغ = غراشیدن; اچوخیدن = اچ-وغ-یدن; چاخیدن = چغیدن; خراشیدن = الف-قدن e. g. ق e. g. الف-قدن; et cum gutt. ar. ق e. g. الف-قدن; et cum gutt. s. initiali ه e. g. هاک = خاک; هاجیر = خاجیر; هیری = خلانیوش = هلاَنوش; خستو = هستو; خجیر = تاختن = تافتن; اچوختن = اچوختن e. g. ف e. g. تاختن = گریفتن, ut germ. dicitur Schlucht et Schlucht; achter et after coll. § 61, d.

g) Literarum complexui z. khsh, s. क्ष respondet aut خس e. g. اند-خ-س-یدن a r. z. takhsh; خسورتن = r. s. र; خسپیدن s. خسپیدن = r. z. khshu; خسودن = r. z. paksh; aut خ-ش e. g. خ-ش-نود = z. khshnûta; پخ-ش-یدن s. بخشیدن = r. z. bakhsh; پخ-ش-یدن = r. z. paksh; جاکشیدن = a r. z. jakhsh?; رخشیدن = r. z. rukhsh; aut denique sola lit. خ abiecto postremo complexus elemento sh, ut respondet lit. ك zendico khsh, s. क्ष (§ 45, e) e. g. خائیدن = r. z. khshu.

h) Literarum complexus خت exprimere videtur z. dentalem asp. th e. g. in پخت = پهن = z. pathana, d. q. plura v. in suppl. lex. nostri s. v. پخچودن, ut فح s. فاح respondet labiali asp. s. भ e. g. in v. الفاختن s. الفاختن = r. s. लभ coll. § 61, b.

47. Lit. گ est antiquior g et respondet z . g , s. ग, च e. g. گام = z . gâma; گار = z . gâo, s. गो; گرم = z . garema, s. घर्म; گری = z . grîva in voc. pers. گریبان, گریخته et گریواره; گواز s. گوازه = z . gavâz; گوش = z . gaosha, ap. gausa, s. घोष; بنگ = z . bañha coll. bañga, s. भङ्ग; لنگ = s. लिङ्ग; گادن = r. z. et s. gâ; گرازدن coll. al. forma کراچیدن s. کراچیدن = r. z. garez, s. गज. — Praeterea s. च in quibusdam vocibus ut in ling. hind. literis گه exprimitur e. g. گهن = s. घुण [hind. گهن] teredo s. termes; لگهن = s. लघन [hind. लङ्घन], unde al. forma لنگن ieiunium.

a) Saepe l. ک ex primitiva ک originem duxit eaque mutatio inprimis in media voce usitata est inter vocales et si praecedit vel sequitur liquida aut nasalis e. g. کيسو s. کيس = s. केश; پيکتر = ap. patikara, phl. פחכר, arm. patker; بندگان a sing. بنده = ap. bañdaka, phl. בנדה; چکر = z . yakare, s. यकृत; مکس = z . makhshi, phl. ממש s. מכש, s. मन्त्रिका; مرک = z . mahrka, phl. מרג; سوگ = z . çaoka, s. शोक; تک s. तक = z . taka, coll. تکیدن s. تکیدن = r. z. et s. tak; کندن = r. z. kan, s. खन्; انگایدن et انگاییدن a r. z. kaç, s. काश्.

b) Lit. گ fin. etiam ex palat. c vel j orta est e. g. تنگ , phl. תנג (arm. thanthsr) = z . tañcista s. tañjista a r. z. tac, s. तज्, s. तज्.

c) Lit. گ init. saepe respondet antiquiori v e. g. گرز = z . vazra, phl. ורז, s. वज्र coll. ap. vazraka; وراز s. گراز = z . varâza, s. वराह, lat. verres; گهرک = z . vehrka, s. वृक; گزند = pa. vazañt; گشن (phl. גושן) = z . varshui, s. वृष्णि; گناه = pa. vanâh, arm. vnas; گول (phl. גול) = arm. ward, coll. gr. ῥόδον ex Frodor (aeol. βρόδος), lat. rosa; cf. etiam گردنه i. q. وردنه. — Inde etiam explicanda est praepositio گ = z . vi, ut in گمان = z . vîmananh et گستردن a r. z. çtar,

s. स्तर et گشادن coll. zend-paz. وشادن, a r. z. shu et گداختن
a r. z. tac et گذاشتن, گذاشتن a r. z. tar et literae گ per-
mutatio cum ب et پ, quum sint literae ex primitiva v quasi
obduratae, ut in بربون s. پربون = گربون; بستاخ = گستاخ;
بزرگ coll. pa. گزرگ et ap. vazraka; گردیدن ex بردیدن;
گداختن ex براختن s. پراختن.

d) Denique notanda est aphaeresis lit. گ e. g. in ربوه pro
گربوه; ریبستن pro گریستن al., quae lit. interdum etiam ut ک et
خ per syncopen eüicitur, ut in بسلانیدن pro بگسلانیدن et in
شوب pro شکوب et in پاشیدن, quod ex پیشخیدن vocali simul
producta ortum videtur, d. q. plura v. § 69, 1, b et 2, d.

48. Lit. غ est antiquior g, quod respondet z. gh, g et
ap. g et s. ग, घ e. g. غرو = z. grava; شغال = s. शगल; مغز
= z. mazga, phl. मग, s. मज्जा; مغ coll. مغال = z. magha,
phl. मग; بغ = z. bagha, ap. бага, s. भग; تبغ = z. taê-
gha; داغ = z. dagha, s. दाह a r. z. daz, s. दह; دروغ =
z. draogha, ap. darauga, s. द्राघ; مرغ = z. meregha,
s. मग; مبیغ = z. maêgha, s. मेघ; وزغ = z. vazagha, phl. मग.

a) In verbo غنودن dormire lit. غ respondet etiam z. q,
quum غنو ex غون = arm. khoun = z. qafna somnus, literis
transpositis ortum videatur (§ 70).

b) Saepe lit. asp. غ permutata est cum media گ e. g.
گاو = غاو; گلوله = غلوله; گوچی = غوچی; گلگونه = غلگونه;
زغال = شگال, s. शगल; لغام = لغام; گلیواج = غلیواج;
آغندن = آگوشیدن, unde آگوش = آغوش; زگلا =
تبیغ; گزیدن et cum asp. خ e. g. تبیخ. — Arabes posteriores,
in primis autem Turcae literam غ in ق mutarunt e. g. ایاف =
جناف; ایاغ = جناف.

49. Lit. *ṣ* pariter ac gutt. aspirata pronuntiatur, sed *ṣ* originem spectas, ut respondens arm. *h*, non solum ad gutturales, sed etiam ad dentales et labiales referenda est

I. Lit. *ṣ* gutturalis respondet :

α) z. pal. *ç* (z) e. g. *ṣ* *decem* = z. et s. *daçan*, gr. *δέκα* *κα* parvus = z. *kaçu*, phl. *כס*, unde *כאעידן* = *کاستن*; *mag* *nus* = z. *maç* (*maz*), phl. *מס*, gr. *μύγας*; *אָלֶה* = phl. *לכא* coll. *אָדעידן* et *נאָכאעידן*, a r. z. *kaç*, s. *काश्*; *קִנָּה* (pa. *vanâh* s. *gunâh*) = phl. *כנא* coll. z. et s. *vi + naç*; *אָיִן* ex phl. *אֵינן* i. e. *açin*, coll. al. forma *אֵיִן* ad z. *ayañh*, s. *अयस्* referenda; *רָצִין* = *رستن* a r. z. *raz*, s. *रह*, coll. z. *razañh* *solitudo* = s. *रहस्*, phl. *רַז*, p. *راز*; *מַעַץ* = z. *maçya*, s. *मत्स्य* s. *मच्छ* (ex antiq. *mat-sya*, *matskya*, unde eiecta *t* et vocali producta *mâhya*, *mâçya*, *h* = *स* et *hy* = *स्य* in *mâhya* et *ç* = *छ* = *sk* in *mâçya*), coll. *zaza mâçi*. Eodem modo *נאָכאעידן* ad. r. s. *कुत्स्* referendum videtur.

β) z. gutt. asp. *kh* et *gh* e. g. *בָּיִר*, phl. *באָר*, coll. z. *bagha*, *bâgha* addito suff. *r*; *בֵּישְׁתָּן* = z. *baghaçtâna*? (*Βαγίσταρον ὕρος* Diod.); *תַּחַמַּ*, coll. *תַּחַמִּין*, = z. et ap. *takhma*, s. *तक्खन्* coll. ap. *takhma* in *citřatakhma* Beh. II, 79; *גִּחְזִין* coll. s. *जगत्* (pro *जघत्*). — Eodem modo lit. *ṣ* in *נִפְתָּן* ex *gh* orta est, quum r. z. *ghup* pro *gup* statuenda sit, coll. syn. *guz* = ap. *gud*, s. *गुह*.

γ) Huc pertinet etiam lit. *ṣ* fin. ex *כ* orta, quae etiam in dial. phl. et lingua armenica exstat; nec desunt vocabula persica utraque lit. *ṣ* et *כ* scripta e. g. *אֶסְכְּנִי* et *אֶסְכְּנִי* *terebra*. Accedente suffixo a vocali incipiente haec lit. *ṣ* in ipsa lingua persica in *ç* mutatur e. g. *בֵּרְחֵנִי* = phl. *ברחנִי*; *חָנֵּה* = phl. *חאנִי*, unde *חֲנִי*; *רֵמֶה* = phl. *רמִי*, arm. *eremak*; *מֵאֵה* = phl. *מאחִי*, arm. *matak*, pl. *מֵאֵהָן*; *פֶּרֶשְׁתָּה* = arm. *hřeštak*, unde pl. *פֶּרֶשְׁתָּהָן*. In dial. parsica loco huius lit. *ṣ* fin. sola

vocalis *a* reperitur e. g. ستاره = phl. סתארה et pa. ʕtâra; پیشه = phl. פישא et pa. pêsha; چاره = phl. چاره et pa. câra; میوه = phl. מיוה, pa. mîwa; خزینه = phl. חזינה et pa. qazhîna.

δ) Inde etiam explicanda est mutatio lit. *z* fin. in lit. ق in vocibus e persica lingua in arabicam translatis usitata e. g. فستق = pers. پسته; باشق = pers. باشه coll. خندق = pers. خندق (خندك, كندك).

II. Lit. *z* dentalis respondet :

α) *z. h* et *s.* स e. g. هور = *z.* haurva, ap. har'uva, *s.* ह्व; هزار = *z.* hazanra, *s.* सहस्र; هفت = *z.* haptan, *s.* सप्तन्; هم = *z.* et ap. hama, *s.* सम; هنر = *z.* hunara, *s.* सुनर; هند *s.* آند (§ 49, III, a) *sunt* = *z.* heñti, ap. hantiy, pa. heñt *s.* آند et *s.* सन्ति; ده *s.* ده pagus, vicus = *z.* danhu coll. daqyu, ap. dahyâus (nom. sg.), *s.* दस्यु; هراشیدن i. q. جستن = *r. z.* janh, *s.* जस्; هراشیدن = *r. z.* harez, *s.* सर्ज.

β) *z.* et *s.* dentali aspiratae *th* (*t*) et *dh* (*d*) e. g. پهلو = antiquiori parthu, *z.* perethu, *s.* पृथु, phl. פרתה, phl. پرتن, phl. פרתה = *z.* pathana; چاه, phl. چاه = *z.* câṭ (câta), afgh. tsâh, bal. câth; چهار, phl. چهار, pa. cihâr = *z.* cathware, *s.* चत्वारस्; خواجیدن i. q. خواستن = *r. s.* खवस् pro खस्, *z.* qâd?; دهم do = *z.* dadhâmi, *s.* ददामि; راه = *z.* raithya, *s.* रथ्या, phl. راه, arm. râç; زره = *z.* zrâdha, phl. زره, pa. zreh, arm. zrah; زه *s.* زه partus = *z.* zâtha; سپاه = *z.* ʕpâdha, ap. ʕpâda in takhmaçpâda Beh. II, 82. 85; شاه = ap. khsâyathiya, unde شاه-ییدن et fortasse etiam شکوهیدن = *z.* khshathra, *s.* क्षत्र; گاه, phl. گاه = *z.* gâtu, ap. gâthu; گوه excrementum = *s.* गूथ a *r. s.* et *z.* gu; چاه-چهره et چهره-چهره coll. منوچهره = *z.* cithra, *s.* चित्र, ap.

citra, phl. מִיתְרָה; מִיתְרָה = z. mithra, s. मित्र; מִיתְרָה = s. मुद्रा;
 نهان a r. z. dâ, s. धा, coll. s. निधि, निधान et निहित et pers.
 نهان, phl. נִהַן.

III. Lit. s labialis respondet :

a) z. f e. g. کوه *mons*, unde کوه *pars elatior* (dorsi) =
 phl. כוּף, zend-paz. کوپ, ap. kaufa coll. z. kaofa, quod
 Vend. 22, 10 etiam i. q. کوه significat. Huc pertinere etiam
 videtur v. شِكْفَتَن ex شِكْفَتَن ortum, quum etiam in pers. lingua
 gutt. asp. fortior خ cum lab. ف permutetur, d. q. plura v.
 § 46, f.

a) Lit. s initialis saepe respondet vocali in dialectis cognatis
 e. g. هَشْت = z. astan, s. अष्टन्, gr. ὀξτώ; هيزم = z.
 aêçma, phl. אִיסם; هوش 1) *mens* = z. ushi, 2) *mors* =
 z. aoshanh; هست coll. r. z. ah, s. अस्; هاشتن s. هاشتن
 praef. ب = r. z. akhsh, s. ईत् (अत्); هكز i. q. هكز = phl.
 אכר. In aliis vocibus pro s posita est l c. g. اچمن = z.
 hañjamana, aut utraque forma cum s et l usitata est e. g.
 خند et اند sunt (§ 49, II, a), هسته et استه coll. خسته et
 هستو s. خستو = z. açti, s. अस्थि; همیان et همیان s.
 همباز; ابره et حوبره; انگار et هنگار; انبان et حنبان; انباز et حنباز;
 ايج et هيچ; اورمز et حورمز.

b) In vocibus e lingua sanscrita desumptis lit. s respondet
 s. ह c. g. حار = s. हार; हرا = s. हरीतकी; हलल = s. हलाहल;
 हनक = s. हिंगु; हिर = s. हिरण s. हिरण्य.

c) Denique lit. s permutatur etiam cum gutt. خ ut in خبير
 = هجیر et cum ح, ut in حيز = هيز et cum pal. ج ut in مالج
 = ناکه = s. ناکاج s. ناکاج; ماء = ماء.

PALATALES.

च	ज	ञ	ञ	स
c	j	z	zh	ç

50. Lit. च est antiquior k et respondet :

α) z. et s. c e. g. چا = z. cāt a r. z. kan fodere; چرخ = z. cakhra, s. चक्र; چرم = s. चर्मन्; چشم = z. cashman a r. z. cash = s. चक्ष्, videre; چنک s. چنک rostrum = s. चंचु s. चंचू; چتر = z. cithra, ap. citra, s. चित्र; काच vitrum = s. काच.

β) s. pal. asp. छ, quae ex sk orta est e. g. چتر umbraculum = s. छत्र s. छत्र.

γ) z. pal. med. j e. g. چمیدن = r. z. jam = gam, coll. چمیدن praef. چم, in quo l. چ cum چ permutata est.

δ) z. gutt. asp. h, s. स e. g. چپ = z. havya (hâvôya), s. हव्य.

α) Simplici lit. چ exprimitur etiam quidam literarum complexus, scil. 1) z. khsh, s. क्ष in voce چوپ = s. क्षुप et in v. چوخییدن = چوخییدن, cuius r. z. est khshu et in v. شکوخییدن = s. क्षुचि, cuius r. z. est khshvip, s. क्षिप् et 2) s. श्य in v. چاهیدن, cui in v. syn. چاهیدن et چاهیدن respondet سچ et شچ, quum haec verba ad eandem rad. s. श्य referenda videantur.

51. Lit. چ est antiquior g et respondet z. et s. j et s. ग e. g. چاماسپ = z. jâmâçpa; چامن = z. hañjamana, s. सङ्गम; چال = s. जाल; چنچ = s. गज्ज; چستن salire = z. jañh (jah), s. जस्; چستن petere, optare = z. et ap. jad, s. गद्.

a) Attamen multae voces, in quibus l. چ respondet gutt. med. g, recentioris originis videntur, quum aliae formae antiquiores aut in ipsa lingua persica in usu sint, aut in dialectis antiquioribus persicis reperiantur e. g. چان = z. gaya, phl. چان vel چان coll. afgh. چان (tsan); جهان = s. जगत् coll. al. formis چیهان (کیهان, چیهان), phl. چیهان et چیهان, quae cum z. gaêtha cognatae videntur; چلاب coll. al. forma چلاب; جوی = z. vaidhi, pro quo etiam aliam formam antiquiorem yuvya exstare dicit Oppert.

b) Raro lit. ج ex tenui c (چ) orta est ut in پنج = z. et s. pancan, quae tamen literae in persica lingua saepe permuntantur, d. q. v. § 54, i.

c) Denique lit. ج initialis saepe respondet semivocali y e. g. جادو = z. yâtu; جفت = z. yaoiti, s. यूति; جگر = z. yakare, s. यकृत; جو = z. et s. java, gr. ζέα; جوان = z. yavan, s. युवन; جمشید = z. yimo-khshaêta, phl. ימשה s. גמשה. Cf. etiam § 50, a, 2 et 54, h.

52. Lit. ج, ut ex antiquiore l. gutt. orta, respondet etiam z. vel s. gutturali et palatali et quidem :

a) z. z, s. ह e. g. بهرز coll. البرز = z. barez a r. z. barez, s. बह; درز s. درزه sutura coll. r. z. darez, s. दह (दृहति); زبان = z. hizva, s. जिह्वा; زم = z. zima, s. हिम; زور = z. zâvare; زیان = z. zyâna; زين ephippium = z. zaini; هزار = z. hazañra, s. सहस्र; زن (pr. زنم) = r. z. jan, s. हन; وزیدن = r. z. varez, s. वह; وزیدن = r. z. vaz, s. वह; بازو s. باعو = z. bâzu, s. बाहु.

b) z. z, zh et g, gh et z. et s. j e. g. تیز coll. z. tizhin, in comp. tizhi, a r. z. et s. tij; دراز coll. درنک, phl. دراز = z. drâjañh; زاده = z. zâta, s. जात; زانو = z. zhnu, s. जानु; زره lorica hamata = z. zrâdha, arm. zrah; زن = z. ghena, ved. ग्ना (a jnâ?); ज = z. jya, s. ज्या; زیره = s. जीर s. जीरक; آمرزیدن a r. z. marcz, s. मर्ज; زمیدن = r. s. जम्; زیستن s. زستن = r. z. ji, jiv, s. जीव, phl. et pa. zivaçtan; زن = r. z. jan; ستیزیدن coll. z. çtij, s. स्तिघ; فرازیدن = r. z. rag, s. लङ्ग; یوزیدن coll. یوسیدن = r. z. yuz.

c) z. et s. c e. g. از = z. haca, ap. hacâ, phl. از, pa. پختن i. q. پزیدن s. پزیدن (§ 264); از et از, از = r. z. et s. pac; روز = z. raocañh; سزیدن = r. z. çac.

d) z. et s. ç e. g. رزم = z. raçman, arm. rhazm; زنگ tintinnabulum = s. शङ्ख; زهر = z. aêçma, phl. זר; ازودن a r. z. çu; یازدن = r. z. yâç, s. यय.

53. Lit. ژ respondet quidem z. *zh* ut in *ازدها* coll. z. *azhi* lahâka, sed saepe neque natura neque origine a lit. ژ aliena est e. g. *دوزخ* = z. *duzhañh*; *زانه* = s. *जल*; *زانو* = z. *zhnu*, s. *जानु*; *ज़फ़* = z. *jafra*; *روز* s. *روژ* = z. *raocañh*; *مزد* s. *مژد* = z. *mîzhda*; *نماز* pa. *نماز* = z. *namañh* et in lingua persica palatales saepe permutantur, d. q. v. §. 54, i. k.

a) Lit. ژ simplex respondet etiam literarum complexui z. *khsh*, s. *क्ष* e. g. *ژوبین* s. *زوبین* = s. *क्षिपणि*; *ژاويدن* = r. z. *khshu*; *ژوليدن* = r. z. *khshar*, s. *क्षर*; *ژاويدن* = r. z. *akhsh*, s. *ईक्ष* (अक्ष). Idem complexus alias literis *ꞑ* vel *ꞑ* exprimitur, ut in *بشکول* = *ꞑ* *ꞑ* *ꞑ* a *ꞑ* *ꞑ* *ꞑ* = z. *khshvi-wra* s. *khshvawra*, d. q. plura v. in suppl. lex. nostri s. v. *وشکوليدن*.

54. Lit. س ex antiquiore *k* orta respondet z. et s. *ç* et s. *ṣ* (pro *sk*) et ex antiquiore dentali vel dentali-sibilanti orta consentit eum z. *ç*. Respondet igitur :

a) z. et s. *ç* e. g. *سال* = z. *çaredha*, s. *शरद्*; *ارس* = s. *अरु*; *أسپ* = z. *açpa*, s. *अश्व*; *آسمان* = z. *açman*; *سپس* coll. *أسپس* et *سپش* et *سپش* = z. *çpis*; *سپید* = z. *çpaêta*, s. *श्वेत*; *سر* = z. *çara*, s. *शिरस्*; *سروش* = z. *çraosha*; *سرخ* = s. *शुक्र*; *سود* ar. z. *çu*; *سوگ* = z. *çaoka*, s. *शोक*; *سیاه* = z. et s. *çyâva*; *استان* = r. z. *çta*, s. *स्या*; *رسیدن* = r. z. *râç*; *سستون* = r. z. *çtu*, s. *स्तु*; *سفتن* = r. z. *çif*, s. *क्षिप*; *مسیدن* = r. s. *मर्श* (मश).

b) s. *ṣ* (= *sk*) e. g. *سایه* = s. *छाया*, gr. *σζία*; *پرسیدن* = r. z. *pareç*, s. *प्रह*.

c) z. *s* et *sh* et s. *ष* e. g. *اسموغ* = z. *ashemaogha*; *دوسیدن* = z. *zush*, s. *जुष* coll. *دوست* *amicus* = phl. *דוסט*, ap. *daustar*, s. *जुष्ट*.

d) sanscrito sibilō स ante dentales e. g. *دست* = z. *zaçta*, s. *हस्त*; *ستاره* = z. *çtare*, phl. *סחאר*, *סחאר*, pa. *çtâr*, *çtâra*, s. *स्तर*, gr. *ἀστὴρ*; *ستون* = r. z. *çtu*, s. *स्तु* et ante

alias literas in vocibus e lingua sanscrita desumtis e. g. سرشب s. سرشف = s. सर्षप; سنځام = s. सङ्गम; سيو s. سيب = s. सेवि.

e) Praeterea lit س etiam pal. tenui c respondere potest e. g. خيسيدن = r. z. hic, s. सिद्ध; ري سيدن s. رستن = r. z. et s. ric.

f) Ante t lit. س = z. ç saepe assimilatione orta est aut ex dentali aspirata e. g. پلاس = z. pâthra, s. पात्र; بستہ = z. baçta (pro badh-ta) a r. z. bañd, s. बन्ध; آراستن (pro âradh-tan) a r. z. râd, s. राध; جوئيدن = رستن a r. z. et ap. jad (pro jadh), s. गद्; رستن a r. z. rud, s. रुध s. रुह; شستن a r. z. çud, s. शुध; شکستن a r. z. çkeñd (çeid, çeind), s. छिद्; گريستن a r. z. gared; نشستن a r. z. had, s. سد, aut ex lit. asp. h (z. ñh) e. g. جاستن a r. z. jañh (jah), s. जस्; رستن a r. z. raz, s. रह, coll. z. yaçta a r. yâoñh (yâh) et z. vaçtê a r. vanh *vestire* et ap. thaçtanaiy, inf. verbi thah = r. z. çañh, s. शस्, unde سخن (§ 46, b), aut ex pal. z. e. g. خاستن = خيزيدن, pr. خيزم, a r. z. khiz. — Hae lit. س nonnunquam etiam immutata manet, si pro تن alia terminatio دن ope vocalis ی- adiungitur e. g. ري سيدن = رستن a r. z. irith.

g) Ut in dial. phil. positum est çr, çv (çp), çy, çn, id est ç ante semivocales et nasales, pro z. thr, thw, thy et thn e. g. פריש, פרי = z. thris, thri, coll. s. פרי tres; פושר, פושר = z. puthra *filius*; פושר = z. thwâsha *coelum*; פושר = z. thanvara *arcus*, al., ita in quibusdam vocibus persicis lit. س respondet z. th ante semivocales e. g. س = z. thri, s. त्रि; پسر s. پسر = z. puthra, s. पुत्र et fortasse etiam پلاس (phil. פושר) = z. pâthra.

h) Literarum complexui z. thw respondere videtur سپ e. g. س-ç-ç-ç (gr. σφαῖρα) = z. thwâsha coll. phil. פושר et

ספידן idemque exprimitur etiam sola lit. ت, ut in تراشیدن et تراکیدن = r. z. thwareç (§ 55, a). — Literarum complexui שׂי respondet سح et شح, ut in سچائیدن et سچائیدن = r. שׂי coll. § 50, a, 2 et 51, c. Fortasse etiam سک respondet it. complexui z. khsh, ut sit transpositum ex کس = خس = khsh (§ 46, g), gutturalibus permutatis e. g. in سکیزیدن = خیزیدن a r. z. khshiz = khiz, ut z. khiv *spuere*, respondet s. क्षिप्.

i) Frequens est in vocibus persicis palatalium ژ, ز, چ, ج, et س permutatio e. g. زاج et زاج; غفج et غفج; غلج et غلج; وازیدن et چوسیدن et چوسیدن; چاخیدن et چخیدن; زناچ et زناچ; پوزش et پوجش; سوز et سوچ; باز et باز; باج et وازیدن; روج et روز; کاشه et کازه; وارجار et بازار; لاژورد et لاجورد; لژن; کجاوله et کژاوله; کج et کژ; س. भिज्ज; बज्ज et बज्ज; آبختن imp. verbi آویج et آویز; ارچ et ارز; هجیر et هژیر; لجن et کاز; کچ et نوچ; نوز, نوژ; z. mîzhda; مز et مز; لخشه et لچچه; کاشکی et کاجکی; کاشی et کاجی; کاشغر et کاجغر; ژولیدن et چاویدن et چاویدن; کلاشکه et کلاژک; in زیدن et چیدن; کراژیدن et کراجیدن; کراجیدن; جولیدن; یوسیدن et یوزیدن; ایاس et ایاز; سرشک et زرشک; ژزیدن v. c. مچیدن et مسیدن; خروچ et خروس; چارو et سارو; جوزیدن et سوزیدن; ریواج et ریواس.

k) Praeterea permutantur etiam palatales cum gutturalibus et quidem α) cum ک et گ e. g. آخشیک et آخشیک; جنبیدن et مزیدن; آخنکیدن et آخنکیدن; آرنک et آرنج; کنبیدن et ساختن et سنجیدن; مَنج et مَنک, مَنج e. g. خ; مکیدن; ریختن et ریزیدن; آمیختن et آمیزیدن; آختن et آخنکیدن; گریغ et گریز e. g. غ; γ) cum غ e. g. غ; غریغ et غریز; ستیه et ستیز e. g. س; δ) cum asp. ه e. g. ه; تیغ et تیغ; س. تیغ; س. تیغ; آماسیدن et آمه, آماس; ریهیدن et ریزیدن; براه et براز

et پخچ e. g. ش cum dent. sib. ε; خروس et آماییدن
 پیچیده; همیش et هیچ; کاش et کاج = s. काच; پخت = پخش
 et پیچیدن coll. pa. béshîdan; پیچیده
 coll. آویزیدن; ریشیدن et ریزیدن; شنجرف et زنجرف; پاشیدن
 وشن et وسن; بهاشتن coll. حازیدن; راش et راژ; آگیشیدن
 (از خواص حرف) فرشته et فرسته; کشتی et کسنی; وشد et وسند
 سین است که بشین معجمه بدل شود چون کستی و کشتی و فرسته
 و فرشته و در قدیم بسین مهمله بوده لـال بشین معجمه خوانند
 gr. pers. ed. و همچنین فرشته که در اصل فرسته بود یعنی فرستاده
 س. مشیدن et مسیدن; رشتن et رستن; (Splieth p. 12)
 denique (ت) raro cum dent. tenui vel media
 e. g. کلانه et کلازه s. کلانه; تارات et تاراج e. g.

DENTALES.	ت	د	ذ	ش
	t	d	z	sh

55. Lit. ت est antiquior *t* et respondet *z*. *t* (*th*) et s. त, थ, sed reperitur tantum in initio vocis et si praecedat consona fortior; in media autem voce inter vocales, aut post vocalem vel liquidam in literam د vel ذ mutatur e. g. تاج, arm. thag, unde تاجور = ap. takabara; تاجر = ap. tacara, arm. tacar; تخم = *z*. taokhman, ap. taumâ, s. तोकमन्; تن = *z*. et s. tanu; تراویدن = *r. z.* thru, s. सु (यु); است = *z*. aṭti, s. अस्ति; استخوان coll. *z*. aṭti, aṭta, s. अस्यन्, अस्य, gr. ὀστέον; ترسیدن = *r. z.* tareç, ap. tarç, s. त्रस्; شدفتن a *r. z.* et s. tap; تاختن = *r. z.* tac, s. तच्च coll. v. c. پرداختن, پرداختن; تالیدن = *r. z.* et s. tar coll. v. c. thronus. et پاد et پات; گذاشتن, گذاشتن.

Not. Raro in initio vocis dent. media pro tenui posita est e. g. داخیدن *disiungere, separare* = *r. z.* tac et in media voce dent. tenuis pro media, ut in فتاریدن, فتاریدن a *r. z.* dar. Cf. etiam نتاسیدن in suppl. lex. nostri.

a) Sola lit. ت exprimitur etiam literarum complexus *z*. thw (= s. त्व et त) e. g. تششیدن = *r. z.* thwakhsh;

تراشیدن s. تراکیدن coll. ترنگیدن s. ترنگیدن = r. z. thwareç, s. त्वद्, तद्.

56. Lit. ɔ est antiquior *d* et respondet z. et s. *d*, *dh* e. g. ɔا = z. et ap. dâta, phl. ځا; ځختر = z. dughdhar, s. दुहितर्; ځخم s. ځخمه = z. dakhma; ځروغ = z. draogha, ap. drauga et s. द्वौघ; ځور = z. dûra, ap. dura et s. द्वर; ځویدن = r. s. घाव्; ځوون a r. z. du, s. धू.

a) Lit. ɔ media et finalis inter vocales vel praecedente vocali vel liquida ex z. vel s. *t* quasi emollita est e. g. ɔا = z. et s. vâta, phl. ځا; ځدر = z. patar, s. पितर्; ځراتر = z. et ap. brâtar, s. भ्रातर; ځا = z. et ap. dâta, phl. ځا; ځر = z. drîta, phl. ځر; ځندان et ځند = z. dantan, s. दन्त. In adv. ځيدر lit. ɔ orta est ex *th* coll. z. ithra. Cf. etiam § 55.

b) Saepe lit. ɔ ut ap. *d* quasi hebetata est ex z. z et respondet z. z et s. ह, ज e. g. ځرا coll. ځرا = z. zrayanh, ap. daraya, s. जयस्; ځست = z. zaçta, ap. dasta, s. हस्त; ځوسیدن = r. z. zush, s. जुष, unde ځوست = z. zushta, ap. daustar. Cf. etiam ap. adam = z. azem, s. अहम् ego et ap. gud = r. z. guz, s. गुह् abscondere.

57. Lit. ɔ proprie est dent. aspirata, quae tamen, sicut respondens z. *dh*, initialis non legitur, nisi in duabus tribusve vocibus persicis, ut in ځوش *durus, pravus, pravae indolis*, quae fortasse est alia forma pro ځش = z. dush, phl. ځش, pa. dus, s. दुस् (दुर्, दुष); sed in media voce et in fine reperitur, si praecedit vocalis, et haud raro cum ɔ et ځ permutatur e. g. ځآر coll. al. formis, آدیش, آتش et تش = z. âtar; ځآرین et ځدر B. in app., z. patar, s. पितर्; ځآیین = آیین; ځآشتن = گزاشتن a r. z. tar; ځکنبد = کنبد.

a) In dialecto parsica lit. ɔ exprimitur etiam l. z. *dh* e. g. ځذیره = pa. padhîra; ځذی = pa. padhî coll. al. formis

پڊ, phl. פה, פהי, pa. pat et pad. In media voce inter vocales pa. *dh* respondet ipsi lit. pers. *د* ut *ن* pronuntiandae e. g. دادار = pa. dadhâr, z. dâtar, s. داتار, phl. דאדאר; خدا = pa. qadhâ (Sp. Pg. p. 29, e).

b) Literae dentales persicae non solum inter se permutantur et cum ar. ط e. g. ترنگ et درنگ; تراچ et دراج; زرتشت et دسدا; دستاس; کدخدا et کتخدا; وریج et ورتیج; زردشت = دست آس (Splieth gr. pers. p. 24); خات et خاد; شوات et شپیدن; گفتید = گفتیت; گردید = گردیت; تود et توت; شواد et غوطه; فوته et غوطه; طپانچه et تپانچه; طپییدن et تلا et طلا, sed etiam cum palatalibus et quidem α) cum چ vel چ e. g. ترنگ et درنگ, جرنگ s. چرنگ; پخت = z. pathana et گداختن; کلاره et کلانه e. g. س et ز. cum β) پخچ; گساردن s. گزاردن et گزاردن; گداشتن et گداشتن; پزاختن γ) cum ژ e. g. کلانه et کلاره; پڊ et پڊ coll. پذیرفتن. — In voc. دروغ = گروغ l. د cum گ permutata est, et permutationis literae گ cum د haec exempla affert lexici Raschîdî auctor (l. l. p. 25): اورنگ = اورنگ; آوند = آوند; کنارنگ = کنارنگ; دند et دنگ.

c) Denique apocope lit. ت et د in quibusdam vocibus persicis usitata est e. g. فرامش et فرامشت = z. framarsta, pars. frâmôst; خشنود et خشنو = z. khshnûta; سپی et سپید = z. çpaêta, s. स्वेत, d. q. plura v. § 69, 3.

58. Lit. ش est antiquior s et respondet z. s et sh, quae saepe permutantur, et s. sibilo dent. स et cerebr. ष e. g. اشتر = s. شتر = ustra, s. उष्ट्र; تاش = z. tasta; تش = z. tasha; درفش = z. drafsha, s. द्रक्ष; خشک = z. huska, ap. uska, s. शुष्क; شادی = z. shâiti; شدن = r. z. shu; فرامشت = pa. frâmôst = z. framarsta; axilla = z. kasha, s. कक्ष; گوش = z. gaosha, ap. gausa coll. s. घोष; مِشت = z. musti, s. मुष्टि; مِيش = z. maêsha, s. मेघ; هشتم scriptus, coll. pr. نویسم et ap. nipista; هشتم = z. astema, s. अष्टम.

a) Respondet etiam antiquiori *k* et *z*. et *s*. *ç* vel alii palatali aut sibilo e. g. آش *puls, cibis* = s. आश a r. *z*. et *s*. aç; شاخ = s. शाखा, lit. szaka; شاره = s. चीर, hind. चिरो; شترنک = s. चतुरङ्ग; شگون = s. शकुन; عشت = *z*. astan, s. अष्टन्, gr. ὄζιω; آشامیدن a r. *z*. sham, s. चम्; شستن s. शोबیدن = r. *z*. çud, s. शुध; شنايدن = r. *z*. çnu, s. सु; شنودن s. शन-ودن = r. *z*. et *s*. çru, coll. pracr. sunâmi et gr. λένω; مشتني s. मशیدن = r. s. मर्श.

b) Ante *t* lit. ش orta est ex primitivo *r*, d. q. plura v. infra § 62, a.

c) In vocibus persicis lit. ش saepe permutatur cum palatilibus et quidem α) cum ک e. g. کاش = کاج *utinam*; شوليدن et پاشيدن; β) cum چ e. g. پاشان = پاچان; پاشيدن et بنزكول; γ) cum ز e. g. پشخيدن i. q. پاشيدن; δ) cum ز e. g. لغزيدن et شوليدن; ε) cum س e. g. شارفيدن et شارف = شارو; cf. etiam شکرفيدن et سکرفيدن; سکستين et شکستين; شميمدن *odorari, olfacere* et سميمدن.

d) Denique lit. ش ex literarum complexu orta est, cuius originis iam in ipsa dialecto zendica vestigia supersunt, quum *z*. ش *sh* init. et med. saepe respondeat s. क्ष, ut in *z*. shudha *fames* = s. क्षुध, क्षुधा; *z*. dashina *dexter* = s. दक्षिण. Tales literarum complexus sunt :

α) *z*. khsh, khs, s. क्ष, e. g. تاش s. تیشه = *z*. tasha a r. *z*. tash, s. तक्ष; روشن = *z*. raokhshna; شب = *z*. khshap, khshapan, ap. khsapa, phl. 𐭮𐭣, pa. saw, s. क्षपा, क्षप्स; شیر = *z*. khshathra, s. क्षत्र a r. *z*. khshi, s. क्षि; شير lac = s. चीर; کش s. کش axilla = *z*. kasha, s. कक्ष, coll. phl. 𐭮𐭣 s. 𐭮𐭣 *fames* = *z*. shudha, s. क्षुध, क्षुधा a r. *z*. shud, s. क्षुध; شاريدين = r. *z*. khshar, s. क्षर्; شناختن = r. *z*. khshnâ, ap. khsnâç; آشفتن et شيفتن a r. *z*. khshub, s. क्षुभ; نمشيدن = r. *z*. makhsh.

β) *z*. fsh abiecta nimirum lit. f e. g. شرم = *z*. fsharema.

γ) z. *çy* et s. *श्य* et *छ* e. g. *كشف* = z. *kaçyapa*, s. *कश्यप* et *कच्छप*; *شدن* pro *شودن* *fieri, ire* = z. *shu*, s. *च्यु*.

e) Literarum complexus z. *khsh*, s. *क्ष* exprimitur etiam
1) litt. *خش* e. g. *خشنود* = z. *khshnûta*; 2) litt. *شک* ex *کش* transpositis, ut in *شکافتن* coll. *کشفتن* = *ر. z. khshub*, s. *क्षुभ* et *شکولییدن* = r. z. *khshar*, s. *क्षर्* et *شکرغییدن* coll. z. *khshôiwra*, s. *क्षिप्र* et 3) litt. *شه*, ut in *شهریده* a *شهریدن* = r. z. *khshar*, s. *क्षर्*.

f) Literis *شک* et *شخ*, gutturalibus permutatis, respondent etiam z. *sk*, s. *छ*, ut in *شخ-ودن* = r. z. *skâ*, s. *छा* et in *شکستن* = r. z. *çkeñd* (*çcind*, *çcid*), s. *छिद्* et in *شکلییدن*, quod fortasse ad r. s. *छुर* pertinet.

g) Litt. *شج* respondent literarum complexui s. *श्य*, ut in *شجودن* s. *شجیدن* = r. s. *श्ये* et litt. *پش* s. *پش* (*بش*), literis transpositis, respondent literarum complexui s. *स्य*, ut in *شپوختن* et alia forma *پشخیدن* s. *پشخیدن*, quae ad r. s. *स्यर्ग*, (*स्पृग*) pertinent.

LABIALES.

پ	ب	ف
p	b	f

59. Lit. *پ* est antiquior *p* et respondet :

a) z., ap. et s. *p* e. g. *پاشنه* = z. *pâshna*, s. *पाणिर्*; *پای* = z. *pâdha*, s. *पाद*; *پدر* = z. *patar*, ap. et s. *pitar*; *پُر* = z. *perena*, s. *पूर्ण* et interdum zendico *f* e. g. *پستان* = z. *fstâna*, s. *स्तन*, arm. *çtin*.

b) antiquiori *v*, cuius loco etiam *p* reperitur e. g. *چپ* = z. *havya*, s. *सव्य* et praecedente *س* e. g. *اسپ* = z. *açpa*, s. *अप्रव*; *سپید* = z. *çpaêta*, s. *श्वेत*.

60. Lit. *ب* est antiquior *b* et respondet z. *b* et s. *ब*, m. e. g. *ابر* *nubes* = phl. *אבר*, pa. *awr*, z. *awra*, s. *अब्र*; *ابر* = z. *brvaṭ*, phl. *ברב*, s. *भ्रू*; *بادام* = s. *वाताम*; *بازو* = z. *bâzu*, s. *बाहु*; *برادر* = z. *brâtar*, s. *भातर*; *بیور* = z. *baêvare*; *بردن* = r. z. *bar*, s. *भर्*; *برشتن* = r. s. *भञ्ज*.

s. भञ्ज; بودن = r. z. bû, s. भू; timor = s. भीम coll. n.
 or. بهيم = s. भीम, in quo b̄ respondet s. lab. aspiratae भ;
 am. आश-वैद coll. al. forma آشفتن s. آشوفتن a r. z. khshub,
 ex. हुम्.

a) Saepe lit. ب ex antiquiore *p* orta est, inprimis inter
 et. vocales, vel si praecedit vocalis, aut sequitur liquida et cum
 in. it. و permutari potest e. g. آب s. آب praep. = z. upairi, s.
 ut. परि; برنا = z. aperenâyûka, phl. אפרנאי; بودن coll.
 in. ul. forma روفتن s. روشتن = r. z. rup, s. लुप; نوشتن s. نبشتن
 scribere, a r. z. pish; نود s. نوة et نبیره = z. napat, ap.
 in. rapâ, phl. נה; آب s. آو = z. ap, ap. api, phl. אפ, pa. âw;
 in. تاب = z. tafnu, phl. תפ; a v. تايیدن = تافتن = r. z. tap; تب
 in. = z. khshapan, ap. khsapa,
 s. क्षपा, phl. שפ; خواب = z. qafna, s. खप्न.

b) Lit. ב etiam ex antiquiore *v* (*w*) induruit e. g. باد =
 z. et s. vâta; باران, phl. אראן = z. vâra, s. वार, वारि;
 बा = z. bawri, s. बम्; باد = phl. אב, pa. vat, arm. wat;
 बर्फ coll. گدست s. کدست = z. vîtaçti, s. वितस्ति; برف
 = z. vafra; بس = ap., phl. et pa. vaç coll. z. vaçañh;
 بن = z. vana in n. c. گلبن, نارون s. نارون = z. va-
 ista, s. वसिष्ठ; بیاس = s. व्यास; بیست = z. vîçaiti,
 विंशति; بین, imp. v. دیدن, coll. r. z. vaên et ويند =
 بیند = z. hizva, s. जिह्वा; بافتن = r. z. vap.

c) In vocibus persicis lit. ب interdum praecedenti nasali
 fulciendae inservit e. g. غرنبیدن s. سفتن; سفیدن = سنبدیدن
 = غریویدن = غرییدن, et مب vel مَب aut in lit. م contrahitur,
 aut lit. ب elicetur, d. q. v. infra § 68, c.

61. Lit. ف est antiquior *p*, quae in dialecto z. sequente
 r vel s vel n in lit. f mutatur et s. फ, फ respondet e. g. فراز =
 z. frâs, s. प्रच्च, phl. פראז, pa. frâz, frâzh; فرزند = z.
 frazaiñti ex fra = s. प्र et r. z. zan, s. जन्; فرمان (pro quo

etiam پرمآن legitur, ut فرمودن pro پرمودن = ap. framânâ, s. प्रमाण; افيون s. ابيون = s. अफेन, gr. ὀπιον; تفسيدن = r. z. tafç; درفش = z. drafsha, s. द्रप्स; زفر = z. zafrâ; کف = z. kafa, s. कफ.

a) Lit. ف ante *t* respondet antiquiori *p*, *b* e. g. افتادن = r. z. et s. pat; آشفتن s. آشفتن a r. z. khshub, s. लुभ; تافتن = r. z. et s. tap; گرفتن = r. z. garew (pro garev = gareb coll. part. pf. pass. acc. gereptem), ap. garb, ved. ग्रम्; گپتن s. گپتن = ap. gub coll. praes. 3 sg. gâubataiy Beh. II, 21; رفتن s. رفتن = r. z. rup, s. लुप.

b) Lit. ف respondet etiam *z. b*, s. भ e. g. آف sol = s. आभा a r. s. भा = z. bâ; بغ = s. भग, unde بغفور = B. فغفور; فئیدن = r. z. bî, s. भी; الفیدن s. الفیدن a r. s. लम्, sed in al. formis الفختن, الفاختن, et الفقدن literae भ respondet persicum فح (فخ, فغ, فث), ut خت, litera خ praeposita, respondet dentali asp. *z. th* coll. §. 46, h.

c) Frequens est in persica lingua labialium et lit. و permutatio e. g. با et فا; فارس et پارس; بستو et پستو; کبی et کپی; وس et بس; وزرک et بزرک; پنگان et بنگان; کپی = s. कपि; پام, دام, ورنجن et برنجن; فیروز et پیروز; فغفور et بغفور; وسد et خوه, خفه, خبه, خپه; سفید et سپید; ورخج et فرخج; وام et شناب; تاو et تاب; آو et آب; یاه et یافه; زوان et زان, زبان; نهیو et نهیب; sed permutantur etiam labiales cum nasali labiali e. g. منک et بنک = s. भङ्ग; بل تنک et مل تنک; فحیز et ملخودن; غزم et غزب; لمالم et لبالب; مخیز et آرمون coll. ملنج-یدن et فرهنج-یدن; مخمیدن et فخمیدن; آرمون = ar. سمسار s. سفسار; عربون = ar. سفسار. Conf. etiam s. भू loqui = z. m r û.

d) Praeterea permutantur etiam labiales cum gutturalibus et quidem 1) lit. ب cum گ et غ e. g. گرنج = ب. برنج coll. =

. berejya; غیشه = بیشه = z. varesha et 2) lit. ف cum
e. g. ناخ = ناف, z. nabi, phl. נָבִי, s. नाभि, coll. شکوخیدن
t شکوفیدن; شخیلیدن s. شخیلیدن et شغلیدن s. شغیلیدن;
فرخویدر pro فرویدن coll. z. frafrâvayâmi et § 46, f.

e) Denique lit. ف respondens antiquiori p, b interdum
rorsus abiicitur e. g. ثیر imp. verbi گرفتن = r. z. garew (= r.
areb), ap. garb, ved. ग्रम्; گو imp. verbi گفتن = ap. gub;
لائییدن = لابییدن (لابییدن) = r. s. लप्. Cf etiam
60, c.

LIQUIDAE et NASALES.

ر	ل	م	ن
r	l	m	n

62. Lit. ر semper respondet z. et s. r e. g. خرد = z.
hratu, s. क्तु; روز = z. raocanh; مادر = z. et s. mâtâr.

a) Ante t lit. ر mutatur in ش e. g. داشتن = r. z. dar,
دار; انباشتن a r. z. bar, s. भर; گذاشتن et گذشتن a r. z.
t s. tar; نگذاشتن a r. z. et s. kar, unde praes. دارم, انبارم,
نگذارم, گذارم et گذرم, نگذارم.

b) In media voce lit. r radiceis aut retinetur e. g. کرپاس
= s. कर्पास; آمرزیدن a r. z. marez, s. मर्ज; کراچییدن = r.
garez, s. गर्ज; کردن = r. z. et s. kar; ورزیدن = r. z.
vareze, s. वर्ह; هراسیدن = r. z. hraç; هراسشیدن = r. z.
marez, s. मर्ज; aut eiicitur e. g. پشت = z. parsti, s. पृष्ठ;
شنودن s. शनोदन = r. z. et s. çru; کشتن, کشیدن =
z. karesh, s. कर्ष; هشتن = r. z. harez, s. सर्ज; aut
producta vocali compensatur e. g. پاشنه, phl. פָּאָשְׁנָה = z.
pâshna, s. पाष्णि (sec. Kuhn Z. III, 325 a r. s. स्फुर) coll.
goth. fairzna, germ. vet. farsna, gr. πέρνα; پا = s.
par; پاو lavatio = z. frava; کانور = s. कणूर; فراموشیدن a r.
z. marez coll. z. framarsta = pa. frâmôst. — Syncope
it. ر etiam in persica lingua usitata est, d. q. v. infra
§ 69, 2, c.

litt. *rd* in *l* aut *r* e. g. पलङ्क, quod ex ved. पदकु s. पदकू ortum videtur; बालङ्क = बालङ्क; पालिङ्क *hortus* = arm. partêz; मालिङ्क = r. z. mared, s. मर्द; बालिङ्क = r. z. vared, s. वर्ध; नालिङ्क = r. s. नर्द; गलिङ्क et गलिङ्क = r. z. gared coll. s. गर. Cf. etiam अलिङ्क, cuius r. z. zrâd, s. ह्राद videtur.

a) Lit. *l* haud raro etiam orta est 1) ex gutt. ك, گ, غ et ش = z. *khsh*, s. क्ष et घ e. g. آلانہ *nidus* = आशियानہ eiecta lit. ی (§ 69, 2, k) et lit. ش cum *l* permutata a r. z. *khshi* + â *habitare* coll. z. *shayana habitatio, sedes* ab eadem r. *khshi*; آلوשיدين = آلوשיدين a r. z. *khshub*, s. क्षुभ; अगुशियدين = अगुशियدين a r. z. *gush* coll. خلشك = خلشك (pro خاك = غالك) = سوکک = سوکک et سولک = زاغوک = زالوک; (خشک = کوخ = لوخ; کوچ = لوچ; auris = غوش = غول; غاکوک = 2) ex palatali sibilo e. g. پاليدين s. पलिदिन. — Eiusdem originis saepe etiam est lit. *l* in lingua armenica e. g. leahrn *mons* = z. *gairi*, s. गिरि, phl. ګر, afgh. غر; lezu *lingua* = z. *hizva*, s. जिह्वा; louel *audire* = z. et s. çru; leard *iecur* = z. *yakare*, s. यकृत, p. جگر.

b) Permutatio lit. *d* cum *l* satis nota probatur etiam his exemplis: لوخ = دوخ; لنديدن = دنديدن; لوغيدن = دوغيدن = دوشيدن coll. اييل *instrumentum ferreum, quo terram fodiunt et complanant* = z. *vaêdha*; مل *vinum* = z. et s. *madhu*, gr. μέθυ, μέλι, lat. *mel* coll. chald. מלצר *pincerna primarius* (ex مل = p. مل et سر = p. سر). Cf. etiam لوسيدن, cuius r. z. *diwzh* esse videtur. — Permutationis literae *l* cum ن exemplum est أَنْفَخْتُ s. أَنْفَخْتُ pro أَنْفَخْتُ *quaestus, lucrum B.* Cf. انْفَخْتُ in suppl. lex. nostri.

64. Lit. *m* est vulgaris nasalis labialis *m*, quae non solum cum nasali ن permutatur e. g. بام = بان; کچيم = کچين; لجم = لجم; هنوار = هنوار coll. لنبه = s. लम्भ, sed etiam cum liquida پوش در e. g. مپزيدن *miscere* = مپزيدن, et cum lab. پ e. g. پوش در.

بندی = بندى coll. پښيدن = پښيدن et cum و e. g. پرواس = پرواس coll. پرواسيدن = پرواسيدن.

65. Lit. ن est antiquior *n* et respondet diversis nasalium sonis, qui in dialectis antiquioribus persicis et in lingua sanscrita variis signis notantur (§ 44) e. g. نام = *z.* et *s.* nâman; انجن = *z.* hañjamana, *s.* सङ्गम; پنچ = *z.* et *s.* pañcan; فرمان = *ap.* framânâ, *s.* प्रमाण.

a) Lit. ن radice aut retinetur in lingua persica, ut in زندن *s.* زندن pro زن = *r. z.* jan, *s.* हन्, in v. c. اشکندن = *r. z.* çkeñd et in استادن = ستادن = *r. s.* स्तेन्; aut eiicitur, ut in زن = *r. z.* jan, *s.* हन् et in بستن = *r. z.* bañd, *s.* बन्ध et in ستادن = ستادن = *r. s.* स्तेन् et in سهستن = *r. s.* शङ्क्; aut vocali longa compensatur, ut in زادن = *r. z.* zan, *s.* जन् et in زيدن = زن in v. c. آزيدن, بيزيدن, گزويدن coll. پوست = *z.* pãçta vend. 3, 66.

b) Praeterea etiam lit. ن inseritur et quidem saepissime ante ج vel ک c. g. منج et مُنک coll. مُنچ; *s.* برنج coll. برنج, *z.* berejya, *s.* ब्रीहि, *arm.* brinths; سنج et سنک a *r. z.* çac; آعنچ et آعنک a *r. z.* hac. In Praesenti et formis, quae cum hoc tempore cohaerent, lit. ن augendi vel confirmandi causa addita videtur e. g. آعنختن, *pr.* آعنچمر a *r. z.* hac; خفتن, *pr.* سناچمر = *r. z.* çac et ante lab. ب e. g. خفتن, *pr.* خنيم = *r. z.* qap; سفتن, *pr.* سنيم = *r. z.* çif coll. سُنَب *s.* سم = *z.* çafa; نهفتن coll. نهنييدن, *pr.* نهنييم a *r. z.* gup (pro ghup). Cf. etiam § 46, d et 60, c.

c) In vocibus persicis lit. ن cum ل permutatur e. g. ليلوپر et نيلوپر; منچخ et ملاچخ; کلند et کنند et haud raro etiam per aphaeresin, syncopen, apocopen abiicitur, d. q. plura v. infra § 69.

SEMIVOCALIS.

و	ی
v	y

66. Lit. و est antiquior v et respondet z. v (w) et s. v e. g. وازیدن s. واژیدن = r. z. et s. vac; ورزیدن = r. z. varez; وزیدن = r. z. vaz, s. वह्.

a) Lit. و initialis saepe transiit in ب vel ڤ e. g. suff. بان = وان; بافتن = r. z. et s. vap; بیند coll. al. formند a r. z. vaên, s. वेण्; بیختن pro ویختن coll. آویختن = r. z. vij; praep. ڤ (ب, پ, بی, پی) = z. et s. vi; ڤریدن = r. z. vareţ, s. वर्त्; انگیختن pro آنویختن coll. آویختن a r. z. vij; ڤرگان = z. vehrkâna, ap. varkâna, arm. vrkan; گشتاسپ = z. vîstâçpa, ap. vistâçpa, cui addendum est غیشیدن (pro گیشیدن gutturalibus permutatis § 48, b) = r. z. vaç. Cf. etiam § 47, c.

b) Haud raro lectiones و, ب et ڤ simul usitatae sunt e. g. باد et واد ventus = z. et s. vâta; باشه et واشه nisus; ومان et بمان aes alienum; ویش et بیش plus; suff. بمان et ومان et بریدیدن; برزیدیدن; ورزیدیدن; ویند et بیند; وور et بر بابد; بزیدیدن et وزیدیدن; نوریدیدن in v. وردیدیدن et ڤریدیدن; وراز et ڤراز = z. varâza, s. वराह, arm. varaz; ویزیدیدن et پیڤندن coll. پیڤندن et آویختن; آویختن et انگیختن coll. بیختن.

c) Saepe و media ex b vel p orta est e. g. وواریدن, آوریدن, اواریدن a بردن = r. z. bar, s. भर; وپوندن a r. z. bañd, s. वन्ध; نوشتن = نبشتن a r. z. et s. pish; تاپیدن = تاپیدن s. tap; ڤوالیدن pro ڤ + ڤ = r. z. et s. tap; تافتن = r. z. et s. vared, s. वर्ध.

d) Interdum lit. و media instar digammae excidit e. g. استر = s. अश्वतर; ڤاک = s. पावक; چهار = z. cathware, s. चत्वारस्; ڤر = z. dvara, ap. duvari, s. द्वार; سڤ = z. çpan, s. श्वन् (çun), lat. canis pro evanis; نیك coll. al.

forma نيو = phl. ניו, ap. niba; يك = phl. יק, z. aêva, ap. aiva.

e) Syncope lit. و etiam in lingua persica usitata est, d. q. plura v. § 69, 2, h.

f) Denique notanda est aphaeresis lit. و e. g. خون = z. vohuni et يل = z. et s. vîra.

67. Lit. ی est antiquior y et respondet z. et s. y e. g. یزدان = z. yazata; سیاه = z. et s. çyâva; زیان = z. zyâna; دریا coll. al. forma ذرا = z. zrayaňh, ap. daraya, s. जयस्.

De lit. z. y initiali in lingua persica haud raro in چ mutata v. supra § 51, c.

a) In quibusdam vocibus lit. ی initialis plane ut lit. ځ (§ 49, a) vocali respondet in dialectis cognatis, ut in یخ *glacies* = z. içi et يك = z. aêva, ap. aiva, phl. יק, s. एक et يل = z. et s. vîra, lit. و per aphaeresin abiecta, ut in خون = z. vohuni (§ 66, f.).

b) Ut lit. ځ (§ 49, I, β et II, β) ita quoque ی media et finalis vel ی- ex gutturali aut dentali aspirata originem duxit et quidem :

α) ex antiquiore *kh*, cuius tamen mutationis exempla non nisi ex dialectis cognatis afferri possunt e. g. zaza meiyec, kurm. mêsh (= maish), kurd. mish (ex mahish, mahesh) = z. makhshi, s. मच्छिका *musca*; zig. mui = s. मुख *os, vultus*; nai = s. नख *unguis*;

β) ex antiquiore *gh*, e. g. ان-ی-ران (ex anair-ân) = z. anaghra; رى = z. ragha, ap. ragâ, phl. רי, gr. Πάγαι; نیوشیدن a r. z. gush, s. घुष् praef. praep. न. Fortasse etiam huc referendum est v. یبیدن *destruere, delere, perdere*, si ad r. s. हन् pertinet, quae saepe in घन् mutatur coll. घन्ति, अघन्, जघान, caus. घातय्, al., ut sequens lit. ځ ad indicandam lit. aspiratam addita videatur. Cf. etiam arm. mari gallina = z. maregha, p. مرغ;

γ) ex gutturali aspirata *h*, cuius mutationis exemplum videtur phl. נַס *nasus*, ap. nâhi, z. nâoñha, s. नास;

δ) ex antiquiore *th* et *dh* e. g. آرایم, pr. verbi آراستن s. آرائیدن, coll. z. râdh-âmi a r. z. râd, s. राध; پایم, pr. verbi پائیدن, coll. z. pâdh-âmi a r. pâd?, forma secundaria radiceis z. pâ ad analogiam radiceis çnâd, quae est forma secundaria radiceis z. çnâ; پوید = پاید, vocali obscuriore *û* pro *â* posita, pr. verbi پوئیدن, coll. z. paidh-yâiti a r. z. pad; ج-وئیم, pr. verbi جستن s. جوئیدن, coll. z. jaidh-yêmi a r. z. jad, s. गद; رویم, pr. verbi رستن s. روئیدن, coll. z. raodh-âmi a r. z. rud; شویم, pr. verbi شوئیدن s. شوئیدن, coll. z. çaodh-ayêmi a r. z. çud, s. शुध, caus. शेध et z. çudha *lustratio*; فریفتن, pro فردفتن a r. z. dav, dab, s. दभ; پای = z. pâdha, s. पाद; بوی = z. baodha, unde بوئیدن; خوی = z. qaêdha (Anq. gloss.), s. खेद; خوی = s. खधा; دی = z. dadhvâo; جوی, phl. גַּי = z. vaidhi; کدی = z. kadha; می *vinum*, phl. מַי, pa. maê = z. et s. madhu. Cf. etiam phl. מַד *james* = z. shudha, s. क्षुध, क्षुधा.

b. CONTRACTIO.

68. Contrahuntur duae literae se invicem excipientes, quarum prior vocali est destituta, duplicandi nota Teshdid vel apposita vel omissa (§ 39) :

a) si sunt literae aequales, ut فَرخ *felix* pro رخ; سپید *genius albus* pro دیو; سپیدار *populus alba* pro دار; شب *nom. floris* pro بو; شب *vespertilio* pro شباز; گرد *Splicth* (l. l. p. 37) pro گردن; نیم *non sum ego* pro نیم من; تا *tanquam* pro تا من; مانند *similis* pro مانند من; نیم *trita vestis* pro نیم مدار.

opp. دیر مدار *diu durans*; بادامغز *nucleus amygdalae* pro بادام
مغز (Splieth l. l. p. 17);

b) si sunt literae eiusdem ordinis, ut بدتر *peior* pro بدتر;
celerior pro زودتر; شبیره *vespertilio* pro شبیره; شب پوش *vestitus*
nocturnus pro شب پوش; آبدستان s. آبدسدان *malluvium* pro
یک گانه et یک گان *singulus* pro یگان et آبدست دان
یعنی ظرف آب و بعد ازان در) آب وند *vas potorium* pro
مطلق ظرف استعمال یافته (Splieth l. l. p. 37); aut si sunt nasales
e. g. مام ناف *obstetric* pro مام ناف.

c) Denique س. نب aut contrahitur in م e. g. دُم =
س. دنب, z. duma, cauda; سُنَب = سُم, z. çafa, ungula;
شُکَم = z. kumba, vas magnum; س. خُنب = س. خُنب, s. خُنب;
venter = شکنب; س. کُمر = س. کُمر, *sarcina* = تملیت; س. کُمر =
س. کُمر, *ammi* = انبوس = اموس, gr. ἀμμή; ب. کُرنَب
= کنوریدن e. g. کنور = *fraus, dolus*, unde کنوریدن
fallere, decipere. En verba auctoris grammaticae
pers. lexico Raschîdî prae fixae l. l. p. 38 : کُله کُله
نون وبای موحده پُدران پُلو [در آن پهلوی م. al.] واقع شده در
فارسی بیم مشدد بدل کنند و گاهی تخفیف نیز دهند چون کنبلی
و کملی و خنب و خم و خنبه و خمه و ذنب و ذمل و انبلی و املی و دنب
و دم و سنب و سمر و کنب و کمر و آن شهرست مشهور در عراق که
معربش قم است و بدان مشهور شده.

Attamen haec contrahendi lex neque usu loquendi est
sancita nec semper observata, quin immo formae plenae et
integrae usitatiores sunt quam contractae.

c. APHAERESIS, SYNCOPE, APOCOPE.

69. Abiiciuntur denique consonantes in poetico inprimis sermone, rhythmo vel metro exigente.

1) per aphaeresin, ut a) آ vel ا e. g. آتش pro اتش *ignis*; درخشش pro آدرخشش *fulgura*; رزو pro آرزو *desiderium*; آرنک pro آرخ *verruca*; آزاد pro زاد *liber*; آسمان pro سما *coelum*; آشناور pro شناور *natator*; آماس pro ماس *umor*; ناغی = ناغی = *spina aegyptiaca*; آوام pro وام *Venus*; v. etiam infra 3, d aliam formam نای *naï*; آهنگ pro آهنگ *intentio*. Idem valet de Elif prosthetico (§ 78) e. g. استادن = ستادن *stare*; شتافتن = فشادن *accendere*; فروختن = فروختن *festinare*; آفشارد *premere*, al.; b) ل. آ ante ر e. g. ریوه = ریوه *collis*; ل. آ ante ل in *lacrimare* (§ 47, d); c) ل. آ ante ل in *extrahere*, quum decurtatum sit ex ملنجیدن *coll.* § 61, c et suppl. lex. *ostri* s. v.; d) ل. آ ante ش in *declivitas*, *inferior pars*; شاندن = شاندن *facere, ut sedeat*; نشستن = نشستن *sedere*. — Huc referenda sunt etiam vocabula abiecta prima syllaba ex aliis detruncata, e. g. بیمار pro مار *aegrotus*, بیمارستان s. بیمارستان *unde* مارسان *ar.* عیالمنند *qui familiam habet* *coll.* یال *deliratio, inepte dictum.*

Not. In gram. pers. lexico Raschîdî praefixa (p. 7 ed. Splieth) legitur :

باید دانست که در اول بعض کلمات فرس الف ممدوده نیز آید چنانکه مقصوره بلکه بعضی گفته اند هر الف مقصوره را ممدوده خواندن نیز درست است چون آشام و شام بمعنی آشامیده و طعام و قوت و آسام و سام بمعنی آماس و آکنج و کنج بمعنی گنجانبه [گنجانبه. al.] و آرخ و رخ و آدرخش و درخش و بقول جمهور درینقسم الفاظ هر لفظی که الف ممدوده دارد لغتی است در لفظی

که الف ندارد و بقول سامانی هر لفظی که الف ندارد مخفف
لفظی است که الف دارد و لغتی علی حده نیست و این قول
بصاحت اقرب است.

2) per syncope, ut a) lit. ت post lit. vocali destituta
e. g. کِشمان = کِشتمان *ager consitus*; b) l. د post vocalen
longam e. g. دروگر = درودگر *faber lignarius*; مار = مادر *mater*
pro بوا = بوا *esto, sit* B (§ 156, I not. 2); c) l. ر coll
§ 62, b, e. g. ازرها = پرتو = پرتو *s. प्रताप*; مازدر =
مازند *s. मازدر*; مازدر = مازدر *pro omni tempore*; et cum sequenti nasal
(§ 65, b) e. g. بچ = برنج *s. बर्ज*, z. berejya, *s. ब्रीहि*;
d) l. ك et ك e. g. شروب = شروب *mantile*; ار = اثر *si*;
رخ = رخ *facere, ut frangat*, et fortasse etiam
quum پاشیدن *spargere* ex پشخیدن vocali simul producta
ortum videatur (§ 47, d); e) l. ل ante م e. g. خمر = خمر
mucus narium, unde verb. den. خمیدن i. q. خلمیدن et ante
خ e. g. فخمیدن = فخمیدن *carminare*; f) l. م e. g. خمیدن
pro incurvari *incurvari*; g) l. ن post vocalem (§ 65, c) e. g.
چنیدن *colligere* pro چیدن *ulterior*; زان سوتر = زانستر *pro*
phil. लांन, et longa vocali compensatur e. g. لوکیدن = لوکیدن
لنکیدن *pro* غرنبیدن = غرنبیدن *h)* l. و vocali praedita post consonantem
quiescentem vel vocali praeditam e. g. پرویزن *pro* پرویزن *cribrum*;
برشم *pro* بزشم *lana caprina*; جلیز *pro* جلیز *laqueus*;
توانست *potest* et تواند *possum*, تانست et تاند *potuit*;
راندن *pellere* ortum est *pro* بوا *sit*; eodem modo
ex شواندن *pectere* ex شانندن et رواندن *nostrum* s. v.; et l. و vocali destituta post vocalem e. g. ناخدا
pro ناو خدا *navarchus*; et l. و diphthongi او vocali praecedenti
a simul cum u permutata e. g. گوهَر *pro* گهر *gemma*; i) l. و
vocali praedita vel quiescens post vocalem aut consonantem

albus coll. z. *çpaêta*, s. *श्वेत*; *نانچ* = *اناچيد* *Venus* coll. z. *anâhita*; et post lit. vocali praeditam e. g. *بُو* pro *بُوَد* B.; e) l. *ر* post vocalem e. g. *است* = *استر* *mulus* coll. s. *अश्वतर*; *مادر* = *مادر* *mater*, unde *مادرندر* pro *مادرندر* *noverca*; f) l. *ك* post vocalem longam, e. g. *ازدها* = *ازدهاك* *serpens magnus*; g) l. *ل* post vocalem, e. g. *شتل* = *شتل* *pecunia lusoria*; *كسي* = *كسيل* *dimissio*; h) l. *م* post lit. vocali praeditam, e. g. *بُو* = *بُوَر*; i) l. *ن* post vocalem (§ 65, c), e. g. *زمي* = *زمين* *terra*; *نشيم* = *نشيمن* *nidus*; *چو* = *چون* *quum*; k) l. *و* post vocalem longam *â* e. g. *كژگا* = *كژگا* *bos grunniens*; l) l. *ø* post vocalem longam *â*, coll. schol. ad Sec. Nam. in Spieg. Chr. p. 53, l. 12 sqq., e. g. *پادشا* et *پادشا* = *پادشا* et *پادشا* *rex*; *ديبا* = *ديبا* *pannus sericus*; *كلا* = *كلاه* *diadema*; *گوا* = *گوا* *testis*; *گيا* = *گياه* *herba*. Praeterea lit. *ø* occulta saepe abiicitur, d. q. v. § 94, 96 et 127, c et in compositione e. g. *سديگر* = *سديگر* *tertius*.

d. LITERARUM TRANSPOSITIO.

70. Multae voces persicae ex dialectis antiquioribus literis transpositis ortae sunt, ut *اَرَس* *lacrimae* = z. *açru*, s. *अश्रु* s. *अश्र*; *برف* *nix* = z. *vaфра*; *چرخ* *rota* = z. *cakhra*, s. *चक्र*; *ژرف* *profundus* = z. *jaфра*, phl. *וּזְרַף* coll. *זְרַף* = phl. *זְרַף*; *سرخ* *ruber* = z. *çukhra*, s. *शुक्र*; *گُزَر* s. *گُزَر* *clava* = z. *vazra*; *مغز* *cerebrum* = z. *mazga*, phl. *מִזְגָּ*; *אֲנֹכֵן* *nunc* = phl. *הַנֹּכֵן* s. *אֲנֹכֵן*. — Interdum etiam forma primitiva una cum transposita in usu est e. g. *کَنار* i. q. *کَنار* *latus* = z. *kanara*, phl. *כְּנָר*; *اورند* nom. montis, phl. *אֲרֻנֵד*, z. *aurvañt* = *اورند* s. *اورند*, unde *افرنديدن* *unquam*, phl. *אֲפֻרְנֵידֵן*. Praeterea perfrequens est haec mutatio non solum in lingua zendica, d. q. v. *Justi Handb. d. Zendspr.* p. 364, § 101, sed etiam in lingua persica, in qua imprimis liquidae

et ر, nasalis ن et sibilantes س et ش transponi solent, e. g. پیلگوش = پیلغوش et پیغلوش; گزیدن = گزیدن; وشرک = ورشک; فلنجیدن coll. ملنج = ملنج; قتیله = فلیته; فخلمه = فلخمه; غنودن coll. تنپک = تنپک; † ا; abiecta l. الفنجیدن = pro گزیدن بندن monile; † ا; غنودن a z. qafna (§ 48, a); كرسف = كرسف s. كرسب; آخسه = آخسه = چسپیدن; خپسیدن = خسپیدن a r. z. qafç; چمش et شپوختن s. شپیاختن = پیشخیدن; چشمه = چشمه = r. s. स्पर्श s. स्पर्श; خشودن et خشائیدن = r. s. skâ. شخودن = r. z. skâ.

MUTATIO LITERAE †.

71. Lit. † initialis aut necessaria est aut supervacanea.

a) Necessaria dicitur lit. †, si est vera et integra vocabuli pars, quae minime abesse potest, nec mutationibus est obnoxia, ut in voc. انجام *finis*, اندام *corpus* al. In aliquot voc. permutata est cum lit. ی e. g. ارمغان = یرمغان; یکدش = اکدش *nothus*.

b) Supervacanea autem est lit. †, si vocabulum idem manet eiusque significatio non immutatur, licet litera † scripta sit vel omissa vel permutata. Talis Elif in initio vocis dissyllabae semper vocali a pronuntiatur e. g. آبا = بَر = آبر. با = بی = آبی; in aliis autem vocibus lit. † initialis, quam semper sequitur litera vocali destituta, eadem vocali pronuntiatur, qua praedita est sequens litera, si abest lit. †, e. g. آسمندر = استم = شکم = اشکم; اشکرف = اشکرف; سمندر = شتم = اشتر = شتم.

Lit. † supervacanea particulis, nominibus, verbis praefixa sequentibus mutationibus est obnoxia :

72. Particularum litera ʾ supervacanea modo abiicitur modo retinetur. Tales sunt :

a) praepositiones *أَبَا* cum, *أَبْرَ* super et *أَنَى* sine, quae in antiquiorum maxime poetarum carminibus leguntur, in oratione autem pedestri literam Elif semper abiiciunt et scribuntur *بَا*, *بِر* et *بَى*; porro praepositio *أَز*, cuius posterior lit. *ز*, abiecta priori l. ʾ, vocalem *i* accipit, quae tamen in compositione saepe cum alia vocali permutatur (§§ 77. 81).

b) coniunctio *أَكْثَر* si, quae saepissime quidem in sermone poetico literam ʾ abiicit, sed haud raro in soluta quoque oratione eadem forma *كْثَر* usitata est.

c) pauca adverbia ut *أَكْنُون* poet. *كُنُون* et *نُون* nunc, modo, *أَيْدُون* nunc, in compos. *يَدُون*, abiecta lit. ʾ, ut *يَمِيدُون* statim al.

73. Substantiva et nomina propria, quorum primam literam ʾ vocali insignitam sequitur consonans vocali destituta, ut *أَسْتَر* mulus, *أَسْتَخْوَان* os, *أَشْكَم* venter, *أَفْرِيدُون* Farīdūn, *أَبْرَوِيْز* Parwīz al., hanc literam ʾ saepe abiiciunt, eiusque vocalis ad sequentem consonantem transit, ut oriantur formae *سْتَر*, *سْتَخْوَان*, *شْكَم*, *فَرِيدُون*, *پَرَوِيْز*. Raro alia vocalis reperitur, ut in *سَتِير* coll. phl. *סְתִיר* = *אֶסְתִיר* numus quidam.

74. Pronomina personalia 3. pers. sg. *أُو* s. *أُوَى* et pl. *أَيْشَان* et demonstrativa *أَيْن* hic et *آن* ille si cum praepositionibus vel particulis, quae in consonantem vocali destitutam exeunt, ut *أَز* ex, *بَر* super, *بَر* in al., coniunguntur, lit. ʾ simplex et geminatae ʾ prior abiici eiusque vocalis ad consonantem praecedentem transire solet e. g. *بَرِيشَان*, *دَرِيشَان*, *دَرَان*, *چَرِين*, *چُونُو* coll. Lumsden a Gramm. t. II. p. 502.

75. Si praepositiones *از*, *بر*, *در* cum pron. *این* et *آن* non coniunguntur, vocalis tamen literae ا ad consonantem praecedentem vocali destitutam transire solet e. g. *از این*, *از آن* et *از این*, *در آن*, *در این* et *بر آن*, *بر این*; sed dicere etiam licet *از این*, *در آن* docente lex. Bh. auctore : هرگاه کلمه از یا بر یا در با لفظ این یا آن مقارن نشود : حرکت ما قبل این الف خود شایع است و سکونش جایز.

76. Si praefigitur praepositio ب pro به separab., lit. ا aut remanet aut, quod usitatus est, eius loco lit. و euphonica, vocali literae ا insignita, inseritur, ut dicant *بآوی* s. *بآو*, *بدیشان*, *بدین*, *بدو* s. *بدوی*, *بدین*, *بدو* et *بدان*, *بدان*.

Not. Pro *بدان* in libris manuscriptis et impressis legitur etiam *بدآن*, quod rectum esse haud affirmaverim, quum lit. و literae ا locum obtineat et, si duae literae ا adsunt, una tantum remanere possit.

Eadem de causa scribendum est *درآن* et *برآن* non *دران* et *بران*, ut iidem libri interdum exhibent, quum secundum regulam (§ 74) una lit. ا abiicienda sit.

77. Si praefigitur litera vocali *ی* insignita, ut praepositio *از* pro *از*, pronomen relat. *که* pro *که* al., lit. ا pronominum, quae ab ipsa vocali *ی* incipiunt, una cum hac vocali abiicitur e. g. *زایشان* pro *زایشان*, *کاین* pro *کاین*. Si autem pronomina ab alia vocali quam *ی* incipiunt, litera ا simplex et geminatae آ prior abiicitur eiusque vocalis ad literam praefixam transit, cuius vocalis simul eliditur, e. g. *زَو* pro *زَو*; *زَان* pro *زَان*; *کَو* pro *کَو*; *کَان* pro *کَان*.

78. Verba, quae huc pertinent, a lit. ا simplici vocali insignita incipiunt, quam sequitur consonans vocali destituta aut alia lit. ا scriptura expressa vel duplicandi signo Medda

cum priori † contracta (§ 40), e. g. اِیَسْتَدَن s. اِسْتَدَن (Gul. 135, 21) *stare*, اُوْفْتَدَن s. اُفْتَدَن (Gul. 148, 12) *cadere*, اَوْرَدَن s. اَمَدَن *venire*, اَوْرَدَن s. اَوْرَدَن *afferre* al.

79. Talium verborum praeter ea, quae a lit. Elif geminata † s. آ incipiunt, lit. † simplex saepe abiicitur et sequens consonans vocali destituta aut eadem literae † vocali aut alia quadam insignitur; ita e. g. pro اِسْتَدَن, اُفْتَدَن, اَوْرَدَن et اَفْرُوختَن dicitur سِتَدَن, فُتَدَن vel فِتَدَن, فِرُوختَن et فِرُوختَن. Saepissime tamen in poetico sermone haec verborum forma reperitur. Cf. § 123, δ.

80. Accedente verbi augmento پ aut particula negativa م vel ن, lit. † simplex et geminatae † s. آ prior semper in ی convertitur, altera lit. † immutata remanente (§ 124, a et 125), ut بَیَسْتَدَن, بَیْفَتَدَن, نَیْفَرُوختَن, نَیَامَدَن, مَیَاورَ et مَیْفَرَا pro بَیَسْتَدَن, مَیْفَرَا et مَآوَرَا. — Eadem syllabae آ mutatio in یا etiam in nominibus compositis usitata est, si prius membrum in vocalem *i* exit e. g. in آسِیَاب *mola*, quod ex آسِ آب ortum dicunt Persarum grammatici coll. lex. B. auctoris interpretatione in lex. nostro s. v. آسِیَاب allata.

Not. Haud raro metri potissimum causa haec lit. ی per syncopen eliditur, ut dicant e. g. مَیْنَدِیش pro مَیْنَدِیش نَرَزَد pro نَرَزَد non valet; نَیَوُفْتَمَر pro نَیَوُفْتَمَر نَیَامَدَن et نَیَامَدَن non venit; مَیْسَای pro مَیْسَای مَیْلَای ne inquines (§ 69, 2, k) coll. Fragm. p. 23, vs. 14; Soohr. p. 180, vs. 5; Schahn. ed. Mohl t. I p. 28, l. 11. p. 158, l. 13; Chr. Sch. p. 50, vs. 300. — Rarius in oratione pedestri reperitur e. g. Fl. Ali's Spr. p. 45, l. 17, ubi نَیَامَدَن pro نَیَامَدَن et schol. ad Sec.

Nam. p. 8, l. 16, ubi نامده pro نيامده. En verba auctoris grammaticae pers. lexico Raschidi praefixae ed. Splieth p. 36 : فائده

هرگاه بر اول لغتی که مصدر با الف باشد بای زائده ومیم نهی ونون نفی در آرد الف را بیا بدل کنند چون بیفراخت ومیفراز ونیفر وخت وگای (بجهت ضرورت شعر B) این الف را حذف کنند چون بفکن ومفکن وند وخت وچون بر سر الف مدوده ازین سه حرف در آید که در حقیقت دو الف است الف اول بیا بدل کنند وحذف نکنند چون بیاراست ومیارما ونیازموند همچنین کلمهء دیگر که بر الف مدوده در آید بیا بدل کنند چون آسیاب که در اصل آس آب بود.

81. Si autem alia lit. vocali i insignita praefigitur, ut praepositio *ex*, pronomen *qui*, haec vocalis cum vocali *a* permutatur, in qua ipsa litera ا simplex vel geminata آ, omissa tamen signo Medda, quiescat e. g. زافکنند pro زافکنند, کامد زافکنند; کافیدی pro کافیدی; کامد.

82. Verbi substantivi tres personae sing. et plur. *sum*, *es*, *est*, *sumus*, *estis* et *sunt* cum praecedenti vocabulo saepissime in unam vocem coalescunt, et litera ا hunc in modum permutatur :

83. Praecedente consonante vocali destituta, praeter litt. ا, و, ی et ۛ occultam, lit. ا abiicitur eiusque vocalis ad hanc consonantem transit. Ita e. g. nomen *senex* cum verbi substantivi personis coniunctum pronuntiatur : پیری, پیرم, پیرید, پیریم, پیرست.

Not. In codicibus manuscriptis et libris impressis haec regula non semper est observata, quod interdum metri quoque ratione habita aut euphoniae causa factum esse videtur, ne literae durae concurrant. Quod fieri solet inprimis, si praecedat l. س, ne duae س concurrant

e. g. بس است Fl. Ali's Spr. p. 37, l. 1; کس است ibid. p. 43, l. 15 et post alias literas ut ب, د, ر, ل et ن, d. q. v. Fl. Ali's Spr. in indice pers. s. v. است.

84. Praecedente vocali ا $\hat{a}$, quae etiam pro ی (الف) scribitur (§ 30), aut و $\hat{u}$, $\hat{o}$, personarum verbi substantivi lit. ا in ل. ی convertitur, quae etiam vocali literae ا pronuntiatur. Exempla sint بینا *videns* et خوش ابرو *pulcris palpebris praeditus* cum verbo substantivo coniuncta :

خوش ابروئیم	خوش ابرویم	بینائییم	بینایم
خوش ابروئید	خوش ابروئی	بینائیید	بینایید
خوش ابرویند	خوش ابروئست	بینائیست	بینایست

85. Attamen 3. pers. sing. است, abiecta lit. ا, saepius cum praecedenti quoque vocabulo contrahitur, ut dicatur نرو pro نروست; او است pro اوست et خوش ابروست et بیناست pro نست s. توست et که او است = کو است pro کوست; است pro توست cf. Gul. 119, 10. 134, 11. 136, 18. Schahn. ed. Mohl t. I p. 16, l. 2. Pronuntiatio eadem manet, si است a voc. praecedenti separatur e. g. مصطفی است pro مصطفاست Pend. p. 100, vs. 1; کجا است pro کجاست Soohr. p. 194, vs. 1; cf. Schahn. ed. Mohl t. I p. 68, l. 1.

Interdum metri potissimum causa است et اند separatim scribuntur et pronuntiantur, ut پیش تو است *coram te est* Chr. Sch. 75, 62; برادران تو اند *fratres tui sunt* Fl. Ali's Spr. p. 9, l. 10 et 11.

86. Praecedente vocali ی $\hat{i}$, $\hat{e}$ (§§ 29. 32) personarum verbi substantivi litera ا abiicitur eiusque vocalis ad literam ی transit. Exemplum sit چینی *Sinensis* cum verbo substantivo coniunctum :

چینیم	چینیم
چینئی	چینید
چینیست	چینند

Interdum tamen voces in scribendo separantur, ita ut dicatur e. g. قومى اُند Gul. 67, 15; جو اُمردى et پرهیزگارى است Fl. Ali's Spr. p. 19, 7. 3.

87. Saepe etiam in 3 pers. sing. contrahitur, si praecedit voc. ی, ut dicendum sit چینیست; cf. باقیست Gul. 136, 15; آدمیست Pend. 272, 17; aut contractio pronuntiando tantum indicatur, verbo substantivo integre et separatim scripto e. g. یکی است Sec. Nam. 7, 16. cf. 6, ult. Pend. 299, 20 et 21. — Denique terminatio ی interdum a voce, ad quam pertinet, avellitur et cum است in آزادی است pro آزادیست ut آزاد ایست coalescit, ut آزاد ایست Stickel sent. Ali p. 27, 4; cf. p. 28, 1. p. 32, 7.

88. Praecedente lit. ه occulta verbum substantivum immutatum manet excepta 2 ps. sing. ای, quae etiam solo signo ه exprimi potest e. g. بودَه ای, furi بودَه ام. etc. coll. داده اند Fl. Ali's Spr. p. 5, 10. Ita quoque dicitur چه ام et که ام Pend. 180, 20 et 21.

Not. 1. In poetico tamen sermone saepe 3. ps. sing. است cum verbo praecedenti, litt. ا et ه elisis, in unam vocem coalescit, ut dicant نوشتست Fl. Ali's Spr. p. 43, 12. Cf. بودست pro بودَه است Gul. 77, 16. 83, 18; زندست pro زنده است Schahn. ed. Mohl t. I p. 80, 11; آمدست pro آمده است Chr. Seh. 53, vs. 343; کردست pro کرده است Gul. 2, 18 al.

Not. 2. Raro lit. ا verbi substantivi retinetur, ut نشست, آمد است Soohr. p. 186, vs. 8. p. 190, vs. 2. Sec. Nam. 79, 10.

89. Immutatum quoque manet verbum substantivum, si lit. ۛ occulta signo ۛ, quod terminationis اِی locum tenet, est insignita.

Interdum tamen, ut in terminatione ی (§ 87), signum ۛ a voce, ad quam pertinet, avellitur et cum sequenti است in طایفه است pro طایفه ایست Gul. 159, 5, quae est lectio ed. Taur. Scribitur etiam ستاره ایست Sec. Nam. 85, 14. schol.; میوه ایست ibid. 87, 10 schol.

90. Si verbo substantivo vox inseparabilis, quae in vocalem brevem exit, praefigenda est, eiusdem verbi litera l in ی convertitur. Tales voces sunt particula negativa نَ non et nomina rel. et interrog. كَ et چَ a forma separabili نَه et چه derivatae, quae cum verbo subst. hunc in modum coniunguntur:

نَیْنَد	نَئِید	نَئِیم	نِیْسَت	نَئِی	نَئِیم
کِیْنَد	کِئِید	کِئِیم	کِیْسَت	کِئِی	کِئِیم
چِیْنَد	چِئِید	چِئِیم	چِیْسَت	چِئِی	چِئِیم

Not. 1. Quum 2 ps. sing. اِی solo quoque signo ۛ exprimatur, adhibita forma separabili نَه, كَه, et چه, loco نَئِی, کِئِی, چِئِی etiam نَه, كَه, et چه scribi potest; vid. Sec. Nam. 117, 4.

Not. 2. Tertiae personae sing. forma نِیْسَت et کِیْسَت et چِیْسَت per contractionem orta est ex نَیْسَت et کِیْسَت et چِیْسَت et vocalis i formae نِیْسَت niti videtur forma primitiva نِ particulae negativae (§ 125).

Not. 3. Praeter 3 personam چِیْسَت ceterae raro cum pronomine چه coniunctae reperiuntur.

91. Lit. l media vocum arabicarum, vocalem praecedentem a producens, si ad sonum literae ی inclinans ut ê pronuntianda est, quod grammatice اِی dicatur (§ 30), a Persarum poetis

re vera in literam ی praecedente vocali Zêr mutatur, ut sit diphthongus ی - ê seu مجهول e. g. رکاب pro رکیب rikêb *stapia*, کتاب pro کتیب kitêb *liber*, عتاب pro عتیب 'itêb *reprehensio*, لاکن pro لیکن lêkin *sed*. Alia exempla sunt مهمیز = سلاح = سلیح; حوالی = حویلی; حساب = حسیب; نهاب = نهیب; مهماز. Vid. de Sacy Gr. ar. I § 81. Caussin de Perceval Gr. ar. vulg. p. 1 et 2. Lumsden a. Gr. t. I p. 135. Seven Seas t. VII p. 9 fin. coll. Sec. Nam. p. 8, l. 5 schol. : مزبج امالہ مزاج وامالہ در اصطلاح تبدیل الف بیای مجهول : بدانکہ امالہ در لغت : فرس بسیار است چه در الفاظ فارسی و چه در الفاظ کہ از لغت تازی در کلام خود استعمال کرده اند از جمله اسماء حروف تہجی است کہ در آخر آنها الف است چون بی و ی و غیر آن واعتمید و رکیب و عتیب و اقبیل و ازین بابست آریز بمعنی آزار کہ با شیر قافیہ کرده اند و آبید بمعنی آب کہ با خورشید قافیہ کرده اند و ازین قبیل است امیمی امالہ امامی کہ شیخ سعدی علیہ الرحمہ در ترجیع امامی بر مجد مگر با سببہ کلیمی قافیہ نموده و ارباب صناعت قافیہ درین باب تخطیہ شیخ کرده اند و شمس فخری اصفہانی در معیار جمالی در مقام عذر گوئی بلباس عیب جوئی میگوید کہ با بزرگی مثل شیخ بدینقدر مضایقت نتوان کرد ولیکن درین باب نسبت خطا بآن بزرگ خطائی است بزرگ چه شعرای متقدمین فرس امثال این قوافی در اشعار خویش آورده اند و ظاهر است کہ هیچ فرق میان اقبال و اقبیل و اعتماد و اعتمید و امامی و امیمی نیست و مولوی روم نیز در مثنوی امیر قافیہ و ذیمر نموده لیکن در قافیہ امیمی با سببہ کلیمی تہجی دیگر است چه یای امیمی از اصل کلمہ است ویای سببہ کلیمی از اصل کلمہ نیست و این از

عیوب قافیه شمرده اند و لهذا حکیم انوری در منادی و مبادی با رادی و دادی عذر خواسته و حذف آنست که در کتابت الف باید منظور داشت و در تلفظ یا و بعضی در کتابت نیز یارا اعتبار کنند موافق تلفظ.

Lit. ا finalis haud immutatur.

MUTATIO LITERAE ۛ OCCULTAE.

92. Lit. ۛ finalis praecedenti vocali brevi *a* tanquam sustinendae addita, quoniam vox persica in consonantem vocali destitutam exeat necesse est, appellatur occulta (§ 25) eique respondere solet in lingua zendica vocalis *a* (*e*) vel *â* ut in lingua sanscrita et in dialectis cognatis antiquiore persica et parsica, in dialecto pehlevica autem syllaba 𐭪 = e. g. سایه *umbra* = s. छाया; گونة *color* = z. gaona, pa. gûna, s. गुण; ستاره *stella* = z. ɕtare, pa. etâra, phl. סטארך coll. s. तारा pro स्तारा; چاه-ر *jacies* = z. cithra, s. चित्र, phl. ג'יחך; میوه *fructus* = pa. mîwa, phl. מ'יוך; كده s. گده *domus* = z. kata, phl. כדה; خانه *domus* = phl. ח'נה coll. s. तिष्ठा; زاده *natus* = z. zâta, s. जात; كرت *factus* = z. kereta, ap. karta, s. कत; بسته *ligatus* = z. et ap. baçta, phl. בסתך.

93. Rarius literae ۛ occultae vocalis brevis *i* praecedit, ut in pron. rel. et interrog. که et چه (§ 25).

94. Quum igitur lit. ۛ occulta fulciendae tantum vocali finali inserviat, inter vocalem et consonantem quasi medium tenere et cum spiritu leni comparanda esse videtur. Inde sequitur etiam, hanc literam ob lenissimam suam naturam vocalem ferre non posse et

a) accedente genitivi nota *i* signum ۛ esse apponendum, quo haec vocalis pronuntiari possit (§ 199), ut بنده[ۛ] من *servus meus* pro بنده من;

b) accedente suffixo ی — aut pluralis terminatione ان — iteram ؤ euphonicam esse inserendam, quae vocalem recipiat, litera & vel scripta vel omissa (§ 190); e. g. بنده گئی *servitus*, بنده گان s. بند گان *servi* a بنده *servus*. — Attamen legitur پیشینگی pro پیشینگی in hoc vs. : بدارا جان Sec. Nam. گنج و زر می سپرد ۵ بران عهد پیشینگی می فشرد p. 157, l. 14. Docente autem lex. Bh. auctore in quibusdam vocibus suff. ی — solo signo ء appposito exprimitur, quod pronuntiandum est ای e. g. چهره = چهره ای (وختانی رسیده) چهره Bh. s. v. (چهره). Tales sunt i. q. پسته i. q. سرمه گون *coloris pistacii*; چهره سرمه *roseus*; سرمه i. q. سرمه گون *coloris collyrii*; ناخته i. q. ناخته گون *palumbis torquati colorem habens*; نقره *argenteus*. Alia scribendi ratio ئی, quae in Hindûstân usitata est, minus probatur, ut e. g. pro پسته, چهره, سرمه, چهرئی, پستئی, نقره et ناخته, سرمه, نقرئی et ناختهئی;

c) accedente pron. suff. ے vel ت vel ش literam ا inseri, qua suffixi vocalis a pronuntietur (§ 246), ut بنده آم, بندہ آت, بندہ آش *servus meus, tuus, suus*;

d) accedente denique pluralis terminatione ها literam & oecultam prorsus abiici (§ 190), ut جامه *vestis* pl. جامها.

95. In 2 ps. sing. Perfecti loco verbi auxiliaris ای *es* frequentissime signum ء literae praecedenti & appositum scribitur, ut گفته ای pro گفته *divisti*.

Not. Per licentiam poeticam hoc signum ء literae & appositum etiam abesse potest, ut in hoc hemist. : زندانش قلم رانده بر لوح خالک : in quo رانده pro رانده positum esse bene annotavit scholiasta ad Sec. Nam. p. 2, l. 12, quum dicat : رانده با های مخفی است و بای : خطاب از و محذوف گشته زیرا که از اواخر الفاضیکه های مخفی

داشته باشد در بعض جاها یای مذکور حذف می سازند.

In parsica dialecto 2 ps. sing. huius temporis solo participio praeteriti exprimi solet (Sp. Pg. § 81 not.).

96. Denique lit. & occulta una cum vocali praecedenti a saepe abiicitur, ut dici possit *آستانه* et *آستان* *limen*, *بُن* et *بُنه* *jundus*, *پیشینه* et *پیشین* *antiquus*, *تخم* et *تخمه* *semen*, *چاره* et *چاره* *remedium*, *کینه* et *کین* *odium*, *نیم* et *نیمه* *dimidium*, *آنکه* et *هرچه* poet. pro *آنکه* et *هرچه* al. Cf. etiam § 127, c.

DE ARABICIS VOCIBUS ET FORMIS IN PERSICA LINGUA MUTATIS.

97. Persae in scribendis vocibus arabicis, quas Firdûsî et eiusdem aetatis scriptores antiquiores summopere evitare studuerunt, recentiores autem ut lubet sermoni intexere solent, non semper arabicam scribendi rationem sequuntur. Praeterea multarum vocum arabicarum significationes etiam immutarunt et, quae substantiva sunt nomina arabica, saepe ut adiectiva usurpant.

98. Ac primum quidem vocales ut in persicis ita in arabicis quoque vocibus omitti solent. Idem valet de signo vocalium duplicato, quod *تنوین* *nunnatio* appellatur, nisi exipias accusativi absoluti vel adverbialiter positi signum *اَ*, quod ut lubet servari, aut in *اِ* mutari potest, ut dicant e. g. *اتَّفَقَا* et *اتَّفَقَا* *fortuito*.

99. Saepe autem vocales aut cum aliis permutantur aut prorsus reiiciuntur aut novae adduntur.

I. Permutantur vocales :

a) Zêr et Zabar in forma arabica *فَاعِل*, quae *فَاعِل* pronuntiatur e. g. *کافر* pro *کافر*; *حاتم* pro *حاتم*; *ایمن* pro *ایمن* = ar. *آمین* (§ 30 et 91);

b) Zabar et Pêsch e. g. عَفُو pro ar. هُوس; فُلَان pro ar. فُلَان; صَنْدُوق pro ar. هَوَير;

c) vocalis longa cum respondenti brevi e. g. مَدَر pro ar. مَدَار, ثُقَاع pro ar. ثُقَاع, quod persice etiam ثُقَاع sine Teschdîd pronuntiatur;

d) diphthongus اِی cum اِی (ê) e. g. in interiectione اِی pro ar. اِی, de qua lex. Bh. auctor dicit: اِی حرفِ نداست در عربی: بالفتح ودر فارسی وهندی عوام بیای مجهول واین از توافقی لسانین بود اما در هندی کتلی ه بهای هوز است Huc pertinet etiam

e) mutatio vocalis اِ vocum arabicarum ut ê pronuntiandae in اِی ê, quae اِم-اَل-ه dicitur, d. q. plura v. § 30 et 91;

f) terminatio nominum arabicorum ى pro ى, quae persice describitur ى e. g. مَتَّقِی pro ar. مَتَّق. — In nominibus autem actionis formae V et VI verborum tert. rad. و vel ى terminatio ى in اِ mutari potest e. g. تَرَجِّی pro ar. تَرَجَّی nom. act. formae V verbi رجا speravit; تَمَاشِی pro ar. تَمَاشِی nom. act. formae VI verbi مشی ivit;

g) terminatio arabica ى a, quam Persae saepe etiam sono diphthongi ê (بیای مجهول) pronuntiant, vocali nimirum ى cum ى permutata, si cum voce in ى ê exeunte similem exitum habet. Ita e. g. in versu poetae جَلَمِی (Jos. et Sul. ed. Rosenzweig p. 17, vs. 9) :

زرویش روی خویش آراست لیلی به بهر مویش ز مجنون خاست میلی
„Illius facie suam faciem adornavit Lailâ; quemlibet capillum
illius arripiendi desiderio affectus est Majnân.“

legendum est لیلی Lailê, non vero لیلی Lailâ, quum in eundem sonum cum sequenti میلی mailê exeat necesse sit.

Aliae eiusdem generis voces sunt موسى *melior*, موسى *sensus* معى, Moses, عيسى *Jesus* al.

II. Reiciuntur vocales :

a) breves et longae e. g. هَدْيَان pro ar. اَرْنِي; هَدْيَان pro ar. اَرْنِي *ostende mihi*; عُمَرَان pro ar. عُمَرَان *loci culti*; غَرَف pro ar. غَرَف *submersio*; حَجَلَة pro ar. حَجَلَة; حَرَكْت pro ar. حَرَكَة; سَبَلَت pro ar. سَبَلَة; حَجَلَت pro ar. حَجَلَة;

b) reiectis vocalibus alia forma substituitur e. g. سَفَلَة pro ar. سَفَلَة, qui est pl. fractus a sing. سَافِل, ut سَلَبَة a sg. سَالِب et سَكَنَة a sg. سَاكِن; تَحَافَة pro ar. تَحَفَة [Freyt. تَحَفَة] sec. Bh. s. v., ubi legitur : وَتَشْدِيد فَا وَتَارِسِيَان رَفُو pro ar. رَفُو; دران تصرف کرده محافه بزبادت الف استعمال نمایند

c) reijcitur vocalis finalis vocum arabicarum, quibus Persae utuntur, quia proprium est persici sermonis omnes voces in consonantem exire. — Interdum vocalis finalis servandae causa lit. ة additur e. g. قَالَة قَالَة pro ar. قَال, de quo lex. Bh. auctor animadvertit : در اصل قال قال بصیغه ماضی است : و چون در شعر فارسی حرف آخر متحرك نمی آید بجهت اظهار حرکت لام های آن لاحق کرده چنین استعمال نموده اند ة شفائی — Excipiuntur tantum sententiae integrae arabicae persico sermoni intextae, quarum tamen ultima vox etiam sine vocali pronuntiari potest e. g. حَقَّ جَلَّ شَانُهُ *res necessaria*; مُحَمَّدٌ إِلَيْهِ *Deus gloriosissimus* et أَظْهَرُ مِنَ الشَّمْسِ *ad diem resurrectionis*; إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ *sole clarius* Lumsden a. Gr. t. I, p. 391 sqq.

III. Denique adduntur vocales breves quo facilius reddatur pronuntiatio e. g. شَعَف pro ar. شَعَف.

I. Permutantur literae sequentes :

a) lit. ا cum ar. ع (§ 4 et 18) e. g. لال pro ar. لعل *rubinus*; ارباه pro ar. عرابه *currus*; cf. etiam ضلايه s. طرايه pro ar. طلائع *excubitores*; et cum lit. ى terminationis arabicae ى e. g. مصطفاه pro ar. مُصْطَفَى *electus*; مضاه pro ar. مَضَى *ivit*; تَرَجَّاه pro ar. تَرَجَّى nom. act. formae V verbi ar. رجا *speravit*; تماشاه pro ar. تَمَشَّى nom. act. formae VI verbi ar. مشى *ivit* (99, I, f);

b) lit. ت cum lit. finali ar. ة, cuius loco etiam lit. ة adhiberi potest e. g. سعادت s. سعاده *felicitas*; شجاعته s. شجاعته *fortitudo*; مراجعت s. مراجعه *reditus* pro ar. سعاده, شجاعته et مراجعه. — Excipiuntur tantum nomina accusativo casu adverbiali posita e. g. طاعة in dicendi formula سميعاً وطاعةً *obedientissime*, al. et nomina, quae in ة pro ا excunt, ut صلوة *preces*; كوة *decima sacra*; حيوه *vita*. Si haec terminatio scribitur ا lit. ة etiam cum ت permutari potest, ut حیات, زکات. — Praeterea lit. ت cum ar. ط permutatur, d. q. v. § 4 et 17;

c) l. س cum ar. ص e. g. قفس pro ar. قفس *cavea avis*; منصوبه pro ar. منصوبه *apta dispositio*. V. etiam § 4 et 17;

d) l. ث cum ar. ق e. g. ابلق pro ar. ابلق *bicolor*. V. etiam § 4 et 21;

e) l. ة cum ar. ح e. g. مروه pro ar. مروح *odoribus imbutus*, aut مروه pro ar. مروح *odoribus imbuens*, quam permutationem lex. Bh. auctor ob similem versus exitum effectam esse dicit وفارسيدان بجهت استقامت قانيه حاي خطى را بهاي عوز بدل) (Bh.) (§ 4 et 10) et cum ar. ع e. g. حففه pro ar. لعبة *pupa*.

II. Transponuntur consonantes e. g. in voc. اِهْمَال

entitudo in agendo, negligentia, quod ex ar. اِهْمَال ortum est et n دُول i. q. ar. دُول situla (دُول قلب دُول Bh.). V etiam § 70.

III. Abiiciuntur non solum consonantes sed etiam syllabae integrae per aphaeresin, syncopen et apocopen, unde novae oriuntur voces detruncatae e. g. بو pro ar. ابو pater, ut n بو حنيفه Pend. 7, 9, بو الفضول ibid. 50, 3; بو الفضل Chr.

Sch. 85, 241; بو اليوس Pend. 71, 12, pro quo etiam per contractionem dicitur بليوس, quod tamen lex. B. auctor ex بل

nultus et قوس s. ميره s. ميره formatum perhibet; ميره s. ميره

pro ar. امير princeps, unde ميرائي et ميرايي; امغيلان pro ar. امغيلان

تمميز pro ar. تمميز = ar. امغيلان = ar. امغيلان

distinctio; ولي s. وليك i. q. benignus; ذو المين pro ar. ذو المين

pro ar. وليك = ar. وليك sed, vero; لال pro ar. لال pl. vocis

لؤلؤ margarita; porro ملا s. ملا doctor pro ar. مولي; صفا pro ar.

claritas; اوليا pro ar. اوليا sancti et aliae eiusdem generis

voces, quae accedente suffixo vel alia terminatione literam ي eu-

phonicam accipiunt (§ 26); denique بارك الله pro ar. بارك الله benedicat

Deus; لا اوحشه الله pro ar. لا اوحشه الله i. q. avertat Deus, absit!

et i. q. euge, bene; هل من يزيد pro ar. هل من يزيد num quis auget

vel plus dat? met. i. q. forum; عبده pro ar. عبده ego servus

illius sum. — Huc pertinet etiam omissio vocis ar. بن filius

inter filii et patris nomina propria, cuius loco genitivi nota i

apponitur, ut in سامستان Dastan filius Sami Chr. Sch. 60,

135 coll. 89, 39. 94, 126.

105. Articulo definito lingua persica caret, quum ipsa nomina substantiva iam per se sint definita et aut totum genus aut personam vel rem singularem totius generis significant, ut

مرد *homo*; زن *mulier*; اسب *equus*; نامه s. کتاب *liber*. Indefinita tantum sunt nomina, quae copiam quandam rei non definitae significant, ut نان و نمک *panis et sal*; زر و سیم *aurum et argentum*, al. Quare Persae articulum ar. ال non adhibent, nisi in quibusdam dicendi formulis e lingua ar. desuntis e. g.

بو الهوس s. بُلْهوس; بو الفضل, بو الفضول (§ 104, III), al. Recentiores autem scriptores docente lex. Bh. auctore articulum ar. etiam persicis vocibus praefigunt, quum dicant انا الیاری s. انا *ego amicus* et ذو الخورشیدین *duos soles possidens* (§ 186).

106. Denique formas arabicas acceperunt quaedam voces persicae. Sic formatum est e. g. نَزَاكَت *elegantia* ad formam ar. نَزَاكَ e persico نازك et نَرَاد *qui nerdiludium ludit* ad form. ar. نَرَاد e persico نَرَد et مُزَلَّف *cincinnatus* ad form. ar. مُفَعَّل e persico زَلَف et مَشْشَدَر, quod legitur in lex. Bh. sine vocal. et e pers. مَشْشَدَر نقش ششدره واین) arabice formatum est لفظ تراشیده فارسی زبانان متعربست کمال اسمعیل ۵ بدان خدای که بنمود زیر نه رقعہ ۵ سر مہرہرا مَشْشَدَر نقش عفت و چہار ۵ ظہیر الدین فاریابی ۵ مہرہ گِل شد زمین از روی مہر آن مہرہرا ۵ Bh.) بِرِ بِسَاطِ اَمْرِ او نقش مَشْشَدَر یافتند *collectio in unam summam*, *summa* a v. ar. فَدَّلَكَ.

107. Praeter formas Persae etiam significationes vocum arabicarum immutarunt. Ac primum quidem

a) plurales fracti arabici ut singulares adhibentur e. g. انقباب a sg. عَدُوّ a sg. اعدا; حال a sg. احوال; بدیل a sg. ابدال; روضۃ a sg. ریاض; بیوم a sg. ایام; بوش a sg. آوباش; لقب a sg. خُسن a sg. محاسن; مبحثۃ a sg. مباحث; غلام a sg. مصلحۃ a sg. مصالح; شبیخ a sg. مشایخ; مدخل a sg. مداخل; ملائک a sg. ملائک Bh.; وعل a sg. وعول Gl. Vf. Alia exempla v. infra § 194;

b) porro nomina substantiva arabica saepe etiam ut adiectiva usurpantur e. g. اَمْنٌ *securitas* et i. q. اَيْمَنٌ *securus* coll. comp. اَمْنٌ-تَرٌ i. q. اَيْمَنٌ-تَرٌ Bh.; زِيَادَةٌ s. زِيَادَتٌ *augmentum, incrementum* et i. q. اَمْپْلْيُورٌ *amplior, maior, plus, magis* coll. comp. نَعْرُورٌ *necessitas* et i. q. نَعْرُورِيٌّ *necessarius, inevitabilis*; فَتْنَةٌ *admirabilis, mirandus, rarus*; ظَهْوَرٌ *apparens*; فَتْنَةٌ *tentatio, calamitas, turba* et i. q. مَقْتُونٌ *tentatus calamitatibus; dementatus, insanus*; مَقْبُولٌ *acceptio, gratum habere* et i. q. مَقْبُولٌ *acceptus, gratus*. Huc pertinent etiam locutiones حَلَاكٌ شَدْنٌ *mori*; تَمَامٌ شَدْنٌ *perfici, absolvi*; جَمْعٌ شَدْنٌ *convenire*; زِيَادَةٌ *augeri, sim*;

c) denique vocum significationes in lingua arabica usitatae cum aliis commutantur, quarum tamen vocum quum permagnus sit numerus, pauca tantum exempla hoc loco allegare sufficiat omissis tamen in lingua ar. usitatis significationibus : جَمَلٌ *facies, vultus*; جَهَّازٌ *navis*; اَنْظَرٌ *citharoedus, cantor*; حَرَارَتٌ *ira*; حُضُورٌ *florens, laetus status et voluptas*; رُوحَةٌ *deliciae*; رَادٌ s. رَاءٌ *qui reddit* i. q. لِيْبَرَالِيْسٌ *liberalis, generosus*; رُوحَةٌ *mausoleum*; سَبَقٌ *lectio, praelectio*; سَيْرَتٌ *existimatio, dignitas, honor*; شَحْنَةٌ *vigilum praefectus*; شَرَابٌ *vinum*; شَمْعٌ *candela*; شَمٌّ *parum, aliquid*; شَهْوَةٌ *libido venerea*; صَيْدٌ *occisio*; عِلْمٌ *status, conditio*; عَرَصَةٌ *genus, species*; عَرَصَةٌ *apertus patensque locus, campus*; عُرْفٌ *usus*; عَيْشٌ *voluptas*; غَضَبَانٌ *missilia*; غَنِيْمَتٌ *gratis*; نَوَانَةٌ *res mira et perturbatio, consternatio*; بُولُسٌ *bolus, buccia*; وَادِيٌّ *planities, desertum*; اَوْلَايَتٌ *apud Persas Indiae* : زَنَانٌ *Persia spec. Anglia* coll. Bh. s. v. اَوْلَايَتٌ *ubi* mulieres Persiae opponuntur زَنَانٌ *mulieribus Indiae*; هَيْبَاٌ *perditus, dilapidatus*; هَلَاكٌ *occisio et occisus et avidus, cupidus*; اَيْسَارٌ *infaustus, infelix*.

108. Praeterea de duabus pluribusve vocibus arabicis in scribendo coniungendis aut separandis Persarum grammatici haec praecipiunt :

a) coniunguntur omnes dicendi formulae, ut عَنْقَرِيبَ pro عَلَى حَدِّهِ pro علاحدہ s. عَلَیْهِدَہ; propemodum, brevi; عَنْ قَرِيبَ pro ad modum suum i. e. secundum hoc; انشا pro اِنْ شَاءَ اللّٰه si Deo placet al. چون انشاء الله وعلیحدہ در عبارت عربی نویسند) منفصل باید نوشت و در عبارت فارسی متصل بسبب آنکه در فارسی یک کلمه دانند وقواعد عربی را منظور ندارند و درین تامل است gr. pers. ed. Splieth p. 38) ;

b) separantur autem duo nomina substantiva aut substantivum et verbum e. g. حَقَّ سُبْحَانَهُ Deus laude venerandus; حَقَّ تَعَالَى Deus altissimus al. V. Seven Seas t. VII p. 40, l. 1 sqq.

DE SYLLABA.

109. Syllaba persica a vocali brevi vel longa ordiri potest, qua in scribendi ratione vocalis *ā* litera *ā* duplicata *āā* vel signo Medda notata *ā* exprimitur (§ 29. 40), ceterae autem vocales sive breves sive longae et diphthongi *ai* اَیْ et *au* اَوْ semper litera *ā* sustinentur (§ 6) e. g. آب s. اَب aqua, اَسْتَر mulus, اِسْت camelus, اِیْن hic, اُو is.

110. Media in voce syllaba a vocali ope literae *ā* expressa raro incipit, sed vocalis plerumque ad consonantem finalem syllabae praecedentis transit aut, si alia vocalis praecedit, altera alteram elidit, aut duae vocales coalescunt, aut intercedente alia litera dirimuntur, ut supra (§ 72 sqq.) pluribus expositum est.

111. Syllaba in medio et fine vocis in vocalem brevem vel longam exire potest e. g. پادشاه *rea*; شما *vos*; شویَد *lavat*; خانَه *quidam*; مَرَدِی *vir*; مِیَرَد *moritur*; کُتْمَان *opinio*; دِی *dic*;

lomis; که *qui, quis*, qua in scribendi ratione literae ا, و, et ی vocalem longam significant et ɤ occultum finale vocalis brevis sustinendae causa additum est (§ 25. 92 sqq.).

112. Syllaba ab una consonante vocali praedita incipere et non solum in unam sed etiam in duas et tres consonantes exire potest, quarum tamen trium prima semper est lit. quiescens ا vel و vel ی (§ 38) e. g. پَدَر *pater*; دِخْت *dixit*; مَرَّاسْت *nihil est*; اَمِیْسْت *amicus*; نِیْسْت *non est*. Consonantium autem complexum initio syllabae ferre omnino nequit Arabum et Persarum pronuntiatio canora. Qua in re Persae a scribendi et pronuntiandi ratione in lingua sanscrita et dialectis antiquioribus persicis usitata prorsus discedunt. Quae igitur voces in illis linguis a duabus pluribusve consonantibus incipiunt, persice aut praemissa vocali initiali ope lit. ا expressa (§ 6) pronuntiantur aut vocali, quam priori consonanti apponunt, aut denique consonante simplici, quae respondet literarum quidam complexui e. g. z. ɛtâ, s. سْتَا = p. اَسْتَا *stare*; z. brevaɥ, s. भ्रू = p. اَبْرُو *supercilium*; क्री = p. خَرِیدَن *emere*; z. ɛtu, s. स्तु = p. سَتودَن *laudare*; z. ɛpaêta, s. श्वेत = p. سَبِید *albus*; z. khshnûta = p. خَشْنُوْد *contentus*; लुप = p. چوب s. چوب *lignum*; z. khshap, khshapan, s. क्षपा = p. شَب *nox*; z. fsharema = p. شَرَم *pudor*. Interdum etiam vocalis formae primitivae vocis transponitur e. g. praep. z. fra, s. ऋ = p. فَر.

113. Denique proprium est persici sermonis omnes voces, praeter suffixa et terminationes grammaticas, in consonantem vocali destitutam vel literas quiescentes ا, و, et ی (§ 29), vel literam ɤ occultam exire (§ 25). Sed legitur in lex. B. کَه بضم اول وفتح ثانی : کَوْهَ pro کَه مخفف کَوْهَ است که پیش و پس زین اسب و موجه آب و بلندی پشت شتر و گاو باشد. Cf. lex. nostr. s. v.

DE ACCENTU.

114. Quae in hoc capite de aeeentu persico praecipiantur e grammatica persica viri docti Chodzko (§ 390—406) repetenda erant, quum neque in libris grammaticis Persarum neque in illis, quos Europaei scripserunt, haec doctrina exposita reperiatur. Quamquam Chodzko fontem, ex quo illam hausit, non indicavit, fides tamen ei tribuenda est, quum e literis persicis doctissime eruditus sit et per duodecim annos consulis Russiei munere fungens in Persia habitaverit *).

115. Unum tantum aeeentuandi genus in persica lingua usitatum est e quantitate syllabae et mensura eius rhythmica minime pendens. Accentus nimirum persicus semper in syllabam ultimam aut penultimam ineidit; accedente autem suffixo personali plur. *مان* vel *تان* vel *شان*, quod accentu caret (§ 116 b) aut praefixa particula prohibitiva *مَر* vel *نَ*, quae accentuanda est (§ 116), accentus etiam in syllabam antepenultimam reeedere potest.

116. Aeeentu prorsus earent :

a) suffixum pron. pers. sing. *م* vel *ت* vel *ش*, quod aeeentum una syllaba reeedentem reddit;

b) suffixum pron. pers. plur. *مان* vel *تان* vel *شان*, quod aeeentum duabus syllabis reeedentem reddit;

---

*) Quatremère grammaticam pers. viri docti Chodzko diiudicans, quid sentiat de illius doctrina de accentu persico, hoc modo exprimit (Journ. des Sav. an. 1853 p. 641) : „Un chapitre, consacré à l'accent des mots persans, offre des renseignements utiles, surtout pour ceux qui se destinent à suivre la carrière diplomatique; et ces détails ne pouvaient être bien connus et bien exposés, que par un homme fort instruit et judicieux, à qui une longue résidence dans la Perse a permis de saisir ces traits délicats, mais essentiels, que l'usage seul peut enseigner et que l'on n'apprendrait pas dans les meilleures grammaires.“

c) genitivi nota et Kesra descriptionis (§ 198 et 216);

d) suffixum ِ in casibus obliquis;

e) suffixum ی = ē articuli indefiniti.

Cum accentu autem pronuntianda est particula prohibitiva

م vel ن imperativi vel futuri.

117. Ultima syllaba cum accentu pronuntiatur :

a) in radice verbi sive ad praeteritum sive ad imperativum referenda est e. g. بردار bardār, برداشت bardāschť;

b) in verbi temporibus, quae ab imperativo descendunt et accentum in personarum terminationibus habent e. g. aor. verbi رفتن ire : روم ravám, روی raví, رود ravád, رویم ravīm, رفتید ravíd, روند ravánd;

c) in sing. et plur. nominum declinabilium, ad quae etiam, praeter participia, gerundiva et adiectiva verbalia, referendi sunt infinitivi instar nominum usitati e. g. مادر madár mater, pl. مادران madarān; نامه namá liber, pl. نامه‌ها namahā; آشامیدن âschâmîdán potatio. Accedente casus obliqui signo ِ et genitivi nota vel Kesra descriptionis, quae accentu carent (§ 116, c et d), accentus loco suo manet e. g. پسر مادر pusári madár filius matris, خانه بلند khanái balánd domus alta;

d) in nominibus compositis e. g. بادزن bâdzán flabellum; کدخدا kadchodā pater familias, herus, pl. کدخدایان kadchodâyān;

e) in comparativis et superlativis suff. تر et ترین formatis e. g. خوبتر khûbtár pulcrior, خوبترین khûbtarîn pulcerrimus;

f) in nominibus suffixo relativo ی = i formatis e. g. شاهی schâhî regius; دوستی dôstî amicitia;

g) in omnibus indeclinabilibus, exceptis اما ammâ s. لیکن lëkin s. ولی válî sed, vero; یعنی y'anî s. اعنی 'ánî id est; برای báli s. آری âri sane; اینک ĩnak ecce; برای barāy

propter; بلکه *bálki immo, quin potius* et لَبَّيْ *láb bay*, quae docente Chodzko est vox Schirazensibus propria significans *quomodo, quid?*

118. Penultima syllaba cum accentu pronuntiatur :

a) in verbi temporibus, quae a praeterito descendunt et accentum in personarum terminationibus non habent, excepta 3 ps. sg., quae cum verbi radice consentit e. g. praet. absol. verbi شدن *fieri* : شدم *schúdam*, شدی *schúdí*, شدیم *schúdím*, شدید *schúdíd*, شدند *schúdand*;

b) in infinitivo verbali e. g. کردن *kárdan facere*, گفتن *góftan loqui*;

c) in nominibus, quae articulo indefinito یِ *-i* terminantur, quum hoc suffixum accentu careat (§ 116, e) e. g. مردی *márdê vir quidam*.

119. Accentus etiam in syllabam antepenultimam recedere potest :

a) si affigitur pron. suff. plur. مان *man* vel تان *tan* vel شان *shan* accentu carens (116, b), quod cum voce coniunctum accentum duabus syllabis recedentem reddit e. g. آدمیان *adámimân homo noster*; دهانتان *dahánitân os vestrum*; ولایتشان *valayátischân regio illorum*; denique

b) si praefigitur imperativo vel futuro particula prohibitiva مَ *mâ* vel نَ *nâ*, quae accentum habet (§ 116) e. g. مینداز *máyan-dâz ne iacias*; نروند *náravand ne abiant*.

DE VERBIS.

120. In verbis persicis inprimis considerandae sunt stirps et forma.

Quod attinet ad stirpem verba dividuntur 1) in verba primitiva simplicia vel composita, 2) in derivativa verbalia et 3) in denominativa.

VERBUM SIMPLEX.

121. Radix verbi simplicis aut in infinitivo aut in imperativo terminatione destituto magis apparet, e. g. کردن *facere*, r. z., ap. et s. kar; ترسیدن *timere*, r. z. tareç, ap. tarç, s. तस्; داشتن *tenere*, imp. دار, r. z. et ap. dar, s. धर्; تاختن *festinare*, imp. تاز, r. z. tac, s. तज्ज; بستن *ligare*, imp. بند, r. z. et ap. bañd, s. बन्ध, aut in utroque modo, e. g. جستن = جهیدن *salire*, imp. جس et جه, r. z. jañh (jah), s. जस्. — In quibusdam autem verbis duae radices quasi confluerunt, e. g. in v. آمدن *venire*, imp. آی s. آ, pr. آیم, r. z., ap. et s. gam et r. z., ap. et s. i et in دیدن *videre*, imp. بین, pr. بینم, r. z. dî (did), ap. di, s. धी et r. z. vaên, s. वेण् (वेन्). Cf. etiam suppl. lexici nostri s. v. آزییدن, آزییدن, al. نویدن, نمیدن, توختن, آزمیدن, آغاییدن s. آغارن.

VERBUM COMPOSITUM.

122. Verba composita oriuntur :

a) praefixa praepositione, quae non nisi cum verbis coniuncta reperitur et cum verbo simplici quasi coaluit, cuius tamen significatio in verbi significatione non semper agnoscipotest. Tales praepositiones ex dialectis antiquioribus persicis

in linguam persicam desumtae earumque formae magis minusve immutatae sunt. Verba autem cum his praepositionibus coniuncta ut simplicia usurpantur et instar verborum simplicium etiam cum praepositionibus in lingua persica usitatis coniungi possunt, c. g. باز آمدن, فرو گذاشتن, بر نشستن al. Nulla praepositione praefixa pauca tantum huius generis verba in usu sunt, e. g. آسودن in سودن; گستردن in ستودن; آزدن in زند, آهنگیدن in هنگیدن; نشکناجیدن in شکناجیدن; فرسودن; آباریدن s. باریدن in آزدن; زند pro زندن; داختن-انباشتن, انباریدن, انباردن in بزدن pro باشندن; پیرداختن in تاختن, گداختن, پیرداختن in تاختن, آسودن in مودن s. مادن; نشستن in شستن; آراشتن in راستن; کردیدن s. کردن; نهادن in هادن; فرمودن, آمودن, شکریدن s. شکریددن s. شکردن in کردیدن.

b) duabus praepositionibus verbo praefixis, quod tamen in paucis tantum verbis usitatum est, ut ز et آ in v. آرمودن; ن et پ in v. پنداشتن et پنگاشتن; پ et ب in v. پپسودن F. s. B. et پپساییدن F. s. B. et پ et پ in v. پپیشیددن B.

c) accedente praepositione, quae in lingua persica etiam seorsim usitata est et primitivam verbi significationem plerumque immutat, ut

باز retro, rursus, e. g. cum داشتن tenere, i. q. retinere; cum کردن facere, i. q. remove, aperire; cum گردیدن se vertere, i. q. redire; cum گفتن loqui, i. q. respondere; بر super, supra, e. g. cum داشتن tenere, i. q. efferre, auferre; cum زدن ferire (ar. ضرب), i. q. efferre, extollere; cum شدن ire, i. q. ascendere;

شدن et رفتن, آمدن *extra, foras*, e. g. cum آمدن *ire*, i. q. *exire*; cum کردن *facere*, i. q. *eiicere*.

پیش *ante, coram*, e. g. cum آمدن *venire*, i. q. *coram venire, accedere*; cum آوردن *ferre, afferre*, i. q. *afferre, adducere*; cum خواندن *vocare*, i. q. *advocare, arcessere*; cum گرفتن *capere*, i. q. *suscipere, aggredi*;

در *in*, e. g. cum آمدن et شدن *ire*, i. q. *intrare*; cum زدن *ferire*, i. q. *infigere, illidere*; cum یافتن *assequi*, i. q. *intelligere*;

آمدن *ante cons. et فرود ante voc. infra, sub*, e. g. cum آمدن *ire*, i. q. *descendere*; cum شدن *ire*, i. q. *submergi*; cum گذاشتن *transire facere, traducere*, i. q. *missum facere, omittere, germ. unterlassen*.

Aliae praepositiones sunt فراز, فرا et و, de quarum significatione et cum verbis coniunctione v. lex. nostrum. Non semper tamen verbi significatio primitiva accedente praepositione immutatur. Maxime hoc valet de praepositione بر saepissime in tali compositione usitata et de praepositionibus ورا et فرا.

DE PRAEPOSITIONIBUS VERBO PRAEFIXIS.

123. Praepositiones praefixae, quae cum verbo simplici quasi coaluerunt et non nisi cum verbo coniunctae reperiuntur, sunt :

a) آ (یا) = z. *av á*, ap. *á*, phl. א (אָ), pars. *á*, s. आ *ad*, e. g. in آراستن, آرامیدن, آسودن, آشامیدن, آشفتن, آوردن al.

α) Ut in dialecto zendica vocalis praepositionis *á* saepe corripitur, ita in lingua persica utraque scribendi ratio آ et ا in multis verbis cum hac praepositione coniunctis invaluit, c. g. in آبشتن B. s. آبشتن B. Blh.; آختن s. آختن B.; آستن

e) $\text{فَرِي} = \text{z. } \text{לאר} \text{ fra-}$
vor, hervor, vorwärts, fort Justi, ap. fra, phl. פֶּר, pars. fra
 (לאר), s. פֶּר.

Exempla sunt : פֶּר־סַחֲתִין B.; פֶּר־סַחֲתִין B. coll. phl.
 פֶּר־סַחֲתִין Gl. in Des. s. פֶּר־סַחֲתִין B., phl. פֶּר־סַחֲתִין, pars
 framûdan coll. פֶּר־סַחֲתִין Gl. in Des. s. פֶּר־סַחֲתִין B.; פֶּר־סַחֲתִין B. coll.
 פֶּר־סַחֲתִין pro פֶּר־סַחֲתִין B., phl. פֶּר־סַחֲתִין; פֶּר־סַחֲתִין F.; פֶּר־סַחֲתִין B. coll.
 פֶּר־סַחֲתִין F.; פֶּר־סַחֲתִין s. פֶּר־סַחֲתִין B.; פֶּר־סַחֲתִין B. coll.
 phl. פֶּר־סַחֲתִין s. פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין et פֶּר־סַחֲתִין s. פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין
 s. פֶּר־סַחֲתִין B. coll. פֶּר־סַחֲתִין F.; פֶּר־סַחֲתִין s. פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין
 = pars. frâmôst, z. framarsta; פֶּר־סַחֲתִין F. coll.
 פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין F. coll. z. fraoret et
 fraoreti, phl. פֶּר־סַחֲתִין.

f) $\text{פֶּר־סַחֲתִין} = \text{z. } \text{פֶּר־סַחֲתִין}$ (HK.) s. פֶּר־סַחֲתִין vocali *â* correpta = z.
 pairi *herum* Justi, ap. pariy, phl. פֶּר־סַחֲתִין, pars. pérâ
 (פֶּר־סַחֲתִין), s. פֶּר־סַחֲתִין.

In paucis tantum verbis haec praepositio usitata est, ut in
 פֶּר־סַחֲתִין B.; פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין F. s.
 פֶּר־סַחֲתִין HK. s. פֶּר־סַחֲתִין B. vocali *â* correpta coll. פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין
 (pro פֶּר־סַחֲתִין) = phl. פֶּר־סַחֲתִין, pars. pérâmûn.

g) $\text{פֶּר־סַחֲתִין} = \text{z. } \text{פֶּר־סַחֲתִין}$ s. פֶּר־סַחֲתִין et פֶּר־סַחֲתִין s. פֶּר־סַחֲתִין praef. פֶּר־סַחֲתִין
 s. פֶּר־סַחֲתִין uz *heraus* Justi, ap. ud, uę, phl. פֶּר־סַחֲתִין, s. פֶּר־סַחֲתִין.

Paucis tantum verbis haec praepositio praefixa est, ut in
 פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין F. coll. פֶּר־סַחֲתִין B. s. פֶּר־סַחֲתִין F. s.
 פֶּר־סַחֲתִין B. praef. פֶּר־סַחֲתִין; פֶּר־סַחֲתִין F.; פֶּר־סַחֲתִין B. F.; פֶּר־סַחֲתִין
 B. praefixa praepositione פֶּר־סַחֲתִין = phl. פֶּר־סַחֲתִין; פֶּר־סַחֲתִין s. פֶּר־סַחֲתִין.

Exempla sunt : نشستن B., pars. nisaçtan; نشکناجیدن B.; نځندن B.; نمودن Bh. s. نمودن B. = phl. נמוחן, pars. namûdan; نواختن B. s. نواختن F. s. نوازیدن B.; نواریدن B.; نوردن B. F. s. نوریدن B. s. نوشتن B. s. نوشتن Bh. Gl. Sch.; نوشتن B. s. نوشتن B. F. = phl. נפשתן; نهادن B., pars. nihâdan; نهفتن B. s. نهفتن F. = phl. נהפחן et نهنبیدن B. s. نهنبیدن F. coll. phl. נהומבית et pars. nahuñbeç.

Not. Praepositionem ن ad z. et s. ni et praep. ن vel ن ad z. et s. anu referendam esse perperam docet Fr. Müller (die Conj. des neup. Verb. p. 9 [226]), quem etiam alii secuti sunt, ut نمودن s. نمودن sit compositum cum praep. ن s. ن = z. et s. anu, quum tamen exempla modo allata satis probent, praepositioni z. et s. ni in persica lingua et ن et ن et ن respondere.

DE PRAEFIXO پ s. ب.

124. Particula پ s. ب, quae, praeter Aoristum, plurimis quoque verbi persici temporibus et modis praeponi vel ut ب praefigi potest, d. q. plura v. § 133, saepe etiam cum verbis quasi coaluit, qualium verborum lexicographi persici magnum numerum offerunt. In tali compositione praef. ب vocali quidem i pronuntiatur, sed saepe etiam ب vel ب legitur et in aliquot verbis duae vel tres pronuntiandi rationes in usu sunt. Pro ب etiam پ vel پ legitur et nonnunquam utraque forma in uno eodemque verbo usitata est, ut in بسودن et پسودن; et ب s. پ praefigitur etiam verbo, cui iam پ praefixum est, ut in بیسایدن et بیسودن et پپیشیدن coll. § 124, c. Raro

praef. ب cum و permutatum est, ut in وشکولیدن = بشکولیدن
coll. syn. وشکریدن et وشکردیدن.

a) Si verbum a lit. ا incipit, haec litera accedente praef. ب aut eiicitur, ut in بَسْغَدِیدَن coll. اَسْغَدِیدَن et in بَلْفَاخْتَن
coll. اَفْخَتَن, aut in ی mutatur, ut in اَفْخَتَن coll. اَفْخَتَن et
in اَوَس (F. پُیوشیدَن s. پُیوسیدَن s. پُیوسیدَن) B. اَوَسیدَن
= آس *spes*, quae mutatio etiam in verbis a lit. ا incipientibus
usitata est, remanente tamen altera lit. ا (§ 80), et e primi-
tiva huius praefixi forma inusitata بَی, pars. رَی b é, explicanda
videtur, ut in اَغَارِیدَن coll. پِیَاغَاخْتَن s. پِیَاغَاخْتَن
s. اَغَاخْتَن s. اَغَاخْتَن et in پِیَاغَالِیدَن coll. اَغَالِیدَن et in پِیَاوَرَدَن
C. (F. پِیَاوَرَدَن) coll. اَوَرَدَن.

b) Verbi forma simplex, cui ب praefigitur, aut usitata est,
ut پُسُودَن in سُودَن; پَسْتَرَدَن in سَتَرَدَن; پُرسِیدَن in رَسِیدَن;
پَنَائِیدَن in تَائِیدَن al., aut non usitata, ut پَشُستَن in شُستَن;
پَشَلِیدَن in شَلِیدَن; پَرِیشِیدَن in رِیشِیدَن; پَرَازِیدَن in رَازِیدَن;
پَهَازِیدَن = هَازِیدَن in هَاشْتَن et هُشودَن in شُودَن
simplicis significatio cum significatione verbi compositi aut consen-
tit, ut پَشکُستَن = شکُستَن; پَنشَاستَن = نشَاستَن;
پَشِیجِیدَن al., aut ab illa aliquantum differt, ut in پَشِیجِیدَن
coll. شُخُون s. شُخَاکِیدَن coll. پَشَاخُون s. پَشَاخَائِیدَن; سیجِیدَن
C. s. پِیَاوَرَدَن; شُولِیدَن coll. پُشُولِیدَن; شُورِیدَن coll. پُشُورِیدَن
F. coll. پِیَاوَرَدَن.

c) Sequuntur verba cum praef. ب s. پ ordine alphabetico
disposita, addita simul varia huius praefixi pronuntiatione e
lexicis persicis desumta :

F. پَرَازِیدَن B. F. s. پَرَازِیدَن B. پَنَائِیدَن B. s. پَنَائِیدَن;
B. پَرِیشِیدَن et پَرِیشِیدَن s. پَرِیشِیدَن s. پَرَاشِیدَن s. پَرَاشِیدَن;

F. ; بَزودن B. s. بَزودن s. بَزائیدن F. ; بُرسانیدن , بُرسیدن
 B. ; بَسْتَرْدن B. ; بَپَساویدن F. s. بَپَساویدن B. et بَساویدن
 Gl. Sch. coll. پَسودن s. بَسودن B. ; بَسغدیدن s. بَسغدیدن
 B. ; بَپَسودن F. s. بَپَسودن F. et بَسودن B. s. پَسوده
 B. ; بَشَاخودن s. بَشَاخائیدن F. ; Gl. Sch. F. ; بَسیچچیدن B. s.
 B. ; بَشکلیدن s. بَشکلیدن F. ; بَشکستن B. ; بَشستن B. ;
 بَشولیدن B. ; بَشوریدن F. ; بَشودن F. ; بَشلیدن B. s. بَشاییدن
 F. ; بُکَسُستن B. ; بُکَداشتن B. s. بُشولیدن B. s. بُشولیدن
 F. ; بُکَشتن F. ; بُکَشتن F. ; بَسَلانیدن F. coll. بَسَلانیدن
 C. ; بَمَنگَیدن F. s. بَمَنگَیدن C. ; بَمَنگَیدن B. ; بَلَفختن
 B. ; بَهاشتن F. ; بَنَشستن F. ; بَنَشاندن B. ; بَنَشاستن , بَنَشاختن
 C. ; بَیاوردن B. ; بَیاغلیدن B. ; بَیاغشتن s. بَیاغشتن s. بَیاغاریدن
 B. ; بَیوایدن B. ; بَیوگندن s. بَیوگندن F. ; بَیوایدن s.
 F. et بَیوشیدن F. ; بَیوسیدن B. s. بَیوسیدن B. ;

DE PRAEFIXA PARTICULA NEGATIVA ن.

125. Praeter part. neg. نا verbis praepositam, ut in نا
 F. et نا گوالیدن C. ; نا گواریدن J. ; گرویدن
 B. F. SHL., etiam part. neg. ن verbis praefixa legitur, ut in
 نیوایدن (F. نیازیدن) B. نیازیدن B. ; نَغویدن B. ; نَشناختن
 B. In dialecto parsica haec particula aut ن né aut ن na
 aut نَ scribitur, quarum tamen prior né forma primitiva vide-
 tur, ut pars. ن b é pro ن ب s. (Sp. Pg. § 63). Inde sequitur
 antiquiorem etiam esse pronuntiationem ن (cognatum cum
 B. , et نیازیدن F. = نیازیدن B. , et نیازیدن B. ,
 F. excipis, in solo verbo negativo
 = نَغویدن , نَغویدن B. = نَغویدن B. ,
 non est = pars. ن né et usitata est.

VERBUM CAUSALE.

126. Derivativum verbale unum tantum est, quod causale dicitur et verba intransitiva facit transitiva, ipsis transitivis autem significationem dupliciter transitivam tribuit. Causale desinit in infinitivi terminationem انیدن s. انیدن , quae respondet phl. ינידן , pars. inîdan , cuius loco etiam ânîdan et ânûdan legitur. Plerumque haec terminatio verbi radici adiungitur, ut in جہانیدن B. s. جہانیدن Bh. a. v. خواستن = r. z. jañh (jah); خواهانییدن F. a. v. جستن = r. s. श्वस् (pro स्वस्), z. qâd? ; خیزانییدن B. a. v. خاستن = r. z. khiz ; رهانییدن B. a. v. رستن = r. z. raz , s. रह् ; ریزانییدن B. a. v. ریختن = r. z. et s. ric ; گیرانییدن B. s. گیرانییدن C. a. v. گرفتستن = r. z. garew , ved. ग्रम् ; میرانییدن F. a. v. مردن = r. z. et s. mar . In quibusdam verbis terminatio انیدن s. انیدن infinitivo apocopato, qui in lit. د vel ت desinit, adiuncta videtur, si lectio vera est, ut in آزردانییدن C. pro آزارانییدن B. a. v. آزردن s. جستنییدن ; آغشانیدن C. pro آغارانییدن B. a. v. آغشتن ; رویانیدن C. pro روستانیدن ; جستن B. a. v. جستنییدن ; زنییدن F. a. v. زندن C. coll. al. سُفتانییدن C. coll. al. forma سُفتن ; سُنبانییدن C. a. v. سُفتن ; شگُفانییدن B. a. v. شگُفتن ; کردانییدن C. coll. al. forma minus usitata کنانییدن ab imp. کن verbi کردن derivata, qua usus est scholiasta ad Sec. Nam. p. 128 fin., ubi legitur : $\text{خرد نامہارا زلفظ دری بیونان زبان کرد کسوت گسری}$ از اینجا معلوم می گردد که اولاً حکمت در زبان فارسی بود که بحکم سکندر آنرا بیونانی نقل نمودند و بعضی می گویند که سکندر بعد از نقل جمیع کتب این زبان را سوخت و حاصلش آنکه کتابهای حکمت را که بزبان فارسی بود بزبان یونانی ترجمه کنانید.

ویدید B. a وید s. وید. In plurimis tamen verbis den. infinitivi terminatio دن ope vocalis ی = cum nomine connexa est, in paucis tantum pro ی = legitur etiam و, ut پاختچودن B. a پاختچ s. پاختشودن B. coll. پاختشیدن s. پاختشیدن B. a پاختچ s. شغه C. a شغیدن C. coll. شغودن; برخ F. a برخیدن; پاختش B. F. a هوا inserta lit. س d. q. v. §. 128, a, γ.

b) Alia infinitivi terminatio تن rarioris usus est in verbis en. et quidem adhibetur α) si nomen in ش desinit, ut بنگشستن B. a نوشیدن B. coll. نوشیدن B. a بنکشیدن B. a بنکشیدن; β) si ipsum nomen iam in lit. ت desinit, quae tamen, ut lit. دن ante ش, aut abiici potest aut immutata manet, si infinitivi terminatio تن ope vocalis ی = cum nomine connectitur, ut وغستن B. a شگفتیدن B. coll. شگفتیدن; سفت F. a سفتیدن; غارت B. a غارتیدن; وغست B. a وغستن.

c) Praeterea lit. fin. ۛ occulta una cum vocali praecedenti semper abiicitur (§ 96), ut in بساردن F. ab اندیشه B. a بسارده F. a مراغه F. a مراغیدن C. a شغه C. a شغیدن s. شغودن; بسارده F. a یوبه C. a یوبیدن et ویزه C. a ویزیدن B. a مزه B. a مزیدن.

d) Praecedente vocali longa ا lit. ۛ et ن finalis semper emanent, ut in افسانیدن B. ab افسان; ارمانیدن B. ab ارمان; آسانیدن F. ab آگاه et آگاهیدن F. ab آگاهیدن et آسانیدن F. ab آسان.

e) Verba den. ab arabicis nominibus derivata in lexicis persicis haec leguntur : F. تلاشیدن; F. ترمیدن; B. بلعیدن; F. طاریدن; B. شمیدن; F. سرفیدن; F. ستمیدن; Bh. رقصیدن; F. طنیدن; Bh. طلوعیدن; Bh. طلبیدن; B. طرازیدن; F. فهمیدن; B. فضولیدن; F. غناجیدن; B. غارتیدن; B. عفیدن; F. نومیدن; C. نوحیدن; F. نثاریدن; M. میراثیدن s. میراثیدن; F. واهیدن; Bh. واهیدن, quibus addit Blochmann (contributions to Persian Lexicography p. 52 et 53) : (ابوبکریدن pro ابوبکر) recitare precum formulam a Bismillah incipientem; B. ریقیدن i. q. alvum de-licere; B. طوفیدن i. q. gladio ferire; B. سیفیدن i. q. سيف.

کردن *circumire rem*; مریدن *adire sepulcrum* 'Omari
 فوتیدن (dial. Turanicensi) *mori*; مدینه‌ییدن *frequentare Medi-*
nam; مکریدن i. q. مکر کردن *fallere, decipere*; مّیدن *frequen-*
tare Meccam et a persicis nominibus formata verba denomina-
 tiva : آفتابیدن *instar solis rubescere*; چـراغیدن i. q. چراغ
 درخت کردن i. q. دیریدن *cunctari* *lucernam accendere*; ماه شدن i. q. مینیدن
morari; *lunae similem fieri* allato hoc vs
 poetae خسرو mctr. هنج :

زسوزش آفتابیدم مهیدم چو او سیفید من بسم اللهیدم
 i. e. „calore illius factus sum sicut sol et luna; dum ille gladi-
 ferit, ego precum formulam Bismillah recitabam.“

DE INFINITIVI TERMINATIONIBUS.

128. Duae sunt infinitivi persici terminationes تن et دن in
 parsica quoque dialecto usitatae, quarum posterior دن orta es-
 c تن, phl. ڊڻ, ap. tana (Loc. tanaïy) et post vocales
 liquidas et nasales adhiberi solet, raro post غ, خ et ق, ut in
 hisce exemplis : الفخدن F., الفغدن B., الفقدن F. = فختن
 coll. آرغده B. et آسغده s. آسغده B. et post ش ut in غاشدن
 F. = آغاشتن.

a) Quae infinitivi terminationi praecedit lit. س aut ad radi-
 cem pertinet, ut in آبیستن a r. z. piç et کاستن coll. z. kaçu
 phl. ڪڙ, aut orta est a) assimilatione ex dentali radicis aspiratae
 c. g. آراستن (pro âradhtan) a r. z. râd, s. राध; جستن
 a r. z. et ap. jad (pro jadh), s. गद; رستن pro rud-tan s.
 rudhtan a r. z. rud (rudh), s. रुह, al., d. q. plura v. supra
 § 54, f., aut ß) ex asp. h (nh) e. g. جستن a r. z. jañh (jah)
 s. जस; رستن a r. z. raz, s. रह coll. z. yâçta a r. yâon
 (yâh) et vaçtê a r. vañh, d. q. plura v. supra § 54, f.
 aut denique γ) inprimis in verbis den., a v. subst. هست, qua

vocali *â* radice cum و ٔ vel ی ٔ permutata, e. g. استیدن = استادن (r. z. çtâ, s. स्था); آلودن = آلائییدن (r. z. râ, s. ला); سودن = سائییدن (r. çâ); شخودن et شخییدن = شخائییدن (r. z. skâ); آمودن et نمودن = آمائیدن et نمائییدن (r. mâ).

d) Si verbi radix in *i* vel *î* desinit, infinitivi terminatio دن sola et integra addi solet, e. g. آفریدن (r. z. frî); چیدن (r. ci); خریدن (r. s. क्रि); دیدن (r. dî); ریدن (r. z. iri, ri) coll. syn. ریستن s. ریسییدن (r. z. irith); خشیدن (r. z. khshi). Raro pro ییدن legitur ئیدن vel آئییدن vel اھیدن e. g. آئییدن = آیدن (r. i); شئییدن s. شاهیدن = شایستن (r. z. khshi); فئییدن (r. z. bî, s. फि).

e) Denique si verbi radix in *u* vel *û* desinit, vocalis و ٔ ante infinitivi terminationem دن ad radicem pertinet, sed saepe permutatur cum voc. ا ٔ, cuius loco etiam ائى ٔ et اوى ٔ s. ائى ٔ, l. ب pro و posita (§ 61, c), legitur, aut cum voc. ی ٔ e. g. گشودن et انبودن (r. z. bû, s. भू); شودن s. گشودن coll. گشودن (r. z. shu); زودن s. افرائییدن s. افزودن (r. z. çu); دودن s. زدائییدن (r. z. du, s. धू); ستودن s. ستائییدن (r. z. çtu, s. स्तू); سرویدن s. سرپیدن s. شنییدن et شنودن (r. z. çru); تراویدن s. ترابیدن s. ترائییدن (r. z. thru); چاویدن s. خبائییدن s. خائییدن coll. syn. زلوییدن s. جاویدن s. khshu); شناویدن (r. z. çnu, s. स्नु).

VERBI FORMAE.

129. Verbi formae duae sunt, Activum et Passivum.

Activam formam habent verba transitiva seu activa, quae proprie dicuntur, verba intransitiva seu neutra et verba causativa ut کردن *facere*; گفتن *loqui*; آمدن *venire*; رسانیدن seu رساندن *pervenire facere, adducere*. In multis verbis passiva

quoque significatio activa forma exprimitur e. g. کُشَادَن *aperire et aperiri*; خُستَن *vulnerare et vulnerari*; آموختَن *docere et discere*; آموَدَن *adornare et adornari*; آمیختَن *miscere et misceri*, al.

Passivum efficitur participio praeteriti cum verbo auxiliari شدن *fieri* coniuncto e. g. کُشتَن *interficere* Pass. کُشته شدن *interfici*. Interdum etiam synonyma verbi شدن Passivo formando inserviunt, ut آموَدَن, کُشتَن, گُردیدَن (§ 156, II, not. 1).

NUMERI ET PERSONAE.

130. Numeri ut in nominibus duo sunt, Singularis et Pluralis, Personae tres in utroque numero. Genus in verbis non distinguitur.

MODI.

131. Tres sunt modi: Indicativus, Imperativus, cuius etiam est forma optativa, et Conditionalis, qui simul est Optativus. — Infinitivus et Participia proprie quidem ad nomina referenda sunt, sed quum temporibus quibusdam formandis inserviant, eorum formandi ratio in coniugatione exponetur.

TEMPORA.

132. Tria omnino sunt tempora, in quae actio cadat necesse est, praesens, perfectum et futurum. Quum autem actio aut imperfecta aut perfecta esse possit, e mutua actionis cum temporibus relatione octo oriuntur tempora, quorum quatuor, Aoristus, qui et praesentis et futuri significationem obtinet, Praesens, Praeteritum continuum sive Imperfectum, Futurum simplex ad actionem imperfectam et quatuor reliqua, Praeteritum absolutum, Perfectum,

Plusquamperfectum, Futurum exactum ad actionem perfectam referuntur. Haec octo tempora pertinent ad modum Indicativum. Conditionalis vel Optativus unius tantum est temporis.

DE PARTICULARUM IN TEMPORIBUS ET MODIS USU ET SIGNIFICATIONE.

I. DE PARTICULA به SEP. SIVE بِ INSEP.

133. Particula به sep. sive بِ insep., quae proprie ad aoristum est referenda cique futuri notionem impertiri videtur, plurimis quoque verbi persici temporibus et modis aut euphoniae aut metri aut pleonasmī causa praeponi potest

در ذکر حروف و کلماتی که بجهت حسن و زینت کلام می آورند و در معنی دخلی ندارد مانند بای اجد عموماً بچو بگفت و بنگفت و به و گاهی بای Borh. qât. p. 10. نشنید یعنی گفت و نگفت و نشنید اجد زائده نیز می باشد برای تحسین لفظ چون بخور و بزن و بکن

gr. pers. cd. Splieth p. 7). Saepe etiam haec particula cum verbis, quibus praefigitur, quasi coaluit et lexicographi persici talium verborum magnum numerum offerunt, d. q. plura v. § 124. Vocali tantum haec particula verbo semper praepo-

sita a praepositione به sep. sive بِ insep. differt, quum praepositio semper vocali *a* efferatur, illa autem semper vocali *i* sit insignita, aut, ut alii Persarum grammatici docent, ante vocales *a* et *i* vocali *i* pronuntietur, sequente autem vocali *u* vel litt. ب, ف, و et م vocalem *u* accipiat; vid. Seven Seas t. VII p. 12, l. 17 sqq. Nos Lumsdenium (l. l. t. II p. 396) secuti sumus, qui priorem pronuntiandi rationem praeferens semper به s. بِ legit, qua in re etiam cum lexici B.

و شک نیست : که پیشه مکسور می باشد.

134. In verbis compositis (§ 273) particula ب sive ب inter
erbum et vocem, quacum compositum est, semper locum
btinet. Vid. etiam infra § 161.

De modo particulam praefixam ب cum verbo, quod a lit. l
upervacanea incipit, coniungendi vid. supra § 80 et 124, a.

Not. 1. In dialecto pars. primitiva huius praefixi forma ب bé vide-
tur, sed legitur etiam با ba in codice novo Hauniensi et ب in cod.
Par. XII suppl. Anq. (Sp. Pg. § 63). Eadem part. ب etiam usitata
est in dialecto Pushtu, in qua non solum futuro additur, sed etiam
imperfecti et aoristi formae, quam Trumppius *habitueller* nominat.
Practerea idem vir doct. hanc part. in praefixo imperativi, subiunctivi
praesentis et aoristi agnoscit, quod ب s. ب (in occidente و) et و
ante ā pronuntiatur, sed unum ab altero diversum esse contendit,
quum praefixum ب ad imp. भव radice भू referat et praefixum ب
imperfecti et aoristi ad praet. z. bavat = s. अभवत्, praefixum
autem futuri e verbo باید oportet detruncatum dicat. V. Zeitschr.
der D. M. G. 1869 p. 19 p. 43 et p. 50 sqq. Sane perdifficile est,
de vera particulae ب origine certi quid statuere, sed quum rad. z.
bu, s. भू etiam in linguis cognatis temporibus formandis inserviat
et persicum بودن verbi auxiliaris vices gerat, probabiliter confici
potest, illam ad radicem z. bu, s. भू esse referendam.

Not. 2. Chodzko (l. l. § 60) animadvertit, particulam ب fere semper
abesse ante imp. باش s. با et saepe etiam omitti in sermone poetico
et pedestri, si verbum cum praepositione aut nomine quodam ar. vel
pers. compositum sit, ut dicant e. g. بردار tolle, برخیز surge, وایمان
remane, دست زن manu tange pro بردار, برخیز, وایمان et
دست زن.

Not. 3. Quum Persae in scribenda hac particula forma separabili ب
et inseparabili ب ut lubet utantur, brevitatis studio in exemplis
sequentibus separabilem tantum formam ب scribere placuit, pro qua
alteram iuseparabilem ب semper substituere licet. In dialecto pars.
forma separabilis ب et inseparabilis ب aequae usitata est, sed ب
bé vel با ba semper separatur (Sp. Pg. p. 77).

II. DE PARTICULA هَمِی ET هَمِی.

135. Particulae هَمِی et هَمِی idem significant et in scribendo aut cum verbo coniungi aut ab illo separari possunt. Eo tantum forma هَمِی ab altera decurtata هَمِی differt, quod هَمِی verbo semper praeponitur, هَمِی autem verbo ut lubet praeponi vel postponi potest (هَمِی بیای مجهول علمر استمرار است بر فعل هَمِی) آید چون هَمِی آمد و میرفت و هَمِی آید و میرو و هَمِی بجهت استمرار امتداد در فعل آید پیش از فعل چنانچه میرفت و پیگفت و بعد از عمل چنانچه درین بیت که نظامی هَمِی نشستم هَمِی با جهان دیدگان (هَمِی et هَمِی Bh. s. v. هَمِی و هَمِی دستبان پسندیدگان In parsica dialecto part. هَمِی non in usu esse videtur et هَمِی verbo semper praeponitur. Utrique particulae notio continuationis vel perpetuitatis inhaeret, inde derivanda, quod in parsica dialecto part. هَمِی etiam separatim significatione „semper“ usitata et cum هَمِی s. هَمِی cognata est. Aoristo particula هَمِی s. هَمِی tribuit significationem praesentis indicativi, praeteritum facit imperfectum, imperativo autem si adiungitur significationem vix immutat et plerumque expletiva esse videtur. — Interdum docente lex. Bh. auctore part. هَمِی etiam in medio compositi legitur, cuius posterius membrum est ipsi verbi radix significatione participii praesentis accipienda, quum لای در میان لفظ مرکب که افاده معنی اسمر فاعل کند نیز : آید چنانچه درین شعر سید حسن اشرفی هَمِی من غزلی می سرای هَمِی Bh. s. v. هَمِی سوی گلی می نگر هَمِی او طوطی میفرای شاخ گلی می شکن

136. Saepe eiusdem particulae هَمِی s. هَمِی locum tenent terminatio هَمِی 1 pers. sing. et 3 pers. sing. et plur. affixa quae haud dubie ex هَمِی reiecta lit. هَمِی est derivanda. Unde sequi videtur, ut particula هَمِی s. هَمِی cum lex. Bh. auctor pronuntianda sit hamê s. mêmê (هَمِی بیای مجهول Bh.), ut in dia-
parsica, quae etiam docente Trumppio est pronuntiatio i

Xhorâsân usitata (§ 32). Vid. etiam *Seven Seas* t. VII p. 33, . 1. coll. l. 9—16.

137. In verbis compositis (§ 273) particula *می* s. *می* placet ut part. *به* s. *ب* inter verbum et vocem, quacum est compositum, collocari solet. Vid. etiam § 161.

TEMPORUM ET MODORUM FORMATIO.

138. Quum verbi persici tempora aut ab imperativo terminatione destituto tanquam a verbi radice aut ab infinitivo formantur, in disponendis temporibus et modis, derivationis maxime ratione habita, tempora modo, a quo unumquodque formatur, semper subiuncta sunt, quo facilius totius verbi persici formationis conspectus exhibeatur.

Primum igitur locum occupat imperativus terminatione destitutus, a quo tanquam a verbi radice formantur imperativi forma optativa, aoristus, praesens et participium praesentis; deinde sequitur infinitivus, a quo, praeter participium praeteriti, originem trahunt praeteritum absolutum, praeteritum continuum sive imperfectum, praeteritum conditionale et optativum, perfectum, plusquamperfectum, futurum simplex et futurum exactum. Sequens igitur ordo est, quo tempora et modi disponuntur: 1) Imperativus et Imperativi forma optativa, 2) Aoristus, 3) Praesens, 4) Participium praes., 5) Infinitivus, 6) Participium praet., 7) Praeteritum absolutum, 8) Praeteritum continuum sive Imperfectum, 9) Praeteritum conditionale et optativum, 10) Perfectum, 11) Plusquamperfectum, 12) Futurum simplex, 13) Futurum exactum.

ACTIVUM.

I. Imperativus.

139. Imperativus terminatione destitutus est ipsa verbi radix, quae in verbo regulari abiecta infinitivi terminatione apparet e. g. :

پرس, z. pareç, ap. parç, s. प्रह् ab inf. پرسیدن *interrogare*
 کن, z. kan, s. खन् ab inf. کردن *jodere*
 کش, z. kush, s. कृष् ab inf. کشتن *interficere*.

140. Imperativo plerumque praeponitur particula به ut expletiva aut orationis adornandae causa addita (§ 133) e. g. می کش et nonnunquam particula می s. می (§ 135) e. g. می کش s. کش.

141. Imperativi 1 et 3 personae sing. et plur. saepe etiam imperativus گو dic verbi گفتن praeponitur, quo ab iisdem aoristi personis distinguantur e. g. گو کشم dic *interficiam* i. e. interficiam; گو کشیم dic *interficiamus* i. e. interficiamus; گو کشد dic *interficiat* i. e. interficiat; گو کشند dic *interficiani* i. e. interficiani.

142. Interdum secundae quoque personae sing. et plur. idem vocabulum گو dic praeponitur, ut tertia persona oriatur e. g. گو کش dic (illi) *interfice* i. e. interficiat. Sic in versu alexici Seven Seas auctore (t. VII p. 48, l. 9 sqq.) allato metr. رمل :

هر که خواهد گو بیاید   هر که خواهد گو ببرد
 „Quicumque vult (venire), dic venito; quicumque vult (abire) dic abi i. e. abeat“; coll. Gul. 74, l. ult. 75, 2. et 100, 5 ubi legitur گو میباش dic (illi) *ne sis* i. e. ne existat et بوستان گو نصیحتم منید o amici, dic (illis) *me ne monetote* i. e. me ne moneant Gul. 117, 3.

143. Imperativi forma optativa unius tantum es personae, tertiae nimirum singularis, quae litera ا ante 3 pers. sing. imperativi characterem و inserenda formatur e. g. :

پرساد *interroget*   کنداد *fodiat*   کشاد *interficiat*

144. Carent autem hoc modo omnia verba, quae in دادن exeunt, ne ille cum tertia persona singularis praeteriti absolut

Not. Quidam Persarum grammatici suffixum **ند** ope vocalis *i* cum imperativo coniungendum esse perhibent, falso, ut videtur, si respicias huius suffixi formam primitivam z. añt, s. **अन्त**, quae a vocali *a* incipit. Idem probatur rhythmo finali, quum part. praes. in **ند** saepe cum vocabulo **بند** similem versus exitum efficiat c. g. Chr. Sch. p. 28 et 29 vs. 31 et 32; p. 86 vs. 257 et 258; cf. Lumsden l. l. t. I p. 416 et 417 not. Seven Seas t. VII p. 48, l. 21 et 22. Plura de terminationibus **ند** **ان** et **ا** v. infra § 272.

II. Infinitivus.

146. Infinitivus verbi regularis formatur addito radici suffixo **تن** vel **دن**. Usu tamen infinitivi terminationis formae **تن** et **دن** inter se differunt, quum imperativi, qui in consonantem vocali destitutam, praeter **ر** et **ن**, exeunt, **تن** assumant, altera autem forma **دن** aut imperativo consonantibus liquidis **ر** et **ن** terminato adiciatur aut, vocali brevi vel longa semper interposita, cum imperativo coniungatur, d. q. plura v. supra § 128. Eodem modo participii praet. terminationes **ته** et **ده** sunt distinguendae.

147. Ab infinitivo formantur :

1) Participium praet., infinitivi terminatione **تن** vel **دن** cum suffixo **ته** vel **ده** permutata (§ 146), d. q. plura v. infra § 272 sub suff. **ته** vel **ده**, e. g.

پرسيده   كنده   كشته

Participio praet. etiam particula **به** praefixa legitur ut Chr. Sch. 57 vs. 396; 85 vs. 236. Interdum participii terminatio **ده** in solam lit. **د** detruncatur, ita ut e. g. pro **زاده** *genitus*, **آلود** *visus*, **آلوده** *inquinatus* dicant **زاد**, **دید**, **آلود**, d. q. plura v. infra § 272 sub suff. **ت** vel **د**, ubi etiam de terminatione **ته** in **ت** mutata disputatur.

2) Praeteritum absolutum, abiecta infinitivi terminationis ultima lit. **ن** et praeposito vel omisso augmento **به**, e. g.

کَشْتَمَ   کَنْدَمَ   پُرسیدَمَ   et
 به کَشْتَم   به کَنْدَم   به پُرسیدَم

3) Praeteritum continuum sive Imperfectum, abiecta infinitivi terminationis lit. ن, et addita omniibus personis sing. et plur. particula می s. می, pro qua etiam diphthongus ی (ē) primae pers. sing. et tertiae pers. sing. et plur. affigi potest (§ 136), e. g.

	1 sing.	3 sing.	3 plur.
پُرسیدَم	پُرسیدَمی	پُرسیدِی	پُرسیدَنْدِی
کَنْدَم	کَنْدَمی	کَنْدِی	کَنْدَنْدِی
کَشْتَم	کَشْتَمی	کَشْتِی	کَشْتَنْدِی

Eidem tempori etiam augmentum به praefigi licet, ut بدانستمی Gul. 141, 20; Chr. Sch. 22 vs. 284.

4) Praeteritum conditionale et optativum eodem modo ut proxime praecedens praet. continuum sive imperfectum.

5) Perfectum, participio praet. cum verbo substantivo آم coniuncto, ut

کَشْتَه آم   کَنْدَه آم   پُرسیده آم

Perfecto etiam particula اند praefigitur, e. g. بیافریده اند Frag. 1, l. ult.

6) Plusquamperfectum, participio praet. cum praeterito absoluto verbi auxiliaris بودن esse coniuncto, ut

کَشْتَه بُودَم   کَنْدَه بُودَم   پُرسیده بُودَم

7) Futurum simplex, abiecta ultima infinitivi lit. ن, eaque forma apocopata, pro qua tamen inprimis in antiquioribus Persarum libris, ut in Schahn., versione Tabari, al. integra quoque infinitivi forma scripta legitur, aoristo verbi خواستن velle postposita, e. g.

} } }	پُرسید (پُرسیدن) کند (کندن) کُشت (کُشتن)	به خواهم sive خَوَافم
-------------	--	-----------------------

Interdum praepositur etiam infinitivi forma apocopata aoristo verbi خواستن, quum dicat lex Bh. auctor: خواهد علامت صیغۀ استقبال است و پیش از فعل و آخر فعل می آید چنانچه درین بیت باغ رنگین چون کبک و تدر و نه گل در چمن ماند خواهد نه سرو Bh.

8) Futurum exactum, participio praet. cum aoristo verbi auxiliaris بودن *esse* coniuncto, e. g.

پُرسیده باشم	کنده باشم	کُشته باشم
--------------	-----------	------------

PASSIVUM.

148. Passivum circumscribendo formatur, participio nimirum praeteriti omnibus temporibus et modis verbi auxiliaris شدن *fieri* praeposito (§ 129).

DE VERBIS AUXILIARIBUS.

149. Quum igitur totum passivum coniugatione verbi auxiliaris شدن *fieri* nitatur et plurima activi tempora ope verbi auxiliaris بودن *esse* formentur, priusquam ad ipsam verbi regularis coniugationem accedamus, de verbis auxiliaribus dicendum est.

CONIUGATIO VERBI SUBSTANTIVI.

Sing.	Plur.
اُم <i>sum</i>	ایم <i>sumus</i>
ای <i>es</i>	اید <i>estis</i>
است <i>est</i>	آند ¹ s. آند <i>sunt.</i>

Not. 1. Pro اند etiam forma antiquior ځند usitata est, lit. † cum ۛ permutata (§ 49, III, a), ut in hoc vs. Schahn. : ځشاده پر ايشان. *Manifestum fiat illis arcanum meum, in omni bono et malo socii mei sunt.* Quae scribendi ratio in pars. dial. in omnibus verbi subst. personis usitata sine dubio primitiva est, quum lit. ۛ dent. respondeat z. ۛ h, s. स (§ 49, II, a), quae est lit. radicalis verbi substantivi.

Not. 2. Ad comparationem facilius instituendam sequitur verbum subst. persicum cum zendico, ap., pa. et sanscrito comparatum :

p.	z.	ap.	pa.	s.
ام	ahmi	amiy (pro ahmiy)	ham, hōm (هم, م)	अस्मि
ای	ahi	ahy	haê	असि
است	açti	açtiy	haçt (هست)	अस्ति
ایم	mahi	amahiy (pro ahmahiy)	—	स्मस्
آید	çtâ (Y. 32, 3. 34, 6)	—	h é t̃ (هید)	स्य
اند s. ځند	heñti	hañtiy	heñ t̃ (خند)	सन्ति

150. Praecedenti verbi substantivi flexione omnium temporum et modorum verbi persici coniugatio nititur, quum personarum terminationes semper eadem sint tam in verbis regularibus quam irregularibus. Nam omnes verbi substantivi personae, praeter 3 pers. sing., sunt etiam ipsae personarum terminationes, quae temporibus et modis ope vocalis *a* aut *i*, abiecta tamen lit. † initiali (§ 82 sqq.), in fine affiguntur.

151. Sola 3 pers. sing. verbi persici in imperativo et quae ab illo ducuntur temporibus characterem ۛ assumit, in ceteris autem temporibus, quae ab infinitivo formantur, plane non exprimitur, ea quidem, ut videtur, de causa, quia ipsa infinitivi forma apocopata iam lit. ۛ vel ت terminatur.

152. Personarum terminationes adhibitis iisdem verbi substantivi vocalibus cum verbi persici temporibus et modis coniunguntur, ut schema sit :

Sing.			Plur.		
1. م ¹⁾	2. ی	3. د	1. یم	2. ید ²⁾	3. ند

Not. 1. In poetico sermone terminatio 1 ps. sing. م¹⁾ etiam abiici potest, quod auctor grammaticae pers. lexico Raschidî praefixae (l. l. p. 16) hoc versu probat, metr. سعدی گفتیم که گلی : خواجه
سعدی گفتیم که گلی : خواجه i. e. „Diri : rosam arellam ex horto; rosam adspersi eiusque odore ebrius factus sum“, in quo شد pro شدم positum est et alio, metr. انوری : مضارع
انوری : مضارع i. e. „Diri : rosam arellam ex horto; rosam adspersi eiusque odore ebrius factus sum“, in quo شد pro شدم positum est et alio, metr. القصه باز گشتیم و آمد بخنده زود در باز کرد و باز به بست از
القصه باز گشتیم و آمد بخنده زود در باز کرد و باز به بست از i. e. „Paucis verbis, reversus sum et celeriter domum veni; portam clausi et postea firmiter obstruxi“, in quo آمد pro آمدم et کرد pro کردم et بست pro بستم positum est.

Not. 2. Pro ید docente lex. B. auctore reperitur etiam یت, lit. د cum ت permutata (§ 57, b), quod terminationi persicae ید respon- det, e. g. in گنید pro گنیت facitis; گردید = گردیت = گفتید coll. gr. pers. ed. Splieth p. 24. Praeterea cum terminationibus persicis maximam partem etiam conveniunt persicae :

Sing.			Plur.		
1. ۴, ۴	2. د	3. ید	1. —	2. ید	3. ید

153. Verbum substantivum aliis quoque vocabulis affigi supra (§ 82—90) pluribus verbis iam expositum est. Cum pronn. pers. hunc in modum coniungitur :

منم ego sum	مائیم nos sumus
توئی tu es	شمائید vos estis
وِست is est	ایشانند ii sunt.

154. Synonymum verbi substantivi ام est هستم, quod praeteriti quidem habet formam, sed praesentis significationem et sic flectitur :

هستند هستنید هستیم هستی هستی هستی

Praeteriti conditionalis sanc forma et significatione etiam legitur لایف قدر : § 69, 2, i) Gul. 125, 4) آن هستی pro آنستی
 „num dignitati meae hoc conveniens esset, ut cum corvo aliquo super vineae pariete exultans incederem?“ et verbi forma negativa نیستی (§ 164) in versu Bostâni 175, 1 ed. Graf :

چو حاتم که نر نیستی فرّوی ۵ نبردی کسی در جیان نام طی
 „Hâtemi instar, cuius gloria si non existeret, nullus in mundo Taji nomen ferret.“

155. Differt autem هستم a verbo subst. ام et usu et significatione, quum proprie habeat notionem *existere* et seorsim usurpari possit, nec, ut verbum subst. ام, semper aut cum nomine aut cum participio coniunctum sit. Interdum tamen هستم etiam *esse* significat et verbi auxiliaris ام locum obtinet, ut شنیدستی (contract. ex شنیده هستی) pro شنیده ای *audisti* Gul. 95, 4. Vid. infra § 156, III not. 3.

Not. 1. Non dubito, quin هستم, هستی etc. ortum sit coniungendo verbo subst. ام, ای etc. cum هست *existencia* et i. q. *existens*, quum non solum dicant کردن هست *existere facere, producere, creare*, sed etiam بودن هست *existere* et شدن هست *fieri, nasci, oriri* coll. Fl. Ali's Spr. p. 7 fin. et not. ad h. l. p. 117. Quae

sententia eo etiam confirmatur, quod هستی, synonym. voc. هست et docente lex. Bh. auctore in dialecto deriea et hindostanica aequè usitatum (Bh.), eodem

modo cum verbo subst. coniunctum legitur et dicitur هستم pro حَیَم,

هستند pro هَیَند et هست pro هستی, قَمَی pro قَمَی in lex. nostro s. v. allata satis probant. هستم autem, cum

استم cognatum, est forma fortior verbi است, lit. s pro ا posita,

ut in آند pro آند, آید pro آید, al. (§ 49, III, a) et derivanda a verbo subst. z. ah, s. अस, cuius 3 sg. z. aṣṭi, s. अस्ति re-

spondet parsicae roxxew haet, هست et pers. است. Praeterea lit s voc. هست in compositione plane ut lit. ا abiicitur, aut cum lit. ی permutatur, quum dicant شنیدستی Gul. 95, 4 pro *audivisti*; آن هستی Gul. 125, 4 pro *hoc* *esset*; نیستم Sp. Ch. 10, 2 pro *non sum*; نیستی Bost. 175, 1 pro *non existeret* ad analogiam 3 sing. verbi neg. نه است pro نیست V. infra § 156, III not. 3 et § 164.

Not. 2. In parsica dialecto praeter verbum subst., quod eum persico congruit, etiam verb. éstadán = p. ایستادن *stare*, verbi auxiliaris *esse* vices gerit et hae quoque significatione separatim usurpatur (Sp. Pg. § 70).

156. Sequuntur paradigmata verborum auxiliarium بودن *esse* et شدن *fieri*, quibus se adiungent paradigmata verborum regularium پرسیدن *interrogare*, کردن *fodere* et کشتن *interficere*, quae ob varias infinitivi terminationes uno in conspectu exhibentur :

I. PARADIGMA VERBI بُودَن *esse*, z. bu, s. ھ.

Imperativus.

Sing.	Plur.	
بوم s. باشم	بویم s. باشیم	cum vel sine ھ et همی s. می et praeposito vel omisso گو (§ 139—142).
بو ¹⁾ s. باش	بویید s. باشید	
بود s. باشد	بوند s. باشند	

Not. 1. Pro imperativi forma بو, radice verbi بودن, quam vix unquam usurpatam invenies, quum contra aoristus بوم ab imp. بو formatus saepissime in veterum inprimis Persarum libris legatur (Lumsden l. 1. t. I p. 58), magis in usu est alia forma باش, unde aor. باشم, cuius tamen infinitivus باشیدن non exstat (ومصدر باشد بنظر) نیامده و بعضی برآنند که باشد مضارع بودن است از یک مصدر دو مضارع بحصول آج. امید Seven Seas t. VII p. 47, l. 22

et 23). Equidem non dubito, quin imp. باش una cum aoristo باشم referendus sit ad futurum भविष्यामि radicis s. भू, quum imp. باش ex بُواش ortus videatur ad analogiam voc. باد pro بُوا coll. شِواو opt. verbi شدن, et aoristus باشم ex بُواشَم ad analogiam verbi تانم pro بُواشَم possum (§ 69, 2, h). — Pro بُو Chodzko legit بُو be v eademque vocali Zabar pronuntiat etiam literam ب in omnibus formis ab imperativo derivatis.

Imperativi forma optativa.

باد sive بادا²⁾

Not. 2. Imperativi forma opt. باد e primit. بُوا contracta est, unde

dicatur etiam بُوا pro بُوا, i. q. بادا (بادا یعنی بودا B.).

In forma بادا lit. ا per licentiam poet. est affixa, quod in 3 quoque ps. sing. praet. absol. et in 2 et 3 ps. sing. aoristi fieri infra (§ 156,

III not. 1 et 2) docebitur. Praeter باد etiam 2 sing. بادی et 3 plur.

بادند in usu sunt, et باد significat etiam i. q. باشد et بادی i. q.

باشی et بادند i. q. باشند. En verba lex. Bh. auctoris : باد کلمه

ایست که در محل دعا استعمال کنند و بدین معنی مخفف بُوا

است از عالم شِواو و بادا مزید علیه آن و نیز یعنی باشد و برین

قبیله بادی بیای خطاب و بادند بصیغه جمع یعنی باشی

و باشند ☞ نظامی ☞ متاع گرانمایه کاسد مباد ☞ و گر باد جز عیب

حاسد مباد ☞ قوسر سبز بادی درین گلستان ☞ اگر شد سهی

سرو شاه اخستان ☞ جز این نیز بینم ترا شش خصال ☞ که

بادی برومند ازو ماه و سال ☞ خواجه جمال الدین سلمان ☞

همیشه تا که جهان وجهانیان باشد ☞ پناه و پشت جهان

و جهانیان بادی ☞ لیکن این لفظ را نازک خیالان حال و دقت

Bh. منشان این عصر از تشاوم انگارند و حق بجانب ایشان است

Aoristus.

باشم s. ³⁾ بوم	} cum vel sine به	باشیم s. بُویم	} cum vel sine به
باشی s. ⁴⁾ بُوی		باشید s. بُوید (پید)	
باشد s. ³⁾ بُود		باشند s. بُوند	

Not. 3. Pro **بُوَم** et **بُوَد** etiam usitata est forma decurtata **بو** (بو مخفف بود و باشد و بوم و باشم B.).

Not. 4. Pro **باشی** lex. F. auctor ex opere **مشکلات** inscripto aliam formam **باوی** affert sine exemplo, quae tamen sine dubio falsa lectio est pro **بادی** d. q. v. not. 2. — Sed pro **بوید** s. **باشید** dicitur etiam **بیید**, ut docent lex. B. et Gl. Sch. auctores, coll. Chr. Sch. 12, 153, quae est forma antiquior consentiens cum pa. **բիտ** bét, 2 pl. praes. verbi pa. **բարձր** s. **բարձր** = **بودن**, cuius praesens cum persico haud consentiens (Sp. Pg. p. 84) hoc modo flectitur :

Sing. 1.	բի bôm	Plur. 1.	—
2.	բա baê	2.	բիտ bét
3.	բարձր bahôt, بیود	3.	բարձր beñt.

Praesens.

بوم s. **باشم** etc. ut aoristus, cum **می** s. **همی**

Participium praesentis.

باشا et **باشنده** vel **بونده**

Infinitivus.

بودن (**بدن**)⁵

Not. 5. Primam verbi **بودن** vocalem *u* in poetico, ut videtur, sermone metro exigente etiam corripere licet, quum saepius legatur **بد** pro **بودن** exigente etiam corripere licet, quum saepius legatur **بد** pro **بودن** al. **بودن** pro **بدن**, **بودندی** pro **بدندی**, **نبودن** pro **نبد**, **بودن** al. Vid. Chr. Sch. 12, 148; 48, 263; 73, 35; Frag. 18, 9 et 23.

Participium praeteriti.

بوده

Praeteritum absolutum.

بودم	بودیم	} cum vel sine به
بودی	بودید	
بود	بودند	

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

بودم	} می s. همی	بودم	} می s. همی	} بودندی s.
بودی		بودید		
بود		بودند		

Praeteritum conditionale et optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum.

بوده ام	} بوده	ایم	}
بوده ای		اید	
بوده است		آند	

Not. 6. De forma بوده vid. supra § 95 et not.

Plusquamperfectum.

بودم	} بوده	بودیم	} بوده
بودی		بودید	
بود		بودند	

Futurum simplex.

بود	} خواهم	بود	} خواهیم	} cum vel sine به
vel بودن		vel بودن		

Futurum exactum.

باشم	} باشم	باشیم	} باشم
باشی		باشید	
باشد		باشند	

II. PARADIGMA VERBI شَدَن *feri*, z. shu, s. چو, ap. siyu ¹⁾.

Imperativus.

شوم	شویم	cum vel sine به et همی s. می et praeposito vel omisso گو (§ 139—142).
شو ²⁾	شوید	
شود	شوند	

Not. 1. Verb. شَدَن in dialecto parsica pro verbo auxiliari non adhibetur sed significatione *eundi* usitatum est, ut respondeat r. z. shu, quacum Justi comparat s. چو (चवते), ap. siyu. — Inter synonyma verbi auxiliaris شَدَن verbum آمَدَن saepe usurpatur (§ 129) e. g. آمَدَنه شد pro نهاده شد Fl. Ali's Spr. 63, 14.

Not. 2. Chodzko (l. l. § 89) solam 2 ps. sing. imperativi شو pronuntiat chôou, radicem aoristi autem, cui personarum terminationes affiguntur, chev.

Imperativi forma optativa.

شواد

Aoristus.

شوم ³⁾	cum vel sine به	شویم	cum vel sine به
شوی		شوید ³⁾	
شود		شوند	

Not. 3. Pro شوم per licentiam poet. legitur etiam شَم in hoc vs. a lex Bh. auctore allato : حکیم الملک محمد حسین شهرت از حسرت منصب جگرم خون شده باشد در خاطر اگر داشته باشم اَمرا شویم Bh. et pro شوید legitur شاوید a. v. شاویدن, quod in versibus in lex. nostro s. v. شاویدن allatis pariter ac v. شدن et fieri et ire significat. V. infra § 156, II, not. 4.

Praesens.

شوم etc. ut aoristus, cum همی s. می.

Participium praesentis.

شَوَا et شَوَنَدَ

Infinitivus.

شَوَنَدَن (شَوَن) ⁴ شَدَن

Not. 4. Praeter شَوَنَدَن lex. B. auctor aliam infinitivi formam شَوَدَن affert, unde 3 sing. praet. شَوَدُ pro شَدُ apud poetas usitata (Lumsden l. l. t. II p. 315) derivatur. — In lex. F. legitur etiam شَو et شَوِيدَن, quae infinitivi formae ex imperativo شَو et forma aucta شَو addita terminatione یَدَن formatae sunt, unde etiam شَواید = شَواید d. q. v. not. 3.

Participium praeteriti.

شُدَ

Praeteritum absolutum.

شُدَم	شُدِیم	} cum vel sine به
شُدِی	شُدِید	
شُد ⁵)	شُدَنَد	

Not. 5. De alia forma شَوَد v. not. 4 proxime praecedentem.

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

شُدَم	شُدِمی s.	شُدِیم	} می s. همی
شُدِی	می s. همی	شُدِید	
شُد	شُدِی s.	شُدَنَد	

شُدَنَدِی s.

Praeteritum conditionale et optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum.

شُدَه آم	ایم	شده
شُدَه ای (6 شُدَه s. شُدَه ای)	اید	
شُدَه است	آند	

Not. 6. De 2 ps. sing. perfecti forma شُدَه vid. supra § 95 et not.

Plusquamperfectum.

شُدَه بُودِی شُدَه بُودَم etc.

Futurum simplex.

شُد	خَوَاهَم	cum vel sine به	شُد	خَوَاهِیم	cum vel sine به
vel	خَوَاهِی		vel	خَوَاهِید	
شُدَن	خَوَاهَد		شُدَن	خَوَاهَدند	

Futurum exactum.

شُدَه باشِی شُدَه باشَم etc.

III. PARADIGMATA VERBORUM REGULARIUM.

پُرسِیدَن interrogare   کَنَدَن fodere   کُشتَن interficere

A. ACTIVUM.

Imperativus.

پُرسَم	کَنَم	کُشَم	cum vel sine به et می s. می et praeposito vel omisso گو (§ 139 —142).
پُرس	کَن	کُش	
پُرسَد	کَنَد	کُشَد	
پُرسِیم	کَنِیم	کُشِیم	
پُرسِید	کَنِید	کُشِید	
پُرسَند	کَنَدند	کُشَند	

Imperativi forma optativa.

پُرسَا

کَنَا

کُشَا

Aoristus ¹).

پُرسَم	کَنَم	کُشَم	} cum vel sine به
پُرسِی	کَنِی	کُشِی	
پُرسَد	کَنَد	کُشَد	
پُرسِیم	کَنِیم	کُشِیم	
پُرسِید	کَنِید	کُشِید	
پُرسَند	کَنَند	کُشَند	

Not. 1. Secundae pers. sing. aoristi per licentiam poeticam interdum litteram ʾ affigi hoc versu probatur in grammatica lexico Sev. Seas (t. VII p. 10, l. 2) adiuncta : **گُوهرِ خنجر چو شد لعل بخون** : **گوبیما** لعب هوا بر شراب گُوهر آذر شکست. Idem de 3 pers. sing. aoristi valere docet Lumsden (l. l. t. II p. 389) allato hoc hem. : **دو روز و دو شب روی نه نمایدا** .

Praesens.

پُرسَم	کَنَم	کُشَم	} می s. همی
etc.	etc.	etc.	

ut proxime praecedens aoristus

Participium praesentis.

پُرسَندَه	کَنَندَه	کُشَندَه
پُرسَان	کَنَان	کُشَان
پُرسَا	کَنَا	کُشَا

Infinitivus.

پُرسِیدَن	کَنَدَن	کُشَتَن
-----------	---------	---------

Participium praeteriti.

پُرسیده

کنده

گشته

Praeteritum absolutum ²).

پُرسیدم	کندم	گشتم	} cum vel sine
پُرسیدی	کندی	گشتی	
پُرسید	کند	گشت	
پُرسیدیم	کندیم	گشتیم	
پُرسیدید	کندید	گشتید	
پُرسیدند	کندند	گشتند	

Not. 2. Tertiæ personæ sing. praeteriti absoluti verbi گفتن ^{دیکه} dice per licentiam poeticam saepe lit. † affigitur, rarius tamen in oratio pedestri, ut dicatur گفتنا pro گفت vid. Gul. p. 4, l. 16 et Semel ad h. l. — Idem in aliis quoque verbis fieri exemplis گفتاد et داد in grammatica lexico Sev. Seas adiuncta (t. VII p. 9 init.) probati Cf. Lumsden l. l. t. II p. 389.

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

می. می. پُرسیدم	می. می. گندم	می. می. گشتم
پُرسیدمی. s.	گندمی. s.	گشتمی. s.
می. می. پُرسیدی	می. می. کندی	می. می. گشتی
پُرسیدی. s.	کندی. s.	گشتی. s.
می. می. پُرسیدیم	می. می. گندیم	می. می. گشتیم
پُرسیدیدمی. s.	گندیدمی. s.	گشتیدمی. s.
می. می. پُرسیدند	می. می. گندند	می. می. گشتند
پُرسیدندمی. s.	گندندمی. s.	گشتندمی. s.

Praeteritum conditionale vel optativum.
Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum ³⁾.

Sing.

پُرسیده ام	کنده ام	گشته ام
پُرسیده ای	کنده ای	گشته ای
s. پُرسیده ⁴⁾	s. کنده ⁴⁾	s. گشته ⁴⁾
پُرسیده است	کنده است	گشته است

Plur.

ایم } اید } آند }	ایم } اید } آند }	ایم } اید } آند }
پُرسیده	کنده	گشته

Not. 3. Interdum Persae pro verbo subst. ام synonymo هستم utuntur (§ 155 et not. 1), quod cum praecedenti participio, abiectis utriusque verbi litt. s, quae concurrunt, in unam vocem contrahitur, ut dicatur

e. g. pro ام شنیده etc., perfecto verbi شنیدن *audire* :

شنیده‌ستم	شنیده‌ستی	شنیده‌ست
شنیده‌ستیم	شنیده‌ستید	شنیده‌ستند

Not. 4. De hac 2 pers. sing. perfecti forma vid. § 95 et not.

Plusquamperfectum.

بودم	پُرسیده vel کنده vel گشته
بودی	
بود	
بودیم	
بودید	
بودند	

Futurum simplex.

Sing.

پُرسید	vel	کند	vel	کُشت	خواهم	به cum vel sine
	aut					
پُرسیدن	vel	کندَن	vel	کُشتَن	خواهی	
					خواعد	

Plur.

پُرسید	vel	کند	vel	کُشت	خواهیم	به cum vel sine
	aut					
پُرسیدن	vel	کندَن	vel	کُشتَن	خواهید	
					خواهند	

Futurum exactum.

باشم	} کُشته vel کُندَه vel پُرسیده
باشی	
باشد	
باشیم	
باشید	
باشند	

B. PASSIVUM.

Praemissa coniugatione verbi شدن (p. 116—118), quod passivo formando inservit, passivi temporum primam tantum singularis personam in sequenti tabula exhibere sufficiat.

Imperativus.

کُشته شوم vel کُندَه شوم vel پُرسیده شوم

Imperativi forma optativa.

کُشته شَوَا vel کَنده شَوَا vel پُرسیده شَوَا

Aoristus.

شوم	}	کُشته vel کَنده vel پُرسیده
sive		
به شوم		

Praesens.

می شوم	}	کُشته vel کَنده vel پُرسیده
sive		
می شوم		

Participium praesentis.

شونده	}	کُشته vel کَنده vel پُرسیده
sive		
شوا		

Infinitivus.

کُشته شدن vel کَنده شدن vel پُرسیده شدن

Participium praeteriti.

کُشته شده vel کَنده شده vel پُرسیده شده

Praeteritum absolutum.

شدم	}	کُشته vel کَنده vel پُرسیده
sive		
به شدم		

Praeteritum continuum s. Imperfectum.

$\left. \begin{array}{l} \text{شُدَمِ} \text{ می} \text{ شُدَمِ} \text{ sive} \\ \text{شُدَمِ} \text{ می} \text{ شُدَمِ} \text{ sive} \\ \text{شُدَمِ} \text{ می} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\} \text{ vel } \left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\}$
---	--

Praeteritum conditionale et optativum.

Ut proxime praecedens praet. cont. s. imperfectum.

Perfectum.

$\left. \begin{array}{l} \text{شُدَ} \text{ آم} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\}$
---	---

Plusquamperfectum.

$\left. \begin{array}{l} \text{شُدَ} \text{ بُودَم} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\}$
---	---

Futurum simplex.

$\left. \begin{array}{l} \text{شُد} \\ \text{vel} \\ \text{شُدَن} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{خَوَاحَم} \\ \text{s.} \\ \text{بِه} \text{ خَوَاحَم} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\} \text{ vel } \left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\}$
---	--	--

Futurum exactum.

$\left. \begin{array}{l} \text{شُدَ} \text{ باشَم} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{پُرْسِیدَ} \\ \text{کَنَدَ} \\ \text{کُشَتَ} \end{array} \right\}$
--	---

VERBUM NEGATIVUM.

157. Verbum negativum formatur praeposita omnibus temporibus et modis praeter imperativum particula negativa نَه sep. vel ن insep. z. et s. na, e. g. نَه بُود s. نَبُود *non fuit*; نَه سَیْدَه آم *non interrogavi*; نَخَوَاحِد مَازِد *non manebit* al. (§ 125). Imperativo autem et imperativi formae optativae part. prohibitiva مَه sep. vel م insep. = z. et s. mât praeponenda est, ut مَه پُرس s. مَپُرس *ne interroga*; مَخَوَرید *ne edite*; مَبَاد s. مَبَادَا *ne sit*. Quae particulam praefixam م sequitur litera vocalem suam retinet, si sequitur lit. quiescens vel vocali destituta e. g. مَبَاد *ne sit*; مَخَیِر *ne prehendas*; مَخَشُوش *ne audias*; مَكُن *ne facias*, sed ad libitum vocalem suam amittere potest, si litera sequens vocali est insignita, e. g. مَسْتِیَز s. مَسْتِیَز *ne certa a v.* ستییزیدن Lumsd. l. l. t. II p. 410.

158. In sermone communi part. negativa ن s. ن pro part. prohibitiva م s. م secundae personae sing. et plur. imperativi praeponi potest (Chodzko l. l. p. 32 et 33), quae tamen dicendi ratio quamquam in ipsis recentioribus Persarum libris, ut زینت التواریخ al., haud raro adhibetur, nequaquam imitanda est *).

*) Postquam Quatremère hanc dicendi rationem exemplis quibusdam ex opere زینت التواریخ desumptis probavit, qualia sunt : اَجَل نَوَرَز *ne differas eorum* „امور ایشانرا بتاخیر نینداز“ *ne differas eorum res in aliud tempus*; آرا مَنگِیَرِید *ne capiat quietem*; مَزاحم او *ne vexetis eum eiusque regionem* al., hoc modo pergit : „Ces passages, qui ont été écrits sous l'influence du langage vulgaire, et dont les analogues ne se retrouveraient pas, je crois, chez des écrivains d'un âge plus ancien, font voir que, dans le langage de la conversation,

159. Imperativus prohibitivus exprimitur etiam coniunctione تا *ut* sequente aoristo verbi negativi e. g. تا نَشَنَوِی *ne audias* coll. تا دل خویش نیازارد *ne cor suum affligat* Gul. 179, 17; تا درشتی حنر نپنداری *ne in corporis mole sitam putes virtutem* ibid. 17, l. ult.

160. Particula neg. نه sep. vel ن insep. particulae می cum verbo coniunctae praeponi solet, ut نَمِیپرسد *non interrogat* (§ 137). Interdum tamen etiam می antecedit, ut عجب که *mirum est, fimum cordis hominum non colligi* Gul. 89, 22.

Not. Quidam Persarum grammatici aliam priori aliam posteriori constructioni subiiciunt sententiam, quum dicant illa indicari negationem continuae actionis (نفی الاستمرار), hac continuationem negationis (استمرار النفی), ut e. g. نمی دیدم *non perrexi videre* et ندیدم *perrexi non videre*. Sed recte iam Lumsdenius (l. l. t. II p. 411 et 412) animadvertit, tale discrimen a consuetudine sermonis abhorrere ob eamque causam minime esse probandum.

161. Si particula به sep. s. ب insep. cum verbo est coniuncta, particula neg. ن illi semper postponitur (§ 134), e. g. نَبَنَدَارَد *non transit*; نَبِمَانَد *non manet* Anv. Sooh. f. 113 r. چون در کلمه با ونون مقارن شوند باراً بر نون مقدم باید) l. 22

---

le ن peut, comme le م, se placer devant la seconde personne de l'imperatif, tant au singulier qu'au pluriel, pour indiquer une prohibition. Ainsi quand M. Chodzko atteste que, dans le langage vulgaire, il est permis de dire, a l'imperatif prohibitif : نَساز *ne fais pas*, نَمَل *ne frotte pas*, نَبیر *n'apporte pas*, il a sans doute raison; mais tout homme qui voudrait écrire purement et élégamment la langue persane, devrait éviter avec soin ces locutions; car elles ne peuvent être tolérables que dans des lettres familières et autres écrits du même genre" Journ. des Sav. a. 1852 p. 702 et 703.

خواند نه موخر چون بنماید و بنشکافد چرا که با زائده است و حرف
 زائده در میان کلمه معقول نیست Splieth l. l. p. 40); cf. Sev.
 Seas t. VII p. 37, l. 14 sqq. Sed legitur etiam نه بده *ne des*
 Lumsden (l. l. t. II p. 548). — Secundum Chodzko
 (l. l. § 35, b) particula به accedente part. neg. ن omittitur,
 ut dicant e. g. بنگوئیم pro نکوئیم „*ne dicamus*“ et نگذشتند
 pro بنگذشتند „*non transierunt*“, quod tamen in sermone com-
 muni usitatum videtur.

162. Qua ratione particula negativa ن vel prohibitiva م
 verbo a lit. ا incipienti praefigenda sit supra (§ 80) monuimus.

163. Verbum substantivum ام *sum* etc. quomodo cum
 particula neg. ن coniungatur iam supra (§ 90) expositum est.

164. Ad analogiam 3 pers. sing. نیست *non est* formantur
 etiam omnes personae verbi هستم *existo, sum*, cum part. neg.
 ن coniuncti, quum prima lit. ه plane ut lit. ا initialis, acce-
 dente syllaba, quae in vocalem exit, cum litera ی permutetur
 (§ 154. 155 et not. 1). Sunt igitur : نیستی نیستی نیستی
 نیستند نیستید نیستیم نیستید.

165. Negationi exprimendae inservit etiam : a) کم *parum*,
 e. g. کم گیری ستیز (Sem. بدان (دندان) آن به که کم گیری ستیز
improbis non pugnare Gul. 38, 20 et یافتند و کم یافتند
multum desiderabant, nihil obtinebant Bost. 377, 8, ubi schol.
 interpretatur : نیافتند; cf. etiam Pend. 112, 1; b) اندک
 : متقارب. نظامی metr. paululum, e. g. in hoc vs. poetae
 پس و پیش چون آفتابم یکیست ه فروغم فراوان فریب اندکیست
i. e. „Quum a tergo et in fronte sol unus mihi sit, lux copiosa
mihi est, jallacia nulla“, ad quem vs. lex. Bh. auctor animad-
 vertit : غرض آنست که من فی الجمله فریب هم دارم بلکه مدعا آنست :
 که فریب اصلا نیست.

VERBA ANOMALA.

166. Anomalia verbi persici in imperativi tantum et, quae ab illo ducuntur, temporum formatione reperitur nec personarum flexionem ullo modo attingit. Complurium enim verborum imperativus non solum formatur abiicienda infinitivi terminatione *تی* vel *دن* una cum vocali coniunctiva, quae terminationi *دن* proxime antecedit (§ 128), sed etiam immutanda ea verbi parte, quae abiecta infinitivi terminatione remanet. Quae quidem mutationes diversi sunt generis, quum vocales et consonantes aut permutentur aut abiciantur aut addantur aut alia denique verbi forma substituatur. Nituntur ipsa verbi radices forma, quae in imperativo terminatione destituto saepissime integra apparet accedente autem infinitivi terminatione, euphoniae inprimis legum (§ 44—70) ratione habita, magis minusve immutatur, ut sequens anomalorum index docebit.

167. Quum ab imperativo anomalorum, addita plerumque vocali coniunctiva *ی* -, etiam infinitivus in *دن* formari possit, multa anomala duas infinitivi formas exhibent, quarum una verbum facit regulare, altera anomalum. Sic e. g. *بستن* *ligare* est verb. anomalum, quum imperativus sit *بند*, z. *bañd*, s. *बन्ध्*, assumpta autem altera infinitivi forma *بندیدن*, quae ab imperativo deducitur, verbum est regulare.

168. Mirum denique in modum cum radicibus linguae zendicae, sanscritae aliusve dialecti antiquioris persicae consentiunt plurimi anomalorum imperativi, haud raro etiam eae verbi formae, quae abiecta infinitivi terminatione remanent. Quam ob causam in sequenti indice radices dialectorum cognatarum verbis persicis, ubi fieri potuit, uncis inclusae semper adscriptae sunt.

In conficiendo autem anomalorum indice verba in *تی* terminata illis, quae in *دن* exeunt, sunt postposita et uniuscuiusque classis verba secundum literarum ordinem digesta.

I. VERBA in دُن.

169. Verba in دُن, praemissa lit. † quiescenti, hanc literam † aut retinent aut abiiciunt.

a) Lit. † retinetur et verba sunt regularia.

Inf.

Imp.

آمان *parare*¹⁾

آمائیدن s. آماي (آماي²⁾), unde

[r. z. et s. mât + آ (§ 123, a)]

زادن *parere, nasci*

زائیدن s. زاي (زاي²), unde

[r. z. zan, s. जन]

گادن *coire*

گائي s. گاي (گاي²)

[r. z. gât, s. गा (जीगति)]

گُشادن (*aperire*¹⁾)

گُشاي s. گُشا

[r. z. shu (§ 128, e)

+ گ (§ 123, h)]

Not. 1. Pro آمان et گُشادن (*گُشا*), quae proprie ab imperativis آما et گُشا (*گُشا*) sunt formata, eorundem verborum formae quoque anomalae آمودن et گُشودن (*گُشودن*) in usu sunt, q. v. infra § 170, e s. h. v.

Not. 2. Ante personarum terminationes imperativo lit. ی affigitur, quae illarum vocalem recipiat. Sic e. g. dicitur زايي, زاييم, زاييد, etc. Eadem lit. ی in fine quoque, ut lubet, addi potest (§ 26 et 170 not. 4).

b) Lit. † remanente lit. ن additur.

Inf.

Imp.

ستادن s. ستدين *capere*

ستائیدن s. ستانیدن, unde

[r. s. स्तेन]

Not. Quum verb. ستادن ad radicem s. स्तेन *furari* referendum sit, quae imperativo additur lit. ن radicalis est. V. etiam ستدين p. 136 not. 2.

c) Lit. t abiicitur.

Inf.	Imp.
استندان s. ایستندان s. ستندان <i>stare</i> [r. z. çtâ , s. स्या]	¹⁾ ایست s. است
افتندان s. اوفتندان s. فتنان <i>cadere</i> [r. z. et s. pat + او s. ا (§ 123, b)]	²⁾ افت
فرستادن <i>mittere</i> [r. z. çtâ , s. स्या + فر (§ 123, a, δ et e)]	فرست
نهادن <i>ponere</i> [r. z. dâ <i>ponere</i> , s. धा (§ 49, II, β) + ن (§ 123, i)]	نه

Not. 1. Aliam imp. formam استنای afferunt lex. B. et F. auctores ad analogiam verborum regularium in ان , d. q. v. § 169, a. Qui in gram. pers. Ibrahîmi (p. 81) legitur imp. ایست ad verbi formam ایستندان referendus est.

Not. 2. Praeter افت Chodzko (l. l. p. 42) affert imperativum فتن ad verbi formam فتنان referendum, qui tamen in lexicis persice scriptis non reperitur.

d) Lit. t abiecta additur lit. s ex dentali aspirata radicis cognatae orta.

Inf.	Imp.
دادن <i>dare</i> [r. z. dâ <i>dare</i> et <i>ponere</i> = s. दा et धा coll. د <i>do</i> = z. <i>dadhâmi</i> , s. ददामि (§ 49, II, β)]	¹⁾ ده

Not. 1. Alia imp. forma videtur دی, quum lex. B. auctor afferat مَدی significatione : *ne da, noli dare*.

170. Verba in دُن praemissa lit. و quiescenti aut regularia sunt, ut verba in یِدُن, quibuscum etiam permutantur, aut anomala. Quum lit. و ut lit. ی in regularibus sit mere coniunctiva et euphoniae tantum causa inserta (§ 128, b), haec vocalis و una cum inf. terminatione دُن prorsus abiicitur e. g. تَنوَدُن i. q. تَنیْدُن *extendere*, imp. تَن = r. z. et s. tan; بَخْسوَدُن s. بَخْسِیْدُن *liquefacere*, imp. بَخْس = r. z. pakhsh (§ 46, g); بِالوَدُن s. بِالِیْدُن *crescere*, imp. بِال = r. z. vared, s. वरध् (§ 63); بَخْشوَدُن i. q. بَخْشِیْدُن *donare*, imp. بَخْش = r. z. bakhsh (§ 46, g). — Anomala autem hanc literam و aut retinent aut cum lit. ل permutant (§ 128, e).

a) Lit. و retinetur.

Inf.

بُوَدُن (بُودُن) *esse*
[r. z. bu, s. भू]

Imp.

باش, sed usitat. بُو
(§ 156, I, not. 1)

Not. Integram verbi بُوَدُن coniugationem v. supra § 156, I.

b) Lit. و retinetur, sed vocalis proxime praecedens pêsch cum zabar permutatur.

Inf.

دُرُوَدُن *metere*
[r. z. dar, s. दर (दृ, दृणाति)]

Imp.

دُرُویدُن, unde دُرُو

زُنُوَدُن *ululare, hinnie*

[r. z. nud, s. नुद, नुदति coll. नद, नदति + ञ (§ 123, g)]

زُنُویدُن, unde زُنُو F.

s. زَنُوئیدُن B. F.

شُوَدُن pro شُوَدُن *feri*¹⁾

[r. z. shu, s. च्यु (§ 58, d, γ)]

شُو

شَنُویدُن, unde شَنُو

إِشْنِیْدُن s. شَنِیْدُن et اَشْنُوَدُن coll. شَنُوَدُن et شَنْغَتُن (§ 61, c) *audire*

[r. z. çru, s. श्रु, श्रणाति (§ 62, b)]

Inf.

Imp.

غُودَن *dormitare*

غُودَن, unde غُودَ

[coll. z. qafna *somnus* et
§ 46, e. f. 60, a et 70]

Not. 1. Integram verbi شدن conjugationem v. supra § 156, II.

c) Lit. و cum lit. ا permutatur.

Inf.

Imp.

آزْمُودَن *experiri*

آزْمای s. آزما

[r. z. et s. m â + آ + ز; coll.
§ 122, b et 123, a et g]آسُودَن *quiescere*

آسای s. آسا

[r. z. ç â, s. शा (शो, शयति) + آ
(§ 123, a); v. infra سُودَن]آفْرُودَن et فُرُودَن *augere*

فُرای et افْرای s. فِرَا et افْرَا

[r. z. ç u + اف s. ف (§ 123, b)]

آلُودَن *polluere*

آلئیدن, unde آلای s. آلا

[r. z. r â, s. रा s. ला + آ
(§ 123, a)]آمُودَن coll. آمدَن *parare* ¹⁾

آمای s. آما

[r. z. et s. m â + آ (§ 123, a)]

آندُودَن coll. اندادن et اندائیدن *incrustare*

اندای s. آندا

[r. z. d â coll. r. sec. du + ان
(§ 123, c)]پاَلُودَن *colare*

پاَلَدَن, unde پِلاي s. پِلا

et i. q. proxime sequens

پِلائیدن et

پاَلُودَن coll. بالیدن *crescere* ²⁾

بلاي s. بلا

[r. z. vared, s. वर्ध (वृध, वर्धते)
coll. § 60, b et 63]

Inf.	Imp.
بخشودن coll. بخشیدن <i>donare</i> ³⁾ [r. z. bakhsh coll. § 46, g]	بخشای s. بخشا
پیمودن <i>metiri</i> [r. z. et s. mât + پی (§ 123, d)]	پیمای s. پیما
ربودن coll. ربائیدن <i>rapere</i> [r. z. rup, s. लुप (§ 128, b et c)]	ربای s. ربا
زودن <i>purificare</i> [r. z. du + ز (§ 123, g)]	زدای s. زدا unde زدائیدن
ستودن <i>laudare</i> [r. z. çtu, s. स्तु]	ستای s. ستا
سودن <i>terere</i> [r. z. çât, s. शा (शो, शयति)]	سائیدن s. سایی, unde Sev. Seast. VII p. 43
شخودن <i>lacerare</i> [r. z. skât, s. छा (छो, छयति) coll. § 58, f]	شخای s. شخا
فرمودن <i>iubere</i> [r. z. et s. mât + فر (§ 123, e)]	فرمای s. فرما
گشودن (گشودن) coll. گشادن (گشادن) <i>aperire</i> ¹⁾ [r. z. shu (§ 128, e) + گش (§ 123, h); v. supra p. 131 شدن]	گشای s. (گشا) گشدا
نمودن <i>ostendere</i> [r. z. et s. mât + ن (§ 123, i)]	نمای s. نما

Not. 1. De verborum formis آمدن et گشادن vid. supra § 169 not. 1.

Pro آمای s. آموی reperitur etiam imp. regularis آمو B.

Not. 2. Verbi بالودن alia est forma regularis بالیدن, cuius imp. est بال coll. lex. B. s. v.

Not. 3. Pro *بخشودن* usitatio est forma regularis *بخشیدن*, cuius imp. est *بخش*.

Not. 4. Imperativis horum verborum, qui omnes vocali *ی* terminantur, etiam lit. *ی*, ut lubet, addi potest, quae tamen ante personarum terminationes semper inserenda est (§ 169 not. 2).

171. Verba in *دن* praemissa lit. *ی* quiescenti aut regularia sunt aut anomala. In regularibus una cum infinitivi terminatione simul vocalis praecedens *ی* abiicitur, si est mere coniunctiva et euphoniae tantum causa inserta, e. g. *گرددیدن* *verti*, imp. *گردد*, r. z. *vareṭ*, s. *वर्त*; *پرسیدن* *interrogare*, imp. *پرس*, r. z. *pareṭ*, s. *प्रह्*; sed retinetur, si ad radicem pertinet e. g. *ریدن* *sordes facere*, imp. *ری* = r. z. *iri* s. *ri*, aut alia forma usitatio substituitur e. g. *شنیدن* *audire*, r. z. et s. *ṣru*, imp. *شنو* a *شنودن* s. *شنفتن* q. v. § 170, b et 179, c not.

Anomala autem addunt lit. *ن* post *ی* quiescens, quae non est lit. pleonastica, ut Persarum grammatici docent, sed aut e characterē z. et s. nu quintae classis orta videtur aut ad characterem z. na, s. *ना* s. *नि* nonae classis referenda.

Inf.	Imp.
<i>آفریدن</i> <i>creare</i>	<i>آفرین</i>
[r. z. <i>frî</i> , s. <i>फ्री</i> , <i>फ्रीणाति</i> + <i>आ</i> (§ 123, a)]	
<i>آنجیدن</i> <i>comminuere</i>	¹⁾ <i>آنچین</i>
[r. z. <i>jan</i> , s. <i>हन्</i> + <i>ان</i> (§ 123, c)]	
<i>چیدن</i> <i>colligere</i>	<i>چین</i>
[r. z. <i>ci</i> , s. <i>चि</i> , <i>चिनोति</i>]	
<i>گزیدن</i> <i>eligere</i>	<i>گزین</i>
[r. z. et s. <i>ci</i> + <i>ژ</i> (§ 123, h)]	

Not. 1. In lex. B. legitur etiam اَنج significatione „extrahe“ (بیرون), ut sit imp. regularis verbi اَجیدڻ, quod etiam significat „extrahere“.

172. Verbum دیدڻ *videre* praeterea substituit verbum obsoletum بینیدڻ, cuius r. z. est va ên, s. वेण् s. वेन्, वेनाति, ap. vain. Radix autem verbi دیدڻ est z. dî (did), s. धी, ap. di, ita ut duae radices in v. دیدڻ quasi confluerint (§ 121).

Inf.	Imp.
دیدڻ <i>videre</i>	بین

173. Verba in دڻ praemissa vocali brevi imperativum hoc modo formant :

a) Litera terminationi دڻ antecedens una cum vocali sua brevi abiicitur.

Inf.	Imp.
آمدڻ coll. آئیدڻ <i>venire</i>	آی s. آ

Not. Verb. آمدڻ compositum est e praep. آ (§ 123, a) et v. madan in dialecto parsica usitato = phl. मडन e gmatan, ut videtur, decurtato. Alia autem verbi forma आँदڻ (praes. आँम) respondet phl. आँमडन et pertinet ad r. z., ap. et s. i ire. Duae igitur radices in v. آمدڻ (pr. आँम) quasi confluerunt, ut in v. دیدڻ (pr. بینم), cuius tamen generis verba etiam linguae cognatae offerunt (§ 121). Pro آ dicitur etiam آئی, unde آید آئی آیم etc.; vid. supra § 169, a, not. 2 et § 170, c, not. 4.

b) Litera ڻ ad radicem pertinens additur.

Inf.	Imp.
زڻ <i>ferire</i>	زڻ
[r. z. jan, s. हन्]	

Not. 1. Lit. ن imperativo addita ante infinitivi terminationem excidit videtur, ita ut primitiva infinitivi forma نندن fuerit, quae etiam a verbo comp. نندن apparet. Quod confirmatur part. pract. نده cui respondentem z. jata, s. हत, phl. ना, pa. zaṭ comparato, in quo etiam lit. n eiecta est.

Not. 2. Huc pertinet etiam v. نستان capere, sed quum ex نندان correpta vocali ā ortum sit, supra p. 129 s. v. نستان allatum est v. § 169, b et not.

174. Verba in ن praemissa litera ر vocali destituta aut regularia sunt, ut آوردن portare, imp. آور s. elisa lit. و = r. z. bar, s. भर + आ (§ 123, a); خوردن edere, imp. خور = r. z. qar al., aut anomala, in quibus abiectione terminationis ن

a) Primae verbi literae vocalis mutatur.

Inf.	Imp.
نبردن <i>ferre</i> [r. z. bar, s. भर]	بَر
نمردن <i>mori</i> [r. z. mar (mîr), s. मर]	مَر s. میر

Not. In verbo comp. نپژمردن s. نپژمريدن alia imperativi forma usitata videtur, quum illius causale pronuntietur نپژمرانییدن.

b) Una cum primae literae vocali etiam litera ante terminationem ن mutatur.

Inf.	Imp.
نکردن <i>facere</i> [r. z. et s. kar]	کُن

Not. Imperativi کُن lit. ن a caractere nu quintae classis deducendum est, ad quam etiam idem verbum in zendica dialecto refertur, cui

imp. est kerenûidhi fac (praes. kercnaomi facio), quocum etiam convenit ved. कुरुहि fac (praes. कुरुमि facio). Verbi vocalem *a* Persarum grammatici in imp. ea de causa in *u* mutatam dicunt, ut کن distingui possit a گن , imp. verbi گنیدن fodere (Sev. Seas t. VII p. 47, l. 15); sed quum alia quoque verba in imp. aliam vocalem accipiant, ut modo proposita بردن imp. بر , مردن imp. میر al., haec vocalis *u* potius ad characterem *nu* quintae vel characterem *u* octavae classis referenda esse videtur.

175. Verba in دن praemissa litera ن vocali destituta imperativum regulariter formant abiecta terminatione دن e. g. آگنیدن implere imp. آگن , r. z. kan, s. $\text{खन्} + \text{آ}$ (§ 123, a); خواندن legere imp. خوان , r. z. qan, s. खन् ; گنیدن fodere imp. گن , r. z. kan, s. खन् ; ماندن manere imp. مان , r. z. et ap. man al.

Not. Alia verbi آگنیدن imperativi forma est آگین , quasi verbum esset

آگیندن . Legitur in vs. a Lumsd. (l. l. t. I, p. 450) allato, metr. عزج :

$\text{دوانت را ز مشک عنبر آگین جهان را کن ز خطت عنبر آگین}$
i. e. „Atramentarium tuum imple moscho et ambra; mundum fac

scriptura tua ambra repletum“, cuius prius آگین est imperativus, posterius autem compositum format cum عنبر et significat *repletus, plenus*.

II. VERBA in تن.

176. Verba in تن praemissa lit. خ e radicibus, quae in palatinam exeunt, originem trahere satis probatur zendicis et sanscritis radicibus comparandi causa appositis. Conf. etiam پیختن contorquere imp. پیچ , coll. z. pikha nodus, unde alia forma پیچیدن . Literae autem palatinae, quum quasi emolliendo ortae sint e gutturalibus, ad harum quoque literarum ordinem ante fortes inprimis consonantes saepe redeunt

(Bopp Vg.² § 14). Inde explicanda huius classis lit. gutt. خ ante lit. ت infinitivi terminationis تن (§ 46, d). — Deinde quum ad classem palatarum referendae sint lit. pers. ز et س (§ 52, c et 54, a. b) et lit. ش etiam palatinae responderent (§ 58, a) et saepe cum palatinis persicis permutetur (§ 58, c) imperativum huius classis in literas ز vel س vel ش exire videmus.

a) Lit. خ permutatur cum ز.

Inf.	Imp.
آفراختن <i>extollere</i> ¹⁾ [r. z. rag, s. लङ् + اف (§ 123, b)]	آفراز
آفروختن s. آفروختن <i>incendere</i> [r. z. et s. ruc + اف (§ 123, b)]	وز s. آفروز
آموختن <i>discere</i> [r. z. muc, s. मुच्, मुञ्चति + آ (§ 123, a)]	آموز
آمیختن <i>miscere</i> [r. z. miz, s. मिह् + आ (§ 123, a)]	آمیز
آنداختن <i>iacere</i> [r. z. tac v. تاختن + ان (§ 123, c)]	آنداز
آندوختن <i>lucrari</i> [r. z. dug, s. दुह् v. دوختن + ان (§ 123, c)]	آندوز
آنگیختن <i>excitare</i> [r. z. vij, s. विज् cl. 3 s. विच् cl. 7 et et 3 + ان (§ 123, c)]	آنگیز
آویختن <i>pendere</i> [r. z. vij, s. विज् s. विच् + آ (§ 123, a); cf. آنگیختن]	آویز
باختن <i>ludere</i> [r. z. baz, s. भज्]	باز

Inf.	Imp.
پاختن <i>coquere</i> ²⁾ [r. z. et s. pac]	پَز
پَرِداختن <i>vacuum esse</i> [r. z. tac v. پَر + تاختن (§ 123, e)]	پَرِداز
پَرِهِيختن <i>coll.</i> پَرِهِيختن s. پَرِهِيختن <i>et</i> پَرِهِيختن s. پَرِهِيختن <i>instruere</i> [r. z. hac (hakhsh) + پَر (§ 123, e)]	پَرِهِيَز
پِيختن <i>cribrare</i> [r. z. vij, s. विज् s. विच्; cf. انکِيختن et آوِيختن]	پِيَز
تاختن <i>currere</i> [r. z. tac, s. तच्च, त्वच्च]	تاز
تُوختن <i>velle, petere</i> [fort. al. forma verbi تاختن]	تُوَز
دُوختن <i>figere, consuere; cf. mulgere</i> <i>infra</i> § 176, c [r. z. dug, s. दुह्, दोग्धि]	دُوَز
رِيختن <i>fundere</i> ³⁾ [r. z. et s. ric]	رِيَز
ساختن <i>facere</i> [r. z. çac, s. शक्]	ساز
سِيپُوختن <i>infigere</i> [r. z. çpac, s. स्पश]	سِيپُوَز
سُوختن <i>comburare</i> [r. z. et s. çuc]	سُوَز s. سوچ (§ 54, i)
گُداختن <i>liquefacere</i> [r. z. tac v. گُ + تاختن (§ 123, h)]	گُداز

Inf.	Imp.
کُـرِیختَن coll. کُـرِیفتَن (§ 46, f) <i>fugere</i> [r. z. et s. ric + کُ (§ 123, h)]	بِزیدَن, کُـرِیز, unde
میختَن <i>mingere</i> [r. z. miz, s. मिह]	بِزیدَن, unde میز
نَواختَن <i>blandiri</i> [r. z. et s. vac + ن (§ 123, i)]	نَواز

Not. 1. Alia verbi افراختَن forma est اُفراشتَن, cuius imperativus etiam est اُفراز; vid. infra § 178, b.

Not. 2. In imperativo پَز verbi پَختَن eiusque causativo زانیدَن ab imp. derivato vocalis *a* radices *z.* et *s.* *pac* rursus apparet.

Not. 3. Ab imp. ریز verbi ریختَن oritur ریزیدَن F., cuius alia forma est ریشیدَن B., lit. ز cum ش permutata (§ 54, k, ε).

Not. 4. Auctor lexici Raschîdî (l. l. p. 42) addit آختَن *extrahere* cum imp. آَز, quem tamen alia lexica ignorant. V. suppl. lex. nostri s. h. v.

b) Lit. خ permutatur cum س.

Inf.	Imp.
شَناختَن <i>scire</i> [r. ap. khsnâç = z. khshnâ, forma aucta radices <i>z.</i> <i>zan</i> (<i>zâ</i>) = s. ज्ञा]	شَناس

c) Lit. خ permutatur cum ش.

Inf.	Imp.
دُختَن <i>mulgere</i> (cf. دُختَن <i>figere</i> , <i>consuere</i> supra § 176, a) [r. z. dug, s. दुह्, देगिध]	دُوشیدَن, unde دُوش
فُروختَن <i>vendere</i> (cf. supra § 176, a افروختَن = <i>incendere</i>) [r. z. et s. vac + فر (§ 123, e)]	فُروش

d) Alia forma substituitur.

Inf.

Imp.

پیچیدن *torquere* = پیچیدن

پیچ

[coll. z. pikha nodus, vd. 9, 41, phl. פִּיחָה]

سنجیدن *librare* = ¹⁾سنجیدن

سنج

[r. z. çac, s. शक्]

گسپیدن *rumpere* ²⁾

گسپ

[r. z. çar, s. शर् (शृ) cl. 9]

Not. 1. Imp. سنج verbi سنجیدن a synonymo سنجیدن mutuatus est, e quo ساختن litera gutt. خ cum cognata pal. چ permutata (§ 46, d) et inserta lit. ن ortum esse videtur (§ 65, b).

Not. 2. Imp. گسپیدن a verbo inusitato گسپیدن mutuatus est, unde causat. گسپیدن, quod ad verbi formam گسپیدن referendum est (Splieth l. l. p. 43), lit. r radice z. çar cum l permutata (§ 62, d, 1) coll. § 177, e, not. 2.

Not. 3. Auctor grammaticae persicae lex. Raschîdî prae fixae (l. l. p. 42) verbis in ختن terminatis addit آعیختن et نشاختن, quorum imperativos irregulariter formari dicit, quum ex primitiva forma آختن et نشاندن orta sint. Plure v. in suppl. lex. nostri s. v. نشستن et آعناجیدن.

177. Verba in تن praemissa lit. س hanc literam, si ante t assimilatione e dentali aspirata (§ 54, f) orta aut ad v. subst. هست referenda (§ 128, a, γ) est, plane abiiciunt aut alio modo compensant. — Si autem lit. س ad ipsam verbi radicem pertinet, aut cum alia palatali commutatur (§ 54, i) aut cum lit. aspirata s, quam etiam e dentali aspirata oriri posse supra (§ 49, II, β) pluribus expositum est.

a) Lit. س ante ت assimilatione e dentali aspirata orta (§ 54, f) aut ad v. subst. هست referend (§ 128, α, γ) abiicitur.

Inf.	Imp.
آجستن <i>figere, plantare</i> [r. z. jan, s. हन् + آ (§ 123, a)]	آج
آراستن s. آراستن <i>ornare</i> ¹⁾ آراستن <i>posse</i> ; cf. infra یارستن ¹⁾ [utriusque verbi r. z. râd , s. राध् + آ (§ 123, a)]	آرای s. آرا آر
بایستن <i>oportere</i> پایستن <i>expectare</i> [utriusque verbi r. z. et s. pad (§ 60, a)]	بای پای
پیراستن <i>exornare</i> [r. z. râd + پی (§ 123, h); cf. آراستن]	پیرای s. پیرا
توانستن <i>posse</i> [r. z. et s. tu coll. § 128, a, γ]	توان , unde نوانیدن
جستن <i>quaerere</i> ²⁾ [r. z. jad, s. गद coll. § 54, f et 67, b, d]	جوی s. جو unde جوئیدن
خایستن s. خائیدن <i>mandere</i> [r. z. khshu coll. § 46, g et 128, a, γ]	خای
دانستن (دانیدن) <i>scire</i> [r. z. et ap. dâ ($\Delta A\Omega$) coll. § 128, a, γ]	دان
رستن s. روئیدن <i>crescere</i> ²⁾ [r. z. rud, s. रुह् coll. § 54, f et 67, b, d]	رو

Inf.	Imp.
ريستن s. ريسيدن (§ 128, a, α) i. q. ريدن <i>sordes facere</i> [r. z. irith (§ 54, f)]	ري
زيستن s. زستن <i>vivere</i> ²⁾ [r. z. ji, jîv, s. जीव coll. § 128, a, γ]	زي
شايدن <i>decere</i> [r. z. khshi, s. क्षि coll. § 58, d, α et 128, a, γ]	شاي
شوئيدن s. شستن <i>lavare</i> ²⁾ [r. z. çud, s. शुध coll. § 54, f. 58, a et 67, b, δ]	شو
گرديدن s. گريستن s. گريستن <i>flere</i> ²⁾ [r. z. gared forma auct. radicis z. gar, s. गर (गृ) cl. 9 coll. § 54, f et 67, b, δ]	گری
مانستن <i>similem esse</i> [r. z. et s. mâ; coll. s. उपमान et § 128, a, γ]	مان
نگريدن s. نگرستن s. نگرديدن <i>respicere</i> [r. z. kar, s. कर, चकति (§ 128, a, γ) + न (§ 123, i)]	نگر
يارستن <i>posse</i> ; cf. supra آستن ¹⁾	يار

Not. 1. Pro आ imp. verbi आستن et پيرآ imp. verbi پيرآستن etiam scribitur آرای et پيرای, unde آرايم, آرائی etc. et پيرآيم, پيرآئی etc.; vid. supra § 169, a, not. 2; § 170, c, not. 4 et § 173, a, not.

Alia verbi آستن forma est آستن *ornare* et *posse* correpta vocali secundae syllabae, qua posteriore significatione etiam alia forma

يارستن in usu est, يا pro آ posito, de q. v. § 123, a, β.

Not. 2. Verborum جُستَن, رُستن, سُستن primitiva forma جُوستَن
 رُوستَن et شُوستَن fuisse videtur, quum in imperativo haec lit.
 rursus appareat. Conf. شُودن s. شُدن imp. شَو. — Eadem de
 causa verborum زُستن et گُزِستن formae primitivae sine dubio sun
 زُیستن et گُزِیستن, quum in imp. vocalis *i* producta appareat.

b) Lit. س ante ت assimilatione e dentali aspirata
 orta (§ 54, f) compensatur lit. ن vel syllaba ین

Inf.	Imp.
اشکستن coll. شکستن s. اشکندن <i>frangere</i> [r. z. çkeñd s. çcid (çciñd), s. छिद् cl. 7 (§ 54, f et 58, f)]	شِکَن
نشاستن <i>sedere facere</i> ¹⁾	نِشان
نشستن <i>sedere</i> ²⁾	نِشین
[utriusque verbi r. z. had, s. सद coll. निषद् (§ 54, f et 65, b) + ن (§ 123, i)]	

Not. 1. Verbum نشاستن est causale producta voc. a ex نشستن
sedere ortum, ut گداشتن ex گشتن, گداشتن ex گداشتن (§ 126, a),
 cuius imp. نشان ad usitatiorem causativi formam نشانیدن refe-
 rendus videtur.

Not. 2. Pro نشستن leguntur etiam in lex. persicis formae decurtatae
 نشتن B. et شستن F. et pro imp. نشین forma decurtata B.

c) Lit. س ad radicem pertinens permutatur cum
 (§ 54, i) et vocalis praecedens *a* transit in voca-
 lem *i* radicis.

Inf.	Imp.
خاستن <i>surgere</i> = خیزیدن	خِیز
[r. z. khiz (§ 54, i)]	

d) Lit. س, ad radicem pertinens, permutatur cum aspirata * (§ 49, II, β).

Inf.

Imp.

جستن ¹⁾ s. جیستن <i>salire; liberari</i> [r. z. jañh (jah), s. जस् (§ 54, f)]	جَه, unde جَهیدن
خواستن <i>cupere, velle</i> [r. s. खस् pro खस् (z. qâd?)]	خَوَاه, unde خَواعیدن
رستن <i>liberari</i> [r. z. raz, s. रह् (§ 49, I, α et 54, f)]	رَه, unde رَهیدن
کاستن <i>diminuere</i> [coll. z. kaçu, phil. क, p. ک (§ 49, I, α et 54, α)]	کَاه, unde کَاهیدن

Not. 1. In lex. F. legitur etiam imp. regularis جَس verbi جستن sine exemplo.

e) Alia forma ad radicem pertinens substituitur.

Inf.

Imp.

بستن ¹⁾ <i>ligare</i> [r. z. bañd, s. बन्ध coll. § 54, f et 65, a]	بَند, unde بندیدن
پیوستن <i>coniungere</i> ¹⁾ [r. verbi بستن coll. § 66, c + پی (§ 123, d)]	پیوند
تسستن ²⁾ <i>rumpere</i> [r. z. çar, s. चर् (च) cl. 9 + ت (§ 123, h)]	تَسَلِیدن, unde تَسَل

Not. 1. Lit. س verbi formae بستن assimilatione orta est ex dentali aspirata radice (§ 54, f) lit. n radice simul eiecta (§ 65, a). Eodem modo zend. باختا, pers. بسته *ligatus*, adiecta participii terminatione باختا, pers. تَه, a radice باختا for-

matum est. — Idem valet de verbo پیوستن ex praef. پی (§ 123, d) e verbo بستن pro بستن, lit. ب cum و permutata (§ 66, c), compositum.

Not. 2. De verbo گسیختن vid. supra § 176, d not. 2 sub alia forma گسیباختن.

178. Verba in تن praemissa lit. ش. In verbis regularibus haec lit. sibilans, quum ad ipsam radicem pertineat in imperativo remanet; in anomalis autem verbis aut cum alia sibilanti permutatur aut in lit. ر transit. Quum lit. muta ت ante infinitivi terminationem تن litterae sonora ر, quae in radice est, locum obtinuerit, quia sequitur altera lit. muta ت (§ 62, a), abiecta infinitivi terminatione lit. primitiva ر rursus compareat necesse est. Pauca etiam verba in imperativo aliam formam substituunt.

a) Lit. ش, ad radicem pertinens, retinetur e verbo est regulare, e. g.

Inf.	Imp.
کشتن <i>interficere</i>	کش
[r. z. kush, s. कृष् cl. 9]	

Not. Huc referenda etiam videntur verba سریشتن *subigere* r. z. carj

forma aucta radicis z. çar et آغشتن *maefacere*, d. q. v. supplex. nostri s. v., quae tamen imperativo et temporibus ab illo derivatis carere dicit Lumsden (l. l. t. I, p. 68). Chodzko omittit

v. سریشتن et imperativum verbi آغشتن ignotum esse dicit

V. infra آغاشتن § 178, d.

b) Lit. ش cum alia sibilanti ز (§ 58, c, d) vel س (§ 58, c, e) permutatur, producta simul ante litteram س vocali i.

Inf.	Imp.
آفرایشتن <i>extollere</i> coll. al. افراختن p. 138	آفراز
[r. z. rag, s. रङ्ग + اف (§ 123, b)]	

Inf.

Imp.

رشتن *nere*

ریش

[r. z. ric, s. रिच cl. 7]

نوشتن (نِیشتن) *scribere*

نویس

[r. z. pish, s. पिष cl. 7 + न (§ 123, i)]

Not. Verb. افراشتن ab imp. افراز verbi افراختن derivandum est, lit. ز cum ش permutata (§ 54, k, ε). — Verb. رشتن ex رستن F., Bh. ortum videtur, lit. س cum ش permutata (§ 54, k, ε), unde imp. ریش producta voc. *i* et aliae verbi formae ریستن F. et ریسیدن B. derivantur. — Eodem modo imp. نوشتن ex نویس ortus est, lit. ش cum س permutata (§ 58, c, ε) et voc. *i* producta.

c) Lit. ش transit in literam ر, radice, quacum est commutata (§ 62, a).

Inf.

Imp.

آنباشتن *implere*

آنبر

[r. z. bar, s. भर + ان (§ 123, c)]

آنکاشتن *opinari*

انگاردن, unde

[r. z. et s. kar + ان (§ 123, c)]

انگاریدن s.

آوباشتن *deglutire*

آوبار

[r. z. bar, s. भर + او (§ 123, b)]

پنداشتن *existimare*

پندار

[r. z. dar, s. धर् + न (§ 123, i)
prae. प (§ 124)]داشتن *tenere*

دار

[r. z. dar, s. धर्]

کاشتن s. کشتن *seminare*

کار

[r. z. karesh, s. कर्ष,]

گاشتن ¹⁾ *vertere*

گزار

[r. z. vareṭ, s. वर्त, (§ 47, c)]

Inf.	Imp.
گذاشتن <i>transire</i>	گذار, unde گذاریدن s. گذاریدن
گذشتن <i>idem</i> [utriusque verbi r. z. tar, s. تار (ت) cl. 1 + گ (§ 123, h)]	گذر
گماشتن <i>committere</i> [r. z. mar (pro hmar), s. سمار + گ (§ 123, h)]	گماریدن, unde گمار
نگاشتن <i>pingere</i> [r. z. et s. kar + ن (§ 123, i)]	نگاریدن, unde نگار
نوشتن ²⁾ <i>plicare</i> [r. z. vareṭ, s. ورت, + ن (§ 123, i)]	نوریدن, unde نور نوریدن

Not. 1. Verb. گذاشتن proprie est caus. verbi گشتن ut گذاشتن
caus. verbi گذاشتن et نشاستن caus. verbi نشستن (§ 126, a).

Not. 2. De verbo نوشتن v. infra § 178, d, not. 2 ad v. گشتن pertinentem.

d) Alia verbi forma substituitur.

Inf.	Imp.
آغاشتن s. آغشتن B. s. آغیشتن F. ¹⁾ <i>mađfacere</i>	آغار ab آغاریدن
گشتن ²⁾ <i>se vertere</i> [r. z. vareṭ, s. ورت,]	گردیدن a گرد
چشتن ³⁾ <i>relinquere</i> [r. z. harez, s. سز, (سز, سزति)]	علیدن a عل

Not. 1. Alia verbi forma est آغاریدن, unde imp. آغار. Plura de hoc verbo eiusque radice v. in suppl. lex. nostri s. v. V. etiam § 178, a, not.

Not. 2. Verb. گشتن est alia forma verbi گردیدن, cuius r. z. est

varet, lit. *r* radiceis ante تن in ش mutata (§ 58, b et 62, a), abieci simul lit. *t* radiceis, ut in verbo cognato نوردن = نوشتن s. نوریدن.

Not. 3. Verb. هیلیدن est alia forma verbi هلیدن B. et ad r. z. harez referendum, cuius lit. *r* cum lit. *l* in هلیدن permutata est, in هشتن prorsus evanuit, in cognato عراشیدن autem integra remansit (§ 62, b et d, 1).

179. Verba in تن praemissa lit. ف sunt regularia, i hanc literam in imperativo retinent. In anomalis lit. ف autum labial. ب et و permutatur (§ 61, c) aut plane abiicitur aut denique alia verbi forma substituitur.

a) Lit. ف retinetur et verbum est regulare.

Inf.

شکافتن¹⁾ findere

Imp.

شکاف

شگفتن¹⁾ ejfflorescere

شکوفیدن a شکوف

Not. 1. Utriusque verbi شکافتن et شگفتن r. z. est khshub, s. क्षुभ्

et quum pro شگفتن etiam usitatum sit گشتن s. گشتن, fortasse etiam کافتن findere, fodere et کوفتن tundere aliae formae sunt verborum شکافتن et شگفتن et ad eandem r. z. khshub, s. क्षुभ् referendae, nam complexui z. khsh, s. क्ष non solum respondet شک vel شک (شک), sed etiam lit. simplex ش et گ (گ) coll. § 45, e et 58, d, a et e, 2. — In lex. Men. legitur شکافتن et شکوفتن.

b) Lit. ف permutatur cum ب (§ 61, c).

Inf.

آشوفتن¹⁾ (آشتن) conturbari

Imp.

آشوب

[r. z. khshub, s. क्षुभ् + آ
(§ 123, a)]

تافتن (تفتن) lucere, torquere

تابیدن, unde تاب

[r. z. et s. tap]

Inf.	Imp.
روفتن ¹⁾ s. رفتن ¹⁾ <i>verrere</i> [r. z. rup, s. رُپ]	رُوب
شتافتن <i>festinare</i> [r. z. et s. tap + ش (§ 123, g)]	شتابیدن, unde شتاب
شکيفتن <i>quietum, patientem esse</i> [r. z. khshub, s. دُش coll. suppl. lex. nostri s. v.]	شکيبیدن, unde شکيب
فريفتن <i>fallere</i> [r. z. dab s. dav s. div + فر (§ 123, e), quum فريفتن ex فُردتن ortum sit (§ 67, b, d)]	فريب
کوفتن <i>tundere</i> [r. z. khshub, s. دُش coll. § 179, a, not. 1]	کوبیدن, unde کوب
يافتن ²⁾ <i>invenire</i> [r. z. ap (âf), s. آپ + يا = يا phl. אפ pro א (§ 123, a, β)]	ياب

Not. 1. Imp. رُوب a verbo رفتن SHL. producta vocali *u* deducendus est, qua longa vocali و¹⁾ alia quoque huius generis verba, ut رفتن¹⁾ و رفتن¹⁾, کوفتن, آشوفتن, scripta sunt. Formas leviores esse رفتن¹⁾ et رفتن¹⁾ diserte dicit auctor grammaticae pers. ed. Splieth (p. 43): چون فارسيان طالب تخفيف اند واو رفتن و آشوفتن را گناه حذف کنند و بضمه اکتفا نمایند.

Not. 2. Pro imperativo ياب etiam ياف dici posse affirmat lex. Seven Seas (t. VII, p. 47, l. 2) auctor. Antiquior verbi يافتن forma est آيافتن coll. phl. אפחנן = יאפחנן et pa. ayâftan, quae cum z. âyapta cohaerere videtur.

c) Lit. ف permutatur cum lit. و (§ 61, c).

Inf.

Imp.

رفتَن *ire*

رو

[r. z. harp s. hrap?, s. सर्प]

کافتَن *findere, fodere*

کاویدن, unde کاو

[r. z. khshub, s. क्षुभ coll.

§ 179, a, not. 1]

گفتَن *loqui*

گدو

[r. ap. gub coll. agaubatâ

Beh. I, 84, 90, al.]

Not. Huc quoque referendum est verbum شَنَفَتَن (§ 61, c) *audire*,
quae est alia forma verbi شنودن imp. شنو; vid. supra § 170, b.

d) Lit. ف abiicitur.

Inf.

Imp.

پَذِیرَفتَن *accipere*

پَذِیر

[r. z. harp s. hrap?, s. सर्प + پَذِی

(§ 123, d)]

e) Lit. ف abiecta vocalis radicis simul producitur.

Inf.

Imp.

گِرَفتَن *capere*

گِذِیر

[r. z. garew, ap. garb, ved. ग्रम्, s. ग्रह]

f) Alia forma substituitur.

Inf.

Imp.

خُفتَن *dormire*

خُفت

[r. z. qap, s. स्वप् coll. § 46, e]

سُفتَن *perforare*

سُفت

[r. z. çif, s. क्षिप्]

Inf.	Imp.
شِکَفْتَن <i>mirari</i>	شِکَفْت
[r. z. khshub, s. क्षुभ coll. § 45, e et 58, d, α et e, 2]	
نِهْفَتَن <i>abscondere</i>	نِهْفَت
[r. z. ghup? pro gup + ن (§ 123, i)]	

Not. Haec quatuor verba contracta videntur ex aliis formis, quae in
 یَدَن = exeunt, quia in imperativo lit. ت remanet. Lexica forma
 خَفْتَن B., سَفْتَن F., شِکَفْتَن B. re vera exhibent, quibus
 addenda videtur forma نِهْفَتَن, et quum in grammatica lexice
 Seven Seas adiuncta (t. VII, p. 47 init.) formae خَفْتَن, سَفْتَن e
 نِهْفَت ut aoristi verborum خَفْتَن, سَفْتَن et نِهْفَتَن afferantur, non
 dubito, quin imperativi modo propositi recte sint formati. Quo
 probatur etiam causativis horum verborum, quae ab his imperativorum
 formis addita terminatione اَنِیْدَن = sunt deducta, ut خَفْتَنایْدَن
 سَفْتَنایْدَن etc. — Lumsden (l. l. t. I p. 70) verbo خَفْتَن im
 perativum خُسپ a خُسپیدن (cf. Seven Seas t. VII p. 43, l. 6
 et verbo سَفْتَن imperativum سُنَب a سُنَبیدن attribuit; verbum
 شِکَفْتَن prorsus omisit, verbi autem نِهْفَتَن imperativum نِهْفَت
 hoc versu e Sâdii Bost. deprompto probare studet : جوابش نگر تا چه
 مردانه گفت که چندین ستایش چه گفتی نهفت, cuius
 tamen secundum hemist. falso vertit : *be silent; why do you praise
 me so much?* Accedit quod hic versus falso lectus est pro genuino
 quem exhibet ed. Graffi (p. 399, l. 10) : آورد سر سال خورد از :
 جوابش نگر تا چه پیرانه گفت, نهفت, in quo نهفت est non
 subst., ut vertendum sit : „caput extulit senex ex occulto; respice quo
 responsum dedit seni dignum.“ Sed imp. نِهْفَت legitur etiam in g
 pers. Ibrahîmi (l. l. p. 84), pro quo tamen Chodzko affert هُوف
 qui praeterea animadvertit, verbum نِهْفَتَن hodie inusitatum esse. Imper
 rativum a v. نِهْفَتَن et اَلْفَتَن = اَشْفَتَن (§ 63, a, 1) non formari dic
 auctor lex. Raschîdi (l. l. p. 44). Magis usitatae videntur formae cognatae

نِهْبیدن et اَشْفَتَن d. q. v. suppl. lexiei nostri s. v. — Aliorum
 verborum خَفْتَن, سَفْتَن et شِکَفْتَن imperativi sec. Chodzko sunt

خفت et خشب, شگفت et sec. Ibrahîm خشب, خسبیدن, شگفت et سنب, qui tamen pro خفتن aliam verbi formam recepit. Imperativum سنب سفت attribuit etiam auctor lexici Raschîdî (l. l. p. 43) verbo سفتن. Cf. § 65, b. Denique in lex. Seven Seas (t. VII p. 47 init.) imperativus خفت hisce versibus probatur, metr. شاعر شتر بچه با مادر خویش : متقارب

خفت i. e. „Pullus cameli matri suae dixit : itinere facto aliquamdiu recumbe“ et سعدی شتر بچه با مادر خویش : متقارب i. e. „Oculus tollens turbatus e somno dixit : calamitatem me nominas, attamen dicis ne dormias“, quibus adde versum Bostânî (l. l. p. 399, l. 2) : که ای زنده چون هست امکان گفت لب از ذکر : مخفت i. e. „O homo vivens, si loquendi facultas tibi est, ne cubent labia tua, unum super alterum, ita ut talis mortui recordari non possis.“

VERBA IMPERSONALIA.

180. Verba impersonalia sunt بایستی oportere et شایستن decere, quae in 3 tantum pers. sing. aoristi, praesentis et imperfecti sunt usitata. Itaque dicitur :

Aoristus.	Praesens	Imperfectum.
باید } cum vel sine به شاید }	باید } می س. می شاید }	می س. بایست بایستی س. می س. شایست شایستی س.

Legitur etiam praet. abs. بایست Fr. 28, 17 et نباید interdum significat i. q. مبادا „ne sit; ne fiat“ e. g. metr. متقارب : نظامی نباید که مارا شود کار سست و سبوناید از آب دایم درست i. e. „Ne languescat nobis opera; situla non semper recte exit ex aqua.“ Bh. s. v.

181. Synonymum verbi سزائیدن B. s. سزائیدن est شایستن F. et ut impersonale in 3 pers. sing. eorundem temporum usurpatur, ut سزاید Fr. 28, 17; سزد Chr. Sch. 83, 202; Sp. Chr. 81, 12; می سزید Chr. Sch. 57, 398. — Utrumque verbum etiam significat *dignum esse*, qua tamen significatione, ut alia verba, per omnes personas flecti solet.

182. Ut in dialecto phl. et pa. ita in lingua persica impersonaliter usurpatur توان *potestas*, cui supplemus verbum subst. *est*, quasi dicimus *potestas est pro possibile est, licet*, gall. *on peut*; unde توان داشتن i. q. *posse* e. g. in hoc. hem., metr. بچاره‌گیری چون ندارم توان : متقارب : *si opem ferre non possum* Sec. Nam. 312 fin. Idem significat می توان prae-posita part. می (§ 135) ad tempus praesens magis indicandum. Nam توان, quocum consentit phl. רובאנן (Sp. Hg. § 133, Justi Bund. p. 111 s. v.) et pa. tu ã n (Sp. Pg. § 90), proprie est nom. act. suff. ان e rad. تو = z. et s. tu *posse* formatum et significat *potestas, potentia* (توان بمعنی تاب و طاقت است) Bh. s. v. ناتوان (non habens potestatem) i. q. *impotens* coll. ناتوان بین *qui videre non potest et qui prehendere non potest*. Inde dicitur می توان کرد s. توان کرد *facere licet*; توان خورد *edere licet*; توان رفت *ire licet*, sim.; sed توان referri etiam potest ad 1 et 2 pers., quum dicant توانم بر خیزم *surgere possum* et می‌توان رفتن *ire potes* et توان per se positum etiam significat i. q. توان کرد *licet facere* et i. q. توان رفت *facere potes* et i. q. توانم *possum*, ut lex. Bh. auctor hisce verbis docet : توان بالضم لفظیست موضوع برای معنی طاقت و تواند و توانست ماخوذ است از بین واکنر با لفظ کرد و غیره مستعمل چون توان کرد و توان خورد و توان رفت و توان گفت و مانند آن و گاهی تنها بمعنی توان کرد و توانم کرد و توانم نیز آید و سنجگر کاشی و به شعر خاص تو سنجگر نمی رسم چه توان و لغت غریب و مرا احتیاج فرحنگ است و ازین قبیل است توان بر خیزم بمعنی توانم بر خاستن و کمال

اسمعيل ✽ آنقدر بار بدل نه كه توان بر خيزم ✽ ظهوري ✽ با مرگ
يا وصال سخن ختم مي كنم ✽ زين پيش با فراق مدارا نمي توان ✽
وابوطالب كليمر ✽ كز اقبال ثاني صاحب قران ✽ شكار چنين صيد
وحشي توان ✽ اي توان كرد يا آنكه ممكن است ✽ هاتفي ✽ كنم
چون خودي را اگسر پيـروي ✽ دگسر كي توان دعوي خسروي ✽
نخست از سرم بايد افسر نهاد ✽ كه تا در كلاهش توان سر نهاد ✽
اي توانم سر نهادن و توانم دعوي خسروي كردن و توان رفتن بمعني
تواني رفتن ✽ زخود رفتي كليمر اما گران مژگان بر گشته ✽ مرا تكليف
Bh. Alia exempla leguntur Gul. 96, 23; 152, l. ult. Sp. Chr. 16, 9; 18 med. 25, 2. 3.
Pend. 57 fin. Fl. Ali's Spr. 19, 6; 37, med.; 51, 4.

183. Verba impersonalia eodem modo ac verbum auxiliare
خـواسـتنـ futuro simplici formando inserviens construuntur,
sequente nimirum infinitivo apocopato, ut *oportet facere*,
توان گفت *dicere licet*. In poetico autem sermone infinitivus
etiam praecedere potest e. g. مرا خواند بايد جهان آفرين *me
nominare oportet mundi creatorem* Fr. 19, 12; *videre non potest* Fl. Ali's Spr. 35, l. antep. Haud raro
tamen vulgaris quoque infinitivi forma in تن vel دن post verba
impersonalia legitur e. g. سخن بانديشه بايد گفتن و حرکت
پسندیده بايد کردن i. e. *loquendum est considerate et agendum
laudabiliter* Gul. 146, 18. 19 et in hoc versu, metr. مجتث :

جاي دون صفتاني كه مردم آزارند ✽ بهيچ وجه نكوئي نمي توان
کردن i. e. *Ignobilibus, qui homines affligunt, ullo modo bene-
facere non licet* ex Anv. Sooh. f. 93, r. l. 21 desumto.

Praeterea verba impersonalia بايد et شاید construuntur
cum coniunctione كه *ut*, quae tamen etiam omitti potest, ut
شاید مرا شاه بخوهد *pluere potest* et شاید ببارد *pluere
potest, ut rex me advocet*, d. q. plura v. in Synt.

DE NOMINIBUS.

GENUS.

184. Persae ut in aliis orationis partibus ita in nominibus genera non distinguunt ulla terminatione. Genus rerum inanimatarum in lingua persica nullum est, ut روز *dies*, شب *nox*, خانه *domus*, خواب *somnus*, جان *anima*, تیر *sagitta*, خرد *mens*; sexus autem hominum ceterorumque animantium aut propriis nominibus exprimitur, ut پدر *pater*; مادر *mater*; برادر *frater*; خواهر *soror*; مرد *vir*; زن *femina*; پسر *s. filius*; کنیز *s. puella et ancilla* opp. دختر *filia*; مرغ خانگی *s. servus*; مرغ *gallus*; خروس *gallina* (Chodzko) *ariès*; قوچ *t. ovīs* (Chodzko) *addit* میش *ovīs* (Chodzko) *addit* اسپ *s. equus admissarius*; نریان *equus*; ووزو *equa*; مادیاں *equa*; ووزو *bos*; ریش سفید *senex*; گیس سفید *anus*; *vacca* [etiam *bos*]; *maritus* et زن *uxor* (کوچ *s. uxor*) aut, ubi commune est utriusque sexus nomen neque ex orationis contextu genus nominis cognosci potest, appositis vocibus quibusdam, quae sexum designant, ut مرد *vir*; زن *femina*; پسر *filius*; کنیز *puella* de hominibus, et نر *s. mas*; ماده *femina* de animalibus. — Tales voces nominibus aut praeponuntur, ut oriantur composita determinativa, aut instar adiectivorum ope vocalis *i* (§ 216) postponuntur; e. g. پیر مرد *senex*, پیر زن *vetula*, مرد گدا *mendicus*, زن گدا *mulier mendicans*, نر گاو *bos*, ماده گاو *vacca*, شیر نر *leo*, شیران ماده *leones*, شیر ماده *leaena*, شیران ماده *leaenae* al.

Not. Excepta dialecto zend. et antiquiore persica, quae una cum lingua sanscrita tria genera distinguunt, ceterae dialecti persicae, phil. et pars. in exprimendo genere cum lingua persica consentiunt, sed desunt exempla, quibus probari possit persicam dialectum ad genus

masc. et fem. accuratius definiendum vocabula apponere, qualia sunt
 masc. *نر* et *ماده* (Sp. Pg. p. 49). — Voc. *نر* = phl. *nar* est
 zend. *𐬨𐬀* *nar* s. *𐬨𐬀𐬨𐬀* *nara*, s. *نار* s. *نر*, vocabuli autem *ماده*
 = phl. *ماتک* origo a zend. *𐬨𐬀𐬨𐬀* *mâtar*, nom. *mâta* =
 s. *मातृ*, nom. *माता*, *mater* deducenda videtur.

185. Saepe diversum genus arabicis quoque nominibus,
 quibus Persae utuntur, distingui solet, ut *محبوب* *dilectus*, *ami-*
us et *محبوبه* *dilecta*, *amica*; *مرحوم* *mortuus* et *مرحومه* *mortua*.
 Adiectiva autem arabica semper genere masculino adhibentur,
 ut *پسر مقبول* *filius gratus* et *دختر مقبول* *filia grata*, *مادیان ضعیف*
qua invalida.

Nominibus feminini generis Chodzko (l. l. § 111) adnume-
 rat duas voces persicas in *و* terminatas *یارو* *amica* et *بانو* *matrona*
 et voc. *خانم* *domina* (proprie *regis uxor*) et *کمینه* *minima*.

NUMERUS.

186. Numeri nominum substantivorum et, quae substan-
 tivorum vice funguntur, adiectivorum duo sunt: Singularis
 et Pluralis.

Forma Dualis propria prorsus caret lingua persica. In
 arabicis vocabulis dualis arabicus adhiberi solet e. g. *نعلین*
calceorum, *calcei* Gul. 110, 6 et Bost. 335, 89, ubi schol.
 interpretatur: *دو نعل وآن یکنوع کفش است*; rarius arabici
 dualis terminationem *ین* etiam persicis vocabulis adiectam
 regimus, ut in *زلفین* Spieg. Chr. 118, 4 infra et in *خورشیدین*
 vocabulo ad normam *دو القرنین* formato Bh., quo usus est
استاد *تا مهر تو گشت نور* in hoc vs., metr. *هزج*: *درویش واله هروی*
افشان i. e. *Ex quo sol tuus*
radios emisit, Khorâsân duos soles possedit.

Pluralis duae sunt terminationes *ان* et *ها*, quarum
 priorem *ان* hominum ceterorumque animantium nominibus

affigere lex est universalis e. g. مرد s. مردم *homo*, pl. مردان s. مردمان; *mulier*, pl. زنان; *bos*, pl. گاو; *asinus*, pl. خر; *leo*, pl. شیران. Attamen nomina animalium ratione carentium etiam terminationem ها assumere possunt, ut dicantur e. g. شتر *camelus*, pl. شتران et شترها; *equus*, pl. اسپان et اسبها; *avis*, pl. مرغان et مرغها; *al.*

Posterior ها, in sermone vulgari auctoribus Ibrahîm (l. l. p. 26) et Chodzko (l. l. § 125) maxime usitata, rerum quidem inanimatarum nominibus propria est, ut سنگ *lapis* pl. سنگها; باغ *hortus*, pl. باغها; بار *onus*, pl. بارها; گنج *thesaurus* pl. گنجها *al.*; sed saepius cum altera ان commutatur, neque in adhibenda una alterave terminatione alia lex statuenda est quam usus loquendi. Sic usitata est terminatio ان in ختر *stella*; آفتاب *sol*; چشم *oculus*; رگ *vena*; ناخن *unguis*; رز *vitis* گیاه *herba* *al.*; in aliis autem nominibus utraque terminatio ان et ها promiscue usurpatur, qualia sunt روز *dies*; شب *nox* سخن *verbum*; لب *labium*; دست *manus*; پای *pes*; ابرو *supercilium*; جمع کردن گوهر بالف و نون شاذ است (*gemma* گوهر *schol* in Sec. Nam. p. 8, l. 8); درخت *arbor*; میوه *fructus*; گل *rosa* *al.*; denique in nonnullis nominibus unius alteriusve terminationis usus simul vocabuli significationem immutat, ut e. g. گردنها significet *colla* et گردنان *optimates, proceres*; سرها *capite* et سران *praejecti, duces*.

Not. De usu terminationis plur. ان haec leguntur in lex. Bh. I p. 5: باید دانست که کلمه ان علامت مطلق جمع است خواه init. و العقول باشد چون حکیمان و ندیمان و پادشاهان و گدایان و دانایان و منصوریان و مرهیان و صائب و خوش آن ملال که از آستین مرهیان و نسیم سوده الماس بر جگر می خورد و رضی و تیمانی و سر انا الحلف ازین پیش بنامز هفت و زهره منصوریان و نین سر و همین پای دار و گفته اند که کاروسیان اگرچه من حیث القیاس حکیمست اما زبان زد نیست شدادیان و کیانیان

شهرت دارد و این محل تامل و خواه غیر ذوی العقول چون گاو
و خرن و مرغ و کرمان و چشمان و ستارگان اختران و نهلان
و گبیان و گئلان و آفتابان و ماهان و لبان و ابروان و مژگان و دستان
و پیلان و بازوان و درختان اینقدر هست که در ذوی حیات
قیاسی است و در غیر ذی حیات سمای اعم از آنکه عضو باشد
مثلا چشم و لب یا نبات مثل گیاه و درخت که میگویند دهنان
و زبانان بر قیاس چشمان و لبان و همچنین میگویند سنبیلان
و نرگسان و خاران بر قیاس گلان.

187. Pluralis terminationes ان ـ et ها nominibus, quae in
his consonantes quam و, و, et ٔ occultum exeunt, sine ulla
mutatione affiguntur, ut exempla modo allata docent.

188. Nomina autem, quorum ultima lit. est ا vel و in
loco sui generis quiescens ante pluralis terminationem ان ـ
vel ها literam ی euphonicam (§ 26) assumunt, ut دانا sapiens,
ل. دانیان *pes*, pl. پایها et پیان *calumniator*, pl.
بدگو *pila*, pl. گویها.

Post lit. و interdum etiam omissa est lit. euph. ی, e. g.
بازو *brachium*, pl. بازوان Gul. 26 fin.; نیکو *pulcer*, pl. نیکوان
Bh. 20. et Sul. 21 fin.; ابرو *supercilium*, pl. ابروها
Chr. Sch. 32, 79, unde *avus* est نیا *avus* est نیا *avus* est نیا
lit. pro ی euph. posita, d. q. v. infra § 190 not.

189. Eadem lit. ی reperitur in perpaucis nominibus, quae
his consonantibus terminantur, ut سال *annus*, pl. سالیان, prae-
ter سالها et سالان Fr. 20, 1; Chr. Sch. 26, 6, unde سالیان
Bh., unde ماهیان *mensis*, pl. ماهیان, prae-
ter ماهها et ماهان

190. Nominibus, quae in ٔ occultum exeunt, pluralis ter-
minatione ان ـ ope ٔ euphonici affigitur, lit. ٔ interdum ex-
pressa plerumque tamen omissa (§ 94, b), e. g. بند *servus*,
pl. بندگان *mortuus*, pl. مردگان Pend. 45, 1. — Eadem
nomina ante pluralis terminationem ها lit. ٔ occultam amittere
volent (§ 94, d), e. g. جامه *vestis*, pl. جامها *liber*, pl. نامها.

Not. Persarum grammatici pluralis terminationes گان et یان statuunt sed separandae sunt literae ک et ی a terminatione ان, quum l. 1. sit mere euphonica, l. 2. ک autem a primitiva ك descendat in nominibus phl. adhuc usitata, quae tamen prorsus abiecta est a) in nominibus pa. et pers. vocalibus â, î et û terminatis, e. g. دانا sapiens, pa. dâ nâ, phl. داناک, pl. دانایان, pa. dâ nâ gâ n s. dâ nâ yâ n, phl. داناکان, pa. روستا rusticus, pa. rû çtâ, phl. روستاک, pl. روستایان, pa. rû çtâ gâ n s. روستایان, phl. روستاکان, avus, pl. نیایان col. phil. نیاک, z. nyâka; ماهی piscis, pa. mâ hî, phl. ماهیک, pa. ماهیان, pa. mâ hî gâ n, phl. ماهیکان. Cf. آهو peccatum, pa. â h = phl. آهوی; ترازو libra = phl. ترازوی; زانو genu = phl. زانوی; زانو s. زانو, z. zhnû; نیرو robur, pa. nî rô = phl. نیروی; b) in persicis, quae in 8 occultum exeunt, quibus respondent nominibus pars. vocali a terminata (§ 92), e. g. خواسته opes, pa. qâ sta = phl. خواستک; بنده servus, pa. ba ñ da = phl. بندک, pl. بندگان, pa. ba ñ da gâ n, phl. بندکان. Lit. ک igitur in terminatione pl. گان, pa. گان e primitiva ك emollita est (§ 47, a). V. Sp. Pg. § 32

191. In quibusdam nominibus persicis pluralis in ان etian ut singularis usurpatur, e. g. مزدگان i. q. مزد nuntius; شترگان i. q. شتر cilium; دندگان i. q. دند dens; بازارگان s. بازارگان mercator, qui proprie est pl. voc. بازار a بازار forum, ope suffixi relat. 8 formati significatione: is qui in foro (بازار) sedet e. mercaturam exercet Bh.; سار i. q. سار caput B. Huic pertinet etiam voc. یزدان i. q. یزد Deus B., qua significatione in parsica quoque dial. usitatum est coll. Sp. Pg. 190, 18

192. Alia pluralis terminatio cum arabica femininorum consentiens est ات vel جات (raro کات Chodzko), si singularis exit in 8 occultum, ut نوازش blanditiae, pl. نوازشات, ara, pl. ارعات Jones; نوشته نامه s. نوشته نامه epistola, pl. نامهات Jones; نوشته نامه Lumsden et نوشته نامه Chodzko; حواله commissio, pl. حوالهات Chodzko; شوره terra salsugine abundans, pl. شورکات Chodzko. Sed reperitur tantum in nonnullis libris persicis recentiore tempore in India editis, ut in vita

Nâdir Schâhi, in libro *Tûtî-Nâmah*, *Hâtîm-Taî* al. et ab in-corrupta persici sermonis integritate plane abhorret. — Praeterea usitata est term. ar. ات in voc. persicis سردسیرات *loca frigida* et گرمسیرات *loca calida* coll. H. Mong. t. I, 214; Not. et Extr. t. XIV, 1, 208 et in یانات pl. vocis یان ex ar. هذیان *deliratio decurtatae* et in voc. cagataico ایل *tribus*, cuius plur. est ایللیت secundum Chodzko (l. l. § 130) al.

193. Denique Persae in haud paucis vocabulis persicis pluralis fracti arabici unam alteramve formam imitati sunt, quam praeter usitatum pluralem persicum adhibent e. g. رخت pl. رُخوت H. Selj. 195, 10; رند pl. رُنود ibid. 246, 8; ترکمان pl. آکوان; کون; افغانه pl. افغان; عیاتله pl. هیئتال; تراکمه pl. دهقان; خواقین pl. خاقان; خواتین pl. خانون; آکواس pl. کس; فرامین pl. فرمان; دهاقین pl. Bh., d. q. plura v. in lex. nostro.

194. In arabicis nominibus praeter pluralem sanum et fractum etiam persica pluralis terminatio ان vel ها usitata est, e. g. عاقل *sapiens*, pl. عاقلان; غَم pro ar. maeror, غَم pl. غمان ad analogiam syn. pers. اندوهان s. اندهان; وقت *tempus*, pl. وقتها; *stipendium*, علوفها pl. علوفها. Quum autem Persae multos plurales fractos arabicos ut singulares usurpent (§ 107, a), hisce nominibus etiam persicam pluralis terminationem ان vel ها affigunt e. g. امیر ab امیر *princeps*, pl. امرایان; سَفَلَه *ignobilis, vilis* pro سَفَلَه a sg. سافل, pl. سافلگان; ارباب a رَبّ *dominus, princeps*, pl. اربابان; حور ab احور f. حوراء i. q. *virgo*, pl. حوران; آدابها *boni mores*, pl. آداب; اجزاها *pars*, pl. اجزا; آملها *spes*, pl. آمل; اطرافها *latus*, pl. اطراف; عجائبها *res mira*, pl. عجائبها. — Huic pertinent etiam exempla بندارات *portus maritimi*, عجائبات *res mirae* et عیوبات *vitia* a Chodzko (l. l. p. 73) allata, ex quibus patet recentiore

tempore pluralibus fractis, quales sunt عیوب et عجائب, بندار, pro persica terminatione ان vel ها etiam arabicam ات affigi posse.

195. Pluralis duplicis exemplum est ناکسانان, quod legitur in hoc versu poetae سوزنی ab auctore lex. Bh. I, 135 allato, metr. رمل : ناکسانان ها روزگار ناکسانان : رمل. i. e. „Diebus tuis in mensa fallaciae mundi ignobiles, homines facti, dulciariis amygdalinis se satiaverunt.“

Eiusdem generis sunt formae rariores pluralium trium pronominum : مایان s. مایا pro ما; شمایان s. شما pro شما, vel تاییان s. شما pro شما; ایشانیان s. ایشان pro ایشان, quae tamen in bonis Persarum scriptis vix unquam reperiuntur. V. Seven Seas t. VII p. 34, l. 19 et Lumsden l. l. t. II p. 75 et 76. Sed شما et شما in sermone vulgari usitata esse contendit Chodzko l. l. p. 108 n. 1. — V. etiam نعلین شما in lex. nostro.

Not. In dialecto parsica exstant etiam plur. terminationes ان et ها (هیا, hyā), quarum tamen posterior ها maxime usitata est. In pehlevica autem dialecto sola est plur. terminatio ân = پ. ان, cuius origo a terminatione genitivi plur. zend. vel sanscr. âm (z. آم, s. आम) ducenda est, quod probant etiam themata pluralia pron. 1 et 2 ps. ما et شما coll. osset. max et smax, quae ad gen. plur. z. ahmâkem et yûshmâkem, s. अस्माकम् et युष्माकम् tantummodo referenda sunt. Auctore Boppio (Vg.² I, § 240) hoc suff. ان e terminatione acc. pl. s. आन् ortum est. Attamen in recentioribus praesertim libris phl., ut in Bundeshesh, alia quoque terminatio phl. یها, quae etiam in dialecto parsica usitata est et proprie adverbiiis formandis inservit (Sp. Hg. § 45 et 150; Sp. Pg. § 31 sqq.), ad pluralem formandum usurpatur, e. g. کوفیها = p. کوف a sing. کوف, p. کوه mons B. 24, 10; آپانی et آپویها = p. آب a sing. آب, p. آب aqua B. 25, ult.; روتیها = p. روتها

a sing. روت, p. رود *fluvius* B. 50, 14 et چشمکبها = p. چشمها
a sing. چشمک, p. چشمه *fons* B. 55, 2. Interdum يها alii plu-
ralis terminationi ان affixa legitur, e. g. کوفانیهها *ceteri*
montes B. 18, 14, pro quo al. l. B. 21, 15 legitur کوفان
sine terminatione يها. — Talis formationis adverbialis reliquiae quum
adhuc supersint in adv. persicis تنها *solum*, بارها *per vices*, دیرها
longo tempore, دیو, quae simillima sunt adverbii persicis altera plu-
ralis terminatione ان formati, ut بامدادان = بامداد *diluculo*,
مانه; صبحدماں s. صبحگاهان = صبحدم s. صبحگاه *tempore*
matutino, mane; بهاران *tempore verno* = در وقت بهار Bost. 400,
3 et 14; ناگاهان = ناگاه *subito* al., haud ineptum videtur plur.
terminationem ها in hac terminatione adverbiali يها agnoscere. —
Quum suff. ها proprie plurali rerum inanimatarum formando inserviat,
Boppius (Vg.² t. I § 241) ad nomina gen. neutr., quae zend. in
اڤه aňh = sanscr. अस् exeunt, recurrens hoc suff. a primitiva
horum nominum terminatione nom., acc. et voc. aňha (âoňha)
pro usitata âo derivat, cui responderet ap. âhâ s. ahâ, si huius
terminationis in dial. ap. ullum superesset exemplum. — Sed
veram terminationis plur. phl. يها, pa. hâ, hyâ, p. ها originem
invenisse mihi videtur vir doct. Lerch in commentatione „über das
Pluralsuffix im Ossetischen“ inscripta (Bulletin de l'Ac. imp. de St.
Petersb. t. VIII p. 43—50), quum dicat illi respondere terminationem
osset. t'a s. t'ä = kurd. te (in edit. Erzerum. = di, -d) eam-
que aut solam aut pluralis terminationi usitatiore affixam plurali for-
mando inservire, ut sit e. g. kurd. (kurmândi) plur. comp. keleş-
sânete *praedones* = plurali simplici keleşete, plane ut supra
allatus plur. phl. کوفانیهها est i. q. plur. کوفان *montes*. Terminatio
autem osset. t'a, t'ä, kurd. te primitiva est articulus = notae Izâfet
vel Kesrae descriptionis et ad relativum ap. t'ya referenda (§ 198
not. 1). Praeterea articulus adhibitus est ad flexionem, quae evanuit,
quasi compensandam. Sic in dial. osset. nominativo et accusativo
definito affigebatur demonstr. je (sec. Schiefner jâ), quod postea,
quum suff. t'a ad plur. distinguendum usurparetur, pro terminatione
habita est eamque ob causam cum suffixo plur. quasi coaluit. Eo-
dem modo explicanda videtur lit. ی coniunctiva in plur. phl. کوفانیهها
= کوفان *montes*.

DE CASUUM FORMATIONE.

196. Persica declinatio a sanscrita et zendica prorsus discrepans duas tantum casuum terminationes, utriusque numeri communes, distinguit, quarum una genitivum exprimit, altera dativum et accusativum.

NOMINATIVUS.

197. Nominativus proprio caractere prorsus carens in singulari nuda nominis forma exprimitur, in plurali autem huius numeri terminationibus ان - et ها , § 186—195 accutius descriptis.

GENITIVUS.

198. Genitivi character est vocalis *i* nomini regenti affixa et *Kesra relativa* (کسره اضافی) appellata, quum Persae hanc nominis regentis (مضاف الیه) cum nomine recto (مضاف) coniunctionem, quam Izâfet (اضافت) i. e. *relationem* dicunt, plane ut Hebraei, non in nomine recto sed in regenti exprimant, e. g. نام پدر *nomen patris*, پسران مادر *filiî matris*. Sed usurpatur etiam hoc Izâfet in appositione (اضافت بیانیہ) e. g. درخت اراک *arbor Arâk*; رود جیحون *fluviûs Jaihûn* i. e. *Oxus fluviûs*; شهر طوس *urbs Tûs*; ملک ایران *regnum Persiae* et in comparatione (اضافت وصفی s. تشبیهی) e. g. نای *arundo gutturi* i. q. *arteria aspera* (λάσχυς), quia instar arundinis est; طبیل شکم *tympanum ventris*, quia venter tympano similis est; دایهٔ ابر *nutrix nubis*, quia nubes nutricis instar irrigat; فراش باد *cubicularius venti* i. e. *ventus*, qui instar cubicularii res expandit. Plura de usu genitivi v. in Syntaxi.

Not. 1. Genitivi notam Izâfet, quacum etiam vocalis *i* descriptionis consentit substantivis cum adiectivis coniungendis inserviens (§ 216

et 217 not. 2), proprie esse relativum dialectorum antiquiorum persicarum, quod articuli vices gerit, communis est virorum doctorum opinio. In dialecto phl. et parsica exprimitur etiam lit. յի . De origine autem huius Izâfet viri docti in diversas sententias abeunt, quum alii illam notam derivent a relativo zend. yas ya (Zeitschrift f. d. K. des M. t. 4 p. 436; Sp. Hg. § 50 p. 65 et Pg. § 37 p. 52), alii a relativo ap. tya (Bopp Vg.³ t. I p. 471—476). Sane relativum z. ya aut per casus flexum aut forma neutrali nominativi et accusativi հաստ yať (հաստեա hyať s. հաստքա yyať) positum etiam articuli postpositi vices gerere potest, d. q. v. Sp. Zg. § 293 sqq. coll. ahvâo ačtvatačcâ hyaťcâ manaňhō i. e. *duorum mundorum, corporei et spiritualis* Y. 28, 2; aidyûnâm hyať urunō *animae equitum* Y. 39, 4 coll. Yt. 13, 154, ubi yať pro hyať. Quum vero dialectus ap. cognatione proxima sit pehlevicae, parsicae et persicae eiusque relativum tya , nom. hya , instar articuli accipiendum sit sive ante substantiva, ut gaumâta hya mağus i. e. *Gaumâta ó Magus* Beh. I, 46 et in acc. $\text{gaumâtam tyam mağum}$ i. e. *Gaumâtam tòn Magum* Beh. I, 49 et 50, sive ante adiectivum ad praecedens substantivum relatum, ut $\text{kâra hya hamitřiya}$ i. e. *populus ó inimicus* Beh. I, 79 et 80 coll. II, 30 et 31, sive interdum etiam ante genitivum, quem sequitur nomen regens, ut hya kûraus putřa i. e. *ó Kûrov třós* Beh. I, 39, 53, sive denique, quod saepissime invenitur, instar articuli postpositum nominativo vel accusativo singularis nominis substantivi, quod sequitur genitivus vel pro genitivo locativus ab illo dependens, ut $\text{kâram tyam nad'itabirahyâ}$ i. e. *illum exercitum tòn Nad'itabiri* Beh. I, 88 et 89 et $\text{âvam kâram tyam bâbiraun}$ (loc.) i. e. *illum populum tòn Babylone* Beh. III, 84 et 85, sine dubio praeferenda est sententia illorum, qui notae Izâfet originem a relativo ap. tya , nom. hya , repetunt, quod probatur etiam comparatione cum dialecto persica, quae kurmāndi nomen habet, a viro doct. Lerch in comment. „über das Pluralsuffix im Ossetischen“ (Bull. de l'acad. imp. des sc. de St. Petersbourg t. VIII p. 43 sqq.) instituta. Nam articulo ի dialectorum pehlevicae, parsicae, zazae et persicae respondet articulus in dial. kurmāndi usitatus, qui in sing. praeter ի etiam sonat a , e et e , in plur. autem di et d eaque articuli forma ob lit. d minime referri potest ad rel. z. ya, sed facile explicantur et sing. et plur. formae, si ad rel. ap. tya , nom. hya , referuntur, quum lit. d articuli plur. respondeat lit. t formae tya et vocales

i, a, e et e ex nominativo hya ortae sint, cuius lit. initialis h
facilius evanescere potuit quam litera t formae t ya.

199. Si nomen regens terminatur lit. ۛ occulta, genitivi nota i ope signi ۛ apponitur (§ 41 et 94), ut بَندۛ سَلطَانِ *servus Sultani*.

200. Si nomen regens exit in litt. ۛ vel و in vocali sui generis quiescentes, lit. ی euphonica (§ 26): *Ja relationis* (یای اضافت) dicta in fine adiciatur, quae genitivi signum i accipiat. Quam quidem literam, quum grammatici ut *Hamzan lenem* (هزۛ ملینہ) efferendam esse dicant, Hamza quoque signum saepe insignitam invenies aut cum illo permutatam, e. g. پائی *pes arcis* H. Mong. t. I p. 206, l. 12 coll. پائی خود *pes suus* Pend. p. 12, l. 8; روی زمین *superficies terrae* coll. روی *frons foliorum* H. Mong. t. I p. 64, l. 4; p. 194, l. 1 e. در روی تو *in vultu tuo* Pend. 66, 7; زورقہاء ملاحان *naviculae nautarum* H. Mong. t. I p. 152, l. 1; cf. p. 266, l. 15. Sec. nam p. 137, l. 13. 15; p. 139, l. 14. 16; p. 141, l. 15. 18. — Contra autem dicitur پرتو آفتاب *radius solis*; گنای زمین *bos terrae* quum lit. و consonantis vim habeat.

201. In nominibus ipsa lit. ی terminatis haec lit., ut solet, genitivi nota i insignitur et instar Hamzae lenis, modus superscriptae modo omissae pronuntiatur, e. g. معنئی آن *sensu eius* H. Mong. t. I p. 32, l. 7; بندگی پادشاه *servitium regis* ibid. p. 276, l. 2; تلخی مرگ *amaritudo mortis* Pend. p. 40, l. 14. 15; cf. etiam Sec. nam. p. 141, l. 14; مئی صدف *vinum purpurae* Pend. 82 med.

Metro exigente hanc literam ی duplicare licet, ut in versu poetac جامی a Lumsdenio (l. l. t. II, p. 247) allato, metr. رمل.

نی خودی من ز عشقت گرچه از حد درگذشت
i. e. „*Licet amentia*
nea propter amorem tuum finem et modum transierit.“

202. In quibusdam vocabulis genitivi nota *i* ex usu loquendi omitti solet. Talis omissio, quam Persarum grammatici *s* اضافہ s. فک اضافہ vocant, locum habet :

1) in vocabulis, quae significant *possessor, dominus* sim.,
ut *amator* عاشق et *inimicus* صاحب بدون اضافہ ۱۰
مستعمل بلکه مقیّس علیہ سایر کلماتست و از خصایص لفظ میسر است
که بقطع کسرۀ اضافہ آید مثل لفظ صاحب و نائب بقطع اضافہ ۱۰ آید
مثل صاحب و ولی مقابل عدو و بمعنی صاحب و خداوند چون ولی عهد
و ولی نعت بقطع اضافہ و عاشق بدون کسرۀ اضافہ از عالم صاحب دل
Bh. Exempla sunt :
صاحب افسر *homo cordatus et vir religiosus, sanctus* ;
i. q. *rex, imperator* ; صاحب تاج و تخت
virtute perfectus, excellens ; صاحب مال *i. q. dives* ;
praelectus maris میر آب s. میر بحر *prae-*
fectus rei tormentariae ; نائب کرم *admissionum magister* ;
vicarius benignitatis Dei ; نائب تنگری *met. Chalifa,*
amator عاشق باده *benefactor* ولی نعت *successor* ولی عهد
venandi studiosus عاشق شکار *lusui aleatorio*
deditus ; دشمن خائن *a verecundia aversus* ; دشمن حیا
a re domestica alienatus ; دشمن وعده *qui a promissione vel voto*
abhorret ;

2) in praepositione *versus, ad* in Schahn. saepius usitata, de qua lex. Bh. auctor dicit :
از جهت اشباع کسرۀ عند
Bh. e. g. Fr. 20, 12 ;
از جهت زابلستان *ibid.* 31, 8 ;
از جهت زابلستان *ibid.* 29, 24 ;
از جهت *ibid.* 23, 9 ;

3) in voc. نیم *dimidium* e. g. *dimidium panis* Sp.
Chr. 14, fin., ubi vocalis metrica addenda est coll. نیم نان cum
art. indef. Gul. 18, 17 ; نیم روز *meridies* ; نیم شب *media nox*

Bh. چنانچه نیم شب و جز آن که مقطوع الاضافه است ابدًا) (اول شب s. v. ;

4) in voc. اول, پس, ته, دامن, سر, شاه, میان, et شاه, در میان, اول, in quibus tamen omissio notae genitivi i non semper observatur, sed maxime ex usu loquendi pendet :

a) اول *initium* in compositione روز اول *initium diei* et اول شب *initium noctis* (بکثرت) اول شب در اصل ترکیب اضافیست لیکن بکثرت) اول شب در استعمال کسرۀ اضافه محذوف شده چنانچه نیم شب و جز آن که اول (Bh. مقطوع الاضافه است ابدًا), sed metro exigente dicitur اول شب ut in hoc vs., metr. رمل : قدسی ها چون سر زلفش بدستم : i. e. افند از خود میروم و چو طفلان اول شب خواب می آید مرا „Si extremitas cincinnorum illius in manum meam cadit, exanimor, instar infantum prima nocte somnus me complectitur;“

b) پس *postica pars* in compositione دیوار پس *quod post murum est*; پس کوچه *quod post vicum est*; پس فردا *dies perendinus*. Sed ut adv. loci significatione pone, post aut seorsim vel praecedente praepositione ope Izâfet cum sequenti nomine coniungitur, aut seorsim sequente از construitur, d. q. v. lex.;

c) ته *pars inferior, inum rei*, e. g. ته بساط i. e. *res viliores, exigui pretii, quae post venditionem remanent* (بقطع اضافه) s. ته جام s. ته پیاله s. ته مینا s. ته شیشه s. ته سبو (Bh.); ته پیمانه i. e. met. *parvum, quod superest ex vino in fundo poculi*, sim., qua tamen significatione sec. lex. Bh. اuctorem etiam ته dicere licet (ته در ته) سبوشیشه و غیر آن بماند و اینهمه مقطوع الاضافه اند و باضافه نیز باضافه و قطع الاضافه (مان forum i. q. ته بازار s. ته بازار (Bh. آمده ته دل ته میبدانی ته حسن ته پا dicitur (Bh.); (Bh. باضافه);

d) *in compositione* کوه دامن *s. دامني کوه pes s. radices montis* (Bh. بفق اضافه نیز آمده);

e) *in quibusdam compositionibus*, e. g. *exitus rei, finis*; سر انجام *s. سر زمني finis, limes*; سر خواب *primus somnus*; سر مایه *summa capitalis coll.* گوهران از نخست *Schahn. ed. Mohl t. I, 8*; سر وقت *locus, quo quis divertit*; سر وقت *tempus, quo quis a curis vel negotiis liber sibi soli vacat*; سر لشکر *s. سر گروه s. praefectus agminis, dux exercitus*; سر انگشت *finis, confinia, limites*; سر چشمه *fons*; سر کار *praefectus, praepositus*; *sed dicitur etiam* سر چشمه *et* سر حد *(Bh. باضافه وبدون اضافه)* *et* سر کار *(Bh. بدون اضافه م آمده)* *et* سر رشته *(Bh. باضافه)* *diversum est a* سر رشته *quod significat met. ordinatio vel dispositio negotii Bh. et propositum, cogitatum, optatum B.* Plures alias eiusmodi compositiones v. in lex. — Contra autem dicitur *propere extremum lecti i. q. cervical* (Bh. باضافه);

f) *in compositione* شاه جهان *rex mundi et* شاه بندر *praeffectus, in cuius manu sunt reditus ex vectigalibus viariis* (Bh. بفق اضافه);

g) *in quibusdam compositionibus*, ut میان *s. میان پا i. q. femoralia et i. q. pudenda*; میان ران *s. پاچه*;

5) *in compositionibus saepius usitatis, quales sunt*: آب دست *pro lotio sacra* (Bh. باضافه غسله و مجاز بمعنی وضو واستنجا) آب دست *کردن* *اشتهار یافته و بکثرت استعمال اضافه آن ساقط شده* *در اصل باضافه و در عرف بفق اضافه* *i. q. honos* *vulg. آب رو* *آسیاب* *Pend. 66, 3* *از وی آب روی بیزاری کند* *coll. mola aquaria pro آس آب*; *fluxus aquae, torrens* *سیلاب*; *castor* *سخت آب* *pro سختی* *s. شبخون* *s. سخت آب*;

روز. opp. *invasio nocturna* (اضافه وبدون اضافه Bh.) شبیخون
flos جلنار. unde ar. گُل نلار pro گُلنار; (B. بسکون ثالث) خون
 باضافه و قطع *arundo saccharifera* ذی شکر et ذی شکر *mali punicae*; (Bh. اضافه);
 (Bh. اضافه); *idem* ذی قند *quum contra dicant* (Bh. اضافه);
ingratus کافر نعت pro کافر نعت *nundinae*; روز بازار pro روز بازار
id, محمد زین pro محمد زین; (Bh. این لفظ همیشه مقطوع الاضافه آید)
 در اصل باضافه بوده که بکثرت *quod substernunt sellae equestri*
locus precibus faciendis جای نماز pro جامه نماز; (Bh. استعمال حذف شده
pes vexilli, pro quo tamen etiam علم پای dicitur
 (Bh. اضافه وبدون اضافه), sim.

Huc pertinet etiam omissio notae genitivi *i* in nom. propriis, ut غلام حسین pro غلام حسین.

203. Praeterea genitivi notam *i* etiam suppressere licet, si metrum exigit, e. g. *بک-شور-مه* pro *بک-شور-مه* Chr. Sch. 87, 8; *بصورت آدمی* pro *بصورت آدمی* Gul. 152, 18; سعدی *چه معنیست*: متقارب. *اولی* pro *اولی* in hoc vers., metr. *i. e. „quinam sensus latet in figura huius idoli, quod primus adoro“*, et si nom regens in *s* lene exit, e. g. *که شایسته تاجی* pro *که شایسته تاجی* Chr. Sch. 31, 58; *قطره آب* pro *قطره آب* Sec. Nam. p. 31 atp. coll. Sp. Chr. 56, 15 sqq., ubi schol.: *اضافت*: کثر می آید چه قاعده است که در الفاظیکه آخرش های ملفوظه *Schahn* *قطره آب* *legitur*; باشد قطع *اضافت* *جاء* *بود* *جامه خواب* ed. Mohl t. II p. 340 vs. 1560; cf. etiam *کوچه باغ*, *کوچه بازار* (Bh. اضافه و قطع اضافه) *lodiv* *جامه خواب* *کوچه راه*. — Eadem de causa omittitur etiam nota genitivi *i* et Kesra descriptionis in voc. *فیلیوس* *filius* (ز-شان اوسمت).

پسر بپر حرم، پسر رز، پسر تارک، پسر غم : *in quibus leguntur exempla* : پسر بشیره، *et in vocabulo, quod praecedat nomini recto* ایزد *Deus* e. g. بنام ایزد *in nomine Dei*; سپاس ایزد *gratiae Deo* (agantur).

204. Genitivus possessivus etiam circumscribi potest aut praepositione *ab, ex* ante nomen rectum posita aut pronomine dem. آن vel ازان genitivi instar cum sequenti nomine vel pronomine coniuncto, ut dici possit e. g. خانه پدر است *domus patris est* et خانه ازان پدر است *domus illius est*. *Exempla* sunt *haec arx Sultani est* Not. et Extr. t. IX p. 207; *ad voluntatem filiae* Chr. Sch. p. 103, vs. 273; *gratias ago tibi, dein omnipotenti* ibid. 54, 359; *سپاس از خداوند چرخ بلند* *gratias (ago) domino coeli excelsi* Soohr. p. 180, 5; *نشود از* *non audit insipiens admonitionem amici* pro *nomen suum* نام خود و ازان پدر; *pend. 50, 12*; *پند دوست را* *amicus quidam Calilae* Anv. Sooh. fol. 82 v., l. 3; coll. f. 163 v., l. 19; f. 77 v., l. 15; *پسری* *filius quidam huius regis* H. Mong. t. I, 301 not. 101; *hodie monumentum Alii-ben-Musa Alrida est* ibid., ubi plura alia exempla editor attulit; *cista angusta* یکی تنگ صندوق ازان بهر ماست *sors nostra est* Schahn. ed. Mohl t. I, 132; *این خانه اول ازان* *quis primus possedit hoc palatium?* *respondit : avi mei erat* Pend. 226. Alia exempla v. infra § 252, c.

205. Alia denique genitivum possessivum circumscribendi ratio in recentioribus libris et in sermone vulgari usitata

oritur adhibita voce arab. مال *opes, possessio*, eodem modo, quo in lingua ar. vulgari genitivus synonymo مستاع circumscribi solet, e. g. پدر مالِ کتبِ *liber patris*, quem pater possidet; vid. Dombay Gramm. ling. pers. p. 8. Attamen in multis exemplis, quae grammatici afferunt, voc. مال etiam sensu proprio *opes, possessio* verti potest, e. g. این تازی مالِ کیست *cuius est hic canis venaticus?* مالِ من است *meus est*, vel شما مالِ است *vester est*, vel مالِ ایشانست *eorum est*, coll. hoc vs. carminis cuiusdam pastoricii Gilanensis a Chodzko (l. l. p. 114) allato که گرگان میبزنند میش سیاه زلفت جمائل کن بیا: پیدش اکثر مادر از تو احوال بگیرد بگو مالِ خدا بود دادم بدرویش i. e. „Nocte obscura, quum lupi rapiunt oves, cincinnos tuos nigros religa instar monilis et veni ad me. Si mater tua nova quaerit ex te, dic (illi) : quod Dei erat pauperibus dedi.“

DATIVUS ET ACCUSATIVUS.

206. Dativi et accusativi nota est particula را, nomini in utroque numero postposita, ut پدر را *patri et patrem*, پدران را *patribus et patres*. Saepe in poetico inprimis sermone uterque casus particula مر nomini praeposita exprimitur altera را sequente, et accusativus etiam sola particula مر altera را omitta, e. g. عابدی را یکرا دوستی بود *cuidam amicus erat* Gul. 70, 11; مر اورا پرسید *monachum quendam interrogabat* ibid. 72, 10; صد دینار بخشیده بود *illi centum denarios donaverat* ibid. 129, 16; مر حسدرا طلاق باید داد *invidiae repudium remittas necesse est* Fl. Ali's Spr. p. 15, 10; مر آن نامه را بر گشاده *has literas aperuit* Fr. 26, 16; مر آن خانه گشتاسبی نام کرد *domum illam Guschtâsbi nomine nuncupavit* ibid 28, 22; cf. Chr. Sch. 264, 11, ubi pro 62. v. 461 leg. 61. v. 446.

207. Si dativus et accusativus cum alio nomine sive genitivo sive copula و sive per appositionem sunt coniuncti

sive denique adiectivum post se habent, particula را non voci, id quam proxime pertinet. sed illi, quae ultimum locum occupat, adiungitur, e. g. در میر و وزیر و سلطان را portam Emîri et Vezîri et Sultâni Gul. 35, 5; vexillo راییت و پرده را خلاف افتاد et aulaeo certamen incidit ibid. 78, 21; توانگری بخیل را پسری et diviti cuidam avaro unus filius aegrotabat ibid. 143, 17.

208. Eadem de causa signum را in fine integrae propositionis, quae pro dativo vel accusativo accipienda est, locum obtinet, e. g. ستاننده اسب از وی را بمن رسان eum, qui equum ab illo erepturus est, ad me perduc H. Selj. 208 fin. Inprimis hoc valet de sententiis arabicis, quas Persae orationi intexere solent, d. q. plura v. in Syntaxi.

209. Dativi signum را nunquam omittitur. Accusativi autem signum را poni solet, si obiectum est definitum, sed omittitur, si est indefinitum vel vagi quid exprimit, e. g. کاغذ نوشت significat scripsi epistolam quaecunque, sed کاغذ را نوشت scripsi epistolam, de qua sermo est, et in compositis verbalibus, si nomen cum verbo quodam auxiliari, ut فرمودن, کردن, فرمودن, داشتن al. coniungitur e. g. مراجعت کردن redire; قتل کردن interficere; انتظار داشتن morari; exspectare, al., d. q. v. § 273. In ambiguo autem sermone, quum duorum nominum unum vel alterum pro obiecto haberi possit, accusativi signum را nomini, quod verum est obiectum, perspicuitatis causa addi solet e. g. یزید غلامی زد significare potest: Yazîd servum quendam percussit et servus quidam Yazîdum percussit, quae tamen ambiguitas, signo را cum obiecto coniuncto prorsus tollitur, ita ut dicendum sit یزید غلامی را زد aut یزید را زد غلامی. Inde sequitur, particulam را quasi vices gerere articuli definiti, quo lingua pers. caret. Qua de causa etiam خود, آن, این saepe omittitur, si obiectum pronominebus quodam modo est definitum, e. g. یاد دار این نکته از من memoria

retine hanc praeceptionem Pend. 58 fin.; چار دگر بی اختیار
sentiet quatuor illas alias (res adversas) invito animo ibid. 60
 حجت خود را زمرودم دور دار ۛ بار خود بسر کس میفکن زینهار 7;
molestiam tuam ab aliis amore, onus tuum nulli iniunge ibid
 79, 1. Sed in definita quoque oratione scriptores in addenda
 particula ړ non semper inter se consentiunt. e. g. نو ندانی این
 ساختن را از گداز *ne vanum putes hunc sermonem* Pend. 46, 6
 Plura v. in syntaxi. — Interdum signum ړ etiam abundanter
 dicit auctor gram. pers. lexico Raschîdî prae fixae (p. 29 ed
 Splieth), quod hoc hem. poetae Anvarî probat, metr. مجتث
 را زمانه طی نکند جز برای حی را
i. e. tempus complicat non nis propter salutem.

Not. 1. Particula ړ in dial. phl. et pars. significatione *causa, propte*
usitata est et a Neriosengh respondentis s. अर्थम् vel casu ablativ
verti solet. Nec desunt exempla, ex quibus patet particulae ړ i
ipsa persica lingua eandem significationem propter tribuendam esse
 Quin ipse lex. Bh. auctor hoc pro certo affirmat, quum interpretetur
 huiusque rei testandae causa hunc versum poeta
 لای در حکایت دیوانه ورختن او : رمل
 afferat, metr. بازار حلب ۛ مصلحت را آتش اندر خانه زد ۛ تند گشت
 و بانگ بر دیوانه زد *i. e. „Propter salutem coniecit ignem in domum*
ira incensus increpuit insanum.“ Aliud exemplum exhibet Quatre
 mère ex opere زینت التواریخ desumptum in Journ. d. Sav. 185
 p. 379 : میرزا الغ بیگ مقابلہء ایشانرا بر جواد عزم عنان دان
Mirzâ Ulug Baig, ut eis se opponeret, equo cursori propositi si
habenas remisit, ubi ړ significat propter, eo consilio, ut. Eodem
modo interpretandus est accusativus in exclamatione usitatus e. g.
 خدا را *i. q. propter s. per Deum!* (کلمہ ایست کہ)
 معنی برای نیز آمد شاعر گوید ۛ خدا را یکنظر ای سرو آزاد
 تدارا : هزج *i. e. „Per Deum! propitius esto mihi cord*
experti“ Sev. Seas t. VII, 34 et alio poetae مضارع
 دل میبرد دستم صاحب دلان خدا را *i. e. „Cor meum amitto,*
cordati, per Deum! Chodzko l. l. p. 70, et قصدا o sortem! Gu

70, 13; 86, 18, et راسخی را, *profecol*, ut in hoc hem., metr. رمل : راسخی را هر که جن دارد بدیشان مائل است i. e. „*Profecol quicumque animam possidet, amore rapitur ad illas*“ Lumsden l. l. t. II, p. 516 et 517. Antiquior autem particulae را forma est رای, *consilium* in praepositione pers. برای *causa, propter* c praep. ب et رای composita adhuc servata, cuius origo repetenda est a voc. ap. rād'iy (§ 67, δ), qui est loc. sg. vocis ap. rād *cogitatio, consilium* et significatione *causa, propter* usitatus in avahya rād'iy ea de causa, ideo Bh. I, 6. 51; IV, 47. 54. 62. a, 19, d. q. v. Sp. Keilinschr. s. v. et Sp. Hg. p. 67 et 141 et Sp. Pg. p. 55. V. etiam Journ. As. 1839 Avr. p. 313 sqq., ubi J. Müller vocum را et رای, originem ad phl. 𐭠𐭣𐭥 = p. را, *via* (§ 49, II, β) referendam esse pluribus demonstrare conatus est.

Not. 2. Altera particula مَر, quae in sola lingua persica dativo et accusativo praefigitur, secundum Persarum grammaticos est expletiva, orationi adornandae inserviens, passim etiam ad restringendum et ad vim vocis magis augendam usitata (وَمَر از جملهء کلمات زائده تم)

هست که از برای حسن کلام آورند و ثانی افادهء معنی حصر

(B. تم میکنند و مَر آن بمعنی آنست و مَر جان بمعنی جان است, qua significatione non solum dativo vel accusativo praeposita legitur, e. g. metr. سعدی : مَر او را رسد کبریا و منی : متقارب i. e. „*Ad illum (non ad alium) pervenit superbia et amor sui, cuius regnum*

antiquum est et persona dives“ coll. hoc hem. Schahn. : مَر آن زخم :

پسر کو نزدیک i. e. „*Ictum clavae illius quis audet gustare?*“, sed etiam nominativo, e. g. in hoc vs. Schahn. : مَر او هست پروردهء کردگار

i. e. „*Filius, qui coram te contemptu dignus est. idem ille a Deo nutritus est*“ et in al. hem.

مَر آن روی و مویش پسند آیدم i. e. ut *vultus et coma illius mihi placeant* coll. multis aliis versibus Schahn. in ZDMG. t. X p. 168 et 171 allatis. — Particulum مَر Rückert ad. s. मात्र refert; sed

magis placet illius originem e r. z. 𐭠𐭣𐭥 mar, *meminisse* = s. स्मर (स्म) repetere, a qua etiam derivatur pars. 𐭠𐭣𐭥 mara, *numerus* = phl. 𐭠𐭣𐭥, ut particula مَر idem sit vocabulum ac persicum nomen مَر, quod significatione *numerus* in libro Schahn. saepe usitatum est.

210. Saepe etiam dativus praepositione *بِه* seu *بَ* et *با* denotatur, ut *کنیز کرا بسیاہ بخش* *filiam nigro (Aethiopi) dona* Gul. 52, 1; *با او گفتند* *illi dixit* Chr. Sch. 9, 111; *illi dixerunt* H. Sam. 50, 6 coll. Chr. Sch. 10, 126. Quod quidem dicendi genus recentiore aetate usitatissimum esse docent Ibrahîm (l. l. p. 20) et Chodzko (l. l. p. 68).

VOCATIVUS.

211. Vocativus nominativo exprimi solet praemissa particula vocativa arabica *آی*, vel persica *ای* *ه* (*آی حرف*) نداشت در عربی بالفتح و در فارسی و هندی عوام *ای بیای مجهول* و این (Bh.), از توافق لسانی بود اما در هندی کتانی *بی بهای هوز* است (e. g. *ای پسر* *o pater!* Gul. 87, 6; *ای بار خدای* *o domine Deus!* ibid. 83, 10. Pro *آی* aliae quoque particulae syn. arabicae *یا* et *ایا* usurpantur. Interdum etiam omitti potest particula vocativa, ut in hoc hem. *دل میروں دستم صاحب دلان خدارا* : مضارع *حافظ* poet. i. e. *cor meum omitto, o cordati, per Deum!* Chodzko l. l. p. 70.

212. Sed propria etiam est vocativi terminatio vocalis longa *آ* *â*, nominibus in fine adiecta, in poetico tamen sermone et in sublimiore orationis genere inprimis usitata, e. g. *ساقیا* *o pocillator!* Spec. poes. pers. p. 100; *خدایا* *o Deus!* Gul. 27, 15; *بار خدایا* *o domine Deus!* Fl. Ali's Spr. 61, 9.

Vocativo terminatione *آ* insignito etiam praemitti potest particula vocativa *ای* *ه*, e. g. *ای بسا کس* *o quam multi!* Fl. Ali's Spr. 37, 10; *ای بسا مرد سود جوینده* *o quam multi questus cupidi!* ibid. 47, 8.

213. Eadem vocativi terminatio adiectivis affigitur, ut *خوشا* *o pulcrum*, *بدا* *o turpe*, *اندکا* *o parum*, *بسا* *o multum*. Si adiectivum cum substantivo est coniunctum haec terminatio aut alterutri aut utrique adici potest, e. g. *بسا امید* seu

بسا قفلا *o multa spes!* Fl. Ali's Spr. 47, 3 et 11; *o multae serae* Jos. et Zul. 143, 1 coll. بدا سلطانیا et خوشا بدا سلطانیا : هزج : خاتانی poetae in hoc versu درویشیا کورا بود رنج دل آشوبی خوشا درویشیا کورا بود گنج تن آسانی i. e. *O quam improbus est rex, quem affligit id quod cordi gratum est; o quam probus est Dervish, qui possidet thesaurum tranquillitatis.* Cf. infra § 272 sub suff. ا, b.

214. Reliqui casus, Ablativus, Instrumentalis et Locativus praepositionibus exprimuntur.

Sequuntur casuum terminationes brevi in conspectu positae, qua in tabula genitivi nota ad nomen regens referenda est.

Sing.		Plur.
Nom. —	ان—	ها—
Gen. — (ي s. ي, ؤ)	ان—	های s. های— هـاء s.
Dat. را— s. را— مر	انرا s. انرا—	هارا s. هارا—
Acc. را— s. را— مر s. — مر	انرا s. انرا— مر— ان s.	مر— هارا s. هارا— مر— ها s.
Voc. { ای— ای— cum et sine ای	ای— ان	ای— ها

DE NOMINE ADIECTIVO.

215. Adiectiva pro substantivis posita substantivorum etiam sequuntur declinationem et numeri mutationi sunt obnoxia.

216. Cum substantivo autem coniunguntur adiectiva ope vocalis *i* substantivo affixae, quam grammatici *Kesra descriptionis* (کسره توصیفی) appellant, nec vel generis vel numeri

subeunt mutationes, e. g. دوستِ قدیم *amicus antiquus*, pl. دوستانِ قدیم.

Not. De origine huius vocalis *i*, quae cum nota Izâfet (§ 198) consentit, supra § 198, not. 1 pluribus disputatum est.

217. De ratione huius vocalis scribendae et pronuntiandae eadem valent regulae, quas supra (§ 198 sqq.) de genitivi nota Izâfet exposuimus. Itaque dicitur : زنگارِ جمه *vestis auro picta* Chr. Sch. 2, 22; جنگهای ساخت *proelia atrocia* H. Mong. I p. 372, l. 15; پیشکشهای لایف *munera digna* ibid. p. 150, l. 13; صوفی صافی *Sufus purus* Pend. 182, 14; می آهوی خوش نظر *vinum suave* Chr. Sch. 7, 87; خوی نیک *indoles bona* Gul. 190, 20 al.

Not. 1. Si substantivum exit in *l* vel و quiescens lit. ی euphonica vocali Kesra descriptionis insignita etiam omitti potest, ut e. g. dicere liceat ملائکوی ملعون pro ملائکون ملعون. Quod dicendi genus inprimis ad sermonem poeticum spectat, ut in عوا معتدل pro عوا معتدل Sec. nam. 137, 12 et 15.

Not. 2. Nullum igitur est discrimen inter Izâfet et vocalem *i* Kesram descriptionis dictam, qua substantiva cum adiectivis coniunguntur. At veteres Persarum scriptores utramque notam in scribendo ita distinxisse contendit lexici Sev. Seas auctor (t. VII p. 38, l. 4 sqq.) ut Kesram descriptionis litera ی apposita a genitivi nota Izâfe distinguerent et dicerent e. g. غلامِ عقل *servus prudentis*, seu غلامیِ عاقل *servus prudens*. Quae quidem distinctio si ambiguitatis tantum tollendae causa est introducta, mirum sane videtur, cum tam raro haec lit. ی in persicis libris apposita reperiatur, eaque d. causa Lumsdenio (l. l. t. II p. 265) facile assentiar, qui articulum indefinitum (§ 272 sub ی - II) hac lit. ی expressum dicit.

DE GRADIBUS COMPARATIONIS.

218. Comparativus et Superlativus a Positivo

formantur, prior adiecta terminatione تَر, posterior terminatione تَرین, e. g. نیک bonus, نیکتر melior, نیکترین optimus; بد malus, بدتر peior, بدترین pessimus; دانا sapiens, داناتر sapientior, داناترین sapientissimus; زود s. زو celer, زودتر celerior. — Praeter تَرین alia etiam superlativi terminatio یَین s. یَینه — usitata est, e. g. بالا et بر super, supra, برین et بالاترین B. (برین یعنی بالاترین بلندترین و بالاترین) supremus; بزرگ magnus, بزرگترین maximus coll. schol. in Bost. 390, 15; پس pone, post, پسین ultimus, extremus coll. Sp. Chr. 96 l. plt., ubi opponitur تَرین; نیکترین optimus s. بهین; بدترین inferior, infimus (i. q. زیرین B.); کم paucus, vilis, کمین minor, minimus, vilior (یعنی); کمترین minimus s. کمین; بزرگترین magnus, بزرگترین maior, maximus (i. q. کوچکترین B.); بزرگتر و بزرگترین (i. q. B. i. q. schol. in Bost. 390, 3 et 15).

219. Ut in dialectis persicis cognatis et in lingua san-

scrita, ita etiam in persica lingua gradus comparationis e praepositionibus et adverbiiis formantur, e. g. باز retro, بازتر magis apertus coll. hoc. vs. poetae ظهوری a lex. Bh. auctore s. v. کلوگیر allato, metr. شقاق : متقارب i. e. os magis apertum est in aviditate instar fissurae; بر super, supra, برتر superior, برترین supremus; پس s. پسین F. posterior; پیش plus, پیشتر ante, پیشتر multo magis coll. Sp. Chr. 14, fin.; زانستر s. زانستر ultra, زانستر زانسو anterior; زیر inferior, زیرتر inferior C.; زانستر ultior, remotior B.; فرا super, supra et retro, post, فراتر altior et magis retro F.; فرو

infra, فروتر *inferior* Pend. 72, 5, *infimus* J.; ۱, part. removendi, وافر *longinquior, magis dissitus* (i. q. دورتر B.).

220. Eadem comparativi et superlativi terminationes non solum adiectivis arabicis aut substantivis pro adiectivis in lingua persica usitatis, sed etiam ipsi arabici comparativi formae صعبترين affiguntur e. g. *difficilis*, صعبتر *difficilior*, صعبترين *difficillimus*; امين proprie *securitas*, sed apud Persas i. q. امين *securus*, comp. امنتر = امينتر *securior* Bh. allato hoc vs. poetae درد سر تا نکشی صائب از بين بياخبران ۵ : رمل. صائب, metr. گوشه امنتر از خلوت خاموشي نيست i. e. „*Ne dolore capitis afficiaris hisce hominibus ignaris, o Sajib, nullus angulus securior est quam solitudo tranquilla*“; اعظمتر a comp. arab. اعظم *maior*; اولتر a comp. arab. اولي *melior* Gul. 88, 1. 179, 4; اولتر i. q. بهتر *melior*, a comp. ar. اول, quod lex. Bh. auctor sic interpretatur: اولتر يعنى بهتر و درين تركيب كلمه اول تجريد مستعمل ميشود و معنى نجيب الدين allato hoc vs. poetae طره در زير گلونه كه همان اولتر ۵ كه سر زلف تو: رمل. جربادقانى *Antias sub calantica habere melius projecto est, quam ut extremi ciccinni tui se complicant contra ventum tuum.*“

Not. Comparativi suff. تر plaue consentit cum z. تارا *tara*, s. تر, qua etiam ceterae dialecti, antiquior persica *tara*, pahlavica 𐭌𐭕𐭕 et persica ٿارا, تر utuntur. Superlativo autem formando sola lingua persica adhibet suff. ين. ينه - s. ين, diversum ab usitato z. تارا *tama*, s. تام, ap. *tama* et phl. 𐭌𐭕𐭕, pars. ٿام s. ٿم, quod aut comparativo aut positivo affigitur, ut oriatur e. g. a بزرگ *magnus* superlativus بزرگترين s. بزرگترين. Quum ex interpretatione lexicographorum persicorum supra § 218 allata pateat suffixum ين s. كمين etiam comparativo exprimendo adhiberi, ut e. g. voc. كمين s. كمينه significari possit i. q. کمتر *minor* et کمترين *minimus* et بزرگترين *maior* et بزرگترين *maximus*, facile eo adduci possis, ut cum Boppio Vg.² § 289^a p. 33 et 34) illius suffixi

originem ab altero comparativi suffixo z. yānh , s. ईयस् s. यस्, nom. ईयान् s. यान् repetas, quod una cum respondenti superlativi suffixo z. īstā ista, s. इष्ठ in ceteris quoque antiquioribus dialectis persicis praeter parsicam in usu est, cuiusque suffixi

ista fortasse vestigium etiam in p. *gravis, ponderosus*

(*سنڌين وڙڻان* B. Gl. Sch.) = phl. מַחִיסָה s. מַחִיסָה, z. mazista, ap. mathista adhuc agnoscendum est. Sed verisimilior est sententia, hoc suffixum non aliud esse, quam suff. relativum *ين* s. *پنه*, quo adiectiva possessiva et quae materiam rei plerumque significant formantur et quod saepe etiam mere expletivum est, ut in

اولین i. q. *primus*, آخر i. q. *ultimus*, al. Qua in re consentit etiam lex. Bh. auctor, quum dicat, superlativum کهین aut بهتر و بهترین معروف و پسین مزید علیه نخستین چه ین) کلمه نسبت است که گاهی یعنی مذکور آید چنانچه در کهین و مهین یعنی شخصی منسوب بمائیتی که آنرا که یا مه توان کهین (گفت و گاه زایده می آید چنانچه در مثالین و اولین significet eum, qui re vera parvus i. q. minimus et مهین, qui re revera magnus i. q. maximus est.

221. Ad designandam rerum comparatarum inferiorem Persae utuntur praepositione از et coniunctione که *quam*, e. g. دوست نزدیکتر از من بمنست *amicus (Deus) mihi propinquior est, quam ego Gul. 59, 17*; پیشتر کردن خوشتر که پس از تو *ante te mori dulcius est, quam post te vivere ibid. 122, 14 coll. ibid. 56, 22. 81, 15.* — Nonnulla adiectiva, ut به *bonus*, کم *parvus*, *paucus* positivo quoque gradu ut comparativi construuntur, licet ipsa forma comparativi بهتر، کمتر، زبان بریده، بکنجی نشسته صم و بکم ۱۵ به از *etiam* usitata sit, e. g. از کسی که نباشد زبانش اندر حکم *i. e. Surdi, muti, taciturni in angulo sedentes praestant ei, cuius lingua est intemperans Gul. 7, 16. 17*; دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه انگیز *mendacium salubre praestat veritati, quae mala contrahit Gul. 15, 16*;

بساختن *si te praestantior orationem orsus fuerit* ib. 176, 13; بذل غنی *pauperis patientia praestat liberalitati divitis* ib. 70, 8; پای در زنجیر پیش دوستان *pedem catenis vinctum habere coram amicis melius est, quam cum peregrinis in horto degere* Gul. 71, 15; اثر فرمائی طبیبی را بخوانیم تا معالجه کند که به شوی *si iusseris, medicum arcessamus, qui te curet, ut melius valeas* ib. 139, 8 coll. ده سرکه از دست رنج خویش و تره بهتر از نان ده *acetum et nasturtium, quod quis labore suo sibi comparat, praestat pani et agno domini pagi* ib. 185, 20; cf. etiam Pend. 105, 8, et جی کم از زندرود و مصر کم از جی *Nilus minor est quam Sendrūd et Aegyptus minor est quam Jai* Spieg. Chr. 99, 5 coll. کمتر از نادان شمر *te ipsum viliores existima, quam ignarum* Pend. 69, l. ult.; نه گویندگان بر درش *neque oratores in aula illius minores sunt* Chr. Sch. 6, 71; cf. etiam Pend. 124, 6 Chr. Sch. 12, 158 Gul. 93, 5. Ros. narr. 57, 5.

222. Superlativus, quem dicunt intransitivum vel absolutum, efficitur praepositis vocabulis gradationem significantibus, qualia sunt بسی بسیار *s. s. multum, valde*; نیکی *bene, valde*; به *idem et sec. Chodzko et Geitlin* خیلی *multum, al. e. g. بهتر بسی multo melius* Chr. Sch. 87, 10; نیکی سهلست *facillimum est* Gul. 179, 7; سخت سست *valde debilis* Pend. 99 not. 1; زشت *valde turpis, pessimus* Pend. 48, l. ult.; به میسر *facillimum (gall. bien facile)* Gul. 158, 10; خیلی خوب *admodum bonus, optimus* Geitlin et *Lailā multo venustior s. pulchrior est quam Zohrá* Chodzko.

223. Superlativus exprimitur etiam comparativo absolute posito aut ipso positivo repetito, ut زمین او درین زمین غالب اشعار او *pleraque ipsius carmina in hac regione lingua persica circumferuntur, qua si ille*

recitaveris, facilius intelligentur Gul. 128, 14; هـنـر بـچـشـمـر virtus in inimicitiarum oculis maximum est vitium ib. 109, 5; دیر دیر خورند sapientes tardissime edunt ib. 178, 15. Cf. etiam ib. 27, 22 et Pend. 35, 4 infra. — Denique in sermone vulgari adverbio باز rursus, iterum ante positivum posito superlativum etiam exprimi docet Chodzko (l. l. p. 81) allato hoc ex. دوست شیرین عمر شیرینتر و اما وطن باز شیرین است amicus dulcis est, vita dulcior, sed patria dulcissima.

DE NUMERALIBUS.

224. Numeralia Persarum e zendicis vel sanscritis maximam partem sunt decurtata, ut e formis comparandi causa hic allatis facile apparebit.

CARDINALIA.

	pers.	zend.	sanscr.
1	یَک	𐬀𐬀𐬀𐬀 aêva	एक
2	دُو	𐬀𐬀𐬀 dva, in comp. 𐬀𐬀 bi	द्व in comp. द्वि
3	سِه	𐬀𐬀𐬀 thri	त्रि
4	چهار s. چَهَار	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 cathware, in comp. 𐬀𐬀𐬀𐬀 cathru	चतुर nom. चत्वारः
5	پَنـج	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 pañcan	पञ्चन्
6	شـش	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 khshvas	षष्
7	هَفت	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 haptan	सप्तन्
8	هَشـت	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 astan	अष्टन्
9	نُه s. نَوَه	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 navan	नवन्
10	دَاه s. دَه	𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 daçan	दशन्

Not. Aliae formae numeri يَك sunt يَكَّ s. يَكِّي et يَكِي s. يَكِّي suffixo
 s otioso et suff. ی unitatis ē auctae et یو (yô) s. یوده (yôdah),
 ut in یوده = ده یک = *decima pars* (ده از ده) *معنی عشر است که از ده*
 B.), quod una cum phl. یوک i. e. ayok,
 (Haug an old zend. pahl. gloss. p. 1, de var. lect. advak
 vel اینک v. J. Müller Abh. d. B. Ak. III, 3 p. 619 et Justi
 Bund. s. v. ایوک), ex quo ortum est, et synonymo pars. یو éu s. ξ é
 in compositione maxime usitato derivandum est a z. اءءءءء aêva,
 ap. aiva, *unus*. A phl. ayok repetenda etiam est origo numeri pars.
 یوک yak s. یو ik = p. یک *unus*. Aliud syn. ای numeri یک
 affert Chodzko (l. l. p. 98), quod tamen inusitatum dicit et a quo
 یان in یانزد *undecim* derivat, d. q. v. § 225 not. Cum hisce formis
 arete cohaeret articulus indefinitus ی ē Jâ unitatis dictus (§ 272
 sub ی II), qui etiam in dial. phl. et pars. forma ی, ξ i. e. é usitatus
 est. Plura v. in Sp. Pg. § 46 et Sp. Hg. § 48. 62 et 67 not. 1. —
 Pro دو *duo* = pa. ی dicitur etiam sec. Gl. Sch. دوان cum term. pl.
 دوان *معنی دو و با لفظ هر* coniunctum legitur (هر دوان, quod cum هر
 مستعمل میشود چون هر دوان Gl. Sch.). Inde ortum videtur
 دوازده pro *duodecim*, quod affert lex. F. auctor sine ex. et
 Chodzko l. l. p. 99. — Num. سه *tres* = pars. ده ده, xi et
 ده ده in multis compositis literam fin. s amittit, quum ea ad formam
 primitivam non pertineat, ut in سپنج pro سه پنج, ستا pro تا سه,
 صدش pro سه سرش, سدیگر pro سه دیگر, سه تو ستو
 pro سه صد, d. q. v. lex. nostr. — Num. چهار *quatuor* e چهار =
 pa. ده ده ده s. ده ده ده decurtatum in comp. plerumque usitatum
 est. — Denique pro نه *novem* et ده *decem* etiam in usu sunt formae
 auctae نه = pa. ده et ده = pa. ده ده et lit. fiu. s numeri ده
 s. ده *decem* e pal. ده vocis z. et s. daçan orta est (§ 49, I, a).

225. Numeri ab 11 usque ad 19 oriuntur numero minore
 ut in zend. et sanscrita lingua cum numero denario ده coniun-
 gendo, praepositione از s. ز aut interposita aut plane omissa,
 ut in num. 14, 17 et 18. Qua in compositione haec praepo-
 sitio از arabicae praepositionis ع-ن removendi vel separandi
 notione est accipienda, ut e. g. دوازده *duodecim* proprie signi-

ficet *duo a decem separati*, i. e. *duo praeter seu ultra decem*.
Sequuntur cum parsicis comparati :

	pers.	pars.
11	یازده (یانزده)	سومندو
12	دوازده (دوانزده)	دومندو
13	سیزده (سینزده)	خومندو
14	چهارده s. چاره	چومندو
15	پانزده	پومندو
16	شانزده	شومندو
17	هفده (هفده)	هومندو
18	هجده s. هژده s. هشدۀ (هشتده)	هومندو
19	نوزده s. نوازده (نوانزده)	نومندو

Not. Formae یازده 11 s. یانزده sec. lex. F. sine ex. et Chodzko, شانزده 15 et شانزده 16 ortae videntur e یکنزده et پناجنزده ششزده elisis euphoniae causa ultimis numeri minoris litt. ك, ج et ش, quae compensantur producta primae syllabae vocali *a* et in formis یانزده, یانزده et شانزده inserta insuper lit. nasali. — دوازده 12 ortum videtur ex دوان pro دو, d. q. v. § 224, not. Alia forma ودو (proprie *decem et duo*) ad significandum numerum *duodecim* usitata est in Schahn. e. g. t. I p. 328, l. plt. ed. Mohl. — Pro سیزده 13 autem solus Chodzko (l. l. p. 99) offert formam سینزده inserta nasali, recentiore aetate, ut videtur, usitatam. — هفده 17, quod legitur in lex. F. sine ex., ex هفتده elisa lit. ت ortum est, ut هشدۀ 18 ex هشتده, quod tamen solus Iones offert et ex quo etiam aliae formae هژده et هجده lit. ش cum ز et ج permutata (§ 58, c) ortae sunt, quas M. ex Ll. in lex. suum recepit. — Denique in نوزده 19, quod legitur in lex. F. sine ex. pro نوازده, vocalis *a* correpta est, in alia autem forma نوانزده, quam offerunt Cast. ex G. et Chodzko, insuper inserta est nasalis.

226. Numeri denarii cum zendicis et sanscritis collati sunt :

§ 320. — Denique zendico et sanscr. çata respondet p. صد *centum* = pa. çatav pro primitivo صد coll. صدپایه *centipes* et صد, d. q. v. lex., lit. س cum ص permutata, ut in شصت 60 pro primitivo شست, no confundantur cum ar. صد *septum, murus* et p. شست *pollex* coll. صد معرب صد وشصت معرب شست چه در کلام فرس قدیم صد نیامده است و در رسم خط بصاد نویسند اما صد وشصت در قدیم بسپین مهمله مینوشتند B. Bh. et ومتاخرین بواسطه رفع اشتباه بکلمه دیگر بصد نویسند gr. pers. ed. Splieth p. 13.

227. Numeri denarii a viginti usque ad nonaginta si cum numeris simplicibus copula و coniunguntur, primum semper locum occupant. Dicunt igitur بیست و یک 21 بیست و دو 22, بیست و سه 23 et sic porro.

228. Numero centenario صد numeri simplices چهار 2, دو 2 sine ulla mutatione s. چار 4, شش 6, هفت 7, هشت 8 et نه 9 praeposuntur, ut dicant دوصد 200, چهارصد 400, س. چارصد 400, هشتصد 800 et نصد 900. Sed 600 ششصد, 700 هفتصد, 800 هشتصد, 900 نصد. Sed pro سیصد 300 et پانصد 500 (§ 225 not.). Denique pro دوصد 200 alia forma دویست usu est recepta, quae sine dubio e دوی = 2 دو et e ست pro صد s. صد 100 composita est, ut s. द्वे शते coll. al. formis द्विशतं et द्विशती = z. duyê çaitê.

229. Cetera numeralia sunt هزار 1000 = pa. hazār , z. hazār hazāra, s. सहस्र; ده هزار sive بیور 10,000 = pa. dah hazār s. dah , z. dah baêvare (ling. Kharizmiaie et mongol. تومان) et صد هزار sive لك, s. लक्ष 100,000, quibus Chodzko (l. l. p. 100) addit یک کرور 500,000, unde دو کرور 1,000,000; سه کرور 1,500,000; چهار کرور 2,000,000 etc.

230. Plures numeri ope copula و ita inter se coniunguntur, ut maiores minoribus semper praecedant, e. g. سال عرب چو ششصد و پنجاه و چار شد *quum esset annus aerae arabicae* DCLIV H. Mong. t. I p. 212, l. 1; و مدت ملك اسماعیلیه

بود *tempus regni Ismaelitici CLXXVII anni erant*, ibid. p. 218, l. 9.

231. Cardinalia numeri et casuum mutationibus non sunt obnoxia; attamen in usu est pluralis هزاران *millia*, e. g. صد ترا صد *tibi centum millia equitum sunt et plus*. Fr. 21, 6; صد هزاران مرد *centum millia hominum* Pend. 176, 9 coll. صد هزار اسرار *centum millia arcanorum* ib. 176, 7.

ORDINALIA.

232. Ordinalia formantur e cardinalibus adiecta terminatione ۲ = phl. օ et pars. ۴ s. ۴ a suff. zend. et sanscr. ma derivanda, cui etiam suffixum relat. ین affigi posse diserte dicit Chodzko (l. l. p. 103), ut probant exempla C. secundus, سیومین C. tertius, چارمین F. quartus, پنجمین C. F. quintus, ششمین C. sextus, هفتمین F. septimus, دهمین *decimus* e lex. C. et F. desumta. Idem suff. ین in dial. phl. terminationi օ affigitur, e. g. օסומין i. q. օסֹס *quartus*, saepius autem solum suff. ین ordinalibus formandis inservit e. g. օנִינִי *quintus*, օסֹסִינִי *septimus*, օסֹסִינִי *octavus* (Sp. Hg. § 66 et 66^b). Adiectivorum more cum substantivis coniunguntur (§ 216). Numerus primus autem, ut in plurimis linguis, ita in persico quoque sermone alio vocabulo e numero cardinali يك *unus* non derivato exprimi solet, nam pro أولین s. أول *primus* magis usitata sunt voc. نخستین s. نخست et أولین s. أول *primus* H. Mong. t. I p. 98, 5; Gul. 107, 6. Sunt igitur :

نخستین s. نخست et یکم	پنجم quintus
اولین s. أول	ششم sextus
دویم s. دوم	هفتم septimus
سیوم s. سوم	هشتم octavus
چهارم s. چهارم	نهم nonus

دَعم decimus	صدہ centesimus
يازعم undecimus etc.	دويستم ducentesimus
بيستم vigesimus	سدصدم tricentesimus etc.
سيہ s. سي ام trigesimus	هزارم millesimus
چہلم quadragesimus etc.	دوہزارم bis millesimus etc.

Not. Praeter اول et نخست aliis quoque ordinalibus suff. relativum — یں affigi posse supra (§ 232) vidimus, qui tamen usus recentioris aetatis videtur, ad quam etiam formae signo Teshdid notatae دوم, دویوم, دویم, سیوم, سیوم, سیوم et نہم a Chodzko (l. l. p. 102) allatae referendae sunt. — Ordinale نخست s. نخستین primus cum suff. relativo — یں ut in syn. اولین, cuius aliae formae تخر et تخرین minus usitatae videntur, consentit cum phl. نخوست, quod in suff. superlativi ست exit, cuius tamen origo nondum explorata est. Plura v. in Sp. Hg. § 66 et Justi Bund. s. v. نخوست. In pars. dialecto pro اولدک = p. نخست, quod in versione parsica libri Bundelesh docente Spiegelio reperitur, usu receptum est اولدوم (فر دوم) primus opp. اولدک awadum ultimus et sine dubio a z. fratemā, s. پرام derivandum, quocum consentit ap. fratama et phl. פרחם coll. h. פרחמים. — Pro سوم tertius antiquioris aetatis scriptores etiam سدیکتر s. سدیکتر usurpant, quod ex سه tres et دیگر compositum est et consentit cum phl. סתגר et pa. دادیگار. Primitiva autem vocis دیگر forma est pehlevicum دایگر = pa. دادیگار dadîgar, quod secundus significat, unde etiam aliae illius vocis significationes alter, alius, iterum derivandae sunt. Plura v. in Sp. Hg. § 66 et Sp. Pg. p. 63 et 118 et in lex. nostro s. v. سدیکتر et سدیکتر s. سدیکتر. — Pro نہم nonus in dial. pars. pronuntiatio ناهم usitata est.

233. In numeris compositis ultimum tantum numerale terminationem ordinalium accipit, ut بیست ویکم vigesimus primus; صد و دوم centesimus secundus cet. In dial. parsica copula و, omittitur (Sp. Pg. § 48).

NUMERALIA DISTRIBUTIVA.

234. Distributiva exprimuntur 1) plurali cardinalium repetito, ut چهاران چهاران *quaterni*; 2) singulari cardinalium repetito, ut in dial. phl., e. g. يك يك *singuli*, دو دو *bini*; 3) interposita inter cardinale repetitum lit. ا vel praepositione با, ut يكايك, دو با دو, denique 4) addito cardinalibus suffixo گان, quod auget repetitionem, e. g. يك-گان (pro يك-گان § 68, b), چهار چهار, دو دو, يك يك i. q. صد گان, چهار گان, دو گان, لفظ گان در اعداد زيادت تکرار میکند چنانچه يگان (صد صد و دو گان و سه گان و چهار گان و نه گان و صد گان بمعنی يك يك و دو دو و سه سه و چهار چهار و نه نه و صد صد و صد صد على هذا القياس Sev. Seas t. VII 31, 5) et incerto modo etiam numerum definit, e. g. circiter از بادام بيستگان *circiter decem nuces*; گان تمیز مبهم اعداد است چنانکه گویند *viginti amygdala coll.* Bh. از جوز دهگان و از بادام بيست گان.

NUMERALIA MULTIPLICATIVA.

235. Multiplicativa formantur appposito cardinalibus suffixo تا, e. g. يكتا *simplex*, دوتا *duplex*, سه تا *triplex* rel. cf. Lumsden l. l. t. II p. 489; aut voc. لاى s. لا, quod proprie *plica* significat, e. g. دولاى s. دولا *duplex coll.* لاى *multiplex*; aut suff. گانه لفظى است از الفاظ زايد که در آخر هر يك از اعداد گانه suff. يگانه (e. g. B.) در آورند و معنی همان عدد بی کمر و زيد مفهوم گردد (pro يک گانه § 68, b) *singulus, unus*; دو گانه *duplex, duplum coll.* Gul. 57, 14, ubi دو گانه dicitur de precatatione, quae binis prostrationibus constat (schol. turc.) et al. cod. etiam legit دو رقت نماز *mare septenarium* Gul. 145, 9; aut denique suff. وى, e. g. ده وى *decuplex*, صد وى *centuplex*, quod suffixum hisce verbis interpretatur lex. وى بمعنی مقدار نیز گفته اند چنانکه اثر زراعتى ده : B. auctor :

برابر آنچه کاشته باشند حاصل شده باشد گویند ده وی شده است
 و اثر صد برابر صدوی و اثر سوداگری متاعی را که بدو برابر آنچه خرید
 — B. است فروخته باشد گویند دووی کرده است یعنی ده بیست
 Ad significandam partem numeri ipsi numero, ut in dial.
 phl., postponitur *tertius* یکی *unus*, ut e. g. *tertius pars*
 it i. q. phl. *quarta pars* یکی *quarta* et *quinta* یکی *quinta*
 B. *decima pars* یکی *decima* et *undecima* یکی *undecima*
 coll. § 224 not. Pro *dimidia pars*, quod sine nota geni-
 tivi construitur (§ 202, 3) in dial. phl. dicitur etiam *duobus*
 = *duobus*, quod tamen in lingua persica significatione met.
spiritus extremus usitatum videtur, quum lex. B. auctor inter-
 pretetur : *duobus* کنایه از دم آخر مردن باشد : — Alia numeri
 tracti significandi ratio docente Geitlin (l. l. p. 165) est
tertius pars یکی *tertius* pro یکی *quarta pars* یکی *quarta*
 et proinde $\frac{2}{3}$ = دو از چهار, $\frac{2}{4}$ = دو از چهار.
 Denique tabulae Pythagoricae exprimendae haec ex-
 empla a Chodzko (l. l. p. 104) allata sufficiant : *duobus* دو
quinquies پنج *bis trina sunt sex* شش شش است
octona sunt quadraginta.

Not. Suff. کان *kan* forma et usu consentit cum phl. کان *kan*
 coll. phl. *duplex* et *bini*, *gemini* et phl. *trini*, *tri-*
gemini Justi Bund. s. v.; suffixi تا *ta* autem forma primitiva est
 s. *ta* = voc. phl. *res singula, singulus*, quod etiam suffixi instar
 usurpatum numeris multiplicativis formandis inservit. Plura v. in
 Sp. Hg. § 67. 68^a et 68^b et Justi Bund. s. v. کان *kan* et *تا*.

NUMERALIA PROPORTIONALIA.

236. Proportionalia exprimuntur cardinalibus cum
 adverbio *tantum* چندان *tantum* coniunctis, e. g. *duplum*,
tripulum, *quadruplum*, *centuplum* چندان *centuplum*
 coll. *ducentuplo plus* Gul. 173, 11.

ADVERBIA NUMERALIA.

237. Adverbia numeralia formantur e cardinalibus vocabulo بار *vicis* aut synonymis ar. نوبت, مرتبت, دفعه positis, e. g. يك بار s. بیکبار (*una vice*) *semel*; دو بار *bis* i. q. نوبت. H. Buj. 39, 13; سه بار *ter*; بارها *compluries*. Pro یکبار interdum dicitur یکی cf. Chr. Sch. 4, 46.

DE PRONOMINIBUS.

238. Pronomina instar nominum declinantur, genus non distinguitur. Variis autem thematis nituntur singularis et pluralis pronominum personalium, quae e zendica vel sanscritica lingua sunt derivanda. Praeterea persica lingua ea in relatione cognatis linguis discrepat, quod pronominum personalium casus obliquos etiam pronominibus suffixis exprimere potest, quae e separatim sunt decurtata nec inveniuntur, nisi cum alia orationis partibus coniuncta.

PRONOMINA PERSONALIA SEPARATA
ET SUFFIXA.

Pron. separata.			Pron. suffixa.	
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
I.	Nom. مَن	ما	م	ان
	Dat. Acc. مَرَا (منرا)	مارا		
II.	Nom. تُو	شُما	ت	ن
	Dat. Acc. تُرَا	شُمارا		
III.	Nom. اُو s. اُوِي s. وِي	اُيشان (اوشان)	ش	شان
	Dat. Acc. اُورا s. وِرا s. وِيرانِرا	اُيشانِرا		

PRONOMEN PRIMAE PERSONAE.

239. Pronominis primae personae character est **म**, qui in toto singulari et plurali apparet, quemque etiam exhibent linguae cognatae in singulari praeter primam personam z. azem, s. **अहम्**, ap. adam, gr. **ἐγώ**, lat. ego, goth. ik, al., in qua prorsus evanuit. **من**, pa. **मम**, **मे** (मम), coniungitur vocali i cum sequenti voc., quod interpretandi causa additur, e. g. **من بنده** s. **من بیکامل** *ego servus* s. *famulus*; **من بینوا** *ego miser*; **من بیخاک** *ego homo nihili* Bh., sed in poetico sermone haec vocalis etiam abesse potest. Per licentiam poeticam construitur **من** cum 3 ps. sing. verbi in enuntiatis conditionalibus, ut exempla in lex. nostro s. v. **من** allata probant, in quibus **بودی** pro **بودمی** *pro* **شدمی** et **آسودی** *pro* **آسودمی** positum est. Pro **مرا** legitur etiam forma primitiva **منرا** (Bh.) in hisce versibus e lex. Bh. allatis, metr. **صفی قلنجبان : رمل** *خلف ذو الفقار خان حاکم قندهار* **در حقیقت دشمنی منرا چو** i. e. **رنک آں نیست** *زردی روئی منرا از دوست میدارد نهان* „*Quum inimicitiae meae re vera careant colore rubro, flavedo faciei me abscondit ab amico*“; **سالمانی میدانی** *بسکه عادت دل* i. e. **منرا بیروت باشد** *نکرم تر* **که انگشت ندامت باشد** „*Quamvis addictus sit animus meus humanitati, tamen non mordeam, etsi omnes sint digiti poenitentiae*“, i. e. poenitentiam non agam. — Plur. **ما**, pa. **ما**, e genitivo plur. pronominis z. alimâkem, ap. amâkham = s. **अस्माकम्**, a them. pron. poss. ved. **अस्माक**, truncatus est, et suff. pl. **مان** ortum est addita lit. **ن** ut in **من**. — De formis rarioribus **مایان** et **ماها** v. supra § 195.

PRONOMEN SECUNDAE PERSONAE.

240. Pronominis secundae personae character est **ت** in forma separata **تو**, pa. **तू** = z. tû, tûm, s. **त्वम्**, in cas. obl. **ترا** et in suff. **ت**, pl. **تان**, facile agnoscitur, sed prorsus evanuit in plur.

pronominis sep. شما, pa. awam , cas. obl. شما, qui e genitivo plur. pronominis z. $yushmâkem$ = s. युष्माकम्, a them. pronominis poss. युष्माक, truncatus est, ut ما e z. $ahmâkem$. — Pro primitivo تورا usitatum est ترا abiecta lit. و (Bh.), ut in توست pro توست = تو است. De formis rarioribus شمايان et شما et تايان pro شما v. supra § 195.

PRONOMEN TERTIAE PERSONAE.

241. Variis thematis hoc pronomen efficitur. Singularis pron. separati اُو s. اُوِي s. وِي, pa. باد, e z. et ap. pronomine demonstrativo ava ille ortus esse videtur, quod sanscrita lingua ignorat. (Cf. Burnouf comm. sur le Yaçna t. I p. iij. sqq.; Bopp Vg.² § 341.) Sed in persica lingua vera est pronomen tertiae personae, quod tamen de hominibus dicitur nec confundendum est cum pron. dem. آن, quum docente lex. Bh. anctore pro مرد آن ille homo minime dici possit مرد s. وِي مرد. Attamen in poetico sermone hoc pronomen etiam ad res inanimatas referri potest, si cum praep. در aut بر coniunctum est (چون اشارت بانسان کنند او ووی گویند) وچون بغیر انسان کنند آن وچون کلمه در یا بر به لفظ او ووی در gr. pers. ed. Splieth p. 38 et 39), e. g. in hoc vs. in lex. Sev. Seas شهری که درو عزت پیران نشود in آن شهر محال: رباعی allato, metr. شهری که ویران نشود i. e. „*Urbs, in qua senes non honorantur, ea urbs vastetur necesse est*“, in quo suff. او in درو ad بنیاد ظلم در برو in او suff. او in درو ad رنجی refertur; sed deesse etiam potest praepositio بر aut در, ut in hoc versu Gulistâni: کین رنجیست که از مشقت او: [male Sem. آن] i. e. „*hic enim morbus est, cuius molestia non nisi morte liberari potes*“ Gul. 22, 21 et 22, ubi او ad رنجی refertur.

242. Pluralis ايشان s. اوشان et suffixi ش, pl. شان, character est ش etiam in suff. شان et شان apparens, cuius origo in z. sh ê facile agnoscitur. Nam sh ê est alia forma genitivi s. dativi pronominis dem. z. hê eius, ei, praecedenti vocali i orta, ut in pairi-sh ê (Bopp Vg.² § 55. Sp. Zg. § 68) et ad thema ha s. hi referenda, cuius tamen non supersunt nisi formae encliticae acc. sg. him, gen. et dat. hê s. hôi et acc. pl. his s. hîs, quibus respondent ap. sim, saiy et sis lit. s pro h posita, quum z. h conveniat sibilo s linguarum cognatarum coll. Sp. Zg. § 51. — Porro ايشان est pa. یشان éshân camque ob rem sec. B. pronuntiandum êshân (ایشان بر وزن خویشان B.). Eadem vocalis é in pars. dialecto etiam plurali pronominis 1 pers. یمâ = p. ما praefixa est. De formis rarioribus ایشان et ایشانها v. supra § 195. Altera autem huius pronominis forma اوشان minus usitata, quam tamen Lumsden (l. l. t. II p. 76 not.) in sermone vulgari saepius adhiberi contendit, orta est e synonyma pa. ۱شان vashân, syllaba va in او contracta. — Aliam denique pronominis tertiae pers. sing. formam ال afferunt Persarum lexicographi, ad quam dialectum pertineat, ignari او باشد که بعضی هو گویند) B. ال بالضم بمعنى او نوشته اند لیکن معلوم نیست که فارسی کجاست Bh.). Sed nihil dubito, quin ال sit phl. ol, quod aut separatim, ut Vend. 7, 4. Bund. 58, 2, aut cum terminatione man in libris pehlevicis maxime usitata coniunctum significat is, ea, id et est pronomen 3 pers. sing. Quod in Inscriptione A regis Saporis primi l. 8 et 16 in Westergaardi Bund. p. 83 exaratum est voc. 𐭠𐭣𐭥 docente Haug (an old Zend Pahl. Gl. p. XXI) respondet pronomini phl. الهم et legi potest varman, valman et olman. Cf. etiam Sp. Hg. p. 81. — De literae l initialis pronominum 3 pers. variis mutationibus v. § 74—77 et de aliis formis pars. ۱م s. اوم ego, ۱وت s. اوت tu et ۱وش s. اوش is v. Sp. Pg. § 53.

eius; sed dicitur *تا ترا* pro *تا ترا* et *تا ترا* pro *تا ترا* Chr. Sch. 39, 163 et *اوت* pro *اوت* (و تو باشد) B. in app.).

249. In poetico tamen sermone lit. *ی* euphonica una cum vocali sua *a* metro exigente abiicitur, ut dicant e. g. *سراپاش* pro *سراپایش* Chr. Sch. 93, 108; *گیسوش* pro *گیسویش* ibid. 98, 198, et nomina lit. *ی* quiescenti terminata intermediam vocalem *a* amittunt, e. g. *خرسندیم* *luetitia mea* pro *خرسندیم*. V. etiam § 245 not.

250. Pronomina suffixa plur. *تان* et *شان* ut pronomina possessiva aut intermedia vocali *i* aut sine ullo copulandi signo cum voce praecedenti coniunguntur, e. g. *راژ شان* et *آغاز شان* Sec. nam. p. 5 fin.; *عمر تان* Spec. poes. 40, 9; *زمین تان* et *کفن تان* Fr. 23, 24; *زن و کودگان شان* ibid. vs. 27; *نیامان* Chr. Sch. 29, 36.

Si autem pro casibus obliquis *ما را* et *ایشان را* sunt posita, plane ut pronomina separata non coniunguntur, e. g. *کنم شان همه سر ز کردن جدا* „*illis omnibus caput a cervice detruncabo*“ Fr. 23, 26; cf. ibid. vs. 27 et *که بخت نکو گشت* „*nam bona fortuna contigit nobis (ut) viae dux*“ Chr. Sch. 87, 12.

PRONOMINA POSSESSIVA.

251. Possessiva in lingua persica, ut in antiquioribus dialectis persicis, exprimuntur pronomibus personalibus et reflexivis casu genitivo cum substantivis coniunctis. Quae quidem antiquissima dicendi ratio esse videtur, quum non solum in semiticis dialectis sit sola recepta, sed etiam in zendica et sanscrita lingua pro possessivis, quorum propriae sunt formae, saepissime genitivi pronominum personalium ponantur (Sp. Zg. § 291; Lassen inst. ling. praepr. § 113).

252. Pronomina igitur possessiva exprimuntur :

a) pronn. personalibus separatis casu genitivo postpositis, i. e. cum nomine praecedenti genitivi signo notato coniunctis (§ 198), e. g. دلِ من *cor meum*, شما نامۀ *liber vester*, دلپایِ ما *corda nostra*;

b) pronn. personalibus suffixis, quae nomini secundum leges § 245—250 praescriptas affiguntur et casu genitivo sunt accipienda; e. g. دلش *cor eius*, نامۀ آت *liber tuus*, مویم *crinis meus*, نیامان *avus noster*, گیسوش *cirrus eius* s. گیسویش *coll.* میانِ شان *in illorum medio* Gul. 125, 20;

c) pronn. personalibus separatis cum praecedenti pronomine dem. simplici آن vel composito ازان intermedia vocali *i*, genitivi nota, coniunctis (آن افادۀ معنی اضافه نم کند تخصیص) چنانکه گویند آن من و آن تو و این گویا مخفف ازان من و ازان تو است (Bh.), ut dicant آن من *meus*; آن تو *tuus*; او ازان تو *s.* آن تو *tuus*; او ازان *eius*; ما آن *noster*; شما آن *vester*; فلان جا ازان من و کلیله *eorum*, e. g. ایشان *s.* آن ایشان *in quodam loco thesaurus meus et Calilae iacet* Anv. Sooh. fol. 83 r. l. 19; چه ملک بغداد ازان ماست *nam Bagdad in nostra potestate est* H. Mong. t. I p. 302, l. 10; اثرِ خواجه *velis nolis, tu noster est* Anv. Sooh. coll. hoc vs. Schahn. : سر ارجمند و جان آن توست *ne سلطان که آن بوم وبر* : *Capita et animae heroum tui sunt, non Sultani, cuius sunt terrae et regiones.* Alia exempla v. supra § 204. — Eadem dicendi ratio in dialecto persica usitata est, d. q. v. Sp. Pg. § 57 not.;

d) denique pronomine reflexivo, ut infra (§ 253) docebitur.

PRONOMEN REFLEXIVUM.

253. Pronominis reflexivi tres sunt formae syn. خُود, pa. وځودغ, pa. وځودغ et وځوښتن, s. خَوش (وټانی معدوله) B.), pa. وځودغ et وځوښتن, quarum tamen خُود usitatio est et saepissime reperitur, ultima autem tum inprimis adhibetur, quum quis actionem in se ipsum dirigit, e. g. خُود را کشت *se ipsum interfecit* coll. آراستن خُود را کشت *i. e. viro indignum est se ipsum ornare* Pend. 38, 3. Referuntur ad omnes utriusque numeri personas, ita ut *meus, tuus, suus, noster, vester, eorum* significare possint et possessivorum locum obtineant (§ 252, d). Quare etiam saepe interpretandi vel significationis augendae causa aut pronominiibus separatis postponuntur, e. g. خُود من *ego ipse*, خُود تو *tu ipse*, خُود او *ille ipse*, خُود ما *nos ipsi*, خُود شما *vos ipsi* et خُود ایشان *illi ipsi*, aut cum pronominiibus suffixis coniunguntur, e. g. در خانۀ خُود *in mea, tua, ipsius domo*. — Auctore Chodzko (l. l. § 245, b) in sermone, qualis nunc est Persarum, pronomē reflex. semper praeponitur pronomini pers. sep., ut dicant خُود من *pro خُود*, خُود تو *pro خُود* etc. Quamquam autem haec dicendi ratio in ipsis quibusdam libris recentioribus reperitur, minime tamen probanda est et ab ipsis scriptoribus classicis Persarum repudiatur. Lex. Bh. auctor dicit: کلمه خُود زایدہ و برای تکیہ کلام م آید چنانکہ گوئی او خُود لایق این کار نیست یا گوئی من خُود چه کسم یا چه چیزم.

254. Casus obliqui ut in nominibus exprimuntur. Pluralis terminatio nunquam pronomini reflexivo addita invenitur apud posterioris aetatis scriptores in India natos; iure autem illam omittunt scriptores classici, quum pron. reflexivum ad utrumque numerum pertineat.

Not. Non dubito, quin pronominis refl. formae خوش, خویش s. خوش et خوشتن ex uno eodemque themate خو ortae sint, quod respondet z. دځ qa et s. स्व, unde formae auctae z. دځ qaê, s. स्वे = ap. uvâi in uvâipasiya = z. qaêpaithya. Quum enim multa vocabula persica, quae lit. د = phl. 𐬔 t et pars. 𐬔 t terminantur, orta sint e zendicis vel sanscritis, quae exeunt aut in suff. ta, z. دځ, s. त, ut دځ = z. vâta, s. वात, phl. vât, pa. vât; خوشنو = z. khshnûta, phl. khushnût, pa. khashnu; د = z. et ap. dâta, phl. dât, pa. dât; دځ = z. drita, phl. dart; شيد = z. khshaêta, phl. shét, aut in suff. ti, z. دځ, s. ति, ut دځ = z. shâiti, ap. shiyâti, phl. shâtish, pa. sât; هفتاد = z. haptâiti, s. सप्तति, phl. haftât, pa. haftât; زو = phl. zût, coll. s. जूति a r. जु = z. zu *festinare*, aut in suff. tu, z. دځ, s. तु, ut دځ = z. khratu, s. क्रतु, phl. khart, pa. khard; ر = z. ratu, s. ऋतु, phl. rat, pa. rad, sine dubio prior forma خو referenda est aut ad z. qaêta *angehörig* (Justi) aut ad z. qaêti *das Selbst* (Justi) aut ad z. qaêtu *Verwandschaft, Angehörigkeit* et *Verwandter, Angehöriger* (Spieg. Justi), *selbständig, unabhängig; Eigentümer, Herr* (Haug), quae vocabula a themate z. qaê = s. स्वे ope suff. ta, ti et tu derivata sunt. In altera autem forma خوش s. خوش, d. q. v. lex. nostrum, thema خو servatum est, cui significationis augendae causa adhuc additum videtur pronomen suff. tertiae pers. ش vel پیش cum euphonico, ut in پیش ab eo § 243 coll. پیش in ایشان, ita ut proprie significet i. q. او خود *ille ipse*. — Tertia denique forma خوشتن annexum habet substantivum تن *corpus, persona*, quasi diceret *suum ipsius corpus, ipsissima persona*, nam voc. تن etiam per se positum, plane ut arab. نفس *anima*, pronominis reciproci locum tenere potest. Cf. Fl. Ali's Spr. p. 29, l. 19. Quin in dialecto pars. دځ = p. خوشتن significatione *corpus suum* usitatum est. Sp. Pg. § 56 not. Inde etiam explicandae sunt dicendi formulae cum تن compositae, ut تن در دادن s. تن دادن eum د et در r. *corpus dare rei i. e. semet tradere rei, suscipere rem* Gul. 30, 15; 171, 7 et i. q. *assentiri, concedere* Wilk. hist. Sam. 144, 17.

PRONOMINA DEMONSTRATIVA.

255. Demonstrativa duo sunt, unum propinqui این *hic, haec, hoc*, alterum remoti آن *ille, illa, illud*, quae tamen saepe inter se permutantur. Regulis conveniens est in enuntiatis pronomen این ad rem posteriorem referre, de qua agitur et آن ad priorem. Ad rem priorem, de qua sermo est refertur این, ad posteriorem autem آن in hoc exemplo a lexici Sev. Seas auctore allato, metr. آدمی زاده طرفه معجون : خفیف است ۛ کز فرشته سرشته وز حیوان ۛ گر کند میل این شود به از آن ۛ و ر کند میل آن شود به از آن i. e. „*Homo mirum in modum conformatus est, nam ex angelo commixtus est et ex animale. Si ad hunc (angelum) inclinatur, melior erit hoc ipso; sin ad illud (animal) inclinatur, peior illo erit*“, in quo etiam voc. به, quod in lexicis deest, significatione *malus* usitatum est, oppositum praecedenti به *bonus* et fortasse ad analogiam voc. مه *magnus*, z. maz (maç), phl. ܡܬ et که *parvus*, z. kaçu, phl. ܟܬ ad phl. ܡܬ post, pone = پ. پس, z. paçkât, paça, ap. pa sâ referendum. Similiter اینجا *hic locus* significat locum, ubi quis est et آنجا *ille locus* eum, a quo quis abest; این جهان *hic mundus*, quo sumus et آن جهان *ille mundus* i. e. futurus. Generis quoque discrimine carent demonstrativa et cum nomine coniuncta neque per casus neque per numeros mutantur, sola autem posita in utroque numero per casus flectuntur. Declinantur igitur hoc modo :

Sing.		Plur.	
Nom.	Dat. et Acc.	Nom.	Dat. et Acc.
این	اینرا	اینها vel اینان	اینهارا vel اینانرا
آن	آنرا	آنها vel آنان	آنها را vel آنانرا

256. Pronomina dem. si cum praepositionibus aliisque praefixis componuntur, primam literam *l* saepe amittunt, quae mutationes supra (§ 74—77) pluribus verbis sunt expositae.

257. Aliae formae pronominis dem. این, quod in compositione etiam ان scribitur, ut in این بار = انبار B., sunt :

1) همین sec. B. Gl. Sch. et F. sine ex., lit. *l* cum *s* permutata, ut in هیچ = ایچ (§ 49, III, a) ;

2) ایمة B. s. آیه Bh., ut in hoc versu, metr. خاقانی : رجز
ایمة مگو که آسمان اهل برون نمیدهد و اهل چونامدار عدم چیست
Hoc ne dicas, coelum non amovere plebem; si gens nobilior non existit, num coelum in culpa est? et in alio, metr.
سیف الدین اسفرنگی : گوهر عمرم شکسته شد ز فرافت و : منسرح
Margarita vitae meae fracta est ob separationem; quatenus tali modo in centum frusta fracta est? in quo ایمة sec. Bh. i. q. اینچنین hunc in modum significat ;

3) ام, quae tamen in compositione tantum cum nominibus quibusdam adverbialiter positis adhibetur, ut امروز hoc die; امسال hoc anno; امشب hac nocte et ex ایمة decurtata videtur ;

4) ای = phl. הִּי hic, pa. *é*, in particulis tantum compositis usitata, ut ایدر hoc loco, hic; ایدون = phl. הִּינִי hoc modo, hic, nunc (B. اینچنین و اینجا و اینجا), opp. آدون = از, cum praep. زیر, *érâ*, vel زیر = ایرا; آندون s. از ideo (B. از برای این ازین جهت);

5) denique آ e pron. dem. آن decurtata et in adverbio composito آدون = illo modo, ibi, illo tempore (آنچنان B.), opp. ایدون usitata.

258. Quum neque in particulis cum pronomine dem. compositis, ut ایدر, ایدون, ایرا, lit. ن pronominis dem. این adiecta

sit, neque in pronomine dem. phl. אֵי compareat, primitiva pronominis אין, pa. ה, forma sine dubio est אֵי = phl. אֵי et pa. ה, (Sp. Gl. 362) e z. pron. dem. אֵמ aêm = s. अयम् orta. Alia autem forma ایمه, in compositis امروز, امشب, امسال in ام decurtata, referenda est ad ap. ima, quod etiam in hac dialecto ut pronomen dem. propinqui usurpatur. — Pronomen dem. remoti آن consentit quidem eum phl. אַן et pa. ه, sed quum in composito persico آندون = آندون etiam lit. ن abiecta sit, ut in voc. opposito آیدون pro آیندون, hoc pronomen e pronominis z. آوا themate a ortum videtur, et in ipsa dialecto ap. pronomen dem. remoti est آوا, oppositum ima, quod exprimit pronomen dem. propinqui (Sp. d. altp. Keilinschr. 162).

PRONOMINA RELATIVA ET INTERROGATIVA.

259. Pronomina relativa sunt که et چه, quorum prius de personis, posterius de rebus usurpari solet, quae tamen distinctio non semper observatur, e. g. هرچه درویشانند مر ایشان وامی بده و هرچه تواند بخراند از ایشان چه بخری خواه
Quicumque pauperes sunt, his mutuum da; quicumque autem divites sunt, ab eis aliquid pete Gul. 76, 14. Praeterea rel. که cum quavis voce rem animatam significanti coniungi potest, sed rel. چه non legitur nisi cum pron. dem. آن aut هر aut alia voce, qua illius significatio magis definitur, coniunctum, e. g. هرچه داری بده *id quod collegit* Sp. Chr. 4, 1; از خوان ایشان چه *quodcunque possides, da* Sp. Chr. 17, 6; *quid expectandum est de illorum mensa?* ibid. 18, 14. — Utrumque neque generis neque numeri patitur mutationem, e. g. آنان که غنی تر اند *illi, qui divitiis abundant* Gul. 26, 18; *si illa, quae dico jacerem* ibid. 66, 23 coll. ibid. 100, 22; 131, 10.

260. Apposito pronomine rel. **که** vel **چه** alia quoque pronomina et adverbia relativam vim accipiunt et oriuntur relativa composita ut **هر کس که** s. **هر آنکه** s. **هر که** s. **هر آنچه** s. **هر چه** *quicumque, quaecunque*; **هر آنکس که** s. **هر آنکس که** *quodcunque, quicquid*; **هر کجا که** *ubi*; **هر کجا که** *ubicunque*, al. Haud raro tamen ellipsis relativi locum habet, d. q. pl. v. in synt. § 561.

261. Declinatio relativi duplici modo efficitur :

a) pronomine personali more Hebraeorum **אשר** et Arabicum **الذي** post relativum posito hunc in modum :

Genitivus.

Sg.	من s. که پسر من	من <i>ego, cuius filius</i>
	تو s. که پسر تو	تو <i>tu, cuius filius</i>
	او s. که پسر او	او <i>is, cuius filius</i>
Pl.	ما s. که پسران ما	ما <i>nos, quorum filii</i>
	شما s. که پسران شما	شما <i>vos, quorum filii</i>
	ایشان s. که پسران ایشان	ایشان <i>ii, quorum filii.</i>

Dativus et Accusativus.

Sg.	من s. که مرا	من <i>ego, cui mihi s. quem, quam me</i>
	تو s. که ترا	تو <i>tu, cui tibi s. quem, quam te</i>
	او s. که او را	او <i>is, cui ei s. quem eum, quam eam</i>
Pl.	ما s. که ما را	ما <i>nos, quibus nobis s. quos, quas nos</i>
	شما s. که شما را	شما <i>vos, quibus vobis s. quos, quas vos</i>
	ایشان s. که ایشان را	ایشان <i>ii, quibus iis s. quos eos, quas eas.</i>

Quae sequuntur exempla hanc dicendi rationem magis illustrent : **آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من** *ille ego non*

sum, cuius dorsum vides die proelii Gul. 17, 15; من آن مورم که
ego illa sum formica, quam me pedibus conculcant
ibid. 81, 14; heus (tu), cui tibi شخص منت حقیر نمود
corpus meum miserabile est visum *ibid.* 17, 21; هنرور که بختش
vir probus, cui fortuna non favet *ibid.* 101, 21; نباشد بکام
quemcunque in pueritia non instru-
unt *ibid.* 147, 4; آنکس که توانگرت نمیگرداند
non facit *ibid.* 92, 1; کسی که زبانش نباشد اندر حکم
lingua est intemperans *ibid.* 7, 17 coll. 16, 12; 20, 5; 25, 7;
ex quo cognovi, quae sit illius
natura *ibid.* 104, l. ult. — Exempla ablativi, instrumentalis
 et locativi, qui ope praepositionum exprimuntur, haec sunt :
ille, a quo te expedire non potes ope
Corani et traditionis Gul. 110, 16 coll. 8, 21; خبر که کمتر نهند
asinus, cui onus levius imponunt *ibid.* 157, 1 coll. 9, 22;
vir non est ille,
in quo non est humanitas *ibid.* 79, l. ult.; آنکه بی او بسر نشاید
ille sine quo vitam degere non licet *ibid.* 121, 13;

b) solo relativo aut immutato manente aut casus obliqui
 signo را notato, ut oriatur s. کرا et چها s. چرا (§ 266),
 aut ad exprimendos alios casus ablativum, instrumentalem
 et locativum cum praepositione coniuncto. Exempla sunt :

α) nominativi s. که او s. کو : کس بود که بد : عالم آن کس بود که بد : کو s. که او s. که
sapiens ille est, qui malum non facit Gul. 76, l. ult.;
quicumque in vinculis ornamentis est
Pend. 38, 7; پادشاهی کوروا دارد ستم بر زیردست
rex, qui iniustitiam in subditos licitam habet Gul. 24, 12;

β) genitivi که از ستم و زبان که بر آید که عهده شکرش : - که
cuius manu et lingua fieri potest, ut officii suis gra-
tiarum actionis satisfaciat? Gul. 1 fin.;

γ) dativi کرا پادشاهی سزاید بداد ۵ کرا پایه بایست پایه : کرا *cui regnum decet, dedit, cui dignitas debetur, (hunc) muneri praeponit* Fr. 28, 27 coll. Gul. 84, 7; 93, 6; vel که, si praecedit vel sequitur nomen vel pronomen dativum indicans : خانه‌را که چون تو ۵ سایه است ۵ ده درم سیم کمر عیار ارز *domus, cui instar tui vicinus est, pretium decem dirhemorum argenteorum minoris bonitatis habet* pro کرا *ibid.* 112, 8; تو کرا *tu (o senex), cui manus tremula est* pro که دست بلرز *ibid.* 144 fin.;

δ) accusativi و آن کرا پادشاهی بیندازد : که s. *et ille, quem rex depellit* Gul. 115, 8; هر عیب که پسندد خنر است *omne vitium, quod approbat, virtus est* *ibid.* 4, 11 coll. 15, 2; 38, 14; آنچه فرمودی *quodcunque possidet* Pend. 13, 13; بکه رفت آخو : به *cum praep.* بکه *et id quod iussisti* Gul. 29, 8; زبیم گزند *(altus collis), ad quem ibat dorcas metu damni* Chr. Sch. 95, 136;

ε) ablativi, instrumentalis et locativi که aut که *praecedente praepositione* : دانی دلی بیازارد *ad verb. nuntius, de quo scis, animum affligit* i. e. *nuntius, quem nosti animum affligere* Gul. 172, 21; چه کنر با که توان گفت *quid faciam (illi), de quo dici potest, pro* که *ibid.* 59, 19; با که *non obstante omni ferocitate et robore, quo praeditus ille (elephas) est, ubi* که *pro* که *quia praecedit* با *ibid.* 104, 5; از آن بوستان که تو بودی *ex illo horto, in quo eras* *ibid.* 3, 7; بگفتم *tempore, quo haec dicebam* *ibid.* 10, 15 coll. 161, 11; از که بریدی و با که *loco, quo incedit* *ibid.* 99, 21 coll. 99, 9; پیوستی *(vide) a quo tu te separasti et quocum te coniunxisti* *ibid.* 174, 19.

262. Antiquiores inprimis poetae, ut میز معزی, فردوسی *al. usurpant etiam کجا (fortasse pro کجا coll. ubi? et*

stirpe interrogativa z. ۛ ku, s. कु e. g. in z. kuthra, kutha et s. कुत्र, कुतस्), quod proprie significat *quo loco, ubi* Sp. Chr. 8, 16 et *quomodo, qua ratione* Sp. Chr. 89, 17; Gul. 84, 16; Chr. Sch. 6, 74; 63, 486, pro relativo که et چه B., Bh. et Gl. Sch. coll. Chr. Sch. 40, 176; 72, 12; Fr. 19, 17; Sp. Chr. 41 fin.; 44, 4 et dicunt etiam آنکجا pro آنچه et چنان pro که Bh. ازانکه pro ازان که et چنان که pro کجا.

263. Interrogativa sunt eadem relativa که *quis* et چه *quid* in casibus obl. کرا et چرا; sed چرا (proprie *ad quid*) significatione *quare, cur?* usitatum est, qua apud poetas haud raro etiam چه et از چه legitur, e. g. بآمرزش تو که راه یافتی *quis viam invenisset ad condonationem tuam?* Sp. Chr. 70, 2, ubi sec. schol. که i. q. کدام *quis* significat; تو چه کسی واین جفت *quisnam tu es et quid est illud par avium?* Wilk. Chr. 151, 10; کرا رحبری کند *cui viam monstrabit?* Gul. 77, 3; چرا بپیشم پس از دیرها نامدی *quare post tam longum tempus ad me non venisti?* Sp. Chr. 7, 13; چه داری بی جام زرین بکش *quare poculum aureum sub axilla retines?* Chr. Sch. 8, 96; که جام نمبید از چه داری نگاه *quare retines poculum vini?* ibid. 8, 94. — In poetico sermone plurales کیان et چها in usu sunt et Cast. ex G. affert etiam pluralem چیمان, e. g. تو دانی *tu scis accuratissime, quinam illi sunt* Jos. et Sul. 69, 8 infra coll. hoc hem. poetae صائب, metr. هزج: اگر گویم که از نا دیدن رویت چها دیدم *si dico, quum non contigerit mihi, ut vultum tuum aspicerem, quales res vidi?* Plura v. in lex. nostr. s. v.

264. Pro interrogativo چه afferunt lex. B. et F. auctores aliam formam زش, cui etiam sec. F. suff. ی additur, ut oritur زشی شین معجمه مشدده ایله زش بر کلمه در که) زتی s. زشی مقابلہ سؤالده جواب استعمال اولنور مثلا بسؤال فلان را زشی دیولر یعنی فلانک سؤالده نه جواب ویریلور دیملک اولور وتخفیف شینلهده

syllaba دام e terminatione superlativi tama orta, quum respondeat phl. 𐬔𐬀𐬎𐬌, pa. ka dâ m = s. कतम quis de pluribus, qui est superlativus pronominis interrogativi क, cuius comparativus कतर quis de duobus etiam in zendica lingua in usu est sed duplici forma katara et katâra, d. q. v. Sp. Zg. § 174. Formae recentiores sunt کدामी et کدამین.

266. Relativa et interrogativa که et چه abiecta lit. s aliis vocibus saepissime praefiguntur, qua in compositione vocalis i pronominum ک et چ ante consonantes semper retinetur, e. g. کرا pro که را; چرا pro چه را; چگونه pro چگونه quomodo coll. ترا با این چه گویم quid dicam? Sec. nam. 44, 15; چه کارست Hist. pr. reg. p. 2, l. 15 et در میان آشتی چگونه بود quomodo pax constare potest? Frag. 25, 6.

267. Eadem quoque vocalis pronominum ک et چ pro که et چه immutata manet, si vox, quacum componuntur, a vocali ای vel ا incipit, vocalis autem literae ا initialis eliditur et ipsa quoque lit ا, si supervacanea est, eiicitur (§ 77), e. g. کین pro که امتلا Chr. Sch. 9, 111, sed legitur که امتلا pro که امتلا, ut in hoc hem. poetae طالب آملی, metr. حَزَج : زَبِیغ فقر چندان «Gladio paupertatis tam valde percussus sum, ut vomitum facerem» Bh. s. v. امتلا.

268. Si a vocali آ vel اُ vel او incipit vocabulum, pron. praefixa ک et چ hanc vocalem recipiunt, litera initiali ا supervacanea aut abiecta aut cum ی permutata (§§ 77. 81. 90), lit. autem ا necessaria immutata manente, e. g. کز pro که از B. s. v. coll. Chr. Sch. 1, 6; کآن pro که آن; کیم pro که ام; کُو pro که او; کاندَر pro که اندر Chr. Sch. 10, 125; کاقبال pro که آقبال Sec. nam. 153, 5.

269. Interdum, metro imprimis exigente, pronomina ک et چ fini vocis affiguntur, qua in compositione sola lit. ک et چ remanet e. g. زانک; pro زانک Gul. 26, 4 coll. بعد از انک Schahn. ed. Mohl t. I, 164, 1; آنچ pro آنچ ibid. 80, 18; 92, 2; 250, 17; 266, 3; هرچ pro هرچ Fl. Ali's Spr. p. 37, l. 21.

270. Inde sequitur, ut pronominis rel. et interrog. ک forma primitiva sit ک (کی Schahn. ed. Mohl t. I, 74, 81), sanscritum thema interrog. क् = z. ap. et pa. ka, litera s autem sit formativa eaque tantum de causa addita, quia voces persicae in consonantem vel literam quiescentem exire debent (§ 113). Eodem modo pronomen relat. et interrog. چ explicandum, cuius forma primitiva est چ (چی), respondens zend. et sauser. stirpi pronominali ci, coll. pa. ci et ap. cis in cisciy, quae e क्, litera gutturali cum respondenti palatina permutata, emollita videtur et in sanscrito चित् et zendico 𐬀𐬀𐬀 cis in pron. 𐬀𐬀𐬀𐬀𐬀 naêcis non aliquis, nullus, coll. ap. ciy in kasciy, cisciy al., est conspicua. Recte igitur Persarum grammatici pronomina ک et چ primis tantum literis کاف et چیم appellant. Cf. Bopp Vg.² §§ 14. 390. 399 eiusdem Krit. Gramm. § 260 et Sp. Zg. § 170.

PRONOMINA INDEFINITA.

271. Pronomina indefinita sunt aut adiectiva pronominalia aut substantiva sive simplicia sive composita, sed pauciora quam in linguis cognatis zendica et sanscrita et dialectis antiquioribus persicis. Saepe etiam articulus indefinitus ی = ê affigitur. Quum genus non distinguatur in interpretatione horum pronominum semper masculinum adhibui.

1) کسی s. کس, p. 𐬀𐬀𐬀 kas, aliquis, quidam et sequente negatione nemo.

سیدیشتر s. سیدیشتر i. q. pa. ۷۷۷۷۷۷۷۷ (Sp. Pg. p. 63 et 118) *tertius* (§ 232 not.). — Inde یشتر یکی *alter quidam, quilibet alius* et comp. یکدیشتر *unus alterum, alteri, invicem*.

Synonymum ar. est غیر sequente genitivo.

7) آند i. q. چَند B. et Gl. Sch. *aliquot* significans numerum incertum inter unum et decem aut inter tres et novem vel decem, unde demin. آنَدَك *paucus, parvus* (opp. بسیار et بیش et فراوان Bh.) coll. harum vocum interpretatione, a lex. Bh. auctore allata : آند بوزن ومعنی چند و آن در رشیدی میان : یک و ده است و در آدات الفضلا و غیره آنک قوسی میان سه و ده و در برهان ترجمه بضع و نسیف و آن از سه تا نه و بهر تقدیر معنی تخمین و گمان در بر دارد و آنَدَك مصغر آنست و بزعم فقیر کاف نسبت است و تصغیر. Idem est phl. אַנא a z. a v a ñ t̄ derivandum et pa. ۷۷۷۷۷۷ in libris pars. saepe usitatum, quum contra p. آند non nisi apud antiquiores Persarum scriptores in usu fuisse videatur, e. g. in hoc vs. poetae انوری, qui legitur in lex. Bh., metr. خفیف : « *Anni regni tui numero aequant aeram quingentorum quadraginta et paucorum annorum.* » Cf. etiam Pend. 16, 7 et LV not. b. Sp. Pg. p. 73 et 118 not.

8) چَند, z. ۷۷۷۷۷۷۷۷ e v a ñ t̄, phl. ۷۷۷, pa. ۷۷۷۷۷۷۷۷ e a ñ t̄, *aliquot*. Praeponitur nomini simplici vel cum art. indef. ی — ê coniuncto ad normam compositi, ut چند روزی s. چند روزی *aliquot dies*, aut postponitur nomini, cui etiam art. indefinitus affigitur, ut شبی چند *aliquot noctes*; تنی چند *nonnulli*.

DE NOMINUM FORMATIONE.

272. Nomina persica aut sunt primitiva aut derivativa. Ad primitiva pertinent ipsae verborum radices, quae nominum vice funguntur non solum in compositione, in qua participii praesentis et praeteriti significationem obtinere possunt, ut ریز in اشک ریز *lacrimas fundens*; دار in نام دار i. q. *celeber*; زن in راه زن *viam infestans, latro*; سوز in دل سوز *animum affligens*; شکن in صف شکن *aciem perrumpens*; گذر in راه گذر i. q. *viator*; راه نما in راه نما *viam monstrans, dux*; گیر in دست گیر *manum prehensens* i. q. *adiutor et manu captus* i. q. *captivus*; آویز in دل آویز *qui cordi adhaeret* i. q. *animum devinciens, animo gratus*; ساز in چاره ساز *remedium adhibens* coll. ساز کار خدا *opus a Deo factum*; سپر in کوه سپر *montes peragrans* coll. پی سپر *pede tritus, calcatus*; تراش in سرتراش *tonsor capitis* coll. ایزد تراش *a Deo scalptus* (Bh. چیزی که تراشیده ایزد باشد) *proprie a corde acceptus* i. q. *animo gratus*; دل خواه in خواه *proprie a corde desideratus* i. q. *expetitus, amatus*; دوز in زر دوز *acu aurea pictor, phrygio* (دوزنده زر) *et acu aurea pictus* Bh., sed etiam solae et per se positae e. g. بند *vinculum*; چین *plica, ruga*; ریز *res quaevis minuta*; sorbitio, al.; سوز *ardor, aestus*; فریب *fallacia, fraus*; گداز *liquatio*; گذار s. گذر *transitus*. — Iisdem adnumeranda etiam sunt ea nomina persica, quae ita immutata et detruncata sunt, ut nisi accurata cum dialectis cognatis comparatione primitiva eorum forma erui et agnoscere non possit, e. g. بوی *odor* = z. baodha; می *vinum*, phl. מַי, pa. maê = z. et s. madhu; دل *cor* = z. zaredhaya, s. हृदय, gr. καρδία, lat. cord-; گل *rosa*, phl. גִּיל, arm. ward coll. gr. ῥόδον (pro φόδον), lat. rosa; سولی *vomer* = z. çufra; سال *annus* = z. çaredha, s. शरद; خشم *ira* = z. aêshma; هیثم *lignum* = z. aêçma, phl.

𐭠𐭣𐭥𐭥; 𐭠𐭥; *mulier* = z. ghena, s. 𐭠𐭥𐭥; 𐭠𐭥𐭥 *amor* = z. mithra, s. 𐭠𐭥𐭥; 𐭠𐭥𐭥 *urbs* = z. khshathra, s. 𐭠𐭥𐭥; 𐭠𐭥 *parvus* = z. 𐭠𐭥𐭥, phl. 𐭠𐭥; 𐭠𐭥𐭥 *nix* = z. vafra; 𐭠𐭥𐭥 *resurrectio* q. v. infra § 279, a, α pluraque alia, quorum permulta iam supra § 44 sqq., ubi de consonantium mutandarum legibus agitur, attulimus.

Derivativa nomina suffixis sunt formata, ut in dialectis antiquioribus persicis et in lingua sanscrita, quibus etiam adnumerandi sunt infinitivi sive integri sive apocopati, instar nominum actionis usitati, d. q. v. § 272, 17. 21. — Quum Spiegelius (Pg. § 92 — 95) dialectum parsicam eo praestare dicat persicae, quod parsica vocabula etiam praefixis formentur, nos eum sequentes easdem voces praefixas in persica quoque lingua inveniri docebimus, etiamsi talia esse vere composita non nescimus, ideoque, ubi de compositis agetur, denuo referemus. Primo igitur loco praefixa posuimus, quae fere eadem sunt atque pehlevica et parsica, sed minus usitata in lingua persica; dein sequuntur suffixa ordine alphabetico digesta et cum suffixis dialectorum cognatarum et linguae sanscritae comparata.

A. PRAEFIXA.

a) 𐭠 et ante vocales 𐭠 i. e. alpha privativum respondens zendico et sanscrito a et an. Hoc praefixum in dialectis antiquioribus persicis et in lingua sanscrita usitatissimum in persica lingua fere prorsus evanuit; attamen supersunt illius vestigia in aliquot vocibus, quas lexici B. et glossarii in Desatir auctores afferunt: 𐭠𐭥𐭥𐭥 *clarus, lucidus, non obscurus sermo* B. Gl. in Des.; 𐭠𐭥𐭥𐭥 *simplex* Gl. in Des.; 𐭠𐭥𐭥𐭥 *immobilis*; 𐭠𐭥𐭥𐭥 *involuntarius* B. Gl. in Des.; 𐭠𐭥𐭥𐭥 i. q. 𐭠𐭥𐭥𐭥 *imperfecta, non permanens compositio*, ut nubes, ventus, nix, pluvia Gl. in Des.; 𐭠𐭥𐭥𐭥 *impurus* id.; 𐭠𐭥𐭥𐭥 *partitus, imperfectus* B. Gl. in Des., quibus adde 𐭠𐭥𐭥𐭥 *natura s. indoles prava* e z. an-airya,

s. अनार्य *non aricus, illegitimus* et انیسیران *nom. genii e z. an aghra initio carens ortum.*

b) پد, phl. פח, pa. پد = z. paiti, *hinzu Justi, ap patiy, s. प्रति, e. g. پد رام ornatus, pulcer, laetus coll. پد رخته moestus, sollicitus coll. پد دید manifestus, palam contr. ex پد دید coll. z. paiti-dîti et paiti-dîta. Pro پد reperitur etiam پد s. پدی et پدی, phl. פדי, pa. پدی padhî ut in پد رفتن s. پدیرفتن et پد مردن, al.; sed usitatio est prae fixi forma پی, pa. پی paê, e. g. پیوند coniunctio, vinculum = phl. פהנוד, pa. پدوند; پیکار certamen, bellum = phl. et pa patkâr; پیمان pactum = phl. פהמאן a. v. پی-مودن = pa پدمودن; پیددا manifestus, palam = z. paitidaya V. etiam supra § 123, d.*

c) جدا s. جُد, quod usitatus est, *separatus* (t. اير F.) e adv. *seorsim, separatim* = phl. גוית (et گویت Just Bund. p. 226 coll. Sp. Hg. § 139), pa. جَد jat s. جَد (oppos praefixo م Sp. Pg. § 95) et respondens zendico viṭ, vi, e. g. جَد ثاره coll. al. formis جَلثاره et جَلثاره *consilia contraria, diversa agendi rationes et viae B.; جدومند (suff. ومند) separatus materia, per se existens B. Adde جدا گانه (suff. گانه) seorsim separatim F. Bh.*

d) دُش, دِش, دُش s. دُش coll. دُش et دُشت, *foedus, pravus vilis*, respondens zendico dush s. دُش dus s. دُش duzh phl. דוש, pa. دُش dus, s. दुष, gr. दुष, quod ut pars. दुष (Sp. Pg. § 94) non solum in compositione, sed etiam separatim usurpatur, ut in hoc hem. poetae شمش فخری metr. مجتث دُش *Neque vindicta neque violentia neque inconstantia pravos reddidisti homines.* Com positionis exempla sunt دُش آهنگ s. دُش آهنگ malae indolis, pravus; دُش پیر prava supercilia habens i. q. supercilia contrahens iratus, iracundus; دُش پسند i. q. abstinens, continens; دُش خیم malae, pravae indolis, vilis; دشخوار difficilis, molestus; دشمن hostis; دشنام convitium, opprobrium.

e) هو s. ٥ s. ٥, ap. u, uv, phl. ܠܗ, pa. ܠܗ h ū et ܠܗ k h u
respondens zendico hu, s. ܠܗ, gr. εὖ *bonus*, e. g. ܠܗ *bonum splendorem s. lumen habens* i. q. sol; ܠܗ *Hieroso-*
lyma (coll. ܠܗ et ܠܗ Schahn. ed. Mohl t. I,
99, 342; Journ. As. 1841 Mars 284 et Höfer Zeitschr. I,
73) = z. hūkhta ex hu et ukhta, phl. ܠܗ, p. ܠܗ
hūkht, s. ܠܗ; ܠܗ s. ܠܗ *bonus, pulcer, praestans* ex ٥ s.
ܠܗ, z. hu et ܠܗ = z. çrîra coll. z. paitiçrîra; ܠܗ *cla-*
rus, manifestus, conspicuus ex ٥ pro ܠܗ, z. hu et ܠܗ = ܠܗ,
z. paitidaya; ܠܗ s. ܠܗ *amoenus, laetus* pro pars. ܠܗ.
ܠܗ h ū rām, ܠܗ pro ܠܗ s. ٥ posito, ut in ܠܗ et
in ܠܗ nom. regis = z. huçravañh, s. ܠܗ coll. phl.
ܠܗ (ܠܗ) Sp. Gl. 383, ܠܗ Justi Bund. 81, 15 et
pa. ܠܗ = s. ܠܗ.

B. SUFFIXA.

1) a) radici in imperativo apparenti suffixum format
participia praes. (§ 145, 3), quae etiam significatione part.
praet. usurpari possunt, a quibusdam verbis transitivis et in-
transitivis, quae e loquendi usu sunt cognoscenda, e. g. ܠܗ
accipiens et acceptus, gratus (ܠܗ Bh.); ܠܗ
tegens (i. q. ܠܗ B.); ܠܗ *allaborans, operam dans* (ܠܗ
*) coll. phl. ܠܗ, unde ܠܗ *labor,*
industria; ܠܗ *quod mulgetur animal*; ܠܗ *qui decipit et de-*
ceptus (ܠܗ B.); ܠܗ *audiens* (i. q. ܠܗ B.)
coll. hoc hem. Sch. : ܠܗ *in eruditione*
auscultandum est F. Plurima tamen sunt adiectiva verbalia
et significant eum, qui rem quandam possidet, vel qui aliquid
ex consuetudine facere solet, e. g. ܠܗ *possidens*, unde met.

*) In versu poetae ܠܗ, quem in lex. nostro s. v. ܠܗ
e lex. F. attulimus, legendum est ܠܗ pro ܠܗ et ܠܗ pro men-
doso ܠܗ.

Deus, rex; توانا *potens*; گویا *qui loqui solet* i. q. *orator*; دانا *intelligens, sapiens, doctus*; بینا *videns, perspicax*; گندا *foetens, mali odoris, foetidus*. In quibusdam verbis utraque participii praes. forma اء et انء in usu est, e. g. روا et روان *iens, usitatus, aptus, licitus*; گوارا et گواران *facilis ad concoquendum*; بویا et بویان *olens* sive bene sive male; زیبا et زیبان *ornans*; کوشا کوشنده و سعی کننده در جنگ *laborans* کوشان et کوشا (Gl. Sch.) coll. مخفف کوشان که بمعنی کوشنده باشد B. وجدال hoc hem. Schahn. : بھر کار کوشا بباید شدن *in omni opere laborandum est* F.;

b) nominibus suffixum vocativum significat et adhibetur et in invocando et in exclamando, e. g. خوشا s. خُنکا *o felicem, euge!*; بدا *o miserum, vae!* coll. vs. poetarum خاتانی in lex. nostro s. v. بدا allato; دردا s. دریغا *proh dolor, eheu!*; plura v. supra § 212 et 213;

c) adiectivis quibusdam suffixum format substantiva abstracta, e. g. گرما *calor*, opp. سرما *frigus*; پهنا *latitudo*, quod tamen alii ex پهن contractum dicunt; v. infra suff. نا; فراخا *amplitudo*; ژرفا *profunditas*; درازا *longitudo*, ut consentiat cum suff. نا s. نای et یء, d. q. v. § 272, B. sub his suffixis.

d) synonymum est suffixi ءء, e. g. گندا i. q. گنده *foetens, foetidus*; یارا i. q. یاره *vis, robur*; کلا i. q. کاله *supeller* et haud raro abundat ut suff. ءء, e. g. شلکا i. q. شلک *sanguisuga*; شلکا i. q. شلک *lutum nigrum*; کوا i. q. کوك *clamor*; گونا s. چپ i. q. چپا *dexter* opp. راست i. q. راست *color*; گونہ i. q. گونہ *sinister* coll. پیرامنا et آرمنا Fr. 21, 15 et اندریمنا et اهرمنا ib. 27, 20 et پیراهنا in hoc hem., metr. متقارب : زمین پوشد از نور : پیراهنا i. e. *terra ex lumine induit vestem* Lumsden (l. l. t. II p. 390).

Not. Suff. اء participia praes. et adi. verbalia formans etiam usitatum est in dial. pars., e. g. سوزا *ardens* (i. q. سوزنده B.) = pa. çôzhâ;

روا *iens* = pa. r a v â, sed in dial. phl. illi respondet suff. ټښ, e. g. بینا *videns* = phl. ټښنا; دانا *sapiens* = phl. ټښناڼ. — Suff. ا abstracta formans et consentiens cum suff. pa. â respondet pehlevico او s. او i. e. âi s. a coll. خدای = خدا, e. g. گرما *calor* = phl. ګرم et p. garmâ; سرما *frigus* = pa. çarmâ et ortum est e suff. zend. a, quo terminantur abstracta feminina (Sp. Hg. § 141, 1 et Pg. p. 102). — In aliis voc. persicis terminatio ا decurtando orta est, ut in اژدها coll. اژدهاک = z. azhi dahâka et in voc. lit. s terminatis, e. g. دیبا = دیبای al., d. q. v. § 69, 3, 1.

2) اور v. §. 272, B. 8 sub suff. ا.

3) آسا s. سا s. سان proprie *modus, ratio* nominibus postpositum similitudinem, speciem exprimit eiusque origo a verbo سودن, unde آسودن praefixa praepositione آ, repetenda videtur, e. g. شیرآسا *leoni similis*; پیلآسا *elephanto similis*; یکسان *feli tigridi similis*; پلنگسان *pardo similis*; بیبرسان *uniusmodi, aequalis*. — Synonyma sunt : a) دس s. دیس, cui respondet phl. ډس a r. z. dareç, s. दृश् (दृश्) *videre*, e. g. خورديس s. خوردس *solis instar*; خایه‌دیس (ovo *similis*) i. q. *fungus*; cf. etiam طاق‌دیس in lex. nostro; b) فش s. پیش, e. g. سرویش *cyparisso similis*; شاه‌فش *regi similis*; فلک‌وش *orbi coelesti similis* Sp. Chr. 106, 12; ماه‌وش *lunae similis* (Splieth l. l. p. 32); cf. etiam کبودوش et مارفش in lex. nostro; denique c) مانا s. مان, quorum prius est radix et posterius part. praes. verbi مانستن *similem esse*, e. g. شیرمان *leoni similis* F.

4) اک, quod etiam ك correpta vocali â scribi potest, perpauca format substantiva et adiectiva relativa (Splieth l. l. p. 33 med.): 1) a radice verbi, e. g. آژیراک *clamor* coll. آژیریدن *clamorem, strepitum edere*; تپاک *agitatio, perturbatio* coll. تپیدن *agitari*; خوراک *alimentum* coll. خوردن *edere*; سوزاک (proprie *inflammatio*) *strangu-*

ria morbus coll. سوختن *urere*; کاواک s. کاوک s. کاک *cavus, cassanua* coll. کاویدن = کافتن *fodere*; 2) a substantivis et adiectivis, e. g. پیچواک *interpret* a پیچوه *interpretatio* abiecto; فزاک *sordidus* a فز *sordes*; فغاک *stultus* a فغ *idolum* (یعنی ابله و نادان) (SHL. مانند فغ باشد زیرا که لفظ اک برای نسبت است *fovea* a مغ = z. magha *profundus* (یعنی عمیق) (Splieth l. l. p. 33 med.). Huc pertinet etiam پاک *purus*, phl. פאק, quod e پاواک contractum videtur, ut کاک e کاواک, ut respondeat s. पावक *purgator* i. q. ignis a पृ *purgare* suff. अक.

Not. Suff. اک = sine dubio respondet suffixo phl. פאק, e quo suff. pers. اء, quo participia praes. et adi. verbalia formantur, decurtatum est. Utrumque affigitur etiam verbi radici, e. g. بینا *videns* = phl. ויבין; دانسا *sapiens* = phl. דאנסא; سوزا *ardens* = phl. סוזה coll. سوزاک i. q. *inflammatio*.

5) ال suffixo relatio quaedam indicatur (کلمه ال برای) چنگاک *unguis ferae, pugnus hominis* (Bh.), e. g. چنگاک *unguis ferae, pugnus hominis* (Bh.), e. g. دُنبال *extremum cuiusvis rei* a دُنب s. *inflexus, incurvus*; دُنبال *extremum cuiusvis rei* a دُنب s. *cauda*. Interdum ال e suff. ار ortum est liquidis permutatis (§ 62, d), e. g. دیوار = دیوال *murus*, d. q. v. infra sub 8.

6) ان s. ن = multa format adiectiva et substantiva diversae significationis et quidem : 1) participia praes., appellativa et substantiva abstracta a radice verborum inprimis intransitivorum (§ 145, 3), e. g. دوان *currens*; گریزان *fugiens*; گریان *lacrimans*; گویان coll. pa. *loquens*; نهان *latens, absconditus*; روان *iens et anima* = pa. روان coll. z. urvan (suff. an); باران *pluens et pluvia* coll. z. vâra; ری-زان *spargens et sparsio* (Bh.) coll. آبریزان *se convertens et species assaturae* a vertendo; دمان *citus et properantia, impetus*; فرمان *mandatum* = pa. فرمان s. प्रमाण a فرمودن *iubere*;

پیمان (proprie mensuratio) pactum, foedus = pa. پیمان s.
 ویدودن a v. پیمودن; کوبن mulleus fabri ferrarii, ut videtur,
 pro کوبان tundens; 2) quaedam adiectiva possessiva et
 substantiva, quae relationem quandam inter nomen
 primitivum et derivatum indicant, a substantivis, e. g. جانان
 amatus a جان anima; کوهان sella equestris, dorsum animalis,
 gibbus cameli a کوه collis, mons Sec. nam. p. 167, l. 6; بیابان
 desertum ex بی sine et آب aqua; پیشان initium a پیش anterior
 pars; سران caput a سر pro سر caput; پایان terminus, finis a
 پای pes; گرمابان thermae a گرم calidus et آب aqua; آونگان res
 چیز آویخته شده بآونک ای بریسمانیکه (آونک) suspensa
 رخت پوشیدنی بران اندازند وگذاهی خوشهای انگور ۴ بدان آویزند
 Bh.) نوراعان s. donum proprie eius, qui modo ex itinere
 rediit a نوره nom. comp. via nova, iter novum Sec. nam. p. 108,
 l. 1 sqq.; غرمان iracundus a غم iracundia; لفجان is, qui ira
 incensus labia demittit a لفج labium. — Huc pertinent etiam
 nom. loci vel regionis et patronymica, ut ایران Irania
 = z. airyana (suff. na), phl. ایران; توران Turania coll. تور
 = z. tûra, phl. تور; سپاهان Ispâhân a سپاه exercitus = z. ç p â-
 dha, ap. ç p âda (Takhmaçpâda), phl. سپاه; v. etiam خاوران
 et خراسان in lex. nostro; اردشیر بابکان Ardschîr filius Bâbaki coll.
 phl. اردشیر (Spieg., وینگهان, Justi) i. e. filius Vivân-
 hanae (ap. Vivânae? Beh. III, 54); cf. etiam phl. وینان
 filius Cobâdi et phl. وینان = z. âthwya, p. آتبین d. q. v.
 lex. — Denique ان in quibusdam vocibus a bundat, e. g.
 مستان amicus = دوستان; آبادatus, cultus = آبادان;
 ebrius = ممدان i. q. diluculum, mane; سحرگاه tempus matutinum;
 شب = شبان nox coll. شبانگاه tempus nocturnum;
 شادان crudus et خام i. q. خامان Bh. auctor

i. q. *laetus*. *Raro* ن = pro ن = ين = positum est, d. q. v. infra sub suff. ين .

Not. Idem suff. ان s. ن = etiam usitatum est in dialecto pehlevica et parsica eique respondet non solum z. ان an et ان â n, sed etiam z. ان ana et ان â na, s. ان et interdum z. ان ni, e. g. ميان medium = z. maidhyâna (suff. âna); روزن fenestra = z. raocana (suff. ana); مورتون mortarium = z. hâvana (suff. ana), phl. هانجامن conventus = z. hañjamana (suff. ana); زيان damnum = z. zyâna (suff. na); روشن s. روشن lucidus = z. raokhshna (suff. na), phl. ماشن mas, phl. وارشن = z. varshni, s. वरिष्णि (suff. ni).

7) انه est suff. relativum, e. g. in پرهيزانه proprie ad abstinentiam pertinens, unde victus tenuis aegroti (طعمی که); بخورد بیمار دهند وبعری مزوره خوانند specularibus instructum aedificium, unde gen. aedificium, domus (مركب از) (Bh. کاش بمعنی شیشه وانه که کلمه نسبت است). In plurimis autem vocibus recte dubitari potest, utrum انه re vera sit suffixum, an * relativum terminationi plur. ان additum, quum hoc suff. * et singulari et plurali in ان terminato affigi soleat, d. q. plura v. infra sub suff. *. Tales voces sunt بزرگانه magnificus; دیوانه furiosus, insanus; شاگردانه discipulo dignus, unde munusculum discipulo stipendium praeceptoris afferenti oblatum; شاهانه regius; عاشقانه amatorius, amantis instar; مردانه ad virum pertinens, virilis (Bh. منسوب مرد یا مردان); مزنگانی i. q. مزنگانی laetus nuntius et donum laetum nuntium afferenti exhibitum; مغانه ad igniscultores pertinens mos et ritus; عروسانه ad sponsam et sponsum pertinens, al. Accedit, quod ipse auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae in terminatione انه etiam suff. * agnoscit, quum dicat (l. l. p. 32): انه چون مردانه وشاهانه وبزرگانه لیکن تحقیق آنست که درینجا

صاحب و خداوند هم آمده است. Cum آور cognatum est suff. syn. بر pro بر radice verbi simplicis بُردن, quod cum praep. آور compositum pronuntiatur آوردن, porro suff. وار, quocum etiam composita poss. formantur Bh. اور کلمه نسبت و بر ضاعرا مخفف آور است) B.), dein suff. یار, quae est alia forma suff. وار. Plura v. infra sub suff. وار et ور et یار.

9) وان v. infra sub suff. آوند.

10) بـ nominibus suffixum 1) indicat locum copiae et multitudinis rei (B. جای انبوی و بسیاری چیزى), e. g. هندوستان i. q. India; زنگبار Zangebar regio Africae a Nigritis habitata; رودبار s. جویدار regio, quae fluviis alluitur; دریابار regio maritima, qua significatione voc. بار cum s. वार multitudo, caterva cognatum videtur; alia syn. vid. s. suff. زار; 2) est radix verbi باریدن pluere in fine comp. participii praes. significatione accipienda, e. g. بار شکر saccharum spargens, de labiis; بار مشک moschum spargens, de cincinnis; بار گوهر gemmas distribuens (i. q. گوهر گستر Bh.); 3) est voc. pers. بار significans permissio, aditus ad regem in voc. comp. دربار aula admissionis ad regem destinata, palatium regium; 4) denique significatione vicis, ut syn. ar. نوبت, مرتبت, دفعه, numeris postpositum adverbiis numeralibus formandis inservit, d. q. v. § 237.

11) وان s. بان custodiam rei significat, e. g. بان باج s. بـ از صاحب باج است) Bh.) exactor vectigalium s. بـ coll. syn. talm. בובנה pro בובנה B. Batra p. 167 et בובן nom. praefecti cuiusdam; باغبان horti custos, hortulanus; دشتبان campi custos; مرزبان confiniorum custos; رزبان vineae custos; دربان ianitor; رازبان arcanorum possessor s. custos; راهبان viae custos; سایه بان pro سایه بان genus umbraculi, umbella; نیل بان s. پیل بان camelorum custos; شتر بان s. شتریان i. q. ساربان s. نیل بان s. شتریان rector s. custos elephanti; سگشبان canum curator; شبان pastor (Bh.); میزبان (proprie custos

mensae) *convivator*; گزریان *collare sinusve vestis coll.* گری =
s. श्रीवा *collum* (یعنی نگاہ دارنده بان بمعنی نگاہ دارنده);
است B.) = pa. 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮 *proprie amorem custodiens*
s. colens i. q. *propitius, benevolus, amans*.

Not. Primitiva huius suffixi forma sine dubio est وان, quum referenda
sit ad r. z. et s. van *custodire, amare* et lit. ب et و saepe inter se
permutentur (§ 66, b. 19, c). Cf. etiam nom. subst. بان (slav. bân,
pân) *possessor, dominus, dux*, e. g. 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮 *dux equitum* Chr.
Sch. p. 10, vs. 131.

12) بَد s. بُد proprie est substantivum significans *dominus,*
possessor, sed separatim inveniri non videtur. Perpauca for-
mat comp. determ. regiminis, ut 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮 s. 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮 *dux*
exercitus; باربَد *qui aditum ad regem (بار) habet omni tempore*
vel aditum ad regem aliis concedit SHL.; کُهَبَد *eremita, asceta*
(SHL. خد او بَد کوه و دارنده آن); م-و-بَد *Magorum praefectus,*
doctus, sapiens, phl. מֵאֲנַפְתִּי a z. nmân ôpaiti *herus, pater-*
familias; 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮 *sacerdos s. doctor ignicolarum*, phl. אִירְפֵּת, pa.
𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮 = z. aêthrapaiti (*dominus doctrinae*) *doctor*.

Not. بَد s. بُد respondet zendico paity, s. पति, phl. פֶּת *dominus*
et parsico 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮, s. 𐭥𐭮𐭥𐭮𐭥𐭮, بَد, quod tamen, ut pers. بَد, non
nisi in compositione usitatum est.

13) بَر v. § 272, B., 72 sub suff. وَر.

14) پام v. § 272, B., 42 sub suff. فام.

15) پَش v. § 272, B., 3 sub suff. آسا.

16) ت lit. supervacanea, perpaucis substantivis per-
siciis affixa, e. g. بالشت *pulvinar*; کوس = کوست
collisio, ahenotympanum (Bh. کوست مزید علیہ کوس); in aliis
autem haec lit. ت e primitiva ن mutata videtur, ut in پاداشت

= پاداش *retributio* coll. al. forma پاداشن = phl. פאדאשן, pa. pâdaêschn et in رامششت = رامش *gaudium* coll. phl. رامش, pa. râmeschn. Cf. § 272, B., 38 not.

17) vel د terminatione infinitivi, eaque infinitivi apocopati forma plane ut infinitivus vulgaris saepe nominis substantivi obtinet significationem, maxime autem in compositione usurpatur (§ 275, 4. 5), e. g. گفت *sermo*; شکست *fractio, cludes*; شکفت s. شکفت *admirationis*; زاد *partus, ortus, origo*; دید *conspectus, spectatio*, unde viri usu periti, prudentes Pend. 114, 5. — Interdum lit. د finalis decurtata est 1) ex د terminatione participii praet. (§ 147, 1), ut consentiat cum respondententi terminatione pars. د vel د vel د t (Sp. Pg. § 77), e. g. آمد, آلود, خنید, دید (pa. dît), زاد, گشاده pro آمده *qui venit*; آلوده *inquinatus*; خنیده *celeber, gratus*; دیده *visus*; زاده *genitus*; گشاده *aper-tus, amplius*, eaque participii apoc. forma plerumque in compositione usitata est, ut in سال خورده = سال خورد *aetate pro-vectus* Bost. p. 399, l. 10 ed. Graf.; سایه پرورد (proprie in umbra educatus) i. q. *molliter s. delicate educatus* Bh.; خون آلود *sanguine contaminatus, cruore conspersus* Bh.; پاک دید *qui purum, sanctum vidit* i. q. *purissimus, sanctissimus* Chr. Sch. 43, 206; 2) ex ند terminatione participii praes., ut consentiat cum respondententi terminatione pars. آند (Sp. Pg. § 75), e. g. پرند *volans, volucris* pro پرند et چرند *pascens, animal* pro چرند. Lit. autem ت finalis ex ت terminatione participii praet. decurtata non reperitur, nisi in quibusdam participiis e linguis cognatis desumptis, quae tamen in persica lingua adiectivi verb. aut nominis naturam acceperunt, e. g. فراموش i. q. فراموش *oblivio* = z. framarsta, participio verbi z. fra + marez, s. मर्ज, pa. frâmôst; perditus, *laxus, debilis* = s. नष्ट participio v. नष्ट *perire*; بدخت *fortuna* = z. bakhta participio v. baz *donare*; دوست *amicus* = z. zusta

participio v. zush *amare*; مسمت *ebrius* = s. मत्त participio v. मद *ebrium esse*. Huc pertinet etiam سود *lucrum, commodum* pro سوت coll. phl. סוּת et pa. שׁוּת = z. שׁוּת participio v. שׁוּת *utilem esse* et דא donum, ius pro דא coll. phl. דא, pa. דא = z. דא participio verbi דא, cui respondet etiam ap. דא.

18) ת numeris multiplicativis formandis inservit, d. q. v. 235 not.

19) تار vel دار suffixo, quod infinitivi terminationis تن vel دن loco affigitur, formantur: 1) nomina agentis, ut فریفتار *deceptor* = phl. פריפתאר et pa. fréftar; دادار *cognomen Dei* = z. dâtar, phl. דאדאר et pa. dâdâr; خریدار *emtor* pro خریدار sec. F. una lit. د euphoniae causa elisa; خواستگار *venditor*; خواستگار *qui poscit, petit* (i. q. طلبگار s. طلب Gl. Sch. F.) al.; 2) adiectiva passivae praesertim significationis et substantiva abstracta, e. g. گرفتار *captus, captivus* = phl. גרפתאר et pa. gereftâr et *captivitas* (گرفتاری Bh.); رستار *liberatus, liber* (sec. B. ex رستگار decurt.); کشتار *mactatus*; رفتار *incessus*; دیدار *conspectus, visus, vis videndi, oculus*; گفتار *dictio, oratio* = phl. گوشتار, sed alia significatione *loquens, orator*; مردار *cadaver, caro morticina* (ar. جيفه); نمودار *quod in conspectum venit, conspicuum, manifestum est et specimen, exemplum, documentum* (B. دليل وبرهان); کردار (pro کردار) *opus, actio* (ar. قول opp. گفتار ar. فعل).

Not. Persarum grammatici et qui grammaticam persicam scripserunt viri docti ad unum omnes loco suffixi تار vel دار aliud suffixum ار receperunt, quod infinitivi formae apocopatae affigunt. Sed suffixum esse تار vel دار, cuius prior forma تار in usu est, si verbi infinitivus in تن terminatur, altera, si in دن exit (§ 146), satis probatur comparato eodem snffixo in linguis cognatis usitato, z. טאר tar, s. תאר, ap. tar, phl. האר et pa. טאר s. טאר coll. gr. ταρ, τος (της), lat. tor, turus, d. q. v. Bopp Vg.² §§ 646. 647 et 810 sqq. Quod

huic explicationi opponit Geitlin (l. l. p. 118 not.), suff. *تار* s. *دار* solis nominibus agentis formandis inservire, uec adhiberi posse ad formanda adiectiva passivae significationis et nomina abstracta, nihil valet, quum primitiva suffixi significatio in linguis cognatis recentioribus haud raro immutetur et multa adiectiva persica significatione activa et passiva simul usitata sint et nominum abstractorum significationem etiam accipiant. Praeterea voc. *خواستار*, quod ipse Geitlin mihi assentiens suffixo *تار* formatum dicit, non solum significat *qui poscit, petit* (Geitlin *desiderator*), sed etiam *petitio, desiderium* et *گفتار dictio, oratio* in ipsa dial. phl. significat *qui loquitur, orator* et *گرفتار captus, captivus* plane consentit cum phl. *גרפתאר* (*ergriffen, gefangen* Spieg.) et pa. *גערעפטאר* *gereftâr*, quod eodem suffixo phl. *תאר*, pa. *גערעפטאר* = p. *تار* formatum est. Cf. de hoc suff. in dial. phl. et pars. pervulgato Sp. Hg. p. 127, 13 et Pg. p. 103.

20) *تر* gradus comparisonis formant, d. q. v. supra § 218 sqq.

21) *تن* vel *ن* infinitivi terminatio, d. q. v. supra § 128 et 146.

22) *ته* vel *ه* participia praet. activae et passivae significationis format, quae etiam ut adiectiva aut substantiva usurpari possunt, e. g. *زنده* *vivens* et *vivus*; *بنده* *ligatus, vinctus* et *servus*; *دیده* *videns* et *visus, oculus*. Participium activae significationis in compositis maxime usitatum est, e. g. *جهان دیده* *qui mundum vidit* i. e. *homo expertus*; *دل از کف داده* *qui cor e manu dedit* i. e. *amore captus*; vid. supra § 147, 1. In nonnullis verbis neutris hoc participium etiam praesentis significationem obtinet, e. g. *خفته* *dormiens, somno deditus*, proprie *qui decubuit* Pend. 25, 9. 86, 2. Fl. Ali's Spr. p. 5, l. 13; *استاده* *stans*, proprie *qui constitit*; *شایسته* *decens, conveniens, dignus* al. Cf. etiam *هسته* *existens*, cui oppositum est *نیسته* *non existens*.

Not. Suff. *ته* vel *ه* (pro *ت* vel *ن* § 25) respondet z., s. et ap. ta,

quod in dial. phl. et pars. sola lit. *t* (*d*) (phl. τ , pa. τ vel γ vel τ) exprimitur, cuius vestigia etiam in lingua pers. supersunt, d. q. v. § 272, B., 17 coll. § 147, 1. Alia suffixi phl. forma recentior $\gamma\tau$ tak e primitiva τ orta videtur, d. q. v. Sp. Hlg. § 119, b et Pg. § 77.

23) چَرْتَه s. چَرْدَه v. § 272, B., 42 sub suff. فام.

24) چَه v. § 272, B., 46 sub suff. كـ

25) د v. § 272, B., 17 sub ت vel د.

26) دَار v. § 272, B., 19 sub suff. تار.

27) دان nominibus postpositum significat locum vel vas, in quo aliquid continetur, e. g. بویدان *vas olfactorium*; نمکیدان *salinum*; می‌دان *vas vinarium*; قللمیدان *theca calamaria*; آبدستندان *testa narcissi*; جامه‌دان *arca vestiaria*; آبدسدان (§ 68, b) *malluvium*. Alia exempla sunt آبدان, آتشدان, سرمه‌دان, عطردان, قهوه‌دان, کیف‌دان, d. q. v. lex.

Not. Suff. دان est z. dâna i. e. *locus, quo aliquid deponitur*, s. $\gamma\tau$ a r. z. dâ = s. $\gamma\tau$, sed ut respondens suff. phl. τ , pa. dâ non nisi in compositione usitatum. Significatione *granum* est alia forma vocabuli دانه.

28) دِس s. دیس v. § 272, B., 3 sub suff. آسا.

29) دَن v. § 272, B., 21 sub suff. تَن.

30) دَه v. § 272, B., 22 sub suff. تَه.

31) دَه v. § 272, B., 46 sub suff. كـ

32) زار nominibus postpositum locum et multitudinem rei significat, e. g. گلزار *rosetum*; علفزار *locus pabulo abundans, pascuum, pratum*; کارزار = phl. $\gamma\tau$, pa. $\gamma\tau$, proprie *locus actorum*, unde pugna, proelium; آتش‌زار i. q. $\pi\upsilon\rho\epsilon\iota\omicron\nu$ Bh.; ناله‌زار *locus vesicis moschi abundans* Bh.;

بازار pro بازار *locus, ubi multa sunt victualia* (ابا), unde gen. بازار *locus venditionis, forum* (بازار اصل بازار بوده زیرا که در) چنین جاها اکثر اطعمه و اباها می فروخته اند و مرور ایام بمعنی مطلق coll. بازار (Bh.); جای فروختن استعمال یافته و همین شهرت دارد *locus s. fodina rubini* (gr. pers. ed. Splieth p. 31); هندوستان *Hindostania* Bh. i. q. هندوستان.

Not. Cum suff. زار consentit phl. چار (چار) et pa. سار s. سار aliaque scribendi ratio videtur suffixum سار i. q. زار significans, quocum etiam permutatur, quum dicant e. g. خشک سار et خشک زار significatione *terra pluvia destituta, sterilis* Bh.; چشمه سار et چشمه زار *locus fontibus abundans* Bh. Synonyma sunt ستان, سان, لان et لاخ.

33) ز v. § 272, B., 46 sub suff. ك

34) سا v. § 272, B., 3 sub suff. آسا

35) ا) nominibus suffixum format: 1) nomina loci et multitudinis, qua significatione alia forma suffixi زار videtur q. v. et etiam سَر scribitur, e. g. کوه سار *regio montuosa*; نمک سار *salina*; شاخ سار *locus, in quo sunt multae arbores ramosae*; مشک سار *moschi odorem diffundens locus* i. q. *suave olens*; رخ سار *gena et facies, vultus*; فرود سار *proprie locus demonstrationis* (i. q. پرهانستان s. دلیستان B.) nom. libri; چاه سار s. دیو سار *fodina*; 2) adiectiva similitudinis, e. g. دیو سار *daemoni similis*; شاه سار *regi similis*; خاک سار *pulveri similis, humilis*; سنگ سار *cani similis*, unde avidus; مار سار *serpenti similis*, cognomen regis ضحاک; گرگ سار *lupo similis*; 3) adiectiva possessiva ut شرم سار *verecundus, pudibundus*;

b) ut synonymum vocis سر *caput* interdum in fine compositorum legitur coll. z. چارا s. چارا *caput*, unde sec. Spiegel (ad Vend. III, 27) derivandum est z. چایری, e. g. نگون سار *capite deorsum pendens s. vergens, inversus*; گاو سار *bovis caput habens*, epith. clavae Farêdûni, regis Persarum; سنگ سار B. s.

سگسار F. *canis caput habens*, quod est nom. incolarum regionis cuiusdam; سبکسار s. سبکسر *mente levis, stolidus, inconstans*; سپاهسار s. سپاهسر *caput nigrum habens* de crocodilo, calamo scriptorio al.; بادسار s. بادسر *met. homo levis*; خنگسار *canus* (B. سفید سر); سنگسار *lapidatio* proprie lapides, quibus caput hominis cooperiunt; فرسنگسار *cippus aliudve signum in via parasangas distinguens et lapides in via congesti, ut sint viae signum*.

36) سان nominibus postpositum a) similitudinem, speciem exprimit, d. q. plura v. sub suff. آسا; b) nominibus loci formandis inservit, qua significatione e suff. ستان decurtatum est, e. g. خارسان = خارسنتان *spinetum, desertum* Schahn. ed. Mohl I, 332, 1464; شارسان = شارستان *regio frequens urbibus* et i. q. شار *urbs* (B. Gl. Sch.); کارسان = کارستان *locus, ubi homines laborant, uti urbs, forum* al. Gl. Sch.

37) ستان proprie est nomen subst. z. ستانا *çtâna*, s. ستان, ap. *çtâna*, phl. סטאן, a r. z. çtâ, s. ستا, unde v. استان *stare*, significatione *locus* et nominibus loci formandis inservit, e. g. گلستان *locus rosarum, rosetum*; بهارستان *locus veris*; کوهستان *regio montuosa* et nomen provinciae; ریگستان *locus munitus* (castellum) *urbis* et nomen loci; سولستان *solum arenosum* B. s. v. ورتوری *hiems*; تابستان *aestas*; خندستان (Bh. مکتب) *schola*; ادبستان unde voc. decurt. بوستان s. بوستان (locus odoris) *hortus*; میستان *taberna vinaria* Bh. — Alia suffixi ستان forma videtur ستنه, quum dicatur خوالستنه et خوالستان significatione „*atramentarium*“.

38) شن s. شن s. شن imperativo terminatione destituto s. verbi radici affixum multa format nomina actionis et abstracta, e. g. نکوهش *vituperatio, vitium*; بینش *visus, visio*; پژوهش *investigatio*; پوشش *tegumentum, vestitus*; بخشش *largitio*,

donum; آسایش *scientia*; دانش *blanditio*; نوازش *ornatio*; آرایش *quies*. — Pro ش — interdum scribitur ی — ut چالیش — et *itio* a چالیدن pro چلیدن, s. चल *ire* coll. B. s. v. et Sec. nam. 166, 9. — Auctore Lumsdenio (l. l. t. I p. 412 et 413) pro ش — etiam scribere licet ش —, si exitus versus eiusdem soni exigit.

Not. Suff. ش — ortum est e primitivo شن, abiecta lit. ن, quod est phl. شن, pa. شن eschn, quo tamen in hisce dialectis etiam adiectiva verbalia formantur (Sp. Hg. § 120 et 141, 28. Sp. Pg. § 85 et p. 103). Pro usitatore ش — in aliquot vocibus persicis etiam reperitur forma primitiva شن, cuius alia lectio est شت, lit. ن cum permutata. Exempla sunt: تازش *cursus, impetus* = phl. تازشن; خورش *alimentum, cibus* = phl. خورشن; بینش *visio, visus* = pa. بینش; افزایش *auctio* = pa. اندکزدن; منش *animus, indoles* (طبیعت خوی B. Gl. Sch.) = pa. اندکزدن; کنش *actio, opus* = phl. کنشن; گزارش *missum facere, praestatio, solutio*; گذارش *donatio, donum*, unde syr. پاداش *retributio*, cui respondet پاداشن s. پاداشن. coll. پاداش. phl. پاداشن Spieg. Avesta I p. 279.

39) ش — et شت v. § 272, B., 38 not. sub. suff. ش —

40) گلشن nomina loci format ut گلستان s. گلشن, e. g. گلشن i. q. گلستان *rosarium* Bh.

41) شه v. § 272, B. 46 sub شه —

42) فام s. فام, pro quo etiam فام legitur in lex. F., proprie est subst., quod in compositione colorem vel similitudinem et speciem indicat (فام بمعنی رنگ و مانند) B. لفظ فام با رنگها مستعمل است که دلالت کند و میل چیزی بدان schol. in Bost. ed. Graf 274, 16); e. g. گل فام *roseus*; مشک فام *niger instar moschi*; سیاه فام *subater coloris* سپید فام s. سپید فام (schol. in Bost. l. l.); سیاه فام (مایل)

albi s. in album vergentis F. — Huc pertinet etiam syn. چَرْتَه s. چَرْدَه, quod tamen non nisi cum سِيَاه coniunctum legitur, e. g. سِيَاه چَرْدَه s. سِيَاه چَرْتَه (این دو لغت غیر از ترکیب بکلمه سياه دیده نشود چون سياه چَرْتَه وسياه چَرْدَه در فرهنگ گوید در بعضی از عبارات نظم و نثر تنها بمعنی سياه آمده Splieth l. l. p. 35).

43) آسا v. § 272, B., 3 sub فَش.

44) ك est lit. supervacanea vocibus quibusdam suffixa, imprimis illis, quae in و ۛ exeunt, e. g. زلو = زلوك s. زالو; رڭو i. q. رڭوك *vestis detrita*; پرستوك coll. پرستك i. q. پرستو *hirundo* (Splieth l. l. p. 15).

45) ك - pro اك - v. § 272, B., 4.

46) ۛ et چَه duo sunt usitatissima deminutionis suffixa, quibus tamen non solum deminutio propria (μείωσις) significatur, sed etiam blanda (ὑποζοτισμός) et contentim usurpata (καταφρόνησις), e. g. مردك *homulus* coll. syn. مردمك et *pupilla*; مرغك *avicula*; اسپك *equulus*; زنبورك *apicula*; انمك *animula* coll. Pend. 23, 9 et p. 41 not. 6; پاترك *paterculus*; مامك *matercula*; فليولا *filiola* et زنك coll. زنچه et *muliercula* de meretrice Spieg. Chr. 6, 10 et 13; سڭك coll. سڭچه *caniculus*; خشتك coll. al. formis خشته *laterculus*; زنجيرك *catenula*; v. etiam پشتهك et سنڭك in lex. nostro; چيه-زك *recula*; اندك *paucus, parvus et parum*. Affigitur etiam hoc suff. adiectivis, e. g. سفيدك *subalbus*; ردك *subflavus*; سبزك *subviridis*; شيرينك *subdulcis*; گرمك *parum calidus*; et gradui comparativo, e. g. پيه-ترك *paulo melior*; خوبترك *paulo pulerior*; et pronomini dem., ut اينك et آنك coll. s. इमक, एषक ab इदम्, एतद् et असुक (अमुक) ab अदम् (Benf. gr. ampl. § 239, 1 et 560, c).

Si vocabulum exit in lit. ۛ occultam (§ 92 sqq.), haec lit. cum ڭ permutatur, e. g. جامڭك *vestis parva* a جامه; خامڭك

per persicae linguae leges non licet (§ 25 et 92). Aliae suffixi dem. formae rariores ول s. وله addito و occulto et و s. له ad suff. s. ر et ل referendae sunt, quas cognatas esse e satis nota permutatione liquidarum l et r facile intelligitur (§ 62, d et 63). Quod restat suff. و fortasse ex ول decurtatum est. Cf. etiam Schwabei de deminutivis graecis et latinis liber.

47) کار et گزار . Prius کار proprie quidem est nomen significans *actio, opus*, sed instar suffixi in multis compositis adhibetur ad denotandum opus aut opus facientem vel opificem, e. g. دستکار *opus manuum, ars, artificium*; پیاله کار *qui pocula conficit*; جفاکار *oppressor*; جادوکار *incantator*; توبه کار *poenitens*, al., d. q. v. lex. nostr. s. v. کار 4. Ex hac voce کار emollitum est suff. گار lit. ك cum گ permutata (§ 47, a) eiusque forma brevior est گزر vocali $\hat{a}$ correpta. Utrumque solum suffixum est et operantem et possessorem significat (گار لفظی است که) افادهء فاعلیت کند وقتی که بلفظ دیکر داخل شود ولفظ گزر مرادف (B. این است و بمعنی خداوند م بنظر آمده است). Attamen ne permutes کار cum گار , quod non nisi certis quibusdam vocibus affixum reperitur, quae ex usu loquendi sunt cognoscendae. Tales in lex. Bh. leguntur: آفریدگار *creator*; آموزگار *instructor*, magister ; آمییزگار *qui hominum societatem amat* opp. خلوت نشین; پروردگار *nutritor* epith. Dei; پرهیزگار *abstinens*; ترسگار *Deum timens*; خداوندگار *dominus*; خدمتگار *servus*; روزگار *tempus*, *mundus, fortuna*; سازگار *conveniens, aptus*; ستمگار *iniustus, oppressor*; شادگار *laetus, hilaris*; کامگار *fortunatus*; کردگار epith. Dei i. q. *omnipotens*; گناهگار *qui delictum committit, peccator*; یادگار *donum in memoriam datum, monimentum* Bh. al. Suffixum گر plerumque *opificem* indicat, e. g. آهنگر *faber ferrarius*; انگشتگر *carbonarius*; رامشگر *musicus, cantor*; توانگر *figulus*; کوزهگر *sutor*; کفشگر *qui resarcit, reficit*; دادر *iustus*; ستمگر *iniustus, oppressor*; plura

گروگان *pignori data res*; بازگان *paganus, rusticus*; بازارگان *s. mercator*, quam tamen vocem lex. Bh. auctor alio loco pluralem vocis بازار *qui in foro sedet et mercaturam exercet*, esse contendit pro singulari usurpatum (§ 191); cf. etiam قعگان in lex. nostro; 2) numeralibus distributivis formandis inservit, d. q. v. supra § 234, 3.

49) گانه suffixum e praecedenti گان addito * ortum numeralibus multiplicativis formandis inservit, d. q. v. supra § 235 et interdum est expletivum, e. g. جداگانه *separatim, seorsim* coll. جدا.

50) گز vid. § 272, B., 47 sub suff. کار.

51) گن s. گین vocali *i* correpta nominibus additum qualitatem exprimit et format adiectiva possessiva (معنی صفت), e. g. اندوهگین *s. اندوهگین* B. (باشد و افاده معنی صاحب می کند F. *moerore affectus, moestus*; خشمگین *s. خشمگین* Bh. *iratus*; فرمگین *s. غمگین* *moestus*; شرمگین *terribilis*; ترگین *s. گزگین* *sordidus*; B. *scabiosus*; نمگین *s. نمگین* F. *humidus*).

Not. Suff. گین s. گن Persarum lexicographi ex آگین decurtatum

dicunt, quae est alia forma pro usitata آگن a verbo آگندن, d. q. v.

§ 175 not. et in comp. significat i. q. *plenus* (آگین بمعنی مالا مال)

گین در اصل آگین بوده یعنی B. coll. و پر و آغشته و آگنده باشد

عنبر آگین *moscho plenus*; سبزه آگین *ambra repletus*. Sed in dial. phl. et pars. etiam sola forma گین, phl. گین, pa. گین usitata est, quae respondet persicae گین, e. g. pa.

گین = p. خشمگین *iratus*; pa. گین = p. سبزه آگین

terribilis, quocum conferendum est syn. phl. گین; pa. گین = p. شرمگین

pudibundus.

52) ل numeralibus multiplicativis formandis inservit, d. q. v. § 235.

53) لاخ, cuius propria significatio est *locus*, nominibus suffixum copiam et multitudinem rei exprimit. Secundum lex. B. et F. auctores non nisi cum tribus voc. دیو *daemon*, رود *fluvius* et سنگ *lapis* compositum reperitur, ita ut significet *locus a daemonibus inhabitatus, desertum*, رودلاخ i. q. Bh. *locus, in quo multi fluvii concurrunt* et سنگلاخ i. q. *locus lapidosus*. Sed dicitur etiam آتشلاخ i. q. *آتشد* *πυρρετον* et نشیبلاخ i. q. *نشیب گاه* *locus declivis, depressus*, quod probant lex. Bh. et grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae auctores : آتشلاخ در کلام میر خسرو نشان میدهند : لاخ چون سنگلاخ Bh. coll. ونشیبلاخ علامی ابو الفاضل نوشته و دیولاخ و رودلاخ و استعمال این کلمه بغیر این سه محل بنظر نه در آمده و در کلمه اول در شعر بسیار دیده شده اما رودلاخ غیر از جاماسب نامه جاقی ندیده شده لیکن امیر خسرو آتشلاخ نیز در شعر خود نظم کرده Splieth l. l. p. 31.

54) nominibus suffixum copiam et multitudinem rei significat ut suff. لان بمعنی سار که جا و مقام و محل انبوهی (سار B.), e. g. نمکسار i. q. *salina*.

55) ك v. 272, B. 46 sub suff. ك

56) م format numeralia ordinalia. Vid. § 232.

57) مان et مانا formant nomina similitudinis, ut supra s. v. آسا pluribus expositum est. — Alius autem originis est suffixum

58) مان s. مانه addito * occulto, quo formantur substantiva et adiectiva, e. g. ریسمان *funis*; آسمان = z. et ap. açman, phl. *âsmân*, pa. âçmân, s. *अश्मन् coelum*; کشتمان i. q. *ager consitus, arvum*; شادمان *laetus*. Referendum est ad suff. zend. *man*, quod in persica lingua saepe etiam in م decurtatum reperitur, ut in چشم *oculus* = z. cashman; تخم

60) 1) pro suff. ن - , q. v.; 2) pro suff. ن - = ين - , q. v.; 3) est lit. finalis suff. شن = phl. שן, a quo suff. pers. ش originem ducit, d. q. plura v. §. 272, B., 37 sub suff. ش - ; 4) est lit. finalis supervacanea, quae etiam abiici potest, ut in گوزن = گوز *cervus*; لفاچن = لفاچ *labium crassius*; نوژن = نوژ *pinus*; زلیفن = زلیف *metus*; سون = سو *latus, tractus*; لباشن = لباش s. لبایش *anulus funicularis ligno infixus, quo labium superius equi vel asini refractarii contorquent*; لوشن = لوش *lutum*; جوشن = جوش *lorica*.

61) ن - est suff. ين - defective scriptum q. v. infra § 272, B., 84.

62) نا s. vocibus quibusdam suffixum locum et spatium indicat بمعنی محل و مکان م هست وقتی که با کلمهء ترکیب (B.) qua significatione etiam cum suff. ا - et ی - consentit, e. g. تنگنای coll. تنگی *angustia, locus angustus*; درازنا coll. فراخی et فراخا *amplitudo, latitudo*; س. فراخنا coll. درازی *longitudo*; س. تیزنا coll. ستمبرنای *crassitudo, magnitudo*; س. تیزنای coll. تیزی *locus aciei gladii, sim.*; پهنای *latitudo*, ut sit contractum ex پهن نا (§ 68, a) coll. در اصل Splieth l. l. p. 37. Fortasse huc pertinet etiam گزندنا *porrum* et گردنا s. گردنای, d. q. v. lex. nostrum. — Cognatum videtur cum suff. z. et s. na.

63) ناک verbi radici et nominibus substantivis suffixum format adiectiva qualitatis ناک لفظی است که بجهت بیان) اتصاف موصوف بصفاتی در آخر کلمات می آورند زیرا که دلالت می اندیشناک (B.) کند بر داشتن چیزى چون بلفظى ملحق شود آموزنده i. q. آموزناک *abstinens*; پرهیزناک *cogitabundus, tristis*; خشمناک *iracundus*, Sec. nam. 2, 7 sqq.; دردمند i. q. دردناک *moerore affectus, tristis*; شرمناک i. q. سهمناک *terribilis, horrendus*; شرمگین i. q. شرمند *pudibundus*; طربناک *laetus* B. s. v. ناک; گلناک i. q. خالدار *naevis praeditus*; خطرناک *periculosus*; خالناک i. q. خالدار

limosus, luteus F.; لوشناك i. q. سرمه آلود *collyrio illitus*; لوشناك
luto mista, turbida aqua; رجمناك *sordidus, pollutus*. — Raro
 adiectivis suffixum legitur significatione haud mutata, e. g.
 صعبناك i. q. صعب *difficilis, asper* Pend. 169, 16; ترشناك i. q.
 ترش *acidus* F.

Not. Num forte suff. ناك ad suff. s. नञ् referendum est, quod radici
 postpositum adiectiva format, ut तृष्णाञ् (nom. m. f. n. तृष्णाक्) *sitiens*
 a r. तर्ष्, तृप् *sitire*?

64) ند - vid. s. ند - , suffixo proxime sequenti.

65) ند - imperativo terminatione destituto s. verbi radici
 suffixum participia praes. act. et appellativa for-
 mat, e. g. کشنده *interficiens*; روند *iens*; کننده *faciens*, d. q. v.
 supra § 145, 3. Pro ند - etiam ند - scribitur, e. g. پرند
 et پرند *volans, volucris*; چرند et چرند *pascens, animal*. Idem
 suffixum substantivis quoque affigitur ut غمند et غمند *anxius,*
afflictus, tristis; دژند *iracundus, iratus*; شرمند i. q.
 دیرند *longus, tempus longum*. Fortasse etiam huc pertinet
 کرامند, d. q. v. lex. nostr. et فرخنده i. q. فرخ *felix, fortunatus,*
 ut ند - sit alia forma suffixa ند -, vocali a cum u permuta-
 ta, ut in lat. veh-u-nt coll. s. vah-a-nti.

Not. Suff. ند s. ند e primitivo z. रण् añt, s. अन्त्, lit. dentali
 tenui त ut in linguis cognatis in mediam ण emollita (Bopp Vg.²
 § 809), ortum est. In dial. phl. suffixo ند respondet נַךְ coll.
 زیوند *vivens, vivus* = phl. וינד (Sp. Hg. § 119), sed in dial.
 parsica primitiva suffixi forma रण् añt in usu est coll. روند
iens = pa. ران ravañt, quae tamen etiam in aliquot voc.
 persicis servata reperitur, ut in پرند = پرند et چرند = چرند
 modo allatis. Spiegel (Pg. p. 88) contendit, discrimen inter ند
 et ند in sola scriptura positum esse, quum utrumque suffixum ut
 anda pronuntiatum esse existimandum sit. Pro अन्त् in dial. pra-

crita et palica etiam usurpatur thema vocali finali अ auctum अन्त, ut in possessivis suff. मन्त् et वन्त् formatis (Lassen Inst. ling. praeit. p. 294, 2 coll. p. 222 et 361). Quin in ipsa lingua sanscrita aliquot vocabula a participio praes. derivanda hoc themate aucto अन्त usitata sunt, ut भासन्त *sol* coll. भासन्त् *lucens*; रोहन्त *arbor quaedam* coll. रोहन्त् *crescens*, al. d. q. v. Bopp Vg.² § 809 not. *.

66) नं respondens z. na, s. न f. ना pauca format substantiva et abstracta, e. g. تشنه = z. tarshna, s. तृष्ण sitis; دوشنه i. q. دوشه *mulctrarium*; چاشنه = چاشنی *gustus* et adiectiva relationis, e. g. گرسنه *famelicus* a گرس *fames*; دینه *hesternus* a دی *heri* (منسوب بدی Bh.).

67) و format deminutiva, d. q. plura v. § 272, B., 46 sub suff. ـك. — Lumsdenio docente (l. l. t. I p. 444 et t. II p. 419) suff. و etiam relativis formandis inservit, e. g. آبو *flos nymphaeae loti* coll. آب *aqua*; آلو *prunum* coll. آل *subruber*; انگشتو *panis calidus oleo et dulcedine perfricatus* B. (a species of bread commonly crumbled to pieces by the fingers before it is eaten Lumsden) coll. انگشت *digitus*; هندو *Indus*.

68) واره s. وار nominibus suffixum indicat: 1) possessionem (B. یعنی صاحب و خداوند), e. g. امیدوار = phl. امیدوار *spem habens*; سوگوار *lugens*; چراغواره coll. چراغ بره (a. v. بردن) i. q. چراغ دان *candelabrum*; اندخسواره (protectionem s. refugium praebens) i. q. arx, asylum, protector; v. etiam فغواره in lex. nostro; 2) similitudinem et id quod rei accommodatum, idoneum est (B. به معنی شبهه و مانند و به معنی لیاقت), e. g. شاهوار *rege dignus, regius*; بزرگوار *magno dignus, excellens*; دستوار *baculus senis, pedom pastoris et adiutor* et i. q. دستوار *manui similis et quod manui accommodatum est, manu prehendi potest*; گریواره (quod collo [گری] accommodatum est) i. e. collare ex magaritis; گوشوار s. گوشواره = z. gaoshâvare *auri conveniens* (B. یعنی لائق گوش), inauris; ماهوار s. ماهواره *menstruum stipendium*; پشتواره *quantum dorso imponi potest, onus*;

مشتواره *quantum manu aut pugno comprehendi potest, manipulus*; 3) *mensuram vel modum rei* (ويعنى مقدار م آمده) است. چو یک جمله وار و یک کلاه وار یعنی بقدر یک جامه و یک B.), e. g. *vesti conficiendae aptus vel sufficiens*; 4) *pro* بار a) *onus*, e. g. خروار i. q. خربار *onus asininum*; شتروار i. q. شتربار *onus cameli* Chr. Sch. 74, 49 coll. 90, 59 et b) *vicis* (B. کرت و مرتبه), e. g. یک وار = یک بار *semel*; دو وار = *bis*; واره = *vices* i. q. *saepe, iterum ac saepius* B.; 5) *suff. supervacaneum videtur significationem non immutans*, e. g. سزاروار i. q. سزار *decens, conveniens, aptus* B.; v. etiam فرومایه وار Frag. 26, 22.

Not. Suff. وار s. واره addito ۛ occulto cognatum est cum suffixo

sequenti وار, quod interdum etiam ور pronuntiatur et respondet : 1) zendico suff. secundario vare (vara), ut in gao-shâvare *inauris* = p. گوشواره et gadhâvare *claviger*; 2) phl. واره s. و, ut in ارمیوار = p. امیدوار *vindictae cupidus* Bund. 67, 5 = p. کینور s. کینور *eiusque primitivae formae* بار, ut in داتوار *iudex* = p. داور pro داور et in دستوار *adiutor* = p. دستوار, ad quam etiam pertinet ap. takabara *coronam gestans, rex* = arm; thagâvor, p. تاجور; 3) pars. var, ut in دوار dâwar, phl. dâtûbar = p. داور *iudex*, quod etiam ut pers. و in ûr = p. و contrahitur, ut in دستوار *da-stûr* = p. دستوار *primarius principis minister*. Primitiva autem suf-

fixi phl. vâr s. var forma sine dubio est z. بار bara = pers. بر i. q. *ferens* in fine comp., ut in z. zaothrôbara *sacrificus*, a rad. z. بار bar, s. भर (भ) = p. برن *ferre* derivanda, quae in suffixi formam abiit, postquam propria vocis significatio e memoria evanuit, lit. ب simul cum cognata و permutata (§ 60, b et 61, c). Quod probatur etiam non solum multis exemplis sub suff. وار et ور allatis, in quibus significatio *ferens* illi tribuenda est, sed etiam ipsius primitivae formae bara s. bar cum suff. vâr s. var permutatione, cuius exempla modo allata sunt : phl. داتوار = pa. et pers. داور; phl. دستوار = pa. et pers. دستور; ap. takabara = arm. thagâvor et pers. تاجور, quibus adiungendum est چراغواره = چراغبره.

69) فام. v. § 272, B., 42 sub suff. وام.

70) بان q. i. وان.

71) (ـونه) ـون, quod etiam وَن, et (وانه) وان pronuntia-
tur et ـوند s. اوند ـ similitudinem aliamve relatio-
nem indicant تحقیق آنست که این سه کلمه وان وون ووند برای)
نسبت است بلکه آوند بالف مدونه نیز آمده است چون خویشاوند
وشیخاوند وپژاوند ونهاوند وندباوند که دماوند نیز گویند اما چون
نسبت گاهی افادهء معنی شباهت ومانندی کند بعضی گمان بردند
وند بمعنی صاحب Splieth l. l. p. 31 et 32 که بمعنی مانند است
marginēs (proprie ponti similis) پلّون s. پلوان (B. ومالدار
sterilis mulier; سترون (proprie mulae similis) s. استرون
foculus; انگشتوانه digitale, chirotheca; انگشتوانه
orbis coelestis, گردون armilla, brachiale; دستوانه s. دستوان
insanus, آسیمه i. q. (pro molae similis آسیاون آسیون
inversus, واژونه s. واژون cornu animalis; سرون
felix, fortunatus; ـایون v. etiam
in lex. nostro t. II p. 304, a, ubi lin. ultima pro men-
doso خرّومند s. خرّومند i. q. خردوند; نسبیج legendum est فسّیج
pessulus ligneus, tudes fullo-
num fortasse a پستـ collis; پیساوند s. پیساوند
chalybeius Bh.; خویشاوند; pars posterior پس (Reim.) a
consanguineus, propinquus اخیش, quod
eadem significatione legitur; خداوند, unde forma contracta
شیخاوند; خدا dominus, possessor, ut simplex خداوند s. خاوند
quod legitur in gram. pers. lexico Raschîdi praefixa (l. l. p. 32),
sed in lexicis persicis desideratur et significare videtur aut
شیخ Scheicho similis aut ad Scheichum pertinens aut i. q. شیخ
Scheichus, senior, quibus accedunt nomina loci hoc suff. ter-
minata, ut سجاوند (اشگاوند, اسگاوند, شگاوند) سگاوند, unde ar.
نهاوند (دیباوند, دیباوند, دباوند) دماوند.

Not. وان et ون s. ون , cum lit. و occulta وانه et ونه = pars.

וָאן vān in וָאן et וָאן = pars. וָאן vān in

וָאן = p. וָאן et וָאן = phl. וָאן in

וָאן = p. וָאן sunt suffixa cognata, quorum primitiva

forma est vānt, z. וָאן , s. וָאן , e qua وان s. ون ortum est

abiecta lit. fine t coll. s. وָا -, nom. وان - et z. وָا -, nom.

وָا - s. وָا - et وند eadem dentali tenui cum media permutata

et وند addita vocali ا - conjunctiva, quae etiam corripitur aut omnino

abesse potest, quum dicant پیشوند et پیشوند B. Quod

probat etiam nom. loci دماوند (دماوند, دماوند) cum

respondenti s. هیموند comparatum, quum pers. د respondeat etiam

s. ه (§ 56, b) coll. Justi Bund. s. v. et Quatrem. H. Mong.

t. I p. 200 sqq. Quidam Persarum lexicographi suffixi originem

ignorantes in suff. وند s. وند falso vocabulum وند agnoscunt,

quod *vas* significat, d. q. v. نہاوند in lex. nostro. Sed recte argu-

mentatur lex. Bh. auctor, quum voc. خداوند interpretans dicat:

معنی ترکیبی مانند خدا زیرا که ما بعد لفظ خدا کلمه نسبت

است که معنی تشبیهی و زیادت نیز از آن مستفاد می‌شود

quocum conferendus est locus e gram. pers. ed. Splieth (p. 31 et 32)

modo allatus.

72) وار s. وار , de cuius origine plura v. sub suff. وار ,

possessivis formandis plerumque inservit, e. g. برور frugifer;

تاجور = ap. takabara coronam gestans, rex; نامور nomen

habens, celebrer; دانشور scientia praeditus, sapiens; زورور i. q.

زورمند robustus, potens; سخنور verba faciens, eloquens, orator;

داور pro داور , elisa lit. د = phl. داور , pars. داور iudex;

سرور princeps, dux; کدیر paterfamilias; هنرور virtute prae-

ditus, praestans; غوطه‌ور urinator; زخمه‌ور fidicen. — Inter-

dum, praesertim in nominibus monosyllabis, hoc suff. pronun-

tiatur ور , ad analogiam suffixi ون , quod etiam in ون con-

trahitur, e. g. گنج‌ور thesaurarius, dives; رنج‌ور aegrotus,

afflictus; دست‌ور = pa. دست‌ور , phl. دست‌ور primarius prin-

cipis minister; مزدور *mercede conductus, mercenarius*; آزور *et آزور avidus, concupiscens*.

73) وآسا v. § 272, B., 3 sub suff. وَّش.

74) مند v. § 272, B., 59 sub suff. وِمند.

75) وان v. § 272, B., 71 sub suff. وَن et وَن.

76) وِان. — Interdum pro *vinculum* in fine compositorum legitur l. ب و cum *permutata* (§ 61, c), e. g. پاوند pro *pedis vinculum*; دروند pro *repagulum portae*.

77) وِی numeralibus multiplicativis formandis inservit, d. q. v. § 235.

78) وِیه arabice pronuntiatur et est terminatio in nominibus propriis usurpata, qua plerumque cognomina ridicula formantur. Talia sunt : راهویه, مسکویه, عمرویه, بابویه, نفتویه, راهویه پدر اسقف محدث مشهور زیرا که در راه زائیده بود و مسکویه زیرا که خوش خلق بود و عمرویه زیرا که پدرش یا جدش عمرو نام داشت و بابویه زیرا که پدرش باب نام داشت و نفتویه زیرا که همیشه پا چرکین و بدبو بود چون نفت و شیرویه و شاهویه و نامویه و سیبویه زیرا که رخسارش چون سیب سرخ بود چنانکه یافعی از ابراهیم حربی نقل کرده که او گفت دو رخساره سیبویه در رنک و صفا مانند سیب بود بنابراین باین اسم موسوم شد و صاحب قاموس گوید معناه رائحة التفاح بنابراین در اصل سیب بویه بود برین تقدیر با آنکه بحذف با قائل بوده باشد مخالف کلمات دیگر که درین باب آمده میشود و مناسبت با تسمیه سیبویه ندارد اما آل بویه ازین باب نیست بلکه بویه نام شخصی است و مشتمل بر نسبت نیست و در جمیع این کلمات عرب ویه بفتح واو و سکون یا و همی ضاهر خوانند.

79) ۱) format 1) substantiva, quae relationem quandam cum voce, a qua deducuntur, exprimunt, e. g. استره *novacula* a v. استردن *radere*; سنجه *terebrā* a v. سفتن *perforare* (§ 179, f, not.); دوشیدن *mulctrarium* a v. دوشه = *mulgere*; خندیدن *risus* a v. خنده = *ridere*; گریه *fletus* a v. گریستن *flere*; موئیدن *lamentari* a v. مویه = *planctus*; شکوفته *flos*, گرم آب *thermae* a v. شکوفتن = *aperiri*; گرمابه *thermae* a v. گرم آب = *aqua calida*; شب پیره *vespertilio* a v. شب پره = *volare*; 2) nomina abstracta, ut suff. -ی et -ش, quibuscum haud raro promiscue usurpatur, e. g. لرزه = *tremor*; نالش = *lamentatio*, ناله = *gemitus*; چاشنی = *gustus*; چاشنه = *gustatio*; دختری = *virginitas*; سپیدی = *albedo*; 3) substantiva, quae simile quid rei nomine primitivo expressae significant, e. g. دندان *dentes* serrae, pectinis, sim. a دندان *dens*; زبانه *lingua fibulae, staterae*, al. a زبان *lingua*; دم *foliis* a دم *halitus*; زنجیره *catenae simile quid* a زنجیر *catena*; خرد *mica, quisquiliae*, sim. a خرد *parvus*; چشمه *fons* a چشم *oculus*; دست *quidquid ad manum referri potest* a دست *manus*; مشت *manubrium* a مشت *pugnus*; پنجه *manus cum quinque digitis*, *pugnus* a پنج *quinque*; راسته *qui dextra manu uti solet* opp. چپه *dexter* opp. چپ *sinister*; گاورس *res valde exilis instar milii* (گاورس) *narcissus* (نرگس) *facticius*; کاش *glacies tenuis* a کاش *vitrum*; شور *sal nitrum coll.* شور *salsus*; مهره *anulo signatorio vel sigillo simile quid*; حوضه *receptaculo aquarum simile quid*, ut پلنتوم *elephantum* ab ar. حوض cf. lex. nostr. s. v.; مقراضه *genus cuspidis sagittae bidens* ab ar. مقراض *forfer*; کوه *pars elatior dorsii cuiuslibet animalis* a کوه *mons* al. Sec. nam. 167, 5; 4) e nominibus temporis adiectiva s. substantiva, quae indicant rem ad certum aliquod tempus referendam. Talia nomina sunt روز *dies*, شب *nox*, ماه *mensis*, سال *annus*, quae etiam in plurali روزان *et* سالان s. ماهیان *et* شبان *et* روزان *et* سالان.

ساليان hoc suff. - assumunt, et ساعت hora, e. g. روزه ad diem pertinens, stipendium diurnum, ieiunium, unde يك روزه unius diei; روزه هر روزي quotidianus coll. اکتفا ببر روزي هر روزه کن. contentus esto quovis die re ad vivendum necessaria Pend. 31 fin.; روزانه interdium et coll. روزيانه stipendium quotidianum; شبه ad noctem pertinens, unde يك شبه unius noctis; شبانه quod per noctem mansit, nocturnus, potus nocturnus; ماهه ad mensem pertinens, unde دو ماهه duorum mensium; ماهيانه s. ماهانه stipendium menstruum; ساله ad annum pertinens = pa. سالانه, unde هزار ساله mille annorum; هر ساله annuus coll. هر سال quovis anno; ساله هر ساله singulis annis, quotannis; ساليانه s. سالانه annuus, quotannis, stipendium annuum; ساعته ad horam pertinens (منسوب بساعت Bh.), unde هر ساعته singulis horis; دو ساعته duarum horarum. V. etiam § 272, B., 7 sub suff. 5) adiectiva numeralibus magis proprie definita, e. g. يك گزنه unius coloris; دو شاخه biformis; دو شاخه duos ramos habens lignum, numella, cuspis sagittae biceps; ad دو روزه ad duos dies pertinens i. q. nothus B. s. v. اکدش i. q. tempus exiguum; دو مويه semicanus; پنج مرده ad centum homines pertinens, unde خورش مرده پنج مرده centum hominum cibus Schahn. ed. Mohl t. I, 356, 1745; چند مرده quantum aliquot hominibus satis vel conveniens et aptum est; 6) vice suff. dem. ك - et چه fungitur, e. g. مردمک = مردم cochlear parvum; كفچليزك = كفچليزه pupilla oculi; گرهچه = گرهه nodulus, quae tamen dicendi ratio in sermone vulgari usitatior videtur, in quo etiam ipsis deminutivis in ك - affigitur ad indicandam deminutionem blandam et contemtim usurpatam. Cuius rei probandae causa Chodzko (l. l. p. 86) affert „petiot, homme méprisable, capon“; زنک „pauvre femme, virago“; گيلله petite, charmante“ et Ibrahîm (l. l. p. 112) etiam „nichtsnutziger Junge“. Denique 7) est lit. - occulta ad vocalem a aut i pronuntiandam in

fine addita, ut in terminatione part. praet. pass. تَه vel دَه al. ob eamque causam in multis vocibus supervacanea, e. g. چار pro چاره; نیمر pro نیمه; کین pro کینه; لَفج pro لَفچه; آستان pro آستانه; بن pro بنه; بهر pro بهره; تخمر pro تخمه; خان pro خانه; سوار pro سواره; جوان pro جوانه; انبان pro انبانه; باف pro بافه; نبرد pro نبرده; آواز pro آوازه; خان fin.; چِه et کِه (§ 96 et 270), al. V. etiam infra § 272, B., 85 sub suff. پینه.

Not. Suff. ۛ = aut e phl. ٭ = ortum est aut e vocali fin. a vel ā, cui respondere solet hoc suff. in lingua zend. et sanscr. et in dialectis cognatis antiquiore persica et parsica, addita nimirum lit. ۛ occulta, qua vocalis fin. brevis a vel i quasi sustineatur, quoniam vox persica in consonantem vocali destitutam exeat necesse est, ut iam supra §§ 25. 92. 93. 96. 190 et not. 270 vidimus.

80) ۛ = est suffixum usitatissimum variis significationibus. Vocabulis, quae in litt. l vel و exeunt, ope literae ۛ coniunctivae signo Hamza insignitae affigitur, iis autem, quae lit. ۛ occulta terminantur, ope literae گ euphonicae adiungitur, litera ۛ vel scripta vel omissa et in quibusdam vocibus solo signo ۛ exprimitur, quod pronuntiatur ای, ut supra §§ 26. 94 pluribus verbis expositum est.

Suffixum ۛ = pro varia, quam obtinet, significatione aut I) (ای معروف) i aut II) (ای مجهول) ē pronuntiatur :

I. Suffixum ۛ = i Ja relationis (ای نسبت) dictum format : 1) patronymica, gentilicia et relativa alia, e. g. ایرانی *Iraniensis*; سلجوقی *Seljukida*; هندی *Indus*; دینی *divinus*; شاهی *regius*; خانگی *domesticus*; طلائی *aureus*; فریبی *qui decipit, nebulo*; غوغائی *qui strepitum, tumultum movet*; حمایتی *tutor, custos*; خونی *sanguinarius, occisor*; کاری *opifex, bellator*; دامی *venator*; افسونی i. q. زده *incanta-*

tus, fascinatus; اکسیری s. کیمپیاگر i. q. اکسیرگر s. کیمپیاگر *al-chemist, chemicus* Bh.; انتظار *expectans, expectatione plenus* (Bh. بیای نسبت آنکه انتظار داشته باشد) *qui chartam conficit aut vendit* (Bh. کاغذگر و کاغذ فروش) *qui tabernas vinarias frequentat, vini potor* a pl. ar. خرابات; *hodiernus*; v. etiam supra § 94, b voc. پختهء, سرمهء, چهرهء, پیستهء. 2) *abstracta varii generis, e. g. patientia*; شکیبایی; *amicitia*; دوستی; *servitus* s. بنده گئی; *vita* a زندگانی; *vivens, vivus eiusque plur.* مشغولی; *praeestigiae, gesticulatio ludicra* ab ar. طرفه; *afflictio animi*; دل آزاری; *genus inducii* a گریبان; *furatrina* دزدی; *ictus, qui manu infligitur in collum* (گردن) *malefici*; پدر فرزندی; *quidditas, qualitas*; 3) *nomina, quae temporis spatium aut intervallum quoddam indicant, e. g. tempus duorum triumve dierum*; پانزده سالگی; *duorum parasangarum intervallum*; دو فرسخی; *quinque stationum intervallum* پنج منزلی; 4) *infinutivo adiectum significat id quod aptum, conveniens est ob eamque causam* Ja convenientiae (بیای لایقیت) *quod edendum est*; خوردنی; *quod facendum est*; کردنی; *quod dicere convenit*; گفتنی; 5) *interdum arabicis praesertim vocibus suff. ی affigitur significatione tamen immutata manente* (ضابطه فارسیان است) (فصولی s. v. Bh. که گاهی در آخر کلمه یای زایده لاحق میکنند) *firmiter credere* (فارسیان گاهی یای) اعتقاد i. q. اعتقادی

vicis una (مرتبه) *adv. semel, aliquando* (گاه و ایامی), unde یک ده درویش *una vice s. semel*; *bis terve*; coll. : *decem pauperes in uno strato dormiunt, duo autem reges in una regione terrae non continentur* “ Gul. 18, 15; cf. *ibid.* 36, 16. 17. 37, 14; 2) *nominibus numero sequenti definitis affigitur*, e. g. *personae quaedam, nonnulli*; *duo tresve lateres cocti*; *duo tresve dies* Gul. 133, 10 et *haud raro idem suffixum unitatem indicans numerali unus* et, quod sequitur, *nomini pleonastice affigitur*, ut *pro unus*; *unus exercitus*; et dicitur *unus* *pro یکی لشکری*; *unus exercitus*; et dicitur *unus* *pro یکی از مجلس* s. *quidam ex consensu* Bh.; 3) *interdum indicat rem novam, recentem*, e. g. *qui quovis momento (novum) desiderium excoquit et quavis hora (novum) consilium capit et quavis nocte (alio, novo) loco cubat et quovis die (novam, aliam) amicam assumit* “ Gul. 140, 6 et 7; 4) *emphatice ponitur et exprimit a) admirationem* (ای تعظیـم), e. g. *benignissimus (Deus)*; *Deus altissimus*; *rex magnus*; *vir fortissimus* aut b) *vituperationem* (ای تحقیر), e. g. *res exigua*; *musca vilis*; *plura v. in de Sacyi Pend. p. 13 sqq. et in gram. pers. Lumsdenii t. II p. 423; cf. etiam Fl. Ali's Spr. in indice pers. p. 136 sub lit. ی*; 5) *additur nominibus, quae per se sunt indefinita, mente autem scriptoris re vera sunt nota et definita ob eamque causam nominatur Ja speciale quid designans* (ای تشخیص), e. g. *quidam i. e. ille, quem mente habeo coll. hoc hem. a lex. Sev. Seas auctore allato (t. VII p. 33, l. 6), metr. رمل* : *redde cultum, o deus, cor quoddam desertum* “, i. e. *cor meum desertum*; denique 6) *suff. یـه appellatur Ja definitionis* (ای تعریف) *vel qualitatis*

(یای اشارت) *vel monstrationis* (یای صفت) *si id, quod addito articulo indefinito ی ē tanquam unicum quid vel praecipuum propositum est, sequenti enuntiatione relativa (کاف بیان) accuratius definitur, e. g. پرگزید که ناگزتر آن* *praedam quamque delicatissimam elegit* Chr. Sch. 44, 217; دانایانی که شرح الفاظی *viri docti, qui ante nos fuerunt*; از ما بوده اند *expositio vocum, quae in hac scientia adhibentur*; عروسی که خواستاری میکنی کدام است *sponsa, quam deposcis, quatenam est?* Anv. Soh. f. 20. r. l. 21.

In nominibus compositis suff. ی ē ultimo semper compositi membro affigitur, e. g. *persona lunae facie praedita, moschum redolens, animos attrahens*; دل گفت و شنیدی *homo quidam cor perditum habens*; از دست رفته *unum colloquium*. Idem fit in synonymis particula و coniunctis, e. g. *una exultatio et laetitia perfectissima* et in nominibus genitivo aut adiectivo accuratius definitis, e. g. *possessor quidam fortunae* (§ 202, 1); چنان وصال جان افروزی *corpus quoddam pingue*; جسم فریبی *talis coniunctio animum inflammans*.

Not. Ja unitatis ی ē respondet parsico ه hac pronuntiatione a Ja relationis پ = p. ی i bene distincto, e. g. ه = p. موئی *pilus*; وده = p. کسی *quidam*. Idem suff. in dial. phl. signo ر exprimitur, quod proprie quidem *unus* significat, ut in فرسنگ ی *unus parasanga* Bund. 17, 2; ی باخر *una pars* ibid. 33, 7, saepe autem instar suffixi vocibus affigitur, si singulum quid significandum est, e. g. کنا اختری *quaeris stella* Bund. 6, 19; مردی = p. مرقی *vir unus* ibid. 31, 19; پارگی *fragmentum* ibid. 35, 17; تاکی *singulus* (canalis) ibid. 26, 6, al., d. q. plura v. in Sp. Hg. § 48 et 62 et *Iusti* Bund. in glossario sub ی.

شهریار *format possessiva, ut* *fortunatus*; اختیار 81) *magnus princeps, imperator*; هوشیار *intelligens, prudens*; آبیاریار *aquator, rigator*; رمیار *pastor gregis*; دامیار *venator*.

Not. Chodzko voces شهریار, هوشیار, اختیار sim. cum nom. subst. یار *amicus* compositas dicit et proprie significare „*amicus fortunae*“, „*amicus intelligentiae*“ et „*amicus urbis*.“ Sed nihil dubito, quin

یار sit alia forma suffixi وار s. ور, cum suff. آور s. اور s. ار cognati, quod etiam possessiva format et cum یار permutatur, ut dici possit اختیار B. Bh. s. اختیار F. pro اختیار et هوش-وار s. هوش-ور s. هوش-وار s. هوش-وار s. هوشیار Bh. pro هوشیار s. هوشیار. Eadem de causa voc. شهریار proprie non significat *amicus urbis* sed *possessor* s. *dominus urbis*. Sententiam nostram confirmant etiam lexicorum persicorum auctores, qui اختیار i. q. ختمند Bh. et دولتمند F.; هوشیار i. q. صاحب آنکه بباغات : هوش interpretantur : هوشیار را گویند که Bh. و مزروعات آب رساند B. Plura de origine v. § 272, B., 8 not. sub suff. وار coll. suff. وار et § 272, B., 68 not. sub suff. اور s. اور s. ار s. اور.

82) یر - pauca format adiectiva possessiva, qua significatione contractum videtur e cognato suff. یار, quod ad suff. اور s. وار s. ور referendum esse modo demonstravimus, e. g. دلیر i. q. دلوار *cordatus, strenuus, audax*. — In vocibus e lingua zend. desumtis haec terminatio یر, pro qua etiam یور reperitur, decurtata est e z. *vairi lorica*, ut in n. pr. زیر = z. *zairivairi*, aut e z. *vairya desiderabilis*, ut in n. pr. شهریر = z. *khshathra vairya*.

83) یش - v. § 272, B., 38 sub suff. یش -

84) ین - format adiectiva relativa et quae materiam rei plerumque significant, e. g. زرین *aureus*; سپیدین *argenteus*; پشیمین *laneus*; ابریشمین *sericus*; چوبین *ligneus*; سنگین *lapideus*; مومین *cereus*; کاغذین *chartaceus*; گلین *e luto*; لولین s. لولین *purulentus*; چرخین *salitus, salsus*; نمکین *vel terra*; نگارین *ad picturam pertinens*; لوله (a) *tubo instructa res*; گندمین *triticeus*; شیرین *lacteus, dulcis*; نرگسین *ad narcissum pertinens, coloris narcissi*; دوشین coll. دوشینه

hesternae noctis; نوشین coll. نوشینه *grati saporis, dulcis, suavis* et ut substantiva usurpari possunt, ut in dial. phl., e. g. پوستین *vestis pellicea* coll. phl. פוסחין, quod idem significat; پائین proprie *ad pedes pertinens*, unde *pars inferior, imum rei, finis, extremum*; et ut ینہ gradibus comparationis formandis inservit, ut پسین = phl. פסין *posterior, ultimus* opp. پیشین *anterior*; زیرین *superior, altus* opp. زیرین *inferior, infimus* et ordinalibus affixum reperitur, d. q. plura v. § 218 sqq. et 232 et not. — Interdum ین redundat, e. g. اولین i. q. اول *primus*; مثلین i. q. مثال *similitudo* Bh. s. v. گاهی کلمه بین زایدہ است چنانچه در مثلین و اولین (بہترین et بہتر); cf. etiam راستین s. راستینہ i. q. راست *rectus, verus* (Bh. مزید علیہ راست). — Pro ین reperitur etiam scriptura defectiva ین, ut رشکن *invidiosus*; چرکن *sordidus*; خلن *is, cuius nares semper hument*; ریخن *laxo alvo laborans*; ریمن *purulentum vulnus*, quae tamen in suff. ینہ haud usitata videtur.

85) ینہ saepe quidem suffixi ین vice fungitur, e quo etiam addito * occulto ortum est, ut in terminatione ین s. ینہ, qua gradus comparationis formantur et in aliis vocibus, ut نوشینہ = نوشین *grati saporis, dulcis, suavis*; ہوشینہ = *hesternae noctis*; راستینہ = راستین *rectus, verus*; شبینہ i. q. شبانہ *nocturnus*; پارینہ = پارین *ad annum praeteritum pertinens, praeteritus, antiquus*; دیرینہ *antiquus* coll. syn. دیرین J. پیشینہ = پیشین *anterior, antiquus, priscus* al., plerumque autem ex adiectivis, quae in ین terminantur et materiam rei significant, addito * occulto formantur nomina subst. ad indicandam rem ex illa materia confectam, e. g. پلنگینہ *vestis e pelle pantherae confecta*; گرگینہ *vestis pellicea*; پشمینہ *vestis lanea*; زرینہ *vas aureum* (چیزی کہ در صنع آن) (Bh. پشم وزررا مدخلی بود); لوزینہ *cibus vel dulciarium amygdalinum*; نمکینہ *orygala sale, cumino, coriandro conspersa*; گنجینہ *vestis pellicea*; گنجینہ *id quod ex thesauris provenit*

(Bh. آنچه حاصل شده باشد از جمع گنجها). Alia nomina suffixo = formata sunt : دستینه *armilla s. brachiale*; دخترینه *puella, quae modo puberes annos iniit*. Interdum hoc suffixum abundat ut suff. cognatum = یین, c. g. مغزینه i. q. *cerebrum, medulla, nucleus*; راستینه s. راستین i. q. *rectus, verus*; غالب که گنجینه مزید علیه گنج) *thesaurus* (گنج i. q. گنجینه Bh.); v. etiam p. 256 fin. گنجینه. Pro = forma decurtata نه = non usitata videtur, quum schol. ad vs. in Sec. Nam., in quo موینه مخفف : موئینه legitur, animadvertat : موئینه با قزء ملینه لیکن این قسم در جای دیگر بنظر نیامده اما همین بیت سند است.

Not. Suff. = یین et = ینه = addito s. occulto orta sunt e suff. z. *אֵהָנָה* aêna (s. *हान*), quod etiam adiectiva materiae format, e. g. *ayañ-haêna ferreus* ab *ayañh*, s. *अयस्*, phl. *אֵהָנָה*, p. *אֵהָנָה* *ferrum*; *crezataêna argenteus*; *zaranaêna* = pa. *זָרָאנָה*, p. *זָרָאנָה* *aureus*, al. (Sp. Zg. p. 87), cuique respondet suff. ap. *aina*, ut in *âthañgaina* = p. *אֵתְהָנָה* *lapideus* (Sp. altp. Keilinschr. p. 150) et phl. *יֵנָה* (Sp. Hg. p. 130) et pars. *בָּה* (Sp. Pg. p. 105), e. g. phl. *אֵסִימָנָה* = pa. *אֵסִימָנָה*, p. *אֵסִימָנָה* *argenteus*; phl. *שִׁירֵנָה* = pa. *שִׁירֵנָה*, p. *שִׁירֵנָה* *lacteus, dulcis*; phl. *פִּוֶּרְאֶפְתָּנָה* *e chalybe a* *פִּוֶּרְאֶפְתָּנָה* = p. *פִּוֶּרְאֶפְתָּנָה* *chalybs*; phl. *פִּוֶּסְתִּינָה* = p. *פִּוֶּסְתִּינָה* *vestis pellicea*.

DE COMPOSITIS.

COMPOSITA VERBALIA.

273. Verba persica aut cum praefixis composita esse aut cum praepositionibus componi posse iam supra § 122 sqq. pluribus verbis expositum est. Praeterea cum arabicis praesertim nominibus actionis et participiis aliisque vocibus persicis multa verba composita inveniuntur, quorum usitatissima sunt synonyma کردن et ساختن *facere* et, quae in compositione usu

et significatione cum illis conveniunt et permutantur, verba داشتن prop. *tenere, habere*; فرمودن prop. *iubere* et نمودن prop. *monstrare*, al. Talia composita quum in lexicis enumerata et exposita reperiantur, hoc loco pauca tantum exempla attulisse sufficiat. Sequuntur literarum ordine disposita :

آمدن *venire, fieri*, ut پدید آمدن *palam fieri, prodire*; خوش آمدن *placere*; سیر آمدن *satiari*; پر آمدن *impleri*. Cf. § 129.

آوردن *afferre, ferre*, ut پدید آوردن *in conspectum afferre, palam facere*; رزم آوردن *bellum inferre*; روی آوردن *contendere, vultum convertere aliquo*; بجا آوردن *praestare, exsequi*.

بردن *ferre*, ut حسد بردن *invidere*; رامش بردن *gaudere, laetari*; فرمان بردن *imperio parere, obedire*.

خوردن *edere*, ut غم خوردن *molestiam perpeti, affligi, anxium esse*; سوگند خوردن *iurare*; تأسف خوردن *moerore affici*.

انصاف دادن *dare*, ut ارشاد دادن *bene dirigere, ducere*; تصکیح دادن *iuste agere*; تصحیح دادن *emendare, corrigere*; بر باد دادن *dissipare, dilapidare*; v. etiam سر دادن *in lex. nostro*.

داشتن *tenere, habere* et in compositione i. q. کردن *facere*, e. g. انتظار داشتن *expectare*; احتیاج داشتن *indigere, opus habere*; طلب داشتن *quaerere, petere, arcessere*; معذور داشتن *excusare*.

دیدن *videre, animadvertere*, ut رعایت دیدن *honorari*.

زدن *ferire* et in compositione *agitationem quandam et motum* indicat, ut رای زدن *clamare = pa.*; بانگ زدن *deliberare*; داستان زدن *narrationem proferre, enarrare*; حرف زدن *verba facere, loqui*. Plura v. in lex. nostro s. v. زدن.

کردن *usu et significatione convenit cum syn. ساختن*.

شدن *fieri*, ut شرمسار شدن *pudore affici*; آگاه شدن *certiorem fieri*; انجمن شدن *congregari*; متحیر شدن *obstupescere*. Cf. § 129.

فرمودن *iubere* et in compositione i. q. کردن *facere*, e. g. بیان فرمودن *sciscitari*; استعلام فرمودن *largiri*; کرامت فرمودن *tractare*, *curare*; نذر فرمودن *explicare*; فرمودن *vovere*.

آگاه گردانیدن *certiorem facere* = کردن *i. q.* e. g. گردانیدن *pa.*

مراجعت s. رجوع کردن *adorare*; پرستش کردن *facere*, ut انتظار کردن *exspectare*; استقبال کردن *obviam ire*; رد کردن *redire*; پدید آمدن *palam facere*, *manifestare* = *pa.* اندیشه کردن *cogitare*.

پر گردیدن *impleri*, ut آگاه گردیدن *certiorem fieri*; گردیدن *fieri*. Cf. § 129.

قرار گرفتن *confirmari*, *quietem prehendere*, *capere*, e. g. پناه گرفتن *confugere*, *se recipere*; فال گرفتن *vaticinari*; وضو گرفتن *lotionem facere*, *assuefieri*; عادت گرفتن *lavare*.

روان گشتن *decurrere*, *defluere*; نمودار گشتن *manifestum fieri*; گشتن *fieri*, ut مستعد گشتن *morari*; متوقف گشتن *paratum fieri*. Cf. § 129.

کشیدن *trahere* in compositione variis significationibus usurpatur a notione *trahendi* derivandis, e. g. بارگاه کشیدن *tabernaculum statuere* s. *collocare*; بچه کشیدن *pullum procreare*; تیر کشیدن *sagittam emittere*; خوان کشیدن *mensam sternere*; خط کشیدن *scribere et obliterare* et vice fungitur verbi کردن *e. g.* شرم کشیدن *erubescere*; نظر کشیدن *oculos conicere*, *intueri*, al. d. q. v. lex. nostr. استعانت نمودن *monstrare* et in compositione i. q. کردن *e. g.* اعلام نمودن *certiorem facere*, *indicare*; اقامت نمودن *morari*; انتزاع نمودن *eripere*.

یافتن *invenire, assequi*, ut اطلاع یافتن *animadvertere, certiore*
 fieri; آگاهی یافتن *idem*; انهمزام یافتن *fugae se dare, fugere*.

Not. Talis compositio verbalis in lingua persica usitatissima ad recentiorum linguae aetatem referenda est nec reperitur in dialectis antiquioribus, pehl. et pars., quae etiam verborum auxiliarium in lingua persica usum late patentem ignorant. Pro compositis verbalibus in dialecto phl. et pars. magis in usu sunt verba causalia et denominativa terminatione phl. יִינִיחֵן et pars. inîdan rar. ânîdan et ânûdan formata, cuius formationis exempla parsica modo allata sunt, quibus adde pehlevica: آگاه ساختن *palam facere*, den. ab

آگاه = p. آگاه; انعام یافتن *finire*, den. ab انعام = p. انعام;
 واریتهن *pluere facere* et *pluere*, ut sit aut caus. verbi واریتهن
pluere aut den. a واران = p. باران *pluvia*. Plura v. in Sp. Hg.
 § 99 et 142 et Sp. Pg. § 62 et 98.

COMPOSITA NOMINALIA.

274. Compositorum nominalium et varietate et elegantia persica lingua aequae ac sanscrita inter omnes excellit. Quum autem varia compositorum genera in lingua sanscrita maxime exculta sint, in doctrina de compositione uberius tractanda Indorum imprimis grammaticorum praeceptis innitendum mihi videtur. Attamen sex classium compositorum, quas illi statuunt et terminis technicis द्वन्द्व copulativa, कर्मधारय determinativa, द्विगु collectiva, तत्पुरुष dependentiae, बहुव्रीहि possessiva s. attributiva et अव्ययीभाव adverbialia nuncupant, classem secundam, tertiam, quartam ad unam determinativorum redigere componendi rationi magis consentaneum est, quum in co omnes tres consentiant, ut posterius compositi membrum priore magis definiatur ac describatur. Quae determinandi ratio quum aut priore membro instar praedicati apposito aut addito numero quodam aut regimine, quod inter utrumque membrum intercedit, effici possit, tres oriuntur compositorum determinativorum

partes, quas nominamus a) determinativa appositionalia, b) determinativa numeralia, c) determinativa regiminis. Quatuor igitur distinguendae sunt classes sequenti ordine tractandae: I composita copulativa, II comp. determinativa: a) appositionalia, b) numeralia, c) regiminis, III comp. attributiva s. possessiva et IV comp. adverbialia.

I. COMPOSITA COPULATIVA (DVANDVA).

275. Copulativa composita proprie dicuntur nomina sine copula s. *ἄσυνδέτως*, ut in sanscrita lingua, inter se coniuncta. Sed tale componendi genus in lingua zendica non satis excultum videtur, quum utrumque huius compositi membrum flecti soleat, et thema membri prioris cum posteriore in neutralem terminationem exeunti coniunctum non reperiatur (Sp. Zg. § 94 coll. Justi Hdbch. d. Zendspr. § 407, ubi comp. zend. Dvandva enumerata invenies). Neque in ceteris dialectis antiquioribus persicis usitatum esse docet Spiegelius (Hg. § 143 et Pg. § 99). In persica quoque lingua composita copulativa ad normam sanscritorum formata nulla exstant. Quum autem duae voces persicae aut *ἄσυνδέτως* aut inserta copula *و*, quae in eiusmodi maxime compositione *u* pronuntiari solet, aut ope alius copulandi vocalis vel particulae inter se coniunctae saepe unam notionem exprimant, haud ineptum videtur talia composita ut copulativa considerare. Quae si accuratius examinantur, sex inprimis distinguenda sunt copulativorum genera, quorum

1) primum constat duobus imperativis a) aut unius eiusdemque verbi repetiti, cuius tamen posterior est imperativus prohibitivus vel imp. cum praepositione coniunctus, e. g. *دار ودار* Bh. s. *دار مدار* J. (tene, ne teneas) i. q. *pacificatio* etc. v. lex.; *ریز وریز* (sparge, ne spargas) met. i. q. *homo debilis, macer* et i. q. ar. *ضغبوس parvus cucumis*; *کن مکن* (fac, ne

facias) i. q. *iussum et vetitum*; کش مکش (trahe, ne trahas) s. کش و مکش addito suff. i. q. *attrahere et laxare* s. *remittere onus* et i. q. کش و اکش s. کشاکش i. q. *turba, tumultus* etc. coll. sanscrito उन्मज्जावमज्जा e duobus imp. composito, quod significat *saepius sursum et deorsum permulcere*; b) aut verborum variae vel contrariae significationis, e. g. افت و انداز (cade et iace) met. i. q. *motus grati, iucundi* (عبارت افت و خیز Bh.); (cade et surge) met. i. q. *vehementer properare et tarde et lente incedere et deorsum et sursum et instabilem, mobilem, inconstantem esse* عبارت از حالت همین همین شتافتن و آهسته رفتن و نیز کنایه از نشیب s. تکتاز s. تک و تاز s. تک و پیوی Bh.; وفراز و بر یک قرار نماندن (curre et discurre) i. q. *cursus incitatus, diligens inquisitio*; خیز و بگریز (surge, cape) nom. *lusus cuiusdam puerilis*; (imp. verb. داشتن و بردن) met. i. q. *pompa, magnificentia, incessus gravior et superbior et imperium, principatus*; دار و کوب (tene et tunde) i. q. دار و بگریز (tene et cape) s. دار و ده (da et tene) s. ده و بگریز (da et cape) idem; بیز (sparge, cribra) met. i. q. *quantitas quaedam opum* Bh.; بیز و بزن (cape et feri) s. بگریز و بکش (cape et interfice) met. i. q. *turba, tumultus* Chodzko; بگریز و بدار Bh. s. بگریز و دار M. i. q. *modo allatum*;

2) secundi generis prius membrum est 3 ps. sg. praeteriti, posterius 3 ps. sg. aoristi, e. g. داد و بستد (dedit et sumit) i. q. *commercium*; cf. etiam syn. دان و ستان infra sub 4;

3) tertium genus constat duobus participiis sive praesentis sive praeteriti, e. g. خندان خندان (ridens, ridens) et decurtatum خند خندان s. خندان خندان i. q. *valde ridens, cachinans*; کشان کشان (trahens, trahens), pro quo etiam forma decurtata کشکش in usu est, i. q. *tarde incedens, pedetentim* B.;

افتـان و خـیزان (cadens et surgens) idem; cf. supra sub 1, b
 ریش کنان زلف کنان Chodzko addit افت و خیز quod inter-
 pretatur „voies de fait (lit. en s'arrachant la barbe, en s'arra-
 chant les boucles de cheveux)“; رفته رفته i. q. *sensim et pede-
 tentim, gradatim* Bh.; شسته رفته (lotus, versus) i. q. *mundities,
 elegantia* Chodzko;

4) quartum constat a) radice verbi, quae in 2 ps. sg. imp.
 apparet, repetita, e. g. کاو کاو (fodere fodere) i. q. *stigma vel vul-
 nus unguibus facere et diligens inquisitio et perturbatio, afflictio,
 dolor*; نوش نوش coll. نوشانوش potus s. potatio continua, b)
 infinitivo apocopato et radice eiusdem verbi vel alius, e. g.
 جستجو s. جستجو ultro citroque ire, frequentatio Bh.; خرید و فروش
inquisitio, investigatio; داد و ستان (dare et sumere)
 coll. syn. داد و بستن supra sub 2, idem; رفت و روب s. رفت
 و روب Bh. abiecta lit. ب (verrere et verrere) i. q. *dili-
 genter verrere*; زد و کوب (ferire et percutere) i. q. *conflictus,
 dimicatio, bellum*; گفت و شنو (loqui et dicere) s. گفت و شنو
 (loqui et audire) coll. syn. گفت و شنفت s. گفت و شنفت
 i. q. *confabulatio, disputatio*; کند و کوب (fodere et ferire) i. q.
perturbatio, inconstantia. Interdum inversus membrorum ordo
 legitur, e. g. کار و کشت i. q. *seminatio* Bh.;

5) quintum constat duobus infinitivis apocopatis contrariae
 significationis, e. g. آمد و شد s. آمد و رفت (venire et ire) et sine
 copula آمد شد s. آمد شد (bikterit) coll. آمد و شد, i. q. *ultro citro-
 que ire, frequentatio*; زد و خورد (ferire et ictu percuti) i. q. زد
 و خورد q. v. supra sub 4; خرید و فروش i. q. خرید و فروش
 s. گفت و شنو s. گفت و شنفت q. v. supra sub 4;

یُرد و باخت (vincere et perdere) i. q. گفت و گتو i. q. گفت و شنید
et perdere) i. q. *alea* Chodzko;

6) sextum denique genus e duobus nominibus eiusdem aut diversae significationis est compositum, e. g. پای و پر s. پا و پر (pes et ala) i. q. *potestas, potentia* B. یعنی پا و دست (arbor et arbor) *genus convitiū*, cui respondet چمنار و منار (platanus et turris), quod in *gravissimis convitiis et maledictis* adhibetur et etiam significat *perturbatus, percussus, attonitus*; چماک چماک (fissura, fissura) coll. چاکاچماک i. q. *magnus sonus vel crepitus frangendo vel findendo ortus* et i. q. *fissus, discissus, dilaceratus*; جو جو (granum, granum) i. q. جو جو vel پاره پاره vel گونه گونه sim. i. q. *frustatim, minutatim*; ریک ریک vel ذره ذره s. گونه گونه i. q. *versicolor*; غار غار (fissura, fissura) i. q. *fissus, ruptus, dissolutus*; مرز و بوم s. مرز و بوم (confinia et regio) i. q. *confinia regionis, regio, patria, locus, ubi quis considit*; آب و رنگ HK. i. q. *status recens, vigor* (Bh. رونق و صفا) تری و تازگی HK. آب و دانه s. آب و دانه (Bh. رونق و صفا) شب اندر روز i. q. روز و شب i. q. *victus* Bh.; و نان met. *genus vestis sericae, cui fila nigra et alba simul intertexta sunt*; ماه روزه s. ماه و روز et سال و ماه s. سال ماه *temporis indicatio vulgo datum et perpetuo, continuo*; شبان روز s. شبانه روز, quae verior lectio est sec. Bh., *dies civilis s. tempus XXIV horarum* (i. q. شب و روز Gl. Sch.); دست سبک i. q. *funda* سر دست سبک (manus, lapis) i. q. *omnino, prorsus et genus vestis*. Adde ar. قیل و قال i. q. *sermo et responsum, confabulatio, discursus*.

276. Duo compositi copulativi membra sive eadem sunt sive diversa etiam intercedente longa vocali ا - ā inter se coniunguntur, e. g. پیچ پیچ i. q. *firmiter contortus, valde inflexus*; ترنگ ترنگ i. q. *sonitus continuus sagittarum eiacularum vel nervi arcus vel chordarum instrumenti musici*; تکاپوی

i. q. *discursus incitatus, diligens inquisitio*; خَزَاخَزْ i. q. *continuo repens*; دَوَاوْ i. q. *cursus continuus*; دِهَادِه (dare dare) i. q. *belli tumultus, clamor bellicus*; رَوَارَوْ i. q. *incessus continuus*; نوشانوش i. q. *manus cum manu* (manus cum manu) q. v. supra § 275, 4; دست با دست i. q. *proximus et agilis, promptus et* i. q. *emtio, quae fit praesentibus numis*; دَمَدَم i. q. *per singulas horas, eodem momento, omni tempore*; دُمَدُم i. q. *succedens alteri, pedetentim*; Bh.) یعنی دوش بر دوش رفتن (humerus ad humerum) دوشادوش i. q. *proxime*; رنگارنگ i. q. *versicolor*; گونہ گونہ i. q. *omnino, prorsus*; سِر تا سِر s. سر تا سر i. q. *omnino, prorsus*; لبالب i. q. *omnis, totus*; لب تا لب s. لب لباب i. q. *repletus, refertus*; میلامیل (a milliario ad milliarium) i. q. *continuo, semper et cunctim, mixtim*; هیئاعین (cito cito) i. q. *festinatio*; singuli et singulatim, subito; یِک یِک i. q. *fundata*; سرابلا i. q. *acclivis*; سرآزیر i. q. *deorsum vergens s. pendens capite, inversus*; سرآپای s. سرآپا i. q. *vena cephalica extrema*; سرآری i. q. *totus, totum, omnino, prorsus* (B. و تمام) et i. q. *vestis honoraria* Bh.; شب متصل (dies cum noctu) شبازر i. q. *noctem et diem, semper coll. phl.* Bund. 16, 3 et یوم شبان (Sp. Pg. § 99).

277. Haud raro eadem compositi copulativi membra ope praepositionum ب vel با vel تا inter se coniunguntur, quae etiam saepe vocalis coniunctivae ا = locum obtinent, e. g. جَوَجَو i. q. *diem ex die, in dies*; ساعت روز بروز q. v. § 275, 6; جَوَجَو i. q. *per singulas horas*; سرآسر i. q. *supra* § 276; لبالب i. q. *unum post alterum* q. v. ibid.; یِک یِک i. q. *s. ordine incedere et* i. q. *equus s. iumentum furum vel latronum*;

بدست s. دست با دست coll. دستداست § 276 i. q. *proximus et agilis, promptus*.

273. Denique in copulativorum numerum referenda sunt composita ad vim significationis augendam formata, quorum utrumque membrum plerumque in eundem sonum exit et quorum unum alterumve aut utrumque non usitatum est nisi in compositione. Talis componendi ratio in arabica quoque lingua usitata termino grammatico اتباع i. e. *coniunctio duorum synonymorum* designatur; compositi autem membra nominantur توابع i. e. *assecclae s. sectatores* et in lingua persica ope copulae و inter se coniunguntur, quae tamen in arabica omittitur, ut in ar. حسن بسن *pulcer, elegans* et فبیج شقیع *deformis, foedus* فائده چنانکه در عربی بعضی الفاظ برای تاکید می آیند وعلیحدہ) معنی ندارند چون حسن بسن همچنین در فارسی لیکن فرق میان عربی و فارسی آن است که تاکید عربی بی واو عطف باشد و فارسی بواو قال و مثل s. تار ومار vel توت ومرت ومرت (Splieth l. l. p. 40), e. g. عطف و تار و تار و تار i. q. *perturbatus, susque deque, perditus*; چار وچدر *remedium et auxilium*; سیمب و تیب s. سیمب و تیب *attonitus, percussus*; هشت و غور vel هرج و مرج *tumultus, confusio*; هشت و مشت i. q. *re vera* کت و مت *certamen, luctatio, pugilatus*; کوچ و بلوچ *osculari et lingere* s. بوس و لوس و بوس (بعینه) alia, d. q. v. lex. nostrum. Auctor grammaticae pers. lexico Raschîdî praefixae (l. l. p. 40) addit: آس و داس i. q. *vilis, humilis*; کند و مند i. q. *dulcis*; شیرین و غنچ i. q. *devastatus, desertus*, quae tamen exempla in aliis lex. desunt.

II. COMPOSITA DETERMINATIVA.

279. Tria sunt compositorum determinativorum genera in dialectis antiquioribus persicis aequè usitata (Spiegel Zg. § 95 et 96, d. altp. Keilinschr. p. 152, Hg. § 145—147 et Pg. p. 107):

A) Comp. determinativa appositionalia (Karmadhâraya).

Posteriorius huius compositi membrum aut substantivum aut adiectivum est, quod priore magis definitur vel describitur, prius contra excepto verbo alia quaevis orationis pars esse potest; e. g. روز رخشنده splendens dies; زرین کمر cingulum aureum; سوار نبرد strenuus eques; خوش خوان praeclare canens; خوش نویسنده scriba egregius; نو رسیده nuperrime pubertatem ingressus; زشت بیهوده valde turpis; بسیار خواب multum dormiens; بسیار خور multum comedens; سبک خیز cito, promte surgens, unde promptus, expeditus; سریع سبک velociter incedens, cursor; پیش نشین pone sedens opp. پیش نشین q. v. in lex. nostro; ہم نشین una sedens i. q. socius, sodalis; باز نا s. socius, particeps, par, aequalis; نا بالغ impurus; نا پاك insipiens; نا درست non verus, falsus; نادان i. q. نادانا insipienter; ناقص qui non est homo i. e. homo vilis, ignobilis, inhumanissimus opp. بی کس q. v. infra § 280, d; کوہ گنج thesaurus instar montis) i. q. thesaurus magnus Bh.; زبرجد سم ungula viridis instar smaragdi; زنگال آب (aqua nigra instar carbonis) i. q. atramentum; زن گدا mendiculus opp. مرد گدا mulier mendicans; شیر leo opp. ماده شیر leaena; منزلگاه statio in itinere, mansio, hospitium (i. q. منزل Bh.); رستم Rustemus una manu natus. — Huc pertinent etiam composita, quorum priora membra aut praefixa sunt supra § 272, A accuratius descripta, ut اهره انیر، دژ پسند، دشخوار، هوخت، مها e مای s. ما vocabulum s. مجیر al. decurtatum et magnus significans, e. g. ماهی هند، ماچین d. q. v. lex. nostrum.

Interdum inversus est membrorum ordo, ita ut res determinata primum locum occupet, e. g. رو سپید i. q. *illustris, excellens*; زنبور سرخ met. *pruna*; گل گنده *rosa foetens*; جمشید *Jamshêd* = z. yimô khshaêtô i. e. *Yima splendens*; خوشید *sol* = z. hvarekhshaêta; گوسپند e

z. gaoçpeñta *bos sacer* ortum sed significatione *ovis* in lingua pers. usitatum. Talia autem composita adulterina sunt e duobus vocabulis quasi inter se coalitis orta, ut exempla zendica satis probant. Nec assentiendum est grammaticis indicis, qui composita भरतश्रेष्ठ, राजाधम, sim. vertunt *optimus Bharatida*, *infimus rex* et compositis Karmadhâraya adnumerant, quum iure optimo sint comp. Tatpurusha et vertenda *Bharatidarum optimus, regum infimus*.

B) Comp. determinativa numeralia (Dvigu).

Hoc compositorum genus a praecedenti appositionali eo tantum differt, quod prius membrum semper est numerale, quo posterius accuratius definitur, e. g. دو جهان *hic mundus et mundus futurus*; دو کارد (duo cultri) i. q. *forfex*; سه ایوان *tres domus cerebri* i. e. sedes cogitationis, imaginationis et memoriae; سه جاده *tres viae maiores*, i. e. tres distantiae: longitudo, latitudo et altitudo et met. tres gradus perfectionis; سه فرزند *tres filii naturae* i. e. tres rerum creaturarum ordines: regnum animantium, plantarum et fossilium; چهار دریچه *quatuor fenestrae* met. auris, oculus, nares, os; چهار نظم *quatuor elementa*; شش بانو s. شش خانوون *quinque sensus*; شش جهت *sex stellae* v. lex.; شش طرف s. شش *sex latera* s. *plagae*.

C) Comp. determinativa regiminis (Tatpurusha).

Talis compositi prius membrum a posteriore semper pendet et praeter nominativum et accusativum cuiusvis casus rationem exprimere potest; ipsum compositum aut duobus substantivis constat aut substantivo et sequenti adiectivo vel participio. Saepissime tamen posterius membrum est ipsa verbi radix, quae in compositione participii praesentis vel praeteriti locum obtinet (§ 272). Sequentes igitur casus in priore membro intelligendi sunt :

a) Genitivus, e. g. درویش پند نامه *liber consiliorum*; *Dervischi filius*; رستاخیز شبگاه *tempus nocturnum*; (§ 272) *resurrectio mortuorum* = phl. ריסתאחנ, pars. ריסתאחנ, quod e phl. ריסת, pa. ריסת s. رست = z. iriçta mortuus et phl. אחנ, pa. ריסת i. q. p. خیز *resurrectio* a v. phl. אחנ, coll. pa. ריסת = p. خاستن *surgere* compositum est (Sp. Pg. p. 36, not. *).

b) Dativus, e. g. خوابگاه *locus dormitorius* i. q. dormiendo aptus; رزمگاه *locus proelii* i. q. pugnando inserviens; شبخانه *locus vel domus, qua quis pernoctat* i. q. pernoctando inserviens; سرمه چوب *specillum, quo collyrium illinitur*.

c) Accusativus, e. g. دل آزار *animum affligens*; شیر افکن *leonem prosternens* i. e. *athleta*; تیر انداز *sagittarius*; سخن آرا *verba exornans, eloquens*; ستم پرور i. q. *iniustus, oppressor, tyrannus*; شهر آشوب *urbes perturbans, de puellis formosis*; شور آور *robustus, fortis*; پیغام بر *nuntius*; راهنما = pa. راهنما *viam monstrans, dux*; سخن آفرین *verbi creator* de Deo Bost. p. 1; راه بند *viam* راه زن *aciem perrumpens* i. q. *fortis*; راه رس *infestans, latro* (ad clamorem perveniens) i. q. *auxiliator, protector*; کام یاب *voti compos*; خشم رفته i. q. *iratus*; سر آمد i. q. *praevalens, excellens, princeps*; راه نور *viam emetiens* spec. *equus, iumentum*; راه دراز *longus quoad manum* met. *iniurius, violentus*; زبان دراز *longus quoad linguam* i. q. *qui multum vel incaute s. inconsiderate loquitur*; زبان بریده (scissus s. amputatus quoad linguam) i. e. *silens, taciturnus* Gul. 7, 16.

d) Locativus, e. g. تخت نشین *throno insidens*; راه نشین *in via sedens* i. q. *mendicus*; سحر خیز *mane surgens*; شب خیز *noctu canens* i. q.

luscinia; سایه پرورده s. سایه پرور *in umbra educatus* i. e. *molliter, delicate educatus*; سایه رَو *in umbra incedens* i. q. *vigil, fur*; راه رَو *viator*; v. etiam رَو آتش et موكب رَو *in lex. nostro* s. v. رَو.

e) Instrumentalis et ablativus, e. g. شمشیر زن *gladio feriens*; رو شناس *qui invidia occiditur*; رشك گش (facie notus) i. q. *illustris*; رسن پیچ *fune contorta rota*; زمین خیز *e terra oriens*; زهر آلی *venenatus et veneno inficiens*; جملت زده *pudore suffusus, pudibundus*; خدا داد *a Deo datus*; خون آلود *sanguine conspersus*; خشم آلود *ira infectus, iratus*; دست نوشت *manu scriptum, autographum*; شاه زاده *regia stirpe ortus*; زر رشته i. q. *aurum ductile*; فیروز شک *de victoria gaudens*; لكد کوب *pedibus conculcatus, contritus*; پای مال *pede tritus, ictu afflictus*; سر و پا برهنه *capite et pedibus nudus* Gul. 61, 20; پیروزه *poculum smaragdinum coll.* جام *met. coelum*; پیروزه مغفر s. پیروزه طشت s. پیروزه چرخ s. چادر *fornix crystallina* i. q. *coelum*. V. etiam supra § 272 دل پذیر, دل خواه, دل دوز, al.

III. COMPOSITA ATTRIBUTIVA (BAHUVRĪHI).

280. Composita attributiva sive possessiva sunt adiectiva vel appellativa, quae exprimunt personam vel rem, cui attribuitur id, quod singulae compositi partes designant, ea quidem ratione, ut notio possidendi plerumque mente suppleatur. Proprie igitur hoc compositionis genus, quod etiam in dialectis antiquioribus persicis saepissime reperitur (Spiegel Zg. § 97, d. altp. Keilinschr. p. 152, Hg. § 144 et Pg. § 100), est determinativum instar adiectivi usurpatum. Prius attributivorum membrum praeter verbum, coniunctionem, interiectionem quaeque alia orationis pars esse potest, sae-

pissime tamen est nomen adiectivum vel substantivum; posterius autem semper est nomen substantivum vel adiectivum substantive accipiendum. Membrorum igitur ratione habita quatuor distinguenda sunt attributivorum genera :

a) si duo membra sunt substantiva, e. g. شیر دل *animo leonis praeditus* (*löwenherzig*); رنگ گل *coloris rosei* (*rosenfarbig*); خر گوش *rosae genus habens* (*rosenwangig*); سمن سینه s. سمن بر *pectus album instar floris dicti habens*; آغو چشم *oculos dorcadis habens*, epith. amatae; دریا نوال s. سپهر نوال i. q. *valde liberalis* Bh.; بدپا *(venti pedes habens)* i. q. *pedibus velox*; غنچه لب s. غنچه دغان *ore aut labris instar calycis nondum explicati praedita amata*; پری چهره s. پری پیکر *instar angeli forma et pulchritudine insignis*; پرنه-یان خوی *(sericeae naturae)* met *homo indolis placidae* B.; مشک بوی *moschum redolens*; باری گوش *proprie aures ad lusum* i. e. *ad vocem puerorum ludentium directos habens*, unde met. dicto *non parens, protervus* شوخ و ساختن ناشنوا و معنی ترکیبی آنکه گوش (SHL. بباری دارد طفلی که گوش بر آواز بازی طفل دیشتر دارد و آن SHL. بباری دارد e. *filis* زرتار: (B. شوخ و شنک Bh. عبارت از طفل بازی دوست است *aureis elaborata res*; روز افزون *quovis die augescens vel crescens*;

b) si prius membrum est adiectivum vel participium, e. g. خوب روی *pulcra facie praeditus*; سیاه چشم *nigris oculis praeditus*; v. etiam سبک گوش in lex. nostro; سبک نام s. سبک رفتار i. q. *cursor*; سبک دست i. q. *promptus, dexter in operibus manuariis*; پر کار *bonum nomen habens, celebris*; پر کار *negotii plenus, laboriosus*, ut in *dictum subtile* B.; پر دل i. q. *cordatus, strenuus, fortis*; پر گو s. پر گوی *loquax*, unde n. abstr. *loquacitas* B., quocum conferendum est pa. *hoffnungsfülle* e purôméd addito suff. î formatum; پر بینا دل *animum perspicacem habens, ingeniosus*;

omnibus derelictus; بی گناه (*sine culpa*) *innocens*; بی هوش *mentis suae non compos, amens*; بی یار *auxilio destitutus*; aut particula negativa نا, si contra regulam praepositionis بی locum obtinens substantivis praepōnitur, quod in quibusdam compositis attributivis usitatum esse Persarum grammatici docent, d. q. v. lex. Bh. auctoris argumentatio in lex. nostro t. II p. 261, a s. v. نا allata, e. g. نا امید *spei expers*; نا توان *impotens*; نا کام *voti non compos*; نا هراس *timoris expers* Bh.; بی هنجار *iter devium* Bh.; aut adverbium, e. g. کم آواز *parum loquens, submissa voce loquens*; کم بخت *infelix, infortunatus*; کم بها *exigui pretii, vilis*; کم سال *paucorum annorum iuvenis*; کم عمر *is, cuius vita brevis fuit*; خانہ *in eadem domo habitans, contubernalis*; دم *familiaris, socius, amicus*; راه *socius itineris, comes*; سایه *vicinus*.

e) Huc pertinet etiam compositionis genus, cuius posterius membrum est substantivum ope praepositionis cum praecedenti substantivo coniunctum, c. g. سر بهر *orificium in sigillo s. ob-signatum habens*, de marsupio (کیسه) Wilk. Chr. 118, 2; سر بتو (caput intus habens) i. q. *capite demisso in cogitatione defixus* et met. *dolorum structor*; سر بهر خط (caput super scriptum) i. q. *obediens* (فرمان بردار F.); سر در گلیم (caput in lodice) *nomen lusus* in lex. nostro pluribus descripti; سر در هوا (caput in aere) met. i. q. *perturbatus, attonitus et elatus, superbus*; گل بشکر, pro quo etiam گل شکر dicitur (rosas in saccharo habens) i. q. *conditum rosaceum*.

IV. COMPOSITA ADVERBIALIA (AVYAYÎBHÂVA).

281. Composita adverbialia sanscrita formantur e voce indeclinabili et sequenti substantivo, cui neutralis datur terminatio, ut असंशयम् *sine dubio*, quod ex अ + संशय + म् compositum est. In dialecto antiquiore persica huius compositionis exemplum exstat patipadam in suum locum, suo loco Beh. I,

62, sed in ceteris dialectis persicis haec formandi ratio non usitata est. Persica composita adverbialia a ceteris forma non differunt, quum Persae genera terminatione non distinguant et adiectivis et substantivis sive simplicibus sive compositis instar adverbiorum uti possint. Pauca tamen sunt composita adverbialia, quae adverbiorum tantum habent significationem, e. g. بی ژمان = phl. *ספיומן* et pa. *דכעץ דפער* *sine dubio*; ناگاه s. *بناگاه* s. *زناگاه* s. *ناگاهان* s. *زناگاهان* *ex improviso, subito*; زانسو s. *زانطرف* *ultra*; بدر (in porta) *extra, foris*; *بمانند* cito, *festinanter*; در زمان (in tempore) *statim*; *کجا* (in tempore) *instar*; *کجا* (§ 262) = pa. *دېدې* *ubi, quo, quomodo*; *هرگاه* *semper*; پوی پوی imp. verbi *پوئیدن* *repetitus* i. q. *cito, citissime* (B. *بمعنی تند تند ودوان ودوان*).

DE QUATUOR COMPOSITORUM CLASSIBUS IN UNIVERSUM.

282. Quamquam omnia composita in quatuor classes apte distribuuntur, idem tamen compositum diversa significatione diversae classis esse potest. Ita e. g. compositum determ. appositionale *روی خوب* *pulcra facies* et numerale *چهار پیاره* *quatuor frusta* etiam composita attributiva esse possunt significatione *pulcra facie praeditus* et *e quatuor frustis vel partibus constans*.

283. Compositi membra saepissime quidem sunt simplicia, sed alterum utrum vel utrumque etiam compositum esse potest, e. g. in comp. determinativo regiminis *سر وپا برهنه* *capite et pedibus nudus* Gul. 61, 20 et in comp. attributivo *ماه وخورشید* *lunae et solis faciem habens* priora membra *سر وپا* et *ماه* sunt comp. copulativa; in comp. determinativo appositionali *پیر پیر* *senex eloquens* prius membrum *پیر* est comp. determinativum regiminis; in comp. determinativo regiminis *چهل خانه* *quadraginta domuum*

thesaurus Gul. 36, 23 prius membrum چهل خانه est comp. determinativum numerale; in composito determinativo regiminis ناتوان بین *qui videre non potest* prius membrum ناتوان est comp. attributivum; idem valet de composito ناتوان گير *qui prehendere non potest*.

284. Haud raro unum compositi membrum constat e duabus vocibus in regimine positis et genitivi nota Izâfet inter se coniunctis, ut in composito determinativo regiminis مطمورۀ برادرِ مادرِ زاده *sedens in fovea nihili* et alio نشيین *a fratre matris procreatus* et in composito determinativo numerali دو جِزۀ خواب *met. duo oculi* aut e substantivo cum adiectivo ope Kesrae descriptionis coniuncto, ut in composito determinativo regiminis گلِ تازه دسسته *rosarum recentium manipulus*.

285. De compositi membris in scribendo coniungendis vel separandis quum grammatici Persarum nihil praecipiant, utraque scribendi ratio, quam in libris manuscriptis et impressis aequè usitatam invenies, ut lubet, adhiberi potest.

PARTICULAE.

286. Particulae sunt aut adverbia aut praepositiones aut coniunctiones aut interiectiones. Quamquam illarum genera non semper bene distingui possunt et saepe etiam promiscue usurpantur, singulas tamen particularum classes in sequentibus separare et etymologiae maxime ratione habita accuratius pertractare constituimus.

ADVERBIA.

287. Adverbia linguae persicae neque terminatione neque propria formandi ratione distinguuntur, quum aliarum orationis partium formae etiam adverbiorum vice fungantur. Pauca tantum sunt adverbia genuina adverbiali tantum significatione usurpata. Adverbia igitur sunt :

a) Substantiva accusativo casu adverbiali accipienda 1) simplicia, e. g. باز *retro, rursus*; پس *de loco pone post*, de tempore *postea, deinde*; بالا *s. بالای supra* = phl. בארא *s. באלא altitudo*; באר *vicis* = phl. באר, unde *بار ديگر alia vice, alias* et باری (*suff. ی unit.*) *semel*; راز *clam coll. z. razanh, s. रहस cave*; زنهار *s. زنهار cave*; خاموش *tace*; شام *vesperi*; گاه *interdum coll. z. et s. gâtu, ap. gâthu, phl. גאט et pa. גאט*; نام *nomine* = z. nâma, s. नाम *coll. phl. נאמן שחך, pa. نام گذشت* *Deo volente, forte, fortuito*; از قضا *i. q. قضاست* (*proprie transitus*) *i. q. ar. بعد pone, post* et *i. q. جز ar. غير praeter, d. q. v. lex. nostr.; گرد circum, circa*; et numero plurali, e. g. بارها *compluries (§ 237)*, تنها *solum*; دیرها *longo tempore, diu*; بهارن *tempore verno*; 2) composita, e. g. بامدادان = بامداد *diluculo, mane*; صبحگاهان *s. صبحگاهان*; ناگاه *subito (§ 195)*

not.); روز و شب s. وشب *dies noctesque* i. q. *semper*; سال و ماه *annis et mensibus* i. q. *semper*; امروز *hoc die, hodie*; هر سال *quotannis*; هر روز *quotidie* (§ 257, 3); امشب *hac nocte*; هر آینه s. هر آئینه *et decurt. omni tempore, semper*; هر سال s. هر آینه *omni ratione, necessario, manifesto*; پارسال *anno praeterito*, پارسه *tertio abhinc anno*; پاره پاره *frustatim*; آنجا *illo tempore*; اینجا *hoc loco, hic*; چپ و راست *sinistrorsum et dextrorsum*; سراسر s. سراپا *omnino, prorsus* (§ 276); روز بروز *diem ex die, in dies* (§ 277); سخن کوتاه i. q. *breviter, paucis*. Huc pertinent etiam locutiones arabicae, ut حاصل الامر s. حاصل کلام *summa summarum, quid multa?, paucis*;

b) Substantiva cum praepositionibus coniuncta, quae componendi ratio in dialecto pehlevica rarior est (Sp. Hg. p. 133), e. g. از بر s. از بر s. از بر s. ز بر s. ز بر s. (ex memoria) *memoriter*; از پس a *tergo, pone, post et postea*; از بامداد i. q. بامداد *diluculo, mane*; پس از دیرها *post longum tempus* Sp. Chr. 7, 14; بدر *foris, extra* (i. q. بر در s. بیرون SHL.); پگاه *diluculo, mane, quum e* i. q. صبح *et praep. پ* = phl. پیون *compositum videatur, ut proprie significet in diluculo*; بگرد i. q. گرد *circum, circa*; بگردار *instar, sicut*; بویژه *peculiariter, praecipue*; گونه *tali modo*; پس آنکه *postea, deinde*; در نهان *in occulto, clam*, quibus adde locutiones arabicas مثلاً = فی المثل s. بمثل *breviter, paucis*; جمله *in brevis* s. بالجملة *exempli causa* al.

c) Adiectiva sive simplicia sive composita, e. g. اندک *parum*; هیچ s. هیچ *unquam, cum neg. nunquam* (§ 271, 2); multum, valde Pend. 169, 1 coll. z. pouru, s. پور, phl. פור, pa. פור; بلند *alte*; پیدا *palam* = phl. פתחא, pa. פתחא a z. paitidaya; تیز *acriter, celeriter* = phl. תיז, pa. תיז; خوار *contemptim*; دیر *sero, tarde*; دور *procul*; زود *cito* = phl. זוד; دیگر *aliter*; چند s. چندی *multum* (§ 271, 8);

bene, valde; نخست *primo* (§ 232 not.); چندان *s. tantum, multum, valde*; چندی *addito pron. dem. آن et این* چندین *additis pron. او, pro چون* چنان *s. چنین* چنو *talī modo, ita*; روشن دل *corde, animo sereno, laeto*; بی گناه *innocenter*.

d) Adverbia genuina, quae adverbiali tantum significatione usurpantur. Sequuntur ordine alphabetico digesta.

1) *eo modo, ita* (= آنچنان) *et اندون i. q. آن et ibi* (= آنجا) *et illo tempore, tunc* (= آنگاه) *opp. ایدون hoc modo* (= اینچنین) *et hoc loco, hic* (= اینجا) *et i. q. ایدون nunc* (= اکنون) *sunt particulae cognatae e pron. dem. آن s. آ ille et این pro ای hic* (§ 257 et 258) *et suff. دون s. دون = phl. אידון, pa. אידון s. אידון compositae et ad z. aêtadha, phl. אידון, pa. אידון s. אידון tum, ibi, ita coll. s. अधुना, इदानीम् nunc referendae.* Saepius leguntur in Schahn. pro usitatore اینچنین et آنچنین.

2) *sane* (Bh.) بیای مجهول) آری *F. بلی ونعم* (Bh.), *quod fortasse e syn. phl. אידון, pa. אידון mutatum est.*

3) *nunc est phl. אידון s. אידון s. اکنون s. اکنون* *referendum ad z. nû modo, nunc = s. नु s. नू.*

4) *آندر* *s. اندرون coll. forma decurt. B. اندر proprie interior pars, e. g. in comp. تیره درون, ساده درون, سیاه درون, a praep. اندر s. در* (§ 294, b) *suffixo ون formatum est, sed significatione adverbiali intus, intra usitatum opp. بیرون foris, extra. Consentit phl. אידון, sed lectio dubia est pa. אידון (Sp. Pg. § 106);*

5) *آندر* *v. supra 1 s. v. آندر.*

6) *praeicipue, inprimis* (B. خاصه) *F. خصوصاً* (B. بود که و باشد که) *2) fortasse* (B. آن لحظه که ایام) *3) tunc* (B. نیز) *4) item, etiam* (B. ایضا ar. unde اندیک

(suff. ك pro ك) *fortasse et propterea, propterea quod* (از برای) (B. آن وزیراکه). Num forte cum pron. indef. اند cognata vox est?, d. q. v. § 271, 7;

7) *hoc loco, hic* (اینجا) (B. اینک), 2) *nunc* (اکنون) (B. اینجائی i. q. suff. ی), 3) *ecce* (اینک) (B. ایدری), unde *hinc* Chr. Sch. 87, 106. *cum praep.* از s. ز *idha* (y. 29, 8 *idhâ*), ap. *idâ* = s. वह orta particula;

8) *supra* 1 s. v. آدون v. ایدون;

9) *infra* 17 s. v. فردا v. پیردا;

10) *heri*, unde *noct. hesterni diei*. Referendum videtur ad s. पर *alius*, quocum compositum est *परद्युस् postremo die* et *परत् anno praeterito* et *परारि anno antepenultimo*, d. q. v. Bopp Vg.² § 392, quodque fortasse etiam agnoscendum est in p. *پار سال* i. q. *annus praeteritus* et in p. *پریروز* *nudius tertius* et in lat. *peren-die*;

11) *perier* s. decurt. *nudius tertius*. Cognatum videtur cum praecedenti *پرن* sub 10;

12) *پیرامون* s. *ambitus, circuitus*, sed ut adv. et praep. usitatum significatione *circum, circa*. Consentit cum phl. *פִּירָאָמֹן*, pa. *פִּירָאָמֹן*, et prior vocis pars sine dubio ad z. *pairi*, ap. *pariy* = s. *परि* referenda est. Forma decurtata sec. lex. F. auctorem est *آمون* s. *آمن*;

13) *foris, extra* consentit cum phl. *בִּירוֹן*;

14) *seorsim, separatim*, d. q. plura v. § 272, A, c.

15) *hesterna nocte* est s. *दोषा noctu*.

16) *heri* = s. *ह्यस्*, gr. *χθές*, unde comp. *دی روز* *heri* = s. *ह्यस्*, gr. *χθές*, unde comp. *دی شب* *hesterna nocte*.

17) فَرَدَا s. پَرَدَا *cras* cognatum est cum s. परेद्युस्. Cf. supra 10 پَرَن.

18) بَنِيْز *etiam, item* (دِيْشَر ar. اَيْضَا B.), unde بَنِيْز *praef.* ب idem, 2) *nunquam, absit*, 3) *cito* B. F. Gl. Sch. Consentit cum phl. נָא.

19) عَرْتَنَز *ullo tempore, unquam, seq. neg. nunquam*, quae tamen significatione etiam ommissa negatione imprimis in sermone vulgari usurpatur, ut pron. indef. عَرْتَنَز (§ 271, 2), quum saepissime cum negatione coniungi soleat, 2) *semper*, unde هَرْتَنَز (suff. ی) *sempiternus*. Idem est pa. هَرْتَنَز s. هَرْتَنَز.

20) هَم, in comp. etiam هَم ut in هَمْرَاه = هَمْرَاه et in هَمَوَار = هَمَوَار, *simul, una, pariter* est z. hām (hām, hāñ), phl. הָם, pa. هَم, s. सम्, unde adv. comp. : هَمَان et هَمِيْن *item*; هَمَانَا pro هَمَانَا *quasi, tamquam et verisimiliter, sine dubio* = pa. هَمَانَا coll. phl. הָם אָנָּה = p. هَمَانَا *huius modi, itidem et ipso momento*; هَمِيْدُوْن coll. هَمِيْدُوْن *sempiter* = phl. הָמִישׁ. Componitur etiam cum praep. بِ, بِه, بِر et دَر, d. q. v. lex. nostrum.

21) عَنُوْز s. هَنْزَر et هَنْبِيْز et نُوْز *adhuc, seq. neg. nondum, necdum*.

288. Adverbia interrogandi a pronomibus maximam partem originem ducunt et sunt :

1) آيا *num*, quod semper initio interrogationis directae ponitur, e. g. آيا تو ندانسته *ignorastine?* Anv. Soh. 113, vs. 2; si indirecta est interrogatio, initium facit pron. interrog. کِه *utrum*. Sacpissime autem Persae interrogationem nudam et simplicem non particula sed solo orationis contextu et verborum collocatione indicare solent, de quo plura v. in Syntaxi. Interrogationis duplicis posterior pars incipit a particula يَا s. وَا *an*, d. q. v. infra § 295, 9;

2) چند pron. indefinitum (§ 271, 8) significatione *quot, quantum* personis vel rebus numeratis semper praecedit, e. g. چند فرسنگست این راه *quot parasangas (longa) est haec via?* Pend. 169, 2; absolute autem positum de tempore intelligendum est significatione *quoties, quamdiu, quousque*, e. g. چند پای مسکین پیاده چند رود *quoties dixeris?* Gul. 66, 15; *miseri peditis pes quousque ambulaverit?* ibid. 60, 6 coll. 90, 6 et Sp. Chr. 6, 11;

3) چو s. چون *quomodo, qua ratione* et sec. Bh. i. q. چه *quid, e. g. quid faciam?*; چون کنیم *quid faciamus?* Bh. Respondet pa. چو, s. چو, in qua tamen dialecto non legitur forma decurtata چو (Sp. Pg. § 107), et ortum est e phl. چو (چو Justi), quod e pron. interrog. ci = z. ci et nom. substantivo gûn = z. gaona compositum est et optime consentit eum syn. persico چو pro گونہ;

4) کج, unde ک in comp. کج, usitatum, respondet stirpi interrogativae z. ku, s. کج (§ 262), sed in poetico tantum sermone adverbii interrogativi کج *ubi* vice fungi videtur (B. کو بمعنی چه شد و کج رفت هم هست), cuius rei probandae causa Lumsden (l. l. t. II, p. 121) hunc versum affert, خدائی که مارچوبه کند تن چو شکل مار: مضارع Sumo asparagum *serpentis formam induere, ubi (autem) est venenum contra inimicos et lapis pretiosus pro amicis?*, in quo کو i. q. کج *ubi* significat;

5) یا s. یا *utrum* initio interrogationis directae sequente in altera enuntiati interrogativi parte coll. § 288, 1. 8 et 295, 9.

6) چو *quomodo*, e. g. چو رسیدی بسلطان عوش *quomodo nuntius ad regem sapientem pervenire posset?* Pend. 273, 8 coll. ibid. 272, med.; 273, 6; Sp. Chr. 70, 4 et *quando*, e. g. چه داند که کی باز آید دگر *quomodo sciat, quando iterum reversurus sit?* Chr. Sch. 106, 327, qua significatione

Lumsdenio animadvertente (l. l. t. II, p. 119) particula *etiam* cum praepositione coniungi potest, ut e. g. dicatur *تا یکی خواهی رفت* et *از کی خواهی رفت* *quando ibis?* Pertinet ad stirpem interrogativam z. ka, s. क, ad quam etiam *که* (کی) referendum est (§ 270);

7) *عیب* pronomen indefinitum etiam est particula interrogando mere inserviens, d. q. plura v. supra § 271, 2;

8) *یا* s. *یا* *an* in altera enuntiati interrogativi parte coll. § 288, 1. 5 et 295, 9.

289. Porro adverbium interrogandi est ipsum pronomen interrog. *چه* casu adverbiali positum: *چه* s. *چرا* pro *quare* = pa. *چرا* (§ 263) aut cum praepositione coniunctum: *از چه*, *از* significatione *quare*, *cur*. Legitur etiam *که* i. q. *برای چه* *quare in hoc* vs. a lex. Bh. auctore allato, metr. *ظهوری هم تو کین ورز و کینه: خفیف* *چه* s. *چرا* *Simul tu vindictam exerces et infensus es, quare? simul tu aegritudinem perpeteris et moestus es, quare?*

290. Denique adverbium interrog. est substantivum cum pron. interrog. coniunctum, e. g. *چه گونه* pro *qua ratione, quomodo*; *چگونه* s. *چگونه* *quomodo*; *کجا* pro *quo loco* = pa. *کجا* (§ 262) *quomodo* *ego gratias pro hoc beneficio (Deo) agam?* Gul. 84, 16 coll. Chr. Sch. 6, 74. 63, 486; Sp. Chr. 83, 17; inde *از کجا* *unde* Sp. Chr. 15, 6. 24, 19 et *بکجا* *quorsum*.

291. De particula negativa *نه* *non* et prohibitiva *نه* *ne*, quarum formae inseparabiles sunt *ن* et *م*, iam supra § 157—165, ubi de verbis negativis agitur, pluribus disputatum est. — In compositis determinativis appositionalibus usitata est particula *تا* ex separabili *ن* producta vocali *a* orta, e. g. *ناپاک* *impurus*; *نادرست* *non verus, falsus* (§ 279, A.),

quae tamen etiam in compositis quibusdam attributivis contra regulam praepositionis بی *sine* locum obtinere potest, d. q. plura v. § 280, d et interdum cum particula ن inseparabili permutari solet, ut dicatur نسیپاس pro ناسپاس *ingratus* Bh.; در اصل معنی نستوه آنکه در) *bellicosus, fortis*, در اصل معنی ناستوه نافرین pro نفرین-ن; (SHL.) کارها ستوه نگردد و ملول و عاجز نشود *dira imprecatio, maledictum* (schol. in Bost. 73, 5 et 16), unde بنفرین *maledictus, execratus* Fr. 28, 26, ubi opponitur بآفرین; نو مید s. نُمید pro ناُمید *spe orbatus, desperabundus* B. F. coll. Sp. Chr. 90, med.; ناهمار pro نهمار *innumerabilis, multus, magnus* B.; cf. etiam نبیره in lex. nostro. — Alia part. negativa est نی, quae tamen rarius pro نه usurpatur, e. g. و من زان آگاه نی *ego hoc ignoro* Sp. Chr. 14, 9 coll. ibid. 108, 6 et H. Sam. 16, 6, ubi leg. یا نی pro falso بانی. Utraque particula نه et نی-نه s. نه-نه : نه et نی-نه repetita : نه-نه-نه-نه respondet latino *neque-neque*. — Sensu negativo nomini praepositur etiam ar. غیر ملفوظه, e. g. غیر *non pronuntiatus* Sp. Chr. 56, 18 coll. ibid. 64, 16. 110, 11.

292. Particulam prohibitivam م separabilem et م inseparabilem imperativo prohibitivo praefigi solere supra (§ 157 sqq.) iam expositum est. Interdum est particula mere negativa ut نه et dicitur م-م-م pro نه-نه (وم افاده) معدوم شدن و نابود گردیدن هم می کند مثل م-م-م این م-م (B.) collatis versibus Schahn. in lex. nostro s. v. م allatis. Raro tamen م in compositione pro نا usurpatur, ut in هیدان = هیدج میدان *qui nihil scit, ignarus* Bh., ubi ad significationem negativam vocabuli هیدج magis efferendam additum videtur.

Not. Particulae negativae نه s. نی, pa. و, ز, respondet phl. و (٨٦), cuius tamen usus in hac dialecto angustior est, quum alpha privati-

vum negationi exprimendae maxime inserviat, quo etiam parsica dialectus saepe utitur. In lingua zendica part. neg. ay (ay) = s. n non legitur nisi y. 43, 19 eiusque loco formae auctae nôit et naêdha in usu sunt et in dialecto ap. illi respondet naiy . Particula prohibitiva am , pa. am est z. et ap. mâ , s. ma , pro qua tamen in dialecto phl. m respondens sem. m usurpatur.

PRAEPOSITIONES.

293. Plurimae praepositiones origine sunt substantiva sive simplicia sive cum praepositione, a qua dependent, coniuncta, quae nominum instar genitivi nota *i* (§ 198 sqq.) cum sequenti vocabulo coniunguntur. Usitatissimae sunt : اندرون s. درون *intus, in*, d. q. v. § 287, d, 4 coll. اندر et در § 294, b; — بالای *supra*; — بجای (جای *locus* praef. ب) *loco, pro, erga*; — برای s. برای *causa, propter* = pa. پراه s. پراه est voc. رای *consilium* praef. ب, d. q. v. plura v. § 209 not. 1; — پس et sequente از *post, pone* consentiens cum ap. pasâ , phl. pa referenda est ad z. paçca (paçkât); — بر *propter, ob* ex ar. بنا *aedificium* et praep. pers. بر composita; — بهر s. بهر *propter, pro*; — پهلوی *ad latus, coram, iuxta*, quacum conferatur phl. پاهروک in Justi Bund. gl. p. 96 et z. pereçu *latus*; پی s. پی *post, pone*, orta e پای *pes* a z. pâdha = s. पाद ; — پیرامون s. پیرامون *circum, circa*, q. v. supra § 287, d, 12; — بیرون s. بیرون et بیرون s. بیرون *extra*, q. v. supra § 287, d, 13; — پیش s. پیش *ante, coram*, quacum consentit phl. پیش , pa. پیش (پیش , پیش) a z. para = ap. parâ , s. परा ; — جهت (*voc. ar. latus, modus*) s. جهت *propter, ratione*; — روی coll. phl. روت Bund. 36, 9 a z. raodha , s. रोह , proprie *facies* unde *modus*, s. روی s. روی *secundum, ex, pro*; —

זָבֵר s. זָבֵר *supra, super* (ar. فَوْق opp. زֵיֶר s. پائین B.) respondet phl. אֲמַפֵּר, pa. אֲמַפֵּר, ut composita sit e praep. זֵר s. זֵר et בֵּר = phl. אֲמַפֵּר, pa. אֲמַפֵּר, z. upairi, ap. upariy, s. उत्परि; — זֵי *versus, ad, praep.* in Schahn. saepius usitata sed sine genitivi nota i constructa (§ 202, 2); — זֵיֶר s. זֵיֶר *infra, sub* coll. זֵיֶר (ex *infra*) i. q. ex Sp. Chr. 93, 3, consentit cum phl. אֲמַיֶר pro אֲמַיֶר et pa. אֲמַיֶר, ut composita sit e praep. זֵיֶר, phl. אֲמַיֶר et זֵיֶר = phl. אֲמַיֶר, pa. אֲמַיֶר, quod e z. adhairi *infra, sub* ortum est; — זֵיֶר (latus) s. זֵיֶר *versus, apud, ad*; — זֵיֶר s. זֵיֶר Sp. Chr. 21, 1 *supra, super*, quacum consentit pa. אֲמַיֶר s. אֲמַיֶר; — זֵיֶר s. זֵיֶר *circum, circa*; — זֵיֶר s. זֵיֶר *in medio, inter* coll. z. maidhyāna (maidhya), phl. et pa. miyān *medium*; — זֵיֶר et זֵיֶר *proxime ad, coram, apud, ad* coll. z. nazda, phl. אֲמַיֶר et pa. אֲמַיֶר.

294. Praepositionum, quae ut verae praepositiones tantummodo usurpantur, aliae duplici forma sunt usitatae, separata nimirum et affixa, aliae solae separatae reperiuntur.

a) Praepositiones separatae simulque praefixae duae sunt זֵי *ex, de, ab* et זֵי *in* et i. q. אֲמַיֶר *cum* et i. q. אֲמַיֶר *ad*, al. d. q. v. Synt. §§ 347. 348 et 349 sqq. Significatione *in* in poetico inprimis sermone sequi solet praepositio זֵי s. אֲמַיֶר, sequente autem praepositione זֵי significat *supra*. De forma separabili זֵי et זֵי v. supra §§ 75, 76, 77 et 81.

Not. Praep. זֵי = ap. hacā, phl. אֲמַיֶר, pa. אֲמַיֶר s. אֲמַיֶר orta est e z. hacā = s. सचा; praepositionis autem זֵי = pa. אֲמַיֶר s. אֲמַיֶר origo repetenda est e praepositionis phl. אֲמַיֶר, פֵּון forma par-sica אֲמַיֶר, פֵּ (Justi Bund. s. v. coll. Sp. Pg. p. 110), quae etiam in

praefixo verbi پ apparet (§ 124) et in adv. persico پېښه s. پېښه *diluculo, mane*, quum compositum videatur e ښه *tempus matutinum* (i. q. صبح صادق B. i. q. صبح Bh.) et praefixo پ, ut proprie significet *primo diluculo* (زمان پېښه از صبح Bh.). Cf. supra § 287, b. Eadem praepositionis به forma په in dial. Pushtu usitata est (Zeitschr. d. D. M. G. t. 21 p. 96).

b) Praepositiones separabili tantum forma usitatae sunt : اَندَر i. q. دَر *in*; با (آبا, فا, وا) *cum*; بَر (اَبَر) *super*; اَبی (آبی) *sine*; تا et sequente به i. q. الی et حتّی *usque ad*; بَجَز i. q. اَر. غَیَر *praeter, praeterquam* et دَر اَندَر *in*. — De aliis praepositionibus فرا, فَرَا, فَرُو s. فَرُو et وا, quae etiam adverbialiter usurpantur, v. lex. nostrum s. v.

Not. Praepositionum formae a lit. † supervacanea incipientes اَبی et اَبَر sunt antiquiores in Schahn. maxime usitatae, quarum prima اَبَا s. با etiam فا et وا (§ 61, c) scripta respondet praepositioni pa. 𐭠𐭣𐭥𐭩 instar adverbii quoque usurpatae (Sp. Pg. p. 110), cuius loco in dial. phl. praep. et adverbium 𐭠𐭣𐭥𐭩 semiticae originis usitatum est (Sp. Hg. p. 139 et Justi Bund. s. v. 𐭠𐭣𐭥𐭩); — secunda بَر s. اَبَر est phl. 𐭠𐭣𐭥𐭩, pa. 𐭠𐭣𐭥𐭩, اور et in libris recentioribus 𐭠𐭣𐭥𐭩 e z. upairi, ap. upariy = s. 𐭠𐭣𐭥𐭩 orta; — tertia اَبی s. بی est pa. 𐭠𐭣𐭥𐭩 s. 𐭠𐭣𐭥𐭩 coll. phl. 𐭠𐭣𐭥𐭩 *sine*, d. q. v. Justi Bund. 7, 19. 8, 2 al. coll. gl. s. v et derivanda a z. apa, ap. apa, phl. 𐭠𐭣𐭥𐭩 = s. 𐭠𐭣𐭥𐭩. — Praep. 𐭠𐭣𐭥𐭩 simul est coniunctio (§ 295, 3) respondens pa. 𐭠𐭣𐭥𐭩 et 𐭠𐭣𐭥𐭩. Eius origo fortasse repetenda est a pron. rel. ap. tya, quae plane ut rel. pers. که etiam particulae vice fungitur coll. ved. त्वद्, s. तावत्, pracr. ता. Spiegelius (eingesch. Stell. im Vend. p. 15). comparat phl. 𐭠𐭣𐭥𐭩. — Praepositionem بَجَز, cum praefixo بَجَز, contractam esse c جَداز i. e. e جَد s. جَدَا (§ 272, A, c) et praep. اَز probat respondens pa. 𐭠𐭣𐭥𐭩 = phl. 𐭠𐭣𐭥𐭩 s. 𐭠𐭣𐭥𐭩, d. q. v. Justi Bund. in gl. s. v. — Denique praep. اَندَر s. دَر, quae est forma poetica, respondet phl. 𐭠𐭣𐭥𐭩 et pa. 𐭠𐭣𐭥𐭩 s. 𐭠𐭣𐭥𐭩 et orta est e z. añtare, ap. añtar = s. 𐭠𐭣𐭥𐭩.

ازان مفهوم نگرند و داخل واوات غیر ملفوظ شمرده اند و این در شعر فارسی بسیار است و در نثر کمتر است و گاهی در شعر بتلفظ در آرند و فتح دهند و این در نثر بسیار است و در شعر کم اما در عربی همه جا مفتوح و ملفوظ میباشد چنانکه فردوسی گوید و دیدگر که گیتی ندارد درنگ و سرائی سپنجی چه پهن و چه تنگ و در فرزندگ گفتند که این واو ملفوظ در نظم کلامرا از فصاحت ساقط (Sp. Hg. l. l. p. 19 fin. et 20). Praeterea copula و pronuntiatur in comp. copulativis ipsa lit. و interdum etiam omitta (§ 275, 5), quod probat lexici B. auctor exemplo رفت آمد vel نشست و برخاست et alio : بزرگ و کوچک جمع شدند و سهند و قباله نوشتند و باغ و خانه را خریدند. Ante یا copula و abundat (§ 295, 9).

Not. In dial. ap. sola usitata est copula cā postposita, cui respondet phl. ٭, pa. ٭ (چه, چ) = z. ca et s. च; sed in dial. phl. et pa. alia etiam exstat forma phl. ٭, pa. ٭, quae tamen ut pers. و voci, ad quam pertinet, semper praeponitur et interdum etiam, ut in persica lingua omittitur (Sp. Hg. § 174 et Pg. § 108). Ceterum copula persica و non e lingua arabica desumta est sed orta e z. uta et, etiam, ap. ut â = s. उत्.

9) و یا s. addita copula و abundante, aut, vel, sive et in altera enuntiati interrogativi parte an, d. q. v. § 288, 1. 5. 8; repet. یا-یا s. یا-یا aut-aut; sive-sive. — Sine dubio coniunctio یا, cui respondet z. vâ, s. वा, ap. vâ, decurtata est e syn. persica و s. و یا vel ایای (Sp. Pg. p. 112), ad phl. (ایوف) referenda, quae e z. vâ atha vâ orta videtur.

296. Plurimae autem linguae persicae coniunctiones ad alias orationis partes referri possunt et sunt :

a) Pron. rel. که significationibus : ut; quia, propterea quod; nam et post comparativum quam; Porro ut gr. ου

cogitata et dicta in oratione directa introducitur; denique emphatice aut pleonastice ponitur a) in appreciatione bona vel mala et in iuramento, ubi verbum, a quo id pendet, saepissime supplendum est, b) post interiectiones, c) post particulas interrogandi et in simplici interrogatione indirecta ante prou. interrog. et d) ad vim significationis particulae تا augendam, cui postponi et praemitti potest, d. q. v. Synt.;

b) Prou. rel. چه significatione *quia, quod* et in exclamatione i. q. *quam* coll. Fr. 18, 11, et bis positum چه-چه s. چه-چه aut interdum یا-چه Chr. Sch. 47, 250, ubi falso با pro یا, significatione *quum - tum; et - et; sive - sive*;

c) Praepositiones cum nomine aut pronomine dem. coniunctae, quas sequitur coniunctio که vel چه, e. g. از آنچه که s. بحکم آنکه s. از بهر آنکه s. از برای آنکه s. ازین جهت که s. از آن که s. بدانکه s. آنکه; *propterea quod; quia; nam;* از آن که *ex quo;* با آنکه *quamvis*;

d) Adverbia cum coniunctionibus که vel چه coniuncta, e. g. پس آنکه *postquam;* از آنکه *priusquam, antequam;* چنانچه *vel چنانچه*, rar. چنانچه *vel چنانچه* *sicuti, ita ut;* چندانکه *rar. quotiescunque, quamquam, etsi, simulac;* هر جا که *ubicunque;* et sine که *quotiescunque, quamvis, licet;* همانا که *quasi, ita est ac si;*

e) Ipsa adverbia semel vel bis posita, e. g. چند i. q. هر چند که B., q. v. sub d; هم-وهم *etiam, repet. tam-quam;* زمانی *interdum, repet. زمانی; modo-modo.*

INTERIECTIONES.

297. Interiectiones persicae maximam partem sunt primitivae et e lexicis petendae. Usitatissimae sunt:

1) آو s. آ s. آه *ah, eheu;* proprie est nom. subst. significans *suspirium* et construitur etiam ut nom. substantivum;

بدا *o turpe* al., d. q. v. §§ 212 et 213 coll. 272, B., 1, b;
 et aliis orationis partibus e. g. pronomine dem. این cum pron.
 suffixo 2 ps. sing. i. e. اینت s. اینت i. q. *euge* B. Gl. Sch. et
 cum suff. diminutive ک - i. e. اینک *ecce*.

299. De arabicis interiectionibus, quibus Persae etiam
 saepissime utuntur, v. Silv. de Sacy gram. ar. t. I, p. 574 sqq.
 coll. p. 506 sqq.

I N D E X
 VERBORUM ANOMALORUM ALPHABETICO
 ORDINE DIGESTUS.

آجستن pag. 142	آمدن 129
آختن 140	آمدن 135
آراستن 142	آموختن 138
آرستن 142	آمودن 129. 132
آزمودن 132	آمیختن 138
استادن 130	انباشتن 147
آسودن 132	انجیدن 134
آشفتن 149	انداختن 138
آشنودن s. آشنیدن 131	اندوختن 138
آشوفتن 149	اندودن 132
آغاشتن 148	انگاشتن 147
آغشتن 146. 148	انگیختن 138
افتادن 130	آوباشتن 147
افراختن 138	آوفتادن 130
افراشتن 140. 146	آویختن 138
افروختن 138	ایستادن 130
آفریدن 134	باختن 138
افزودن 132	بالودن 132
آگندن 137	پالودن 132
آلودن 132	بایستن 142. 153

- پایستن 142
 پاختن 139
 بخشودن 133
 پذیرفتن 151
 پرداختن 139
 بردن 136
 پرهیختن 139
 بستن 145
 پنداشتن 147
 بودن 112. 131
 بیاختن 139
 پیاختن 141
 پیراستن 142
 پیمودن 133
 پیوستن 145
 تاختن 139
 تافتن s. تفتن 149
 توانستن 142
 توختن 139
 جستن 142. 145
 چیدن 134
 جیستن 145
 خاستن 144
 خایستن 142
 خفتن 151
 خواستن 145
 دادن 130
 داشتن 147
 دانستن 142
 درودن 131
 دوختن 139. 140
 دیدن 135
 ربودن 133
 رستن 142. 145
 رشتن 147
 رفتن 150. 151
 روفتن 150
 ریختن 139
 ریسیدن s. ریستن 143
 زادن 129
 زدن 135
 زدودن 133
 زیستن s. زستن 143
 زودن 131
 ساختن 139
 سپوختن 139
 ستادن 129. 130
 ستدن 129
 ستودن 133
 ساختن 141
 سرشتن 146
 سفتن 151

- سوختن 139
 سودن 133
 شایستن 143. 153
 شداختن 150
 شخودن 133
 شدن 116. 131
 شستن 143
 شکافتن 149
 شکستن 144
 شکفتن 149
 شکفتن 149. 152
 شکيفتن 150
 شناختن 140
 شنفتن 131. 151
 شنیدن s. شنودن 131
 غنودن 132
 فتادن 130
 فرستادن 130
 فرمودن 133
 فروختن 138. 140
 فریفتن 150
 فزودن 132
 گادن 129
 کاستن 145
 کاشتن 147
 کاشتن 147
 کافتن 151
 گداختن 139
 گذاشتن 148
 گذاشتن 148
 کردن 136
 گریستن s. گریستن 143
 گرفتن 151
 گریختن 140
 گزیدن 134
 گسستن 141. 145
 گسیاختن 141
 گشادن s. کشادن 129
 کشتن 147
 گشتن 148
 گشودن s. کشودن 129. 133
 گفتن 151
 گماشتن 148
 کوفتن 149. 150
 مانستن 143
 مردن 136
 میاختن 140
 نبشتن 148
 نشاستن 144
 نشستن 144
 نکاشتن 148
 نگرستن 143

نگریستن 143	نهفتن 152
نمودن 133	هشتن 148
نواختن 140	یارستن 143
نوشتن 147. 148	یافتن 150
نهادن 130	

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 10 l. 1 lege : گزاشتن. — Pag. 27 l. 13, 14 lege : dughdhar.
 — Pag. 33 l. 5 infra lege : takhmaçpâdha. — Pag. 35 l. 11 lege :
 सव्य. — Pag. 44 l. 10 post sk adde : , çk. — Pag. 49 l. 21 lege : بیل.
 — Pag. 82 l. ult. lege : abeant. — Pag. 156 l. 7 infra lege : پیرزن.
 — Pag. 163 l. 14 infra pro in edit. lege : in dial. — Pag. 165 l. 5 pro در
 lege : دڤ ibid. l. 9 pro در در lege : دڤ. — Pag. 175 l. 6 infra lege :
 Particulam. — Pag. 181 l. 19 lege : vera. — Pag. 197 l. 12 lege : Post
 occultum. — Pag. 212 l. 6 lege : هیچکاره. — Pag. 256 l. 19 lege : for-
 mantur, et.

Compendiis scribendi p. XVI adde :

Sp. Chr. i. e. chrestomathia pers. ed. et gloss. explanavit F. Spiegel, Lips. 1846.

Gissae, typis W. Keller.

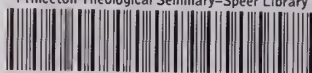

PK6229 .V99

Grammatica linguae persicae cum

Princeton Theological Seminary-Speer Library

1 1012 00071 8355